

stendhal

1472

stendhal

vanina vanini

ISBN 973-21-0525-9

1472

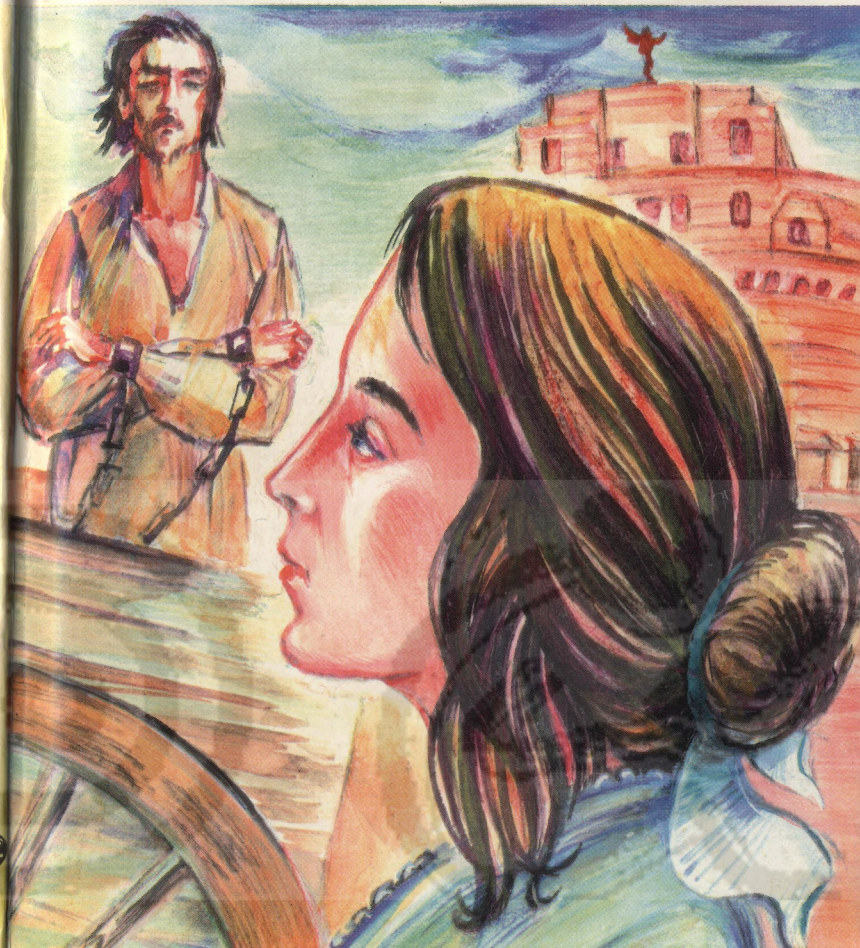
LEI 10000

editura minerva

Cronicile italiene au fost compuse între anii 1836 și 1839 pe când Henri Beyle alias Stendhal era consul al Franței la Civita-Vecchia. Extrase din diferite arhive, textele originale ale acestor întâmplări nu erau nici exacte, nici bine scrise. Autorul **Mănăstirii din Parma** a lucrat cu înfrigurare pentru a le transforma în povestiri captivante, care aveau să completeze în mod fericit marea sa creație romanească.

VALENTIN LIPATTI

stendhal

De același autor în colecția Biblioteca pentru toți (serie nouă):

- 93-94. *Roșu și Negru*, roman, 2 vol.; traducere de Gellu Naum, studiu introductiv de Silavian Iosifescu, 1961; ed. a II-a, 1963;
- 276-277. *Mănăstirea din Parma*, roman, 2 vol.; traducere de Anda Boldur, prefață și tabel cronologic de Radu Popescu, 1965; ed. a II-a, 1970;
- 529-530. *Lucien Leuwen*, roman, 2 vol.; traducere, prefață și tabel cronologic de Șerban Cioculescu, 1969.
- 1322-1323. *Viața lui Henri Brulard*, roman; *Amintiri egotiste*, 2 vol.; traducere, prefață și note de Modest Morariu; tabel cronologic de Tudor Păcuraru, 1989.

Stendhal

Romans et Nouvelles
Bibliothèque de la Pléiade
Paris, 1952

Textele din volumul de față sunt reproduse după: Stendhal, *Nuvele*, traduceri de Ovidiu Constantinescu și Dinu Albulescu, Editura pentru literatură universală, București, 1967.

stendhal

---

vanina vanini

CRONICI ITALIENE

TRADUCERI DE DINU ALBULESCU

ȘI OVIDIU CONSTANTINESCU

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE

VALENTIN LIPATTI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1998

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

•

ISBN 973-21-0525-9

•

PREFAȚĂ

Dintre toți marii scriitori francezi, mi se pare că Stendhal este, alături de Diderot, cel ce și-a păstrat o prospețime și o modernitate de netăgăduit. Faptul este dovedit din plin de interesul crescând al exegezei literare de azi față de personalitatea și opera sa, de plăcerea constantă cu care publicul larg îl citește, ca și de atracția cineaștilor față de romanele și povestirile sale.

Ceea ce-l caracterizează în primul rând pe Stendhal, de-a lungul a cincizeci și nouă de ani de existență, este o anumită continuitate ascendentă. Nu avem de-a face cu un Stendhal la douăzeci de ani, cu un altul la treizeci și iarăși cu un altul la patruzeci sau la cincizeci de ani. Viața sa este o progresie neîntreruptă, pe aceeași linie evolutivă, cu un evident simț al statorniciei față de sine însuși și deci de fidelitate. Stendhal nu s-a rătăcit niciodată pe căi nedorite. Copilul, adolescentul și mai apoi omul matur rămân credincioși aceluiași principii, aceluiași gusturi, aceluiași înclinații și pasiuni, care nu vor cunoaște decât variații nesemnificative. „Înainte de a lua o hotărâre – mărturisea el – trebuie să cântărim lucrurile cum se cuvine; odată hotărârea luată, trebuie să ne ținem de ea. Căci cu perseverență poți învinge orice.“ Existența lui Stendhal este, așadar, după cum observa pe bună dreptate Claude Roy, „o limpede și rațională încăpățănare“. Adolescentul își propune de la bun început să devină un mare scriitor, dacă e cu putință, și pentru aceasta să se lase călăuzit de principii clare și chibzuite pentru a se cunoaște pe sine și pe ceilalți. Un astfel de demers va fi urmărit cu o consecvență exemplară.

Alături de constanta ideilor și a gusturilor, regăsim, ca o a doua componentă ce-i definește personalitatea, plăcerea de a se analiza pe sine însuși. Numai că această introspecție, prezentă în majoritatea scrierilor

cu caracter autobiografic, are foarte puține lucruri în comun cu acel cult al eului propriu romanticilor francezi, în frunte cu Chateaubriand. Egoismul și afectarea searbădă îi sunt străine lui Stendhal, care, deși își intitulează o spovedanie *Souvenirs d'égotisme*, este la antipodul glorificării propriei sale personalități. Așadar, avem de-a face cu un interes permanent față de propriul eu, cercetat însă fără nici un fel de complezență. Luciditatea, autoexigența și nevoia de a se feri de orice dulceagă laudă de sine îl vor însoți de-a lungul existenței și creației sale.

Pe de altă parte, Stendhal are cultul travaliului constant și bine făcut. „Să muncim – spune el – căci munca este o sursă de plăcere.“ Dar spre deosebire de alți mari contemporani – un Balzac, un Flaubert sau chiar un Baudelaire – Stendhal nu este scriitorul care să se lase absorbit în întregime de strădania sa artistică, de meseria de scriitor concepută ca o adevărată religie. În propria ierarhie de valori, a scrie constituie pentru el un izvor de bucurie și de plăcere, dar nu singurul. În pofida faptului că va scrie zilnic decenii de-a rândul, Stendhal nu consideră arta scrisului ca unică expresie a spiritului său: existența și, implicit, acțiunea îl fascinează adesea mult mai mult. Admirația nestăvilită pe care o resimte față de eroii Revoluției franceze – un Saint-Just, sau un Carnot – își află de altfel rădăcinile în acest veritabil cult al energiei. Meritul Revoluției franceze – observa el odată – a constatat tocmai în faptul că a descătușat o astfel de energie, care altfel ar fi dormitat sau ar fi fost folosită pentru nimicuri laborioase. Așa se face că, dacă scrisul rămâne principalul țel al vieții sale, Stendhal nu înțelege pentru aceasta să se închidă în cabinetul său de lucru, într-o viață de reclusiune și de meditație, fie ea și fecundă. Turnul de fildeș îi este cu totul străin. El nu înțelege să renunțe la viață în favoarea creației. Căci pentru el, arta este indisolubil legată de viață; a scrie înseamnă a trăi.

Dar perfecțiunea artei postulează și perfecțiunea propriei ființe. „*Le vers se sent toujours des bassesses du coeur*“¹, spusese odinioară Boileau. Stendhal este conștient de necesitatea unei existențe în care plenitudinea și frumusețea evenimentelor să poată învinge minciuna, răutatea, insuccesele și platitudinea. Viața sa este astfel un perpetuu

---

¹ Versul se resimte întotdeauna de josniciile sufletului.

exercițiu spre perfecțiune, un eroism cotidian, cel al unui suflet sensibil și mândru, energic și neînduplecat, și care refuză să se lase învins, să-și mintă pe alții și să se mintă pe sine. Considerat din acest punct de vedere, observa tot Claude Roy, destinul lui este o reușită perfectă. Sentimentul acestei autenticități a existenței pe care își propune s-o trăiască în mod exemplar îl face să fie încrezător în posteritatea adevăraților scriitori. Într-o scrisoare adresată lui Balzac, Stendhal se întreabă cu privire la soarta postumă a atotputernicilor zilei: „Moartea face să ne putem schimba rolul cu acești oameni. Ei pot totul asupra noastră în timpul vieții lor, dar în clipa morții uitarea îi învăluie pentru totdeauna. Cine va mai vorbi despre domnul de Villète, despre domnul de Martignac¹ peste o sută de ani ?“

Mai trebuie de asemenea arătat că autorul *Mănăstirii din Parma* este un spirit deschis ideilor înaintate și că opțiunile sale ideologice și morale au rămas aceleași de-a lungul unei existențe trăite cu înfrigurare. Astfel, Stendhal crede în perfectibilitatea spiritului uman pe plan moral, politic și estetic. Mai mult decât alți contemporani ai săi, Stendhal este convins de justetea remarcii lui Benjamin Constant, care susținea că perfecțiunea progresivă a speciei umane poate asigura comunicarea între generații, care se îmbogățesc reciproc fără a se cunoaște unele pe altele. Stendhal scrie în funcție de progres: cel al cititorilor, al opiniei publice, al structurilor politice și sociale. El se definește ca un spirit de avangardă, care nu va fi înțeles cum se cuvine decât de posteritate. „Voi fi înțeles prin 1880, prin 1935...“ obișnuia el să le mărturisească corespondenților săi intimi. Din punct de vedere politic, Stendhal este un burghez liberal, cu reminiscențe iacobine și republicane și, totodată, un fervent admirator al lui Napoleon, marele său contemporan. Restaurația și chiar și Monarhia din Iulie îi repugnă, neadmițând decât aristocrația spiritului (*the happy few*). Stendhal este apoi un spirit profund anticlerical, care detestă caracterul retrograd al Bisericii catolice și rolul pe care aceasta îl juca în regimul reacționar al Restaurației. Anticlericalismul său nu duce însă la ateism, ci la un fel de creștinism primar, în care preoții ar avea chipul și sufletul personajelor sale – Chelén, Blànès sau Pirard. Este

---

¹ Oameni politici din vremea Restaurației (1815-1830).

totodată un feminist convins și un adorator al femeii. Marile creații feminine din *Roșu și Negru*, *Mănăstirea din Parma*, *Vanina Vanini* sau *Lamiel* sunt concludente în această privință. Morala lui Stendhal este o morală a energiei și a sincerității, în numele căreia el denunță tot ceea ce este factice, găunos și încărcat de un fals patetism. Ca și Diderot, crede că ipocrizia în morală este sinonimă cu manierismul în artă.

Există apoi în creația standhaliană un fior specific de melancolie, care trebuie însă distins de acel „mal du siècle“ glorificat de Chateaubriand și de Musset. „Sentimentele vagi și melancolice – observă el – care sunt împărtășite de tinerii bogați din vremurile de azi sunt pur și simplu efectul trândăviei.“ Melancolia personajelor stendhaliene este de cu totul altă natură; ea este o melancolie necesară, un sentiment datorită căruia sufletul omenesc se descătușează de constrângeri și reacționează pentru a cuceri propria fericire și fericirea altora. Căci fericirea implică pentru Stendhal o anumită tristețe. „În artă – mărturisește el – este nevoie de oameni puțin melancolici și nefericiți.“ În sistemul său de valori, melancolia deschide așadar porțile meditației profunde și se opune în mod firesc veseliei factice. Moralistul și psihologul extrag, prin urmare, din frecventarea oamenilor și a lumii criterii etice, de simpatie și solidaritate umană, care stau la baza existenței ca și a creației. Ca adept al Filosofiei Luminilor, Stendhal este obsedat de dobândirea fericirii, acea idee nouă în Europa, după cum o definise Saint-Just. O fericire dobândită mai întâi din propria existență printr-un comportament veșnic călăuzit de rațiune: „Fericirea este o îndelungată obișnuință de a raționa corect“. Toată „filosofia“ stendhaliană constă în această capacitate de a raționa corect, de a nu te înșela asupra motivelor ce-i determină pe oameni să acționeze și de a nu te înșela pe tine însuși în lunga explorare a fericirii. Dar a putea fi fericit nu se limitează doar la un exercițiu rațional, ci implică și existența unor pasiuni autentice. Rațiunea și sentimentele se conjugă la Stendhal în cea mai bună tradiție iluministă, iar fericirea dorită nu este decât rezultatul unei astfel de conviețuiri. Căutarea fericirii nu se limitează doar la planul existențial: Stendhal își propune să o surprindă și să o descrie în opera sa. El este poate singurul mare romancier francez care să fi urmărit cu atâta

perseverență reprezentarea unui sentiment evanescent atât de greu de sesizat ca fericirea.

Exegeza stendhaliană l-a prezentat uneori pe Beyle ca pe o ființă singulară, un model de individualism romantic, care declara că scrie pentru spiritele alese și nobile. S-a spus că se îmbrăca ca un *dandy* și că avea gusturi aristocratice. Toate acestea sunt desigur exacte în realitatea lor imediată și îngustă. Dar Stendhal era *dandy* pentru că era antiburghez și nu-i plăcea să se îmbrace ca băcanii și notarii. Era aristocrat, dar nu ca nobilii lui Carol al X-lea sau ca prelații mondeni. Singura lui aristocrație a fost îndrăzneala spiritului, tăria pasiunilor, dragostea sa de adevăr. În sensul acesta, Henry Beyle face parte din familia „aristocraților“, din familia „celor mai buni“.

Coordonatele personalității lui Stendhal ni-l înfățișează, prin urmare, ca pe un gânditor de avangardă, inamic al prejudecăților și al opțiunilor conservatoare; ca pe un suflet sensibil și pasionat veșnic în căutarea fericirii; ca pe o minte inteligentă și generoasă, vrednică să lase posterității o operă de o uimitoare modernitate. Creația stendhaliană, mereu subordonată experienței trăite, se constituie astfel ca una din modalitățile cele mai semnificative ale prozei românești din toate timpurile. „Mă gândesc – mărturisea Stendhal – că peste cincizeci de ani vreun cârpaci literar va publica fragmente din cărțile mele, care poate că vor plăcea ca fiind neafectate și adevărate.“ Falsă modestie a unui spirit care era conștient de valoarea scrisului său ? Poate că da. Dar în tot cazul, posteritatea i-a răsplătit pe deplin dorința, așezându-l printre marii noștri contemporani.

*

Cronicile italiene au fost compuse între anii 1836 și 1839, pe când Henri Beyle alias Stendhal era consul al Franței la Civitavecchia. Extrase din diferite arhive, textele originale ale acestor întâmplări nu erau nici exacte, nici bine scrise. Autorul *Mănăstirii din Parma* a lucrat cu înfrigurare pentru a le transforma în povestiri captivante, care aveau să completeze în mod fericit marea sa creație romanească.

Volumul de față cuprinde șase *Cronici*: *Stareța din Castro*, *Vittoria Accoramboni*, *Familia Cenci*, *Ducesa di Palliano*, *San Francesco a Ripa* și *Vanina Vanini*, în excelentele traduceri pe care le datorăm lui Dinu Albulescu și Ovidiu Constantinescu și care au văzut pentru prima oară lumina tiparului în 1958

Valentin Lipatti

TABEL CRONOLOGIC

- 1783 Stendhal (pe adevăratul său nume Henri Beyle) se naște la Grenoble, la 23 ianuarie. Tatăl său, Chérubin Beyle, era avocat la Parlamentul provincial (instanță judiciară similară Curții de Apel), viceprimar al orașului și mare proprietar. Spirit cucernic și regalist convins, Chérubin Beyle avea să fie închis în perioada dictaturii iacobine. Mama lui Stendhal, Henriette Gagnon, aparținea unei familii de origine italiană. Tânărul Henri învață la Colegiul iezuiților și apoi la Școala Centrală din Grenoble. Pasionat de studiul matematicii, suportă cu greu tirania dascălilor, ca și ideile conservatoare ale tatălui. „Părinții și dascălii noștri – va mărturisi el mai târziu – sunt dușmanii noștri naturali când venim pe lume.“
- 1799-1802 Henri Beyle pleacă la Paris pentru a se prezenta la concursul de admitere la Școala Politehnică. Trăiește lovitura de stat din 18 Brumar (5 noiembrie 1799), prin care Napoleon Bonaparte înlocuiește Directoratul cu Consulatul, pe care îl conduce ca Prim-Consul. „Eram încântat că tânărul general Bonaparte – notează Beyle – a devenit un fel de rege al Franței.“ Protejat de vărul său, Pierre Daru, înalt demnitar bonapartist, este în curând trimis de acesta în Italia, la regimentul 6 Dragoni al armatei franceze comandate de Bonaparte. La Milano, cariera armelor îl atrage însă infinit mai puțin decât spectacolele de la Scala și discuțiile în cercurile literare și artistice. Natura, oamenii, muzica, moravurile acestei țări de vis care este pentru el Italia nu vor înceta să joace de-acum încolo un rol hotărâtor în existența celui ce-și spunea „Arrigo Beyle, Milanese“. O primă mare pasiune sentimentală se produce tot atunci pentru ispititoarea

Angela Pietrargua, soția unui medic milanez. Pasiune neîmpărtășită încă de tânăra femeie, care are doar sentimente de afectuoasă prietenie pentru cel pe care ea îl denumea „micul chinez“ din cauza ochilor săi puțin cam oblici. Iubirea dintre Beyle și Angela Pietrargua avea să se consume zece ani mai târziu. La sfârșitul lui 1801, Henri Beyle părăsește regimentul 6 Dragoni și se întoarce la Paris.

- 1802-1806 Cu excepția unor călătorii la Grenoble și Marsilia, Beyle trăiește acești ani la Paris, consacrându-se lecturilor și teatrului și dorind să scrie comedii ca Molière. Se îndrăgostește de actrița Mélanie Louason, dar nu uită să se familiarizeze cu ideologia Veacului Luminilor (Helvétius, Condillac, Cabanis, Destutt de Tracy). Proclamarea în 1804 a Primului Imperiu nu îl împiedică să-l admire în continuare pe Napoleon, care nu va înceta să exercite asupra lui (ca și asupra lui Victor Hugo, de altfel) o fascinație evidentă.
- 1806-1815 Puternicul său protector Pierre Daru îl determină să intre în administrația imperială la Ministerul de Război. Petrece mai mulți ani în Germania și în Austria. În Saxonia inferioară, lângă Braunschweig, o mică localitate denumită Stendhal îi va oferi pseudonimul literar cu care va intra în posteritate. În 1811, este funcționar la Consiliul de Stat al Imperiului. În 1812, participă, ca ofițer, la campania lui Napoleon în Rusia. Retragerea „Marii Armate“, hămesită și deznădăjduită, este o lungă agonie. Dar ofițerul Henri Beyle – după cum va relata mai târziu Prosper Mérimée – știe să rămână calm și demn, într-o ținută vestimentară corectă și bărbierit în fiecare zi. La Moscova, în biblioteca reședinței unui aristocrat rus, este ispitit de o superbă ediție a Operelor complete ale lui Voltaire și nu se poate împiedica să ia cu el un volum, pe care, chinuit apoi de remușcarea de a fi furat, îl lasă pe zăpadă, pe pământul Rusiei... Reîntors în Franța, participă în 1814 la organizarea rezistenței trupelor imperiale în Dauphine. Înfrângerea de la Waterloo (iunie 1815) pune însă capăt epopeei napoleoniene.

1815-1830 În timpul Restaurației Burbonilor (Ludovic al XVIII-lea și apoi Carol al X-lea), Beyle este privit cu suspiciune și ostilitate de mai marii zilei, pentru bonapartismul său, ca și pentru ideile sale antimonarhice și anticlericale. Îl regăsim la Milano până prin 1821. Viața sa mondenă se îmbină cu frecventarea romanticilor italieni. O bună parte a operei sale se situează în anii Restaurației: în 1814, *Viețile lui Haydn, Mozart și Metastasio* (publicate sub pseudonimul Louis Alexandre César Bombet); în 1817, *Istoria picturii în Italia; Roma, Neapole și Florența; Viața lui Napoleon*; în 1822, *Despre Iubire*, eseu de o rară originalitate, rămas celebru prin teoria „cristalizării” între îndrăgostiți; în 1827, un prim roman, *Armance*; în 1829, *Preumblări prin Roma* și în 1830 *Roșu și Negru*, celebrul roman al vieții și suferințelor lui Julien Sorel, tipicul erou stendhalian.

1830-1841 După Revoluția din iulie 1830 și instaurarea Monarhiei lui Ludovic-Filip, Beyle intră în diplomatie. Ministrul de externe, Conte de Molé, îl numește consul la Trieste, dar autoritățile austriece îi refuză agrementul. Este ca atare numit consul la Civitavecchia, în statul Vaticanului. Pasiunea pentru contesa Cini nu-l împiedică pe consulul Beyle să creeze opere de o mare însemnătate: în 1832, *Amintiri egotiste*. În 1834, romanul *Lucien Leuwen* (neterminat), în 1835 *Viața lui Henri Brulard*; în 1836-1839, *Cronici italiene*; în 1838, *Memoriile unui turist*. În 1839, *Mânăstirea din Parma* marchează apogeul creației sale romanești. Dintre contemporani, Balzac este singurul care relevă semnificația acestei capodopere. *Lamuel* (1840) rămâne un roman neterminat. Stendhal revine la Paris în noiembrie 1841.

1842 Încetează din viață la 22 martie, lovit de o criză cardiacă pe Rue Neuve-des-Capucines. „Găsesc – notase el în 1841 -- că nu este câtuși de puțin ridicol să mori pe stradă, dacă nu o faci dinadins.” Este înmormântat în cimitirul Montmartre din Paris.

Angela Pietrăgru⁴, soția unui medic milanez. Pasiune neîmpărtășită încă de tânăra femeie, care are doar sentimente de afectuoasă prietenie pentru cel pe care ea îl denumea „micul chinez“ din cauza ochilor săi puțin cam oblici. Iubirea dintre Beyle și Angela Pietrăgru avea să se consume zece ani mai târziu. La sfârșitul lui 1801, Henri Beyle părăsește regimentul 6 Dragoni și se întoarce la Paris.

- 1802-1806 Cu excepția unor călătorii la Grenoble și Marsilia, Beyle trăiește acești ani la Paris, consacându-se lecturilor și teatrului și dorind să scrie comedii ca Molière. Se îndrăgostește de actrița Mélanie Louason, dar nu uită să se familiarizeze cu ideologia Veacului Luminilor (Helvétius, Condillac, Cabanis, Destutt de Tracy). Proclamarea în 1804 a Primului Imperiu nu îl împiedică să-l admire în continuare pe Napoleon, care nu va înceta să exercite asupra lui (ca și asupra lui Victor Hugo, de altfel) o fascinație evidentă.
- 1806-1815 Puternicul său protector Pierre Daru îl determină să intre în administrația imperială la Ministerul de Război. Petrece mai mulți ani în Germania și în Austria. În Saxonia inferioară, lângă Braunschweig, o mică localitate denumită Stendhal îi va oferi pseudonimul literar cu care va intra în posteritate. În 1811, este funcționar la Consiliul de Stat al Imperiului. În 1812, participă, ca ofițer, la campania lui Napoleon în Rusia. Retragerea „Marii Armate“, hămesită și deznădăjduită, este o lungă agonie. Dar ofițerul Henri Beyle – după cum va relata mai târziu Prosper Mérimée – știe să rămână calm și demn, într-o ținută vestimentară corectă și bărbierit în fiecare zi. La Moscova, în biblioteca reședinței unui aristocrat rus, este ispitit de o superbă ediție a Operelor complete ale lui Voltaire și nu se poate împiedica să ia cu el un volum, pe care, chinuit apoi de remușcarea de a fi furat, îl lasă pe zăpadă, pe pământul Rusiei... Reîntors în Franța, participă în 1814 la organizarea rezistenței trupelor imperiale în Dauphine. Înfrângerea de la Waterloo (iunie 1815) pune însă capăt epopeei napoleoniene.

1815-1830 În timpul Restaurației Bourbonilor (Ludovic al XVIII-lea și apoi Carol al X-lea), Beyle este privit cu suspiciune și ostilitate de mai marii zilei, pentru bonapartismul său, ca și pentru ideile sale antimonarhice și anticlericale. Îl regăsim la Milano până prin 1821. Viața sa mondenă se îmbină cu frecventarea romanticilor italieni. O bună parte a operei sale se situează în anii Restaurației: în 1814, *Viețile lui Haydn, Mozart și Metastasio* (publicate sub pseudonimul Louis Alexandre César Bombet); în 1817, *Istoria picturii în Italia; Roma, Neapole și Florența; Viața lui Napoleon*; în 1822, *Despre Iubire*, eseu de o rară originalitate, rămas celebru prin teoria „cristalizării” între îndrăgostiți; în 1827, un prim roman, *Armance*; în 1829, *Preumblări prin Roma* și în 1830 *Roșu și Negru*, celebrul roman al vieții și suferințelor lui Julien Sorel, tipicul erou stendhalian.

1830-1841 După Revoluția din iulie 1830 și instaurarea Monarhiei lui Ludovic-Filip, Beyle intră în diplomatie. Ministrul de externe, Conte de Molé, îl numește consul la Trieste, dar autoritățile austriece îi refuză agrementul. Este ca atare numit consul la Civitavecchia, în statul Vaticanului. Pasiunea pentru contesa Cini nu-l împiedică pe consulul Beyle să creeze opere de o mare însemnătate: în 1832, *Amintiri egotiste*, în 1834, romanul *Lucien Leuwen* (neterminat), în 1835 *Viața lui Henri Brulard*; în 1836-1839, *Cronici italiene*; în 1838, *Memoriile unui turist*. În 1839, *Mănăstirea din Parma* marchează apogeul creației sale romanești. Dintre contemporani, Balzac este singurul care relevă semnificația acestei capodopere. *Lamiel* (1840) rămâne un roman neterminat. Stendhal revine la Paris în noiembrie 1841.

1842 Încetează din viață la 22 martie, lovit de o criză cardiacă pe Rue Neuve-des-Capucines. „Găsesc – notase el în 1841 -- că nu este cătuși de puțin ridicol să mori pe stradă, dacă nu o faci dinadins.” Este înmormântat în cimitirul Montmartre din Paris.

STAREȚA DIN CASTRO

I

Melodrama ni i-a înfățișat în atâtea rânduri pe bandiții italieni din veacul al XVI-lea și atâția oameni au vorbit despre ei fără să-i cunoască, încât ne-am făcut asupra lor cele mai greșite păreri. În general, se poate spune că acești haiduci au reprezentat *opoziția* împotriva cruntelor cârmuiri care s-au succedat în Italia, luând locul republicilor medievale. Noul tiran era, de obicei, cetățeanul cel mai bogat al defunctei republici și, spre a câștiga de partea sa poporul de jos, se străduia să împodobească orașul cu biserici mărețe și cu tablouri minunate. Așa au fost cei din familia Polentini din Ravenna, familia Manfredi din Faenza, Riario din Imola, Cane din Verona, Bentivoglio din Bologna, Visconti din Milano și, în sfârșit, cei mai puțin războinici, dar și cei mai fățarnici dintre toți, reprezentanții familiei Medici din Florența. Dintre istoricii acestor stătulețe, nici unul n-a îndrăznit să povestească nenumăratele otrăviri și asasinate săvârșite din porunca micilor tirani chinuiți de teamă, deoarece acești istorici plini de solemnități erau în simbria lor. Gândiți-vă că fiecare din tiranii aceștia cunoștea personal pe fiecare republican de care se știa urât de moarte (marele duce al Toscanei, Cosimo, bunăoară, îl cunoștea pe Strozzi), că mulți dintre ei au pierit de altminteri uciși, și veți înțelege dușmăniile neîmpăcate, temerile veșnice care i-au înarmat cu o atât de vie inteligență, cu atâta curaj pe italienii din secolul al XVI-lea și au înzestrat cu atâta geniu pe artiștii respectivi. Veți vedea cum aceste pasiuni aprige au împiedicat zămisirea unei prejudecăți destul de ridicole care pe

vremea doamnei de Sévigné se numea *onoare* și consta mai ales în a-ți jertfi viața în slujba unui stăpân al cărui supus erai din naștere, cât și spre a fi pe placul doamnelor. În secolul al XVI-lea, în Franța, destoinicia unui bărbat precum și adevăratele lui merite nu puteau să iasă în vileag și să câștige admirația decât prin vitejia dovedită pe câmpul de luptă sau în dueluri; și, cum femeile îndrăgesc vitejia și mai ales cutezanța, au ajuns a fi judecătorii supremi ai meritelor unui bărbat. Atunci s-a născut *spiritul de galanterie*, care a prilejuit dispariția treptată a tuturor pasiunilor, chiar și a iubirii, în folosul crudului tiran în fața căruia ne plecăm cu toții: vanitatea. Regii au oblăduit vanitatea, și pe bună dreptate: din ea își trage obârșia prestigiul decorațiilor.

În Italia, un bărbat se remarca prin *orice fel* de merit atât prin loviturile meșteșugite de spadă cât și prin descoperirile de manuscrise vechi: este cazul lui Petrarca, idolul vremii sale; iar o femeie din secolul al XVI-lea iubea cu aceeași ardoare un om toabă de carte grecească ba poate chiar și mai vârtos decât pe un bărbat vestit prin vitejia sa pe câmpul de luptă. Atunci au înflorit adevăratele pasiuni și nu numai deprinderea de a fi galant. Iată cea mai de seamă deosebire dintre Italia și Franța, iată de ce în Italia au văzut atunci lumina zilei un Rafael, un Giorgione, un Tițian, un Correggio, pe când în Franța se nașteau toți acei bravi căpitani de oaste din veacul al XVI-lea, cu desăvârșire necunoscuți astăzi, și care au ucis fiecare puzderie de dușmani.

Cer iertare pentru aceste crude adevăruri. Oricum ar fi, datorită răzbunărilor feroase și *necesare* ale micilor tirani italieni din evul mediu tâlharii au ajuns să câștige inima poporului. Lumea îi ura pe tâlhari când furau cai, grâu, bani, într-un cuvânt, tot ce le era de trebuință ca să trăiască; în adâncul sufletului însă poporul era de partea lor; iar fetele făceau ochi dulci flăcăului care, măcar o dată în viață, fusese silit *d'andar alla machia*, adică de a lua calea codrului și de a căuta adăpost în mijlocul tâlharilor în urma vreunei fapte prea nesăbuite.

Chiar și în zilele noastre, oricine se teme desigur să dea ochi cu tâlharii; însă, când sunt pedepsiți, toată lumea îi căinează.

Pricina este că poporul de jos, atât de ascuțit la minte și de mucalit, gata să rădă de toate pamfletele publicate sub nasul cenzurii stăpânilor săi, citește cu sfințenie poeziile care povestesc cu însuflețire isprăvile tâlharilor renumiți. Tot ce-i vitejesc în poveștile acestea are darul de a încânta simțirea artistică a *claselor de jos*, care, de altminteri, sunt atât de sătule de laudele oficiale aduse anumitor inși, încât tot ce nu este oficial în aceste izvoade le merge la inimă. Trebuie să știți că în Italia poporul de rând suferă de pe urma unor lucruri pe care călătorul nu le-ar observa nici de-ar trăi zece ani pe acele meleaguri. Spre pildă, acum cincisprezece ani, mai înainte ca înțelepciunea cârmuirilor să-i fi stârpit pe tâlhari¹, de multe ori isprăvile lor erau menite să pedepsească samavolniciile săvârșite de *guvernatorii* unor orașe mai mici. Acești guvernatori, magistrați cu puteri depline a căror leafă nu trece de douăzeci de scuzi pe lună, sunt firește la cheremul familiei celei mai cu vază din partea locului; prin acest mijloc atât de simplu își ține dușmanii sub călcâi. Dacă tâlharii nu izbuteau întotdeauna să pedepsească despotismul acestor mici guvernatori, măcar își băteau joc de ei și îi înfruntau, ceea ce nu-i puțin lucru în ochii unui popor atât de glumeț. Un sonet satiric îl mângâie de toate necazurile, și niciodată nu uită când este jignit. Iată încă o deosebire esențială între italieni și francezi.

În secolul al XVI-lea, deseori, când guvernatorul vreunui târg condamnă un biet locuitor ce-și atrăsese ura familiei cu cea mai mare greutate în ținut, tâlharii luau cu asalt închisoarea, încercând să-l elibereze pe năpăstuit. În ceea ce-o privește, familia cu vază, neîncrezându-se îndeajuns în cei opt sau zece ostași ai cârmuirii care aveau în seamă paza închisorii, strângea

---

¹ Gasparone, ultimul dintre ei, a intrat în tratative în 1826 cu guvernul; în momentul de față se află închis în citadela din Cività-Vecchia împreună cu treizeci și doi din ortacii lui. Lipsa de apă de pe culmile Apeninilor, unde se refugiase, l-a silit să ajungă la o tranzacție. E un om isteț, cu o înfățișare destul de plăcută (n.a.).

pe socoteala ei o ceată de soldați tocmiți pentru o bucată de vreme. Aceștia, cărora li se zicea *bravi*, își aveau tabăra în împrejurimile pușcăriei și se obligau a însoți până la locul osândeii pe nenorocitul a cărui moarte fusese cumpărată cu bani. Dacă în sânul puternicei familii se întâmpla să fie un vlăstar mai tânăr, acesta lua comanda acestor ostași improvizați.

Stadiul acesta de civilizație este întristător pentru morală, recunosc; în zilele noastre avem duelul, plictisul, iar judecătorii nu sunt de vânzare; dar aceste obiceiuri ale veacului al XVI-lea erau cât se poate de prielnice pentru a zămisli niște oameni vrednici de numele acesta.

Mulți istorici, lăudați până în zilele noastre de către literatura academiilor obișnuite să se țină de tipic, au încercat să ascundă această stare de lucruri care, pe la 1550, a călit atâtea mari caractere. La vremea aceea minciunile lor prudente au fost răsplătite cu toate onorurile pe care le puteau acorda familia Medici din Florența, d'Este din Ferrara, viceregii din Napoli etc. Un sărman istoric cu numele de Gianone, a căutat să ridice totuși un pic vâlul; cum însă n-a îndrăznit să spună decât o mică parte de adevăr, ba încă într-un fel îndoielnic și încâlcit, a reușit doar să fie nespus de plicticos, ceea ce nu l-a împiedicat în a se sfârși în închisoare, la vârsta de optzeci și doi de ani, în ziua de 7 martie 1758.

Primul lucru ce-l ai de făcut, dacă vrei într-adevăr să cunoști istoria Italiei, este deci să nu-i citești pe autorii îndeobște recunoscuți; nicăieri n-a fost mai bine socotit prețul unei minciuni și nicăieri n-a fost mai bine plătită minciuna¹.

---

¹ Paolo Giove, episcop de Como, Aretino, precum și mulți alții, mai puțin amuzanți și ale căror opere sunt atât de plecticoase încât i-a scăpat de ponos, Robertson, Roscoe mint la tot pasul. Guicciardini s-a vândut lui Cosimo I, care și-a bătut joc de el. În vremea noastră, Coletta și Pingotti au spus adevărul; ultimul însă cu teama statornică de a nu fi destituit, deși n-a vrut să fie tipărit decât după moarte (n.a.).

Chiar cele dintâi cronici scrise în Italia, după perioada de cumplită barbarie din secolul al IX-lea, vorbesc despre existența acestor tâlhari, pomenindu-i de parcă ar fi dăinuit de când lumea (a se vedea culegerea lui Muratoti¹). Când, din nefericire pentru liniștea publică, pentru dreptate și pentru o bună cârmuire, dar din fericire pentru arte, republicile din evul mediu au ajuns sub călcâiul tiranilor, republicanii cei mai vajnici, aceia care țineau la libertate mai mult decât majoritatea concetățenilor lor, s-au refugiat în codri. Era firesc deci ca poporul, năpăstuit de familiile Baglione, Malatesta, Bentivoglio, Medici etc., să iubească și să respecte pe dușmanii acestora. Vărsările de sânge săvârșite de micii tirani care s-au perindat la cârmă după cei dintâi uzurpatori, bunăoară cruzimile lui Cosimo I, primul mare duce al Florenței, care punea la cale asasinarea republicanilor refugiați la Veneția, ba chiar și la Paris le-au adus tâlharilor tot mai mulți ciraci. Ca să nu pomenim decât de vremurile mai apropiate de epoca în care a trăit eroina noastră, către anul 1550, Alfonso Piccolomini, duce de Monte Mariano, și Marco Sciarra au făcut strălucite isprăvi în fruntea bandelor înarmate care, în regiunea Albano țineau piept soldaților papei, pe atuncea foarte viteji. Cuprinsul în, care acționau aceste faimoase căpetenii de care poporul se minunează până în ziua de azi se întinde de la Pad și mlaștinile Ravennei până în inima codrilor care pe vremea aceea acopereau Vezuviul. Pădurea Faggirolei, căreia i se dusesse faima datorită isprăvilor săvârșite de ei, și care se afla cam la vreo cinci leghe de Roma, pe drumul spre Napoli, era cartierul general al lui Sciarra; sub pontificatul lui Grigore al XIII-lea, acesta a ajuns să-și întocmească uneori o oaste de câteva mii de soldați. Povestirea amănunțită a vieții acestui tâlhar vestit ar părea neverosimilă generațiilor de azi, în sensul că nimeni nu și-ar da osteneala să înțeleagă motivele faptelor sale. Sciarra n-a putut fi biruit decât în 1592. Când a văzut că nu mai are încotro, a intrat în tratative

---

¹ Savant arheolog italian (1672-1750) (n.red.).

cu republica venețiană în slujba căreia s-a tocmnit împreună cu soldații săi cei mai credincioși, sau cei mai vinovați, cum doriți să le ziceți. La plângerea guvernului roman, Veneția, care semnase o convenție cu Sciarra, a pus la cale asasinarea lui, iar pe vitejii lui ostași i-a trimis să apere insula Candia de iureșul turcilor. Înțelepciunea venețiană știa însă prea bine că o ciumă pustiitoare bântuia Candia și, în câteva zile, din cei cinci sute de soldați pe care Sciarra îi adusese sub drapelul republicii n-au mai rămas decât șaiszeci și șapte.

Pădurea Faggirolei, ai cărei copaci uriași acoperă un vulcan stins, a fost ultimul teatru al isprăvilor lui Marco Sciarra. Toți călătorii vă vor spune că este cea mai măreață priveliște de pe întinsurile minunatei câmpii romane și că înfățișarea-i posomorâtă pare făcută anume pentru desfășurarea unei tragedii. Cu frunzișu-i întunecat pădurea încununează culmile muntelui Albano.

Acest falnic munte își are obârșia într-o erupție vulcanică ce se va fi produs cu multe secole înainte de întemeierea Romei. A răsărit dintr-o dată în mijlocul vastei câmpii ce se întindea odinioară între Apenini și mare la o vârstă anterioară oricărei epoci istorice. Muntele Cavi, care se înalță înconjurat de umbra deasă a Faggirolei, este creasta cea mai înaltă; îl poți zări de pretutindeni, de la Terracina ca și de la Ostia, de la Roma ca și de la Tivoli, iar muntele Albano, acum acoperit de palate, este acela care închide către sud orizontul Romei cu atâta faimă printre călători. O mănăstire de călugări capucini a luat locul templului ridicat pe vârful muntelui Cavi în cinstea lui Jupiter Feretrianul, templul spre care se îndreptau popoarele latine ca să aducă jertfe în comun și să strângă legăturile unui soi de federații religioase. Pe sub umbra castanilor străvechi, călătorul ajunge în câteva ore la blocurile imense ce reprezintă ruinele lăcașului închinat lui Jupiter; dar sub aceste umbrare întunecoase, a căror răcoare este atât de plăcută în climatul respectiv, călătorul se uită îngrijorat chiar și în ziua de azi în adâncul codrului: îi e teamă de

bandiți. Ajungând pe culmea muntelui Cavi, aprinzi focul printre ruinele templului ca să-ți faci de mâncare. Din locul acela, care domină toată câmpia Romei, se zărește, înspre apus, marea ce pare foarte aproape, doar la câțiva pași, când în realitate se află la o distanță de vreo trei-patru leghe; se văd până și cele mai neînsemnate bărcuțe; folosind o lunetă oricât de slabă, poți număra oamenii pe puntea vasului cu aburi care merge spre Napoli. În părțile celelalte, cât cuprinzi cu ochiul, se întinde o câmpie minunată mărginită spre răsărit de Apenini, mai sus de Palestrina, iar spre nord de Sfântul Petru și de alte mărețe edificii din Roma. Dat fiind că muntele Cavi nu este chiar atât de înalt, ochiul poate desluși cele mai mici amănunte ale acestor meleaguri atât de frumoase încât s-ar putea foarte bine lipsi de orice amintiri istorice, și totuși fiecă pâlă de copaci, orice zid în ruină, întâlnite în câmpie sau pe coastele muntelui, îți poartă gândul spre una dintre acele bătlîi povestite de Tit-Liviu, care au rămas de pomină prin patriotismul și vitejia lor.

În zilele noastre chiar, ca să ajungi la blocurile uriașe, vestigii ale templului lui Jupiter Feretrianul, care mărginesc ca un zid grădina călugărilor capucini, poți merge pe *calea triumfală* străbătută odinioară de primii regi ai Romei. Drumul este acoperit cu pietre tăiate foarte regulat, iar în inima pădurii Faggirolei se găsesc porțiuni întregi pavate în felul acesta.

Pe marginea craterului stins, care, plin acum de apă limpede, s-a transformat în minunatul lac Albano cu un perimetru de cinci-șase mile și atât de adânc săpat în lava împietrită, era așezată Alba, mama Romei, distrusă de politica romană încă de pe vremea celor dintâi regi. Totuși vestigiile ei au dăinuit până în ziua de azi. Câteva secole mai târziu, la un sfert de leghe de Alba, pe versantul dinspre mare al muntelui, s-a ridicat Albano, orașul modern, despărțit de lac printr-o perdea de stânci care ascunde orașului priveliștea lacului, și lacului priveliștea orașului. Când te uiți la el din câmpie, clădirile-i albe se desprind din verdeața

deasă și întunecată a pădurii, atât de dragă tâlharilor, și în atâtea rânduri vestită, care înconjoară din toate părțile muntele vulcanic.

Albano, care astăzi numără vreo cinci-șase mii de locuitori, nu avea nici trei mii în 1540, pe vremea când înflorea printre vârfurile nobilimii puternicul neam al Campirealilor, ale căror nenorociri vi le vom dezvălui aci.

Am tălmăcit această povestire folosind ca izvoare două manuscrise voluminoase, unul roman, iar celălalt din Florența. Cu orice risc, am căutat să redau întocmai stilul lor, care se aseamănă foarte mult cu acela al vechilor noastre legende. Stilul atât de subtil și de ponderat al epocii noastre ar fi fost, cred, nepotrivit cu întâmplările înfățișate și mai ales cu reflecțiile autorilor. Să ne gândim că aceștia scriau cam pe la anul 1598. Cer deci îngăduință cititorului atât pentru ei cât și pentru mine.

II

„După ce am așternut în scris atâtea istorisiri tragice, zice autorul manuscrisului florentin, m-am gândit să închei cu o întâmplare pe care mi-a fost din cale-afară de greu până acum s-o povestesc. E vorba despre vestita stareță a mănăstirii vizitandinelor din Castro, Elena dei Campireali, al cărei proces și a cărei pierzare au făcut atâtea vâlvă în rândurile înaltei societăți nu numai din Roma, ci din tot cuprinsul Italiei. Încă de prin 1555, tâlharii bântuiau împrejurimile Romei, iar magistrații erau vânduți familiilor puternice. În anul 1572, când avu loc judecata, Grigore al XIII-lea, Buoncompagni, se urcă în scaunul Sfântului Petru. Sfântul pontif era înzestrat cu toate virtuțile apostolice; dar păcătuia totuși prin slăbiciunea dovedită întrucâtva în cârmuirea treburilor lumești: nu se pricepu nici să-și aleagă judecătorii cinstiți, nici să-i înfrâneze pe tâlhari; crimele îi îndurerau sufletul, dar nu știa să le pedepsească. I se părea că,

osândindu-i pe făptași la moarte, lua asupra-și o cumplită răspundere. Urmarea acestui fel de a vedea lucrurile a fost că drumurile ce duceau spre cetatea eternă erau înțesate de tâlhari. Ca să poți călători mai mult sau mai puțin fără grijă trebuia să fi legat prieteșug cu ei. Pădurea Faggirolei, prin care trecea în apropiere de Albano calea spre Napoli, era de multă vreme cartierul general al unui guvern potrivnic celui aflat sub oblăduirea Sanctității sale, și în mai multe rânduri Roma fu nevoită să cadă la învoială, tocmindu-se ca între puteri egale cu Marco Sciarra, unul dintre păunașii codrilor. Tăria acestor bandiți se sprijinea pe dragostea ce le-o purtau țărani din împrejurimi.

În anul 1542, în frumosul oraș Albano din vecinătatea cartierului general al bandiților, văzu lumina zilei Elena dei Campireali. Tatăl său trecea drept cel mai bogat patrician din ținut și, ca atare, se căsătorise cu Vittoria Carafa, care stăpânea întinse moșii în regatul Napoleonului. Mai trăiesc și azi niște bătrâni pe care-i cunosc și care le-au cunoscut bine pe Vittoria Carafa și pe fiica sa. Vittoria fu cu drept cuvânt o pildă de cuminenie și deșteptăciune; însă, cu toată destoinicia ei, nu se dovedi în stare să preîntâmpine nimicirea familiei sale. Curios lucru ! Nenorocirile cumplite ce vor alcătui trista urzeală a povestirii mele nu pot fi puse, precum mi se pare, în seama nici unuia dintre actorii pe care îi voi înfățișa cititorului: nu văd în ei decât niște bieți oameni fără noroc, dar, la drept vorbind, nu găsesc nici un vinovat. Frumusețea fără de seamăn precum și inima duioasă a tinerei Elena erau pentru dânsa două primejdii deopotrivă de mari și în același timp îndreptățesc simțămintele lui Giulio Branciforte, iubitul ei, după cum desăvârșita sărăcie cu duhul a monseniorului Cittadini, episcop de Castro, îl poate așijderea dezvinovăți într-o oarecare măsură. Episcopul ajunsese să urce cu ușurință treptele ierarhiei bisericești datorită nu numai purtării sale vrednice, cât mai ales înfățișării nobile, precum și chipului său, cu trăsături atât de frumoase cum rar ți-e dat să întâlnești.

Am citit chiar undeva că nu era om care, văzându-l, să nu-l îndrăgească.

Întrucât n-am de gând să lingușesc pe nimeni, nu voi ascunde că un preacuvios călugăr de la mănăstirea de pe Monte Cavi, care fusese deseori surprins în chilia lui plutind la câteva palme deasupra pământului, ca Sfântul Pavel, singurul sprijin pe care se biziua pentru a sta în această poziție nefirească fiind harul ceresc¹, îi prezisese seniorului dei Campireali că neamul său se va stinge o dată cu dânsul și că nu va avea decât doi copii ce vor pieri amândoi de moarte năprasnică. Datorită acestei preziceri nu găsi în tot ținutul nici o fată care să se învoiască a-l lua de bărbat, drept care se duse să-și încerce norocul la Napoli, unde avu fericirea să dobândească o avere însemnată, precum și o soție în stare, prin destoinicia ei, să-i schimbe ursita, dacă un asemenea lucru ar fi fost cu putință. Seniorul dei Campireali trecea drept un om foarte cumsecade, și care făcea mult bine; dar, cum nu era prea isteț de felul lui, a trebuit să-și scurteze încetul cu încetul șederea la Roma pentru ca în cele din urmă să-și petreacă mai tot anul la palatul său din Albano. Se îndeletnicea cu lucrarea moșiiilor sale, aflate în câmpia mănoasă ce se întinde între oraș și mare. Călăuzindu-se după sfaturile soției sale, se îngriji să dea o educație cât mai aleasă fiului său Fabio, un tânăr mândru nevoie-mare de numele pe care-l purta, și fiicei sale Elena, care va fi fost pe cât se pare o minune de frumusețe, după cum se poate vedea încă din portretul ce se păstrează în colecția Farnese. Dat fiind că am început să scriu povestea vieții sale, m-am dus la palatul

---

¹ Și astăzi încă, această neobișnuită poziție e socotită de țărani din împrejurimile Romei ca un semn neîndoielnic de sfințenie. Pe la 1826, un călugăr din Albano a fost văzut de câteva ori ridicându-se de la pământ prin harul ceresc. Se spunea c-ar fi făcut numeroase minuni; lumea alerga de la douăzeci de leghe ca să-i ceară binecuvântarea; mai multe femei din clasele cele mai de sus ale societății îl văzuseră la el în chilie plutind la trei palme de la pământ. La un moment dat însă a dispărut fără urmă (n.a.).

Farnese ca să privesc învelișul muritor hărăzit de pronia cerească acestei femei a cărei soartă crâncenă a făcut atâta vâlvă pe vremea ei stăruind încă și acum în amintirea oamenilor. Forma capului este prelungă și ovală, fruntea foarte înaltă iar părul blond-închis. Expresia feței este mai degrabă veselă; ochii mari și foarte adânci, iar sprâncenele castanii minunate arcuite sunt parcă trase cu penelul. Buzele foarte subțiri, iar gura pare încondeiată de faimosul pictor Correggio. Privită printre celelalte portrete ce o înconjură în galeria Farnese, are înfățișarea unei regine și rareori se întâmplă ca veselia să se poată îmbina cu maiestatea.

După ce petrecu opt ani de zile în mănăstirea, distrusă acum, a vizitandinelor din orașul Castro în care erau trimise pe atunci odraslele majorității principilor romani, Elena se întoarce acasă, nu însă înainte de a fi adus ofrandă mănăstirii un potir de toată frumusețea pentru altarul cel mare al bisericii. Îndată după sosirea ei la Albano, tatăl ei se grăbi să-l cheme de la Roma, plătindu-l împărătește, pe renumitul poet Cechino, care pe vremea aceea ajunsese la adânci bătrânețe; acesta se strădui să sădească în mintea Elenei cele mai minunate versuri ale divinului Vergiliu și ale vestiților săi ucenici, Petrarca, Ariosto și Dante.

Aici tălmăcitorul se vede nevoit să treacă peste o lungă disertație asupra cinstei de care se bucurau, fiecare în parte, acești mari poeți în secolul al XVI-lea. S-ar părea că Elena știa latinește. Versurile pe care le avea de învățat pe de rost vorbeau despre dragoste, o dragoste care s-ar putea să pară destul de ridicolă dacă întâmplător am întâlni-o în 1839; adică o dragoste pătimasă întreținută prin jertfe imense și care nu poate dăinui decât învăluită în mister, fiind la tot pasul pândită de cele mai cumplite nenorociri.

Așa era hărăzită să fie iubirea pe care i-o insuflă Elenei, la frageda-i vârstă de șaptesprezece ani, Giulio Branciforte. Sărac lipit, Giulio locuia în vecinătatea ei, într-o casă nearătoasă la un sfert de leghe de oraș, printre ruinele Albei, pe buza malului

râpos înalt de o sută cincizeci de picioare, și îmbrăcat în verdeață, care înconjură lacul. Căsuța lui, străjuită de mărețul și întunecosul desiș al codrului Faggiola, a fost mai apoi dărâmată, atunci când s-a zidit mănăstirea Palazzuola. Sărmanul tânăr nu avea nimic altceva la sufletul său decât înfățișarea-i vioaie și sprintenă, precum și nepăsarea sinceră cu care înfrunta vitregia soartei. Tot ce se poate spune spre lauda lui este că, fără a fi frumos, avea totuși o figură expresivă. În schimb se vorbea că ar fi luptat vitejește sub comanda prințului Colonna, cot la cot cu bravii acestuia, în vreo două-trei iureșuri foarte primejdioase. Cu toată sărăcia lui și cu toate că nu era prea arătos, avea totuși, după socotința tuturor fetelor din Albano, o inimă pe care oricare din ele s-ar fi simțit mândră s-o cucerească. Primit cu brațele deschise pretutindeni, Giulio Branciforte avusese parte numai de iubiri trecătoare, până în ziua în care Elena se înapoiase de la mănăstirea din Castro. Când, puțin mai apoi, ilustrul poet Cechino se strămută de la Roma în palatul Campireali pentru a-i împărtăși tinerei fete frumusețile literaturii, Giulio, care îl cunoștea, îi adresă o poezie în latinește vorbindu-i despre fericirea ce-i fusese hărăzită la bătrânețe de vreme ce avea parte să vadă niște ochi atât de fermecători oglindindu-se în ai săi și bucuria fără de seamăn ce se revărsa dintr-un suflet atât de curat de câte ori poetul binevoia să-i încuviințeze părerile. Gelozia și ciuda fetelor cărora Giulio le făcuse ochi dulci până la întoarcerea Elenei zădărnice în curând toate străduințele tânărului de a-și ascunde pasiunea proaspăt înmugurită și trebuie să recunosc la rândul meu că iubirea aceasta urzită între un tânăr de douăzeci și doi de ani și o fată de șaptesprezece nu se va fi desfășurat într-un fel cu care chibzuința ar putea fi de acord. Nu trecuseră nici trei luni și seniorul dei Campireali prinse de veste că Giulio Branciforte trecea prea des pe sub ferestrele palatului său (care mai dăinuie încă și azi, pe la mijlocul străzii mari care se îndreaptă spre lac).

Vorba spusă pe șleau și brutalitatea, consecințe firești ale libertății permise în republici, precum și obișnuința pasiunilor mărturisite în văzul tuturor, și pe care manierele din timpul monarhiei nu apucaseră încă să le înăbușe, ies în vileag chiar de la primul pas făcut de seniorul dei Campireali. În ziua când observă că tânărul Branciforte se arăta tot mai des prin partea locului seniorul îl luă în primire cu aceste cuvinte:

– Cum îndrăznești să treci mereu prin fața casei mele și să arunci ocheade ca un neobrăzat spre ferestrele fiicei mele, când n-ai nici haine pe tine ? Mi-e teamă să nu-și închipuie cine știe ce vecinii, altminteri ți-aș da trei țechini de aur să te duci la Roma și să-ți cumperi niște straie mai ca lumea. Măcar atunci privirea mea și a fetei mele n-o să mai fie pângărită de vederea zdrențelor tale.

Tatăl Elenei exagera de bună seamă: hainele tânărului Branciforte nu erau de fel zdrențăroase, ci numai făcute dintr-o stofă mai ieftină, însă, deși foarte curate și periate cu grijă, trebuie totuși să spunem că mărturiseau o îndelungată folosință. Giulio se simți atât de adânc mâhnit de muștrările seniorului dei Campireali, încât nu mai îndrăzni să treacă ziua-n amiaza mare prin fața casei.

Precum am mai spus, cele două arcade, vestigii ale unui apeduct antic, care slujeau drept ziduri principale locuinței clădite de tatăl lui Branciforte și lăsate moștenire fiului său se aflau numai la vreo cinci-șase sute de pași de Albano. Spre a coborî de sus din cuibul său în orașul modern, Giulio era nevoit să treacă prin fața palatului Campireali. Elena băgă numaidecât de seamă lipsa acelui tânăr ciudat, care, după cum îi spuneau prietenele, își părăsise toate relațiile, pentru a se dăruir cu totul fericirii pe care părea s-o simtă privind-o.

Într-o seară de vară, pe la miezul nopții, fereastra Elenei era deschisă, iar tânăra respira boarea mării a cărei adiere este încă destul de stăruitoare pe colina din Albano, deși din oraș până la marginea mării e cale de trei leghe prin câmpie. Noaptea era

întunecoasă, iar tăcerea atât de adâncă încât s-ar fi auzit și o frunză căzând. Elena, aplecată pe fereastră, poate se gândea tocmai la Giulio, când zări fluturând pe dinainte-i ceva ce părea să fie aripa mută a unei păsări de noapte. Speriată, se trase înapoi. Nici prin gând nu i-ar fi trecut că arătarea aceea putea fi un semn trimis de vreun trecător: catul al doilea al palatului, la care se găsea fereastra ei, era la o înălțime de peste cincizeci de picioare. Deodată i se păru că, lucrul acela năstrușnic care, în tăcerea deplină, se bălăbănea încoace și încolo prin fața ferestrei de care ședea rezemată, părea un buchet de flori. Inima începu să-i zvâcnească. Buchetul părea prins de capătul a două-trei prăjini, făcute din trestiiile acelea înalte, asemănătoare cu bambusul, care cresc în câmpia romană și ale căror tulpini au o lungime de douăzeci până la treizeci de picioare. Trestiiile erau atât de mlădii și adierea atât de puternică, încât Giulio anevoie reușea să țină buchetul în dreptul ferestrei la care bănuia că ar putea fi Elena; de altfel, era și prea întuneric ca să se poată zări ceva din stradă la înălțimea aceea. Stând nemișcată la fereastră, Elena se frământa toată. Ca să primească buchetul, n-ar fi însemnat oare o mărturisire ? Altminteri nu încerca nici unul din simțămintele pe care o întâmplare de felul acesta le-ar trezi în vremea noastră în inima unei fete din înalta societate, pregătită pentru viață printr-o educație aleasă. Întrucât tatăl său și fratele ei Fabio erau amândoi acasă, se gândi în primul moment c-ar fi de ajuns să se audă un cât de mic zgomot ca să țâșnească un foc de arcebuza îndreptat împotriva lui Giulio: și se înduioșă dându-și seama de primejdia ce-l păștea pe bietul tânăr. Se gândi mai apoi că, deși îl cunoștea prea puțin, Giulio era totuși ființa la care ținea cel mai mult pe lume după ai săi. În sfârșit, după câteva clipe de șovăire, se hotărî să primească buchetul și, în timp ce dibuia cu mâna după flori în bezna adâncă, simți că de lujerul uneia dintre ele era legat un bilet. Dădu fuga pe scara cea mare ca să citească biletul la lumina candeliei ce ardea sub icoana Maicii Domnului. „Ce nesăbuiță ! își zise ea după ce citi primele

rânduri care o făcură să roșească de fericire. Dacă mă vede cineva, sunt pierdută, și bietul băiat o să fie toată viața prigonit de familia mea.” Se întoarse la ea în odaie și aprinse lampa. Prilej de neasemuită bucurie pentru Giulio, care, rușinat de pasul făcut și ca și când ar fi vrut să se ascundă cu toată întunecimea nepătrunsă din jur, se lipise de trunchiul uriaș al unuia dintre stejarii aceia verzi, cu rămurișuri ciudate, care mai străjuiesc încă și azi palatul Campireali.

În scrisoare, Giulio îi destăinuia cu o desăvârșită sinceritate ocările umiltoare pe care i le aruncase tatăl Elenei. „Sunt sărac, e adevărat, urma el, atât de sărac cum nici nu cred că v-ați putea închipui. N-am decât casa pe care veți fi zărit-o printre ruinele apeductului din Alba; împrejurul casei e o grădină pe care o lucrez cu mâna mea, și cu verdețurile căreia mă hrănesc. Mai am și o vie, arendată cu treizeci de scuzi pe an. Nu știu, zău, de ce vă iubesc; căci, firește, n-aș putea să vă cer să împărțiți amarul cu mine. Și totuși, dacă nu mă iubiți, viața nu mai are nici un rost pentru mine; nu mai e nevoie să vă spun că mi-aș jertfi-o de o mie de ori pentru dumneavoastră. Și totuși, până nu v-ați înapoiat de la mănăstire, nu mă simțeam prea nefericit: dimpotrivă, mă lăsam legănat de visurile cele mai mărețe. Cu drept cuvânt aș putea deci să spun că, de când am văzut cu ochii mei fericirea, mă simt nenorocit. Cu siguranță că, pe atunci, nimeni pe lume nu s-ar fi încumetat să-mi arunce în obraz vorbele cu care tatăl dumneavoastră m-a veștejit; mi-aș fi făcut singur dreptate cu pumnalul. Pe atunci cu vitejia și cu armele mele, mă socoteam deopotrivă cu oricare om de pe lume; nu-mi lipsea nimic. Acuma, totul s-a schimbat: știu ce înseamnă teama. Dar poate că mi-am îngăduit să scriu prea multe; poate că mă disprețuiți. Dacă, dimpotrivă, vă îndurați cât de cât de soarta mea, cu toată sărăcia hainelor cu care sunt îmbrăcat, veți vedea că, în fiecare seară, când bate miezul nopții la mănăstirea capucinilor din vârful dealului, stau ascuns sub stejarul cel mare din fața ferestrei la care mă uit neconținut, bănuind că ar fi de la odaia dumneavoastră.

Dacă nu mă disprețuiți ca tatăl dumneavoastră, aruncați-mi o floare din buchet, aveți numai grijă să nu cadă pe o streășină sau pe vreun balcon al palatului.“

Scrisoarea fu citită de câteva ori în șir; Elena simți că-i dau lacrimile și privea înduioșată buchetul strâns legat cu un fir trainic de mătase. Încercă să smulgă o floare, dar nu izbuti; apoi se răzgândi, cuprinsă de remușcare. Fetele din Roma au credința că, atunci când rupi o floare sau strici cumva un buchet dăruit din dragoste, e ca și când ai meni pieirea dragostei. Temându-se ca Giulio să nu-și piardă răbdarea, alergă din nou la fereastră; acolo însă își aminti deodată că bătea prea mult la ochi, odaia fiind luminată din plin. Nu mai știa ce semn își putea îngădui; i se părea că nu există nici unul care să nu spună mai mult decât se cuvenea.

Rușinată, nu știu cum să plece mai grabnic de la fereastră. Dar timpul trecea; deodată o fulgeră un gând ce o făcu să se tulbure peste măsură: Giulio putea să-și închipuie că și ea, ca și taică-său, îl disprețuia din pricina sărăciei. Văzând o bucățică de marmură scumpă pe masă, o legă în batistă și o aruncă la picioarele stejarului din dreptul ferestrei. După care îi făcu semn să se depărteze; își dădu apoi seama că Giulio se supusese, căci, plecând, nu se mai străduia să meargă în vârful picioarelor. Ajungând pe culmea brâului de stânci care desparte lacul de ultimele case din Albano, îl auzi cântând un cântec de dragoste; îi făcu semne de rămas bun, de astă dată însă puțin sfioase, apoi se apucă să citească iar scrisoarea.

A doua zi, precum și în zilele următoare sosiră alte scrisori, avură loc alte întrevederi de felul acesta; dar, cum orice iese în vileag într-un târg italian, și cum Elena era fără doar și poate cea mai frumoasă partidă din ținut, seniorul dei Campireali fu înștiințat că, în fiecare seară, după miezul nopții, se zărește lumină în odaia fiicei sale; ba, lucru și mai curios, fereastra e deschisă, iar Elena stă rezemată de ea ca și când prea puțin s-ar sinchisi de așa-numiții *zinzares* (un fel de țăntari foarte sâcâitori,

care strică frumusețea serilor în câmpia romană. Mă văd silit din nou să cer îngăduința cititorului. Atunci când ești dornic să cunoști obiceiurile unor meleaguri străine, trebuie să te aștepti să dai peste tot felul de idei năstrușnice, cu mult deosebite de ale noastre.) Seniorul dei Campireali își pregăti archebuza, ca și pe aceea a fiului său. Iar seara, în momentul când ornicul bătu orele unsprezece și trei sferturi, îi dădu de veste lui Fabio, și amândoi se strecurară, silindu-se să nu facă nici cel mai mic zgomot, pe un balcon mare de piatră, aflat la catul întâi, chiar sub fereastra Elenei. Stâlpii groși ai balustradei de piatră îi ocroteau până la brâu de focurile de archebuzză ce s-ar fi tras de jos asupra lor. Bătu miezul nopții; tatăl și fiul auziră deslușit un foșnet ușor sub copacii ce mărgineau de cealaltă parte ulița, în fața palatului lor; dar, spre marea lor mirare, fereastra Elenei rămase neluminată. Fata, care până atunci părea atât de nevinovată, aproape un copil, judecând după mișcările sale sprintăre, se schimbase cu totul de când era îndrăgostită. Își dădea seama că cea mai mică nesocotință ar pune viața iubitului ei în primejdie; dacă un nobil de frunte ca tatăl ei ar fi ucis un om de rând ca Giulio Branciforte, ar fi scăpat foarte ușor cu fața curată, făcându-se nevăzut timp de trei luni, pe care s-ar fi dus să le petreacă la Napoli; în vremea asta prietenii săi din Roma ar fi căutat să cocoloșească lucrurile, și totul s-ar fi sfârșit cu dăruirea unei candelă de argint de câteva sute de scuzi pentru altarul Sfintei Fecioare, după cum era moda pe atunci. Dimineăta, la masă, Elena citise pe chipul tatălui ei că avea un motiv temeinic să fie mânios; și, după felul cum acesta se uita la ea când credea că nu-l vede nimeni, își dădu seama că pricina acestei mâinii i se datora în mare măsură ei însăși. Se duse numaidecât de presără puțin praf pe lemnul celor cinci archebuze măiestrit lucrate, pe care tatăl său le ținea agățate deasupra patului. Tot așa, acoperi cu un strat ușor de praf pumnalele și spadele. Toată ziua fu veselă de n-o mai încăpea locul, zburdând prin toată casa, de sus până jos; în tot momentul alerga la câte o fereastră, vrând cu tot dinadinsul

să-i facă semn lui Giulio, să ia seama, dacă s-ar fi întâmplat cumva, printr-o împrejurare fericită, să-l zărească. Nici pomeneală însă; bietul băiat fusese atât de crunt umilit de vorbele grele pe care le aruncase bogatul senior dei Campireali, încât ziua nu se mai arăta deloc prin Albano; numai din datorie se ducea duminică la biserică să asculte liturghia. Mama Elenei, care își iubea odrasla ca pe ochii din cap și îi îndeplinea orice dorință, ieși de trei ori în ziua aceea în oraș cu ea, dar în zadar ! Elena nu reuși să dea ochi cu Giulio. Era disperată. Ce lovitură fu pentru ea însă, când, ducându-se seara să cerceteze armele tatălui său, observă că două dintre archebuze fuseseră încărcate și că mai toate pumnalele și spadele purtau urmele mâinilor ce umblaseră cu ele. Singurul lucru care o făcea să mai uite întrucâtva neliniștea ucigătoare ce o mistuia, era grija stăruitoare de a căuta tot timpul să pară că nu bănuiește nimic. Când seara, la zece, se urcă la ea în odaie, încuie mai întâi cu cheia ușa ce dădea în anticamera maică-sii, apoi se apropie de fereastră și stătu cu fața lipită de pervaz, ghemuită pe jos, așa ca să nu poată fi văzută de afară. E lesne de închipuit cu ce strângere de inimă asculta bătăile ornicului: puțin îi păsa acum de muștrările pe care și le adusese de atâtea ori pentru că își dăruise inima cu atâta ușurință lui Giulio, fapt pentru care acesta putea foarte bine s-o considere mai puțin vrednică de dragostea lui. Ziua aceea spori mai mult sorții de izbândă ai tânărului decât șase luni de iubire statornică și de jurămintе. „Ce să mă mai amăgesc singură ? își zicea Elena. Oare nu-l iubesc din toată inima ?”

La unsprezece și jumătate, îi văzu cât se poate de lămurit pe tatăl și pe fratele său așezându-se la pândă pe balconul cel mare de piatră de sub fereastra ei. Două minute după ce bătu miezul nopții la mănăstirea capucinilor, Elena auzi tot atât de lămurit pașii lui Giulio, care se opri sub stejarul cel mare; în același timp însă, spre marea ei bucurie, observă că nici taică-său și nici fratele său nu păreau să fi auzit ceva; numai inima temătoare a unui îndrăgostit putea să deslușească un zgomot atât de ușor.

„Au să mă ucidă până la urmă, își zise ea, dar cu nici un preț scrisoarea din noaptea asta nu trebuie să încapă în mâna lor; ar însemna să-l prigonească toată viața pe bietul Giulio.” Își făcu semnul crucii și, ținându-se cu o mână de grilajul de fier al ferestrei, se aplecă în afară, întinzând cât putea mai mult brațul deasupra uliței. Nu trecuse nici un sfert de minut, când buchetul aninat ca de obicei de prăjina cea lungă îi atinse brațul. Fata îl apucă, dar, smucindu-l ca să-l desprindă de capătul trestiei de care era legat, făcu să se izbească prăjina de balconul de piatră. În aceeași clipă, trosniră două focuri de archebuză, după care se lăsă o liniște mormântală... Fratele Elenei, neputând să-și dea seama prea bine, pe întuneric, dacă obiectul care se izbise cu atâta putere de balcon nu era chiar funia pe care Giulio cobora din odaia surorii sale, trăsese asupra balconului de la fereastra acesteia; a doua zi Elena găsi urma glonțului care se turtise de grilajul de fier. Seniorul dei Campireali trăsese în stradă sub balconul de piatră, căci ținând prăjina să nu cadă, Giulio făcuse puțin zgomot. La rândul său Giulio, auzind oarecare zvonuri deasupra lui, bănuise cam ce putea să urmeze și se trăsese sub ieșitura balconului ca să se pună la adăpost.

Fabio își încărcă iar la repezeală archebuza și, oricât căută bătrânul să-l oprească, coborî degrabă în grădina casei, deschise fără zgomot o porțiță ce dădea într-o uliță vecină și se apropie tiptil să privească mutrele celor care se plimbau pe sub balconul palatului. Giulio, care în seara aceea venise bine escortat, se afla cam la vreo douăzeci de pași de el, lipit de un copac. Aplecată peste balcon și tremurând pentru viața iubitului ei, Elena se grăbi să între în vorbă cu frate-său, ai cărui pași îi auzea pe uliță, întrebându-l în gura mare dacă-i răpusese cumva pe hoți.

– Să nu-ți închipui că mă duci pe mine de nas cu tertipurile tale mârșave ! îi strigă acesta de jos, măsurând ulița în lung și în lat. Mai bine pregătește-ți lacrimile, căci până la urmă tot o să-i vin eu de hac nemernicului care a îndrăznit să între la tine pe fereastră.

Nici nu rostise bine vorbele astea, că Elena o și auzi pe maică-sa ciocănind la ușă.

Fata se grăbi să deschidă, spunându-i că nu înțelegea cum de era încuiată ușa.

– Nu te mai prefacă față de mine, îngerașule, îi zise maică-sa, tatăl tău e furios și mi-e teamă să nu te omoare: vino la mine-n pat; și dacă ai vreo scrisoare, dă-mi-o mie, s-o ascund.

– Uite buchetul, îi spuse Elena, scrisoarea e ascunsă printre flori.

Mama și fata de-abia se vârâseră în așternut, că seniorul dei Campireali și intră în odaia soției sale; venea din paraclisul ei, prin care cotrobăise, lăsând lucrurile vraiste. Elena observă din capul locului că taică-său, palid ca o stafie, se mișca agale, ca un om care știe prea bine ce are de făcut. „S-a mântuit cu mine !” își zise Elena.

– Ne bucurăm că avem copii, glăsui tatăl, trecând pe lângă patul fiicei sale; tremura tot de mânie, deși se străduia să pară cu desăvârșire stăpân pe sine. Ne bucurăm că avem copii, când ar trebui să plângem cu lacrimi amare dacă soarta ne-a osândit să avem fete. Doamne, Dumnezeule ! când te gândești că ușurința lor e-n stare să terfelească cinstea unui om care, timp de șaizeci de ani, nu a dat nimănui prilej de vorbit.

Spunând aceasta, trecu în odaia fiicei sale.

– Sunt pierdută, îi șopti Elena maică-sii, scrisorile sunt ascunse sub piciorul crucifixului, lângă fereastră.

Numaidecât maică-sa sări din pat și alergă după soțul ei, împuindu-i urechile cu tot felul de explicații care mai de care mai subrede, ca să-l scoată din fire, ceea ce izbuti pe deplin. Bătrânul își ieși din sărite și făcu zob toate lucrurile din camera fetei; maică-sa, în schimb, avu putința să șterpelească scrisorile pe nesimțite. Când, în sfârșit, după un ceas, seniorul dei Campireali se întoarse în odaia lui, vecină cu a soției sale, și liniștea se așternu din nou în casă, mama îi dădu fetei de știre:

– Uite-ți scrisorile, îi spuse ea; n-am de gând să le citesc, ai văzut ce era să pățim din pricina lor ! Eu, în locul tău, le-aș arde. Acuma sărută-mă și du-te.

Izbucnind în plâns, Elena se întoarse în odaia ei; i se părea că din clipa în care maică-sa rostise vorbele acestea, încetase să-l mai iubească pe Giulio. Se pregăti apoi să ardă scrisorile; înainte de a le distruge însă, nu se putu stăpâni să nu le mai citească o dată. Și le citi și răsciti de atâtea ori, că soarele era de-o suliță pe cer când se hotărî în sfârșit să asculte de un sfat atât de înțelept.

A doua zi, era într-o duminică, Elena se duse la biserică împreună cu maică-sa. Noroc că seniorul dei Campireali nu ținu să le însoțească: primul om pe care Elena îl zări în biserică fu Giulio Branciforte. Dintr-o singură privire putu să-și dea seama că nu era rănit. O neasemuită bucurie îi cotropi inima; nici nu se mai gândea la cele întâmplate peste noapte. Pregătise din vreme vreo cinci-șase bilețele scrise pe niște petice de hârtie mânjite cu tină, aidoma hârtiilor ce zac de obicei risipite pe lespezi în biserică; biletele cuprindeau toate aceași înștiințare:

„Descoperiseră totul, în afară de numele lui. Să nu mai treacă pe uliță; va veni aici cât mai des.“

Elena lăsă să cadă pe jos una din fițuicile acestea; îi făcu apoi semn din ochi lui Giulio, care o ridică și dispăru. O oră mai târziu, întorcându-se acasă, fata găsi pe scara cea mare a palatului o bucată de hârtie care îi atrase atenția, deoarece semăna întocmai cu acelea folosite de ea însăși de dimineată. O luă de jos, fără ca măcar maică-sa să fi prins de veste; în bilet sta scris:

„Peste trei zile se va înapoia de la Roma, unde e nevoit să se ducă. În zilele de târg, ziua-n amiaza mare, pe la orele zece când zarva țăranilor este în toi, va auzi un cântec.“

Plecarea asta la Roma îi dădu de gândit Elenei. „Să-i fie cumva teamă c-o să-l împuște frate-meu ?“ se întreba ea cu tristețe. Dragostea e gata să ierte orice, în afară de o despărțire premeditată; căci nu se poate închipui un canon mai cumplit. În

loc să-ți petreci viața în dulci visări, cumpănind în minte pricinile pentru care iubești, trebuie să te frământă tot timpul bântuit de cele mai chinuitoare îndoieli. „Să cred oare că nu-i mai sunt dragă ?“ se întreba mereu Elena în cele trei zile nesfârșite cât lipsi Branciforte. Dar toate necazurile ei fură dintr-o dată spulberate de o bucurie fără de seamăn: a treia zi îl văzu plimbându-se pe uliță, în miezul zilei, prin fața palatului tatălui ei. Avea haine noi, ce puteau să pară chiar falnice. Nicicând noblețea mersului, precum și surâzătoarea naivitate și bărbăția chipului său nu se arătaseră într-o lumină atât de prielnică; și nicicând, până în ziua aceea, nu se vorbise atâta în Albano despre sărăcia lui Giulio. Bărbații, și mai ales cei tineri, simțeau o plăcere să stăruie asupra acestui necruțător cuvânt; femeile, și mai cu seamă fetele, nu mai conteneau lăudându-l cât de chipeș era.

Giulio, toată ziua, nu făcu altceva decât să se plimbe prin oraș; ca și când ar fi căutat să se despăgubească de lunile pe care fusese osândit să le petreacă în singurătate din pricina sărăciei. Era bine înarmat pe sub tunica lui nouă, așa cum se cuvine să fie un îndrăgostit. Pe lângă stilet și pumnal, își pusese un *giacco* (un fel de vestă de zale, în care nu te simțai chiar în largul tău; în schimb avea darul să tămăduiască inimile italiene de o boală păcătoasă, de care veacul acela era silit să pătimească din greu, vreau să spun teama de a fi ucis la colțul străzii de unul din dușmanii bine cunoscuți). În ziua aceea, Giulio spera s-o zărească pe Elena și de altminteri i se urâse să tot stea singur în casa lui pustie. Iată de ce: Ranuccio, un fost ostaș de-al tatălui său, după ce făcuse vreo zece campanii cu el în trupele diversilor *condottieri* și, în vremea din urmă, în oastea lui Marco Sciarra, își urmase căpitanul atunci când acesta, din pricina rănilor căpătate în luptă, fusese silit să se retragă. Căpitanul Branciforte avea motive temeinice să nu se stabilească la Roma, unde putea să se întâlnească la tot pasul cu fiii celor pe care îi ucisese; și nici chiar în Albano nu prea avea chef să fie la cheremul ocârmuirii. În loc să cumpere ori să închirieze o casă în oraș, i se păru mai

nimerit să-și clădească una în așa fel, încât să-i poată zări de departe pe cei care ar fi venit să-i bată la ușă. Nici că putea găsi un loc mai prielnic decât acela pe care-l descoperi în ruinele cetății Alba: de acolo putea oricând să fugă, fără ca oaspeții nepoști să bage de seamă, în pădurea în care domnea vechiul său prieten și comandant, prințul Fabrizio Colonna. Căpitanul Branciforte nu părea câtuși de puțin preocupat de viitorul fiului său. Când se retrase din serviciu, în vârstă doar de cincizeci de ani, dar cu trupul ciuruit de răni, făcându-și socoteala că ar mai avea încă vreo zece ani de trăit, după ce-și clădi casa, își puse în gând să cheltuiască în fiecare an a zecea parte din ceea ce agonisise în prădăciunile orașelor și satelor la care avusese cinstea să ia parte.

Via, care-i aducea acum un venit de treizeci de scuzi fiului său, o cumpărase drept răspuns la o glumă proastă a unui târgoveț din Albano care îi spusese într-o zi, în toiul unei discuții aprinse în legătură eu interesele și faima orașului că, tocmai el, mă rog, mare proprietar, se găsisse să le dea sfaturi băștinașilor din Albano. Căpitanul se grăbi să cumpere via, lăudându-se că va mai cumpăra încă și alte bunuri; întâlnindu-se mai apoi cu mucalitul prea slobod la gură într-un loc pustiu, îl ucise cu pistolul.

După ce trăi în felul acesta opt ani de zile, căpitanul închise ochii pe veci; aghiotantul lui, Ranuccio, îl iubea pe Giulio ca ochii din cap; totuși, sătul să tot stea cu mâinile în sân se hotărî să între în solda prințului Colonna. Venea totuși, adeseori să-și vadă *feciorul*, cum îi zicea el lui Giulio iar în ajunul unui asalt năprasnic pe care prințul urma să-l înfrunte în fortăreața Petrella îl luase pe Giulio să lupte cot la cot cu el. Văzându-l cât era de viteaz, îl dojeni:

– Trebuie să fii nebun, îi spuse el, sau, și mai rău, zevzec, ca să stai aici, lângă Albano, ca cel mai becisnic și cel mai calic dintre locuitorii orașului, când, destoinic precum am văzut că ești

și cu numele pe care-l porți, ai putea să fii printre noi un mercenar de toată frumusețea și, pe deasupra, să te mai și pricopsești.

Cuvintele astea îi dădură de gândit lui Giulio; acesta știa ceva latinește, atâta cât îi arătase un preot; însă cum taică-său își bătuse întotdeauna joc de tot ce mai spunea preotul pe lângă latinească, nu mai apucase să învețe nimic altceva. În schimb, disprețuit pentru sărăcia lui, singur cuc în căsuța-i pustie, îi făurise un fel de bun-simț care, prin noblețea lui, i-ar fi putut uimi chiar și pe cărturari. De pildă, înainte de a se fi îndrăgostit de Elena, și fără să știe nici el de ce, iubea cu toată râvna bătăliile, dar privea cu scârbă jaful care, în ochii lui taică-său, căpitanul, și ai lui Ranuccio, era ca o comedioară menită să descrețească frunțile după o nobilă tragedie. De când o iubea pe Elena, acest bun-simț, rod al unor meditații singuraticе, devenise un adevărat chin pentru Giulio. Omul acesta, atât de senin mai înainte, nu îndrăznea acum să ceară părerea nimănui în privința îndoielilor ce-l chinuiau; sufletul lui era copleșit de patimă și de neputință. Ce-ar fi zis seniorul dei Campireali să-l știe mercenar ? Ce săpuneală i-ar mai fi tras, și pe bună dreptate ! Giulio se bizuise întotdeauna să intre în armată socotind că meseria de ostaș era un mijloc de trai pe care-l avea orișicum la îndemână atunci când va fi irosit banii luați pe lanțurile de aur și alte giuvaericele pe care le găsisе în lada de fier a tatălui său. Dacă tânărul Branciforte nu șovăia defel să o răpească, știindu-se atât de sărac, pe fata bogatului senior dei Campireali, pricina era că, pe vremea aceea, părinții puteau să-și împartă cum poșteau averea urmașilor, așa că seniorul dei Campireali putea foarte bine să-i lase fiicei sale doar o mie de scuzi moștenire. Alta era problema care-i dădea bătaie de cap lui Giulio, făcându-l să se frământa: 1 – în ce oraș avea să se statornicească împreună cu Elena după ce ar fi luat-o de nevastă și ar fi răpit-o de casă ?; 2 – cu ce bani se gândea s-o țină ?

Când seniorul dei Campireali îi aruncase vorbele grele care îl duruseră atât de tare, timp de două zile Giulio se perpelise

învolverat de mânie și chinuit de cea mai amarnică suferință: nu se putea hotărî nici să-l ucidă pe bătrânul care-l înfruntase, nici să-i cruțe viața. Plângea nopți întregi; în cele din urmă se hotărî să-i ceară sfatul lui Ranuccio, singurul prieten ce-l avea pe lume; dar prietenul acesta putea oare să-l înțeleagă ? În zadar cutreieră toată pădurea Faggiolei, căutându-l pe Ranuccio. Fu nevoit să pornească pe urmele lui pe drumul spre Napoli, dincolo de Velletri, unde Ranuccio pregătea o ambuscadă, așteptând în fruntea unei cete numeroase sosirea generalului spaniol Ruiz d'Avalos; acesta plănuise să meargă la Roma pe uscat, uitând că vorbise cândva cu dispreț, de față cu mai multă lume, despre mercenarii din oastea lui Colonna. Capelanul său îi aminti însă la timp această neînsemnată împrejurare, așa că Ruiz d'Avalos se hotărî să armeze o corabie și să se ducă la Roma pe mare.

De îndată ce căpitanul Ranuccio auzi povestea lui Giulio îi spuse:

– Zugrăvește-mi întocmai cum arată dumnealui, seniorul dei Campireali, pentru ca nu cumva vreun cetățean cumsecade din Albano să plătească cu viața pentru sminteala asta în locul lui. De îndată ce mântuim într-un fel sau altul treaba pe care o avem de descurcat aici, ai să pleci la Roma, unde ai să ai grijă să te arăți la orice oră din zi prin ospătării și prin alte locuri unde se adună lume; să nu cadă asupra ta bănuiala din pricina dragostei pe care o porți fetei.

Cu greu izbuti Giulio să domolească mânia fostului tovarăș al tatălui său. Trebui chiar să se burzuluiască la el.

– Doar n-ai fi crezând că am nevoie de spada ta ! îi zise el până la urmă; pare-mi-se că am și eu una ! Ți-am cerut numai un sfat înțelept.

De fiecare dată Ranuccio își încheia didahiile cu aceste cuvinte:

– Ești încă prea crud, n-ai apucat să fii rănit; te-a făcut de ocară în fața tuturor; și un om care și-a pierdut cinstea e disprețuit până și de femei.

Giulio îi răspunse că voia să mai cumpănească în sinea lui ca să știe ce-i dorește inima și, cu toate stăruințele lui Ranuccio, care ținea morțiș ca Branciforte să ia parte la iureșul pus la cale împotriva escortei generalului spaniol, cu care prilej, spunea el, ar fi dobândit glorie, dar și bani, Giulio se întoarse singur acasă. Acolo, în ajunul zilei în care seniorul dei Campireali trăsese asupra sa cu arcebuza, primise vizita lui Ranuccio care tocmai se întorcea, însoțit de un caporal, din împrejurimile orașului Velletri. Cu chiu, cu vai, Ranuccio reuși mai mult cu forța, să vadă caseta de fier în care fostul său comandant, căpitanul Branciforte, își ținea încuiate pe vremuri lanțurile de aur și alte giuvaericele pe care nu socotea cu cale să le irosească îndată după câte o prădăciune. Înăuntrul, Ranuccio găsi numai doi scuzi.

– Ar fi mai bine cred să te duci la mănăstire, îl sfătui el pe Giulio, ai toate însușirile cerute unui călugăr; ți-e dragă sărăcia, și iată dovada; îți place să fii umilit, că doară te-ai lăsat batjocorit în mijlocul uliței de un bogătaș din Albano; nu-ți mai rămâne decât să fii lacom și fățarnic.

Ranuccio vârf cu de-a sila cincizeci de dubloni în casetă.

– Îți dau cuvântul meu, îl amenință el pe Giulio, că, dacă de azi într-o lună seniorul dei Campireali nu e îngropat cu toată cinstea cuvenită rangului și bogăției sale, căprarul meu, pe care-l vezi aci, o să vină cu treizeci de oameni să-ți dărâme casa și să-ți ardă calabalâcul. Nu se poate ca fiul căpitanului Branciforte să se facă de râs în fața lumii, sub cuvânt că e îndrăgostit.

În noaptea când seniorul dei Campireali și fiul acestuia trăsese cele două focuri de arcebuză, Ranuccio și căprarul stăteau de veghe sub balconul de piatră și numai cu mare greutate izbuti Giulio să-i țină în frâu, împiedicându-i să-l ucidă pe Fabio, sau măcar să-l răpească, atunci când acesta făcuse imprudența de a ieși pe uliță, luând-o prin grădină, așa cum am arătat mai sus. Pe Ranuccio nu izbuti să-l astâmpere decât spunându-i că nu se curvine să ucidă un tânăr, de capul căruia s-ar putea să se aleagă ceva mai încolo și care, deci, ar putea să devină folositor, câtă

vreme există un vulpoi bătrân mai păcătos decât el și care nu mai e bun decât să fie îngropat.

A doua zi după întâmplarea asta, Ranuccio se afundă în pădure, iar Giulio plecă la Roma. Bucuria pe căre o simți cumpărându-și haine frumoase cu dublonii lui Ranuccio îi era însă necruțător întunecată de un gând cu totul năstrușnic; pentru epoca respectivă și care îi prevestea un viitor strălucit, așa cum a și fost în realitate: „*Elena trebuie neapărat să afle cine sunt*“, își spunea el mereu. Oricare alt tânăr de vârsta lui la vremea aceea nu s-ar fi gândit decât să culeagă roadele iubirii, răpind-o pe Elena, fără a se sinchisi câtuși de puțin de ceea ce ar fi putut să se întâmple cu ea peste șase luni, și nici de părerea pe care Elena și-ar face-o despre dânsul.

Înapoindu-se la Albano, chiar în după-amiaza zilei în care se împăunase în văzul tuturor cu mândrele-î veșminte aduse de la Roma, Giulio află de la bătrânul Scotti, prietenul său, că Fabio plecase călare, la o moșie pe care o avea taică-său în câmpie, la marginea mării, la o depărtare de trei leghe de oraș. Ceva mai târziu, îl văzu pe seniorul dei Campireali ieșind din casă însoțit de doi preoți și îndreptându-se spre minunata alee străjuită de stejari verzi ce înconjoară craterul în adâncul căruia se află lacul Albano. După vreo zece minute o bătrânică pătrundea fără sfială în palatul Campireali, sub cuvânt c-ar avea de vânzare niște fructe de soi; primul om care-i ieși înainte fu camerista Marietta, confidenta celor mai intime taine ale stăpânei sale Elena, care roși până în albul ochilor primind un buchet de toată frumusețea. Scrisoarea ascunsă în buchet era nesfârșit de lungă: Giulio îi povestea tot ce simțise din noaptea în care fusese întâmpinat cu focuri de arcebuză; dar, dintr-o sfială cât se poate de curioasă, nu îndrăznea să-i mărturisească tocmai lucrul cu care orice tânăr din vremea aceea s-ar fi lăudat, și anume: că era fiul unui căpitan vestit pentru isprăvile sale și că el însuși își dovedise vitejia în câteva bătălii. Îi răsunau mereu în urechi cuvintele pe care era convins că le-ar fi rostit bătrânul Campireali la auzul acestor

fapte. Trebuie să știți că în secolul al XVI-lea, tinerele fete, având mai mari afinități cu bunul simț republican, prețuiau mult mai mult un bărbat pentru ceea ce făcuse prin destoinicia lui decât pentru bogățiile agonisite de strămoși sau pentru isprăvile glorioase săvârșite de aceștia. Cel puțin acestea erau părerile fetelor din popor. Odraslele de oameni bogați sau din rândurile protipendadei se temeau de tâlhari și, cum e și firesc, aveau toată considerația pentru titlurile de noblețe și pentru avuții. Giulio își încheia scrisoarea cu aceste cuvinte: „Nu știu dacă hainele cuviincioase pe care le-am adus de la Roma te-au ajutat să uiți cuvintele grele pe care mi le-a aruncat deunăzi o persoană respectată de dumneata, legându-se de înfățișarea mea prea puțin arătoasă. Puteam să mă răzbun, era chiar de datoria mea, așa cum îmi poruncea onoarea totuși n-am făcut-o, dându-mi seama că răzbunarea mea ar fi înlăcrimat ochii pe care-i iubesc mai presus de orice pe lume. Asta îți poate dovedi, dacă, spre nenorocul meu, mai aveai cumva o îndoială, că poți foarte bine să fii sărac lipit și să ai o inimă nobilă. De altfel, voiam să-ți împărtășesc o taină cumplită; nu mi-ar veni deloc greu s-o spun oricărei alte femei; dar nu știu de ce mă cutremur numai când mă gândesc să-ți-o dezvălui. Pentru că ar putea nimici într-o clipă dragostea pe care mi-o porți; oricât ai protesta nu m-aș simți împăcat. Vreau să citeșc în ochii dumitale urmările acestei mărturisiri. Într-una din zilele viitoare, la căderea nopții, ne vom întâlni în grădina din spatele palatului. În ziua aceea, Fabio și tatăl dumitale vor lipsi de acasă: când mă voi încredința pe deplin că, în ciuda disprețului pentru un biet tânăr prost îmbrăcat, vom putea sta de vorbă tihniți timp de trei sferturi de oră sau chiar de un ceas, va veni un om sub ferestrele palatului ca să le arate copiilor din împrejurimi o vulpe îmblânzită. Mai târziu, când va suna *Ave Maria*, vei auzi un foc de arcebuza în depărtare; în clipa aceea apropie-te de zidul grădinii și, dacă se întâmplă să nu fii singură, cântă ceva. Dacă nu se va auzi însă nimic, robul dumitale și se va arunca tremurând la picioare și îți va povesti niște lucruri care te

vor înfiora poate. Până va sosi ziua hotărâtoare pe care o aștept cu inima strânsă, nu mă încumet să-ți mai aduc buchetul de flori de la miezul nopții; dar pe la două din noapte, voi trece cântând pe uliță și poate că, din balconul cel mare de piatră, vei lăsa să cadă o floare culeasă de dumneata în grădină. Poate că va fi ultimul semn de dragoste de care va mai avea parte sărmanul Giulio.“

Trei zile mai târziu tatăl și fratele Elenei se duseră călare la moșia lor de pe malul mării, de unde urmau să plece înapoi pe la asfințitul soarelui pentru a sosi acasă pe la orele două din noapte. Când să pornească însă la drum, nu numai cei doi telegari cu care veniseră, dar toți caii care erau la fermă parcă intraseră în pământ. Mirați peste măsură de îndrăzneala hoților începură să-și caute caii, care nu fură găsiți decât a doua zi în sihla de pe țărmul mării. Cei doi Campireali, tatăl și fiul, se văzură siliți să se întoarcă la Albano într-o căruță de țară trasă de boi.

În seara aceea, Giulio ședea îngenunchat la picioarele iubitei sale; se întunecase aproape de tot spre fericirea biete fete care se simțea ușurată că era noapte afară: pentru întâia oară se găsea față-n față cu bărbatul pe care îl iubea din tot sufletul, ceea ce el știa prea bine, dar cu care de fapt nu stătuse niciodată de vorbă până atunci.

Privindu-l însă, observă un lucru care îi mai întremă inima: Giulio era și mai galben la față și tremura mai tare ca ea. Îl vedea îngenunchat la picioarele sale:

– Ce să m-ascund ? Nu sunt în stare să scot o vorbă, îi mărturisi el.

Urmără câteva clipe de negrăită fericire, pe cât se părea; se priveau, fără a putea însă rosti un cuvânt, nemișcați ca un grup de marmură cât se poate de expresiv. Giulio ședea în genunchi, ținând o mână de a Elenei; fata, cu capul plecat, îl cerceta cu luare-aminte.

Giulio știa că, așa cum fusese sfătuit de prietenii săi, niște tineri deșucheți de la Roma, ar fi trebuit să caute a fi mai

îndrăzneț; i se părea însă un lucru odios. Se trezi totuși din acest extaz în care cunoscuse cea mai vie fericire hărăzită dragostei, tulburat de un gând: timpul zbura pe nesimțite și cei doi Campireali erau în drum spre palat. Cu sufletul lui cinstit își dădea prea bine seama că n-ar fi putut să aibă parte de o fericire trainică până nu-i făcea iubitei cumplita mărturisire care în ochii prietenilor săi de la Roma ar fi apărut ca o neghiobie fără pereche.

– Ți-am vorbit despre o destăinuire pe care, poate, n-ar trebui să ți-o fac, îi zise el în sfârșit Elenei. Giulio era palid ca un mort; de-abia mai reuși să îngaima ca și când i s-ar fi tăiat răsuflarea: Poate că-mi va fi dat să văd spulberându-se simțămintele care sunt singura mea nădejde în viață. Mă crezi sărac; dar asta nu-i tot: *sunt tâlhar și fiu de tâlhar.*

La vorbele acestea, Elena, fată de oameni bogați și în cugetul căreia stăruiau toate prejudecățile castei sale, simți că i se face rău; se temu chiar să nu cadă. „Ce durere ar fi pe bietul Giulio ! își spuse ea; și-ar putea închipui că-l disprețuiesc.“ Tânărul se afla la picioarele ei. Ca să nu se prăbușească, Elena se sprijini de dânsul și, puțin după aceea, căzu în brațele lui ca și când și-ar fi pierdut cunoștința. Precum se vede, în secolul al XVI-lea cititorii prețuiau cu deosebire exactitatea în poveștile de dragoste. Asta din pricină că nu obișnuia să judece cu mintea desfășurarea întâmplărilor, mulțumindu-se a le urmări cu imaginația, iar sufletul cititorului se identifica pe deplin cu pasiunile eroilor. Cele două manuscrise ale căror arătări le înfățișăm aci, și mai ales acela care prezintă unele întorsături de frază specifice dialectului florentin, zugrăvesc până în cele mai mici amănunte întâlnirile care au avut loc după aceea. Primejdia alunga remușcărilor tinerei fete. Deseori le-a fost dat să treacă prin cele mai mari primejdii, ceea ce n-a făcut decât să înflăcăreze și mai tare cele două inimi pentru care orice simțământ prilejuit de dragostea lor era o fericire. În câteva rânduri puțin a lipsit ca să fie surprinși de Fabio și de bătrânul Campireali. Și tatăl și fiul erau furioși, socotindu-se înfrunțați; lumea vorbea că Giulio ar fi

amantul Elenei, și totuși nu puteau descoperi nimic. Fabio, tânăr furtunos și mândru de obârșia lui, îl îndemna mereu pe taică-său să-l răpună pe Giulio.

– Cât trăiește el, spunea Fabio, viața surorii mele este în mare cumpănă. De unde știm noi că n-o să fim siliți a ne spăla onoarea mai întâi în sângele acestei încăpățănate ? A ajuns până acolo cu îndrăzneala că nici nu mai tăgăduiește că l-ar iubi; ai văzut cum tace încruntată când o dojenești; ei bine ! tăcerea ei trebuie să pecetluiască osândirea la moarte a lui Giulio Branciforte.

– Adu-ți aminte cine i-a fost tată, răspundea seniorul dei Campireali. Desigur că nu-i mare lucru să plecăm pentru șase luni la Roma și, în vremea asta, Branciforte să dispară. Dar, de unde știm noi că taică-său, care, cu toate nelegiuirile lui, a fost un om viteaz și darnic, atât de darnic încât mulți dintre soldații lui s-au îmbogățit în timp ce el a rămas mai departe sărac, de unde știm noi că taică-său nu mai are încă prieteni, fie în compania ducelui de Monte Mariano, fie în compania Colonna, care băntuie adesea codrii Faggirolei, la o jumătate de leghe de casa noastră ? În cazul acesta, ne măcelăresc o dată pe toți, și cât de curând, pe tine, pe mine și poate chiar și pe biata maică-ta.

Schimbările acestea de păreri ce aveau deseori loc între tată și fiu nu erau decât în parte tănuite față de Vittoria Carafa, mama Elenei, făcând-o să se frământa, cuprinsă de disperare. În urma acestor discuții, Fabio și tatăl său au ajuns la concluzia că onoarea familiei nu le mai îngăduia să stea cu mâinile în sân ascultând liniștiți zvonurile ce continuau să împânzească orașul. De vreme ce nu era un lucru prea chibzuit să-i facă de petrecanie tânărului Branciforte, care, zi de zi, devenea tot mai neobrăzat, ba, ceva mai mult, de când umbla îmbrăcat în haine atât de făloase își dădea asemenea ifose încât îndrăznise să adreseze cuvântul, în auzul tuturor, fie lui Fabio, fie chiar seniorului dei Campireali, nu le rămânea decât să aleagă una din aceste două ieșiri, dacă nu chiar pe amândouă deodată: sau să meargă cu toată familia înapoi la Roma și să locuiască acolo, sau s-o trimită din

nou pe Elena la mănăstirea vizitandinelor din Castro, unde ar fi urmat să stea până aveau să-i găsească un soț potrivit.

Niciodată Elena nu-i mărturisise mamei sale că era îndrăgostită: fiica și mama se iubeau din toată inima, își petreceau viața împreună și totuși niciodată nu fusese rostită o singură vorbă în legătură cu lucrul acesta care le interesa aproape în egală măsură pe amândouă. Pentru întâia oară, deci, această preocupare în jurul căreia roiau toate gândurile lor fu mărturisită prin cuvinte; atunci, când mama îi dădu a înțelege fetei că se gândeau să se mute cu toții la Roma, și poate chiar s-o trimită să stea câțiva ani la mănăstirea din Castro.

Destăinuirea aceasta era o nesocotință din partea Vittoriei Carafa și nu-și găsește justificarea decât în dragostea necumpătată pe care o purta fiicei sale. Elena, robită cu desăvârșire de iubirea ei, ținu să-i dovedească lui Giulio că nu-i era rușine de sărăcia lui și că încrederea pe care o avea în cinstea sa era nemărginită. „Cine-ar crede, se întreabă autorul florentin, că, după atâtea întâlniri temerare, în care fuseseră adesea la un pas de o moarte năprasnică și care avuseseră loc în grădină, ba o dată sau de două ori chiar în camera ei, Elena rămăsese neprihănită !“ Bizuindu-se pe virtutea ei, fata îi propuse iubitului să iasă pe la miezul nopții împreună din palat, apucând-o prin grădină, și să-și petreacă noaptea în căsuța clădită pe ruinele Albei, la mai bine de un sfert de leghe de oraș. Se îmbrăcară amândoi în rase de călugări franciscani. Elena, mai zveltă în veșmintele-i călugărești, părea un frate novice de optsprezece-douăzeci de ani. Ceea ce păru însă cu totul neverosimil și arată că era la mijloc mâna lui Dumnezeu, este faptul că pe poteca îngustă, săpată în stâncă, ce trece și acum pe lângă zidul mănăstirii capucinilor, Giulio și iubita lui, deghizați în monahi avură parte a se întâlni cu seniorul dei Campireali și cu fiul său Fabio, care, urmați de patru servitori înarmați până în dinți și călăuziți de un paj cu o torță aprinsă, se întorceau de la Castel-

Gandolfo, târg așezat pe marginea lacului, nu departe de acolo. Seniorul și fiul său, împreună cu servitorii lor, se dădură de o parte și de alta a drumului săpat în piatră, care n-avea decât vreo opt picioare în lățime, pentru a le face loc celor doi îndrăgostiți. Cu mult mai fericită ar fi fost soarta Elenei dacă ei ar fi recunoscut-o în momentul acela ! Taică-său ori fratele ei ar fi ucis-o cu un foc de pistol și suferința ei n-ar fi ținut decât o clipă: cerul însă hotărâse altfel (*superis aliter visum*).

„Se menționează de asemenea o împrejurare în legătură cu această întâlnire atât de ciudată, pe care signora dei Campireali, ajunsă la adânci bătrâneți, în vârstă de aproape o sută de ani, o istorisea câteodată la Roma în fața unor obraze simandicoase; la rândul lor acestea, împovărate și ele de ani, mi le-au împărtășit mie atunci când, împins de o nesățioasă curiozitate, le iscodeam, căutând să aflu tot ce știau despre acest subiect ca și despre multe altele.

Fabio dei Campireali, care era un tânăr nespus de mândru de curajul lui și plin de trufie, băgând de seamă că, deși trecea pe lângă ei, cel mai în vârstă dintre monahi nu se învrednicea să-l salute nici pe taică-său nici pe el, izbucni:

– Ia uite boaita de călugăr ce fudul se ține ! Dumnezeu știe ce-or fi căutând amândoi afară din mănăstire la ora asta târzie ! Nu știu ce mă împiedică să le dau jos glugile să vedem cine sunt dumnealor.

La vorbele astea, Giulio își trase pumnalul pe sub rasa-i călugărească și avu grijă să se așeze între Fabio și Elena. În clipa aceea, se afla doar la un pas de Fabio; dar cerul hotărî altfel și potoli ca prin minune furia celor doi tineri, care foarte curând aveau să se întâlnească din nou față-n față.“

În procesul intentat mai apoi Elenei dei Campireali, s-a căutat a se înfățișa această plimbare nocturnă drept o mărturie vădită de destrăbălare. Era într-adevăr o idee zănatică, pornită dintr-o inimă tânără, înflăcărată de o iubire mistuitoare, dar inima aceasta era curată.

III

Trebuie să știți că cei din familia Orsini, dușmani neîmpăcați ai familiei Colonna, și care pe vremea aceea aveau o neîmămurată autoritate asupra satelor din imediata apropiere a Romei, stăruiseră cu câțva timp în urmă ca tribunalele stăpânirii să osândească la moarte pe un bogat agricultor anume Baldassare Bandini, de fel din Petrella. Ar însemna să ne întindem însă prea mult, pomenind aici toate faptele ce i se puneau în cărcă lui Bandini: majoritatea ar fi socotite astăzi crime, dar, în 1559, nu puteau fi judecate cu aceeași asprime. Bandini fusese întemnițat într-un castel al familiei Orsini, aflat în munți, pe coasta dinspre Valmontone, la șase leghe de Albano. *Il Bargello*, prefectul de poliție din Roma, însoțit de o sută cincizeci de zbiri, petrecu o noapte întreagă pe drumul mare; venise să-l ridice pe Bandini și să-l ducă la Roma, în închisoare Tordinona. Bandini, făcuse apel la Roma împotriva sentinței prin care era osândit la moarte. Așa cum am spus mai sus însă, condamnatul era născut în fortăreața Petrella, care aparținea familiei Colonna; nevasta lui Bandini veni la Fabrizio Colonna, care se afla întâmplător la Petrella, și-l întreabă în auzul tuturor:

– Veți lăsa oare să piară o slugă atât de credincioasă ? La care Colonna răspunse:

– Să mă ferească Dumnezeu să nesocotesc vreodată supunerea pe care o datorez hotărârilor luate de tribunalele papei, domnul și stăpânul meu !

Numaidecât însă soldații lui primiră ordine; în același timp Colonna trimise vorbă tuturor partizanilor săi să fie gata de luptă. Locul de întâlnire fusese statornicit în apropiere de Valmontone, un orașel ridicat pe culmea unei stânci nu prea înalte, apărate însă din toate părțile de o râpă cu pereții aproape verticali, adâncă de vreo șaizeci-optzeci de picioare. Partizanii familiei Orsini și zbirii ocârmuirii reușiseră să-l strămute pe Bandini între zidurile aceluia orașel care se afla în stăpânirea papei. Printre cei

mai zeloși partizani ai guvernului se numărau și seniorul dei Campireali precum și fiul său Fabio, de altfel rude mai îndepărtate cu familia Orsini. În vreme ce Giulio Branciforte și tatăl său fuseseră, dintotdeauna, devotați familiei Colonna.

În anumite împrejurări, când cei din familia Colonna se fereau să lucreze pe față, se foloseau de un șiretlic cât se poate de simplu: pe vremea aceea, la fel ca și în zilele noastre, majoritatea țăranilor romani înstăriți făceau parte din câte o confrerie de penitenți. Penitenții nu ies niciodată în lume decât cu capul acoperit de o bucată de pânză ce le ascunde fața și care are două găuri în dreptul ochilor. Când cei din familia Colonna nu voiau să dea în vileag vreo ispravă pe care o puseseră la cale, își poșteau partizanii să le iasă în cale în chip de penitenți.

După îndelungate pregătiri, transferarea lui Bandini dintr-o închisoare în alta, despre care de cincisprezece zile se tot vorbea prin partea locului, urma să aibă loc, așa cum se anunțase, într-o duminică. În ziua aceea, în zorii zilei, pe la ceasurile două, guvernatorul din Valmontone puse să se tragă clopotele în toate satele din pădurea Faggioliei. Și din fiecare sat țăranii ieșeau cu droaia. (Moravurile republicilor medievale, pe vremea cărora trebuia să te lupți ca să dobândești lucrul pe care-l dorești, reușiseră a păstra o inimă vitează în pieptul oamenilor de la țară; în timpurile noastre, nimeni n-ar fi mișcat un deget.)

În ziua aceea s-a putut observa un lucru destul de ciudat: pe măsură ce droaia de țărani înarmați, ce ieșise din fiecare sat, se afunda în pădure, scădea la jumătate; partizanii familiei Colonna se îndreptau spre locul de întâlnire indicat de Fabrizio. Căpeteniile lor păreau încredințate că în nici un caz lupta n-avea să se dea în ziua aceea; primiseră de dimineață ordin să răspândească zvonul acesta. Fabrizio străbătea pădurea împreună cu cei mai destoinici dintre oamenii lui cărora le adusesese cai tineri, pe jumătate sălbatici, din propria-i herghelie. Începuse chiar să treacă în revistă diferitele detașamente de țărani; fără să spună nimic, știind că orice cuvânt ar fi putut să-l dea de gol.

Fabrizio era înalt și slab, foarte sprinten și înzestrat cu o putere uluitoare; deși nu avea mai mult de pătruzeci și cinci de ani, părul și mustața îi erau albe colilie, ceea ce îl necăjea peste măsură, căci în felul acesta putea fi lesne recunoscut prin locuri unde ar fi preferat să se strecoare nebăgat în seamă. Pe măsură ce țărani îl vedeau, începeau a striga: *Trăiască Colonna !* și se grăbeau să-și pună glugile de pânză pe cap. Prințul însuși avea gluga prinsă de piept în așa fel încât să se poată acoperi cu ea de îndată ce s-ar fi ivit dușmanul.

De altfel acesta nu se lăsă mult așteptat; abia răsărise soarele, că vreo mie de oameni din tabăra Orsini, ce veneau dinspre Valmontone, pătrunseră în pădure, trecând la o distanță de vreo trei sute de pași de partizanii lui Fabrizio Colonna care, la ordinul acestuia, se culcaseră cu burta la pământ. Câteva minute după ce se perindară și ultimii partizani ai familiei Orsini ce alcătuiau avangarda, prințul își puse oamenii în mișcare: plănuise să atace escorta lui Bandini la un sfert de ceas după intrarea ei în codru. În locul acela, pădurea era presărată cu stânci înalte de cincisprezece-douăzeci de picioare; sunt bucați de lavă mai mult sau mai puțin străvechi, pe care castanii cresc de minune, întunecând aproape cu totul lumina zilei. Întrucât din pricina acestor stânci, mai mult sau mai puțin roase de vreme, terenul este foarte inegal, pentru ca drumul mare să nu urce și să coboare mereu fără rost, a fost săpat în lavă, și foarte adesea șleaul se află cu trei-patru picioare mai jos de poalele pădurii.

În preajma locului unde Fabrizio își pusese în gând să dea atacul, se afla un luminiș plin de ierburi și străbătut la un capăt de drumul mare. Pe urmă șleaul intra iar în pădure, care, înțesată de mărăcini și de lăstărișul ce creștea printre copaci, era cu totul de nepătruns prin părțile acelea. Fabrizio își postă soldații la o sută de pași în pădure, de o parte și de cealaltă a drumului. La un semn al prințului, fiecare țaran își potrivea gluga și se așează în poziție de luptă, cu mâna pe archebuză, în spatele unui castan; soldații prințului se desfășurară, ascunzându-se îndărătul

copacilor, cât mai aproape de drum. Țăranii aveau poruncă strașnică să nu facă nici o mișcare până nu începeau soldații să tragă, ia aceștia nu trebuiau să deschidă focul decât în momentul când inamicul s-ar fi găsit la douăzeci de pași. Fabrizio puse să se taie în grabă vreo douăzeci de copaci, care, prăvăliți cu crengi cu tot de-a curmezișul drumului, foarte îngust în locul acela și săpat la o adâncime de trei picioare, îl astupau cu totul. Căpitanul Ranuccio, în fruntea a cinci sute de oameni, se afla în urma avangărzii; avea ordin să nu atace decât atunci când va auzi primele focuri de arcebuza trase din dreptul trunchiurilor de copaci ce zăgăzuiau drumul. După ce Fabrizio Colonna se convinsese că soldații și partizanii săi erau bine rostuiți, fiecare după câte un copac, și plini de dârzenie porni în galop cu toți călăreții săi, printre care putea fi văzut și Giulio Branciforte. Prințul apucă pe o potecă din dreapta șleaului, care ducea la marginea luminișului din capătul cel mai depărtat de drum.

Nu trecură nici câteva minute după plecarea prințului, că se și zări în depărtare, venind dinspre Valmontone, o ceată numeroasă de oameni călări: erau zbirii și barigelul care-l escortau pe Bandini, împreună cu toată călărimea familiei Orsini. În mijlocul lor se afla Baldassare Bandini înconjurat de patru călăi îmbrăcați în roșu; aceștia aveau poruncă să aducă la îndeplinire sentința primilor judecători și să-i facă de petrecanie lui Bandini de îndată ce ar fi prins de veste că partizanii familiei Colonna sunt pe cale să-l elibereze.

Abia apucase călărimea lui Colonna să ajungă la marginea luminișului sau a pajiștii celei mai îndepărtate de drum, că se și auziră primele focuri de arcebuza slobozite din ascunzătoarea în care acesta își așezase oamenii la pândă, puțin înaintea trunchiurilor de copaci prăvălite de-a curmezișul drumului. Numai decât își porni călăreții în galop, îndreptând atacul împotriva celor patru călăi îmbrăcați în roșu care-l impresurau pe Bandini.

Nu vom înfățișa în amănunțime felul în care se va fi desfășurat această mică încăierare ce nu ținu nici trei sferturi de ceas; luați pe nepusă masă, partizanii familiei Orsini se răspândiră care încotro: din păcate, viteazul căpitan Ranuccio căzu în primele rânduri, întâmplare ce avu o înrăurire nefastă asupra soartei lui Branciforte. Tânărul abia apucase să dea câteva lovituri de sabie, croindu-și drum spre oamenii în roșu, când se pomeni deodată față în față cu Fabio Campireali.

Călare pe un cal focos, și îmbrăcat cu un *giacco* aurit (cămășă de zale), Fabio striga:

– Cine or mai fi și nenorociții ăștia mascați ? Să le tăiem masca cu sabia: uitați-vă la mine !

În aceeași clipă aproape Giulio Branciforte primi o lovitură de sabie de-a latul frunții. Lovitura fusese dată cu atâta îndemânare, încât pânda care-l acoperea îi căzu de pe față în momentul când sângele ce-i curgea din rană, de altfel foarte ușoară, îi năvălea în ochi, întunecându-i vederea. Giulio își mână deoparte calul ca să-și tragă suflarea și să-și șteargă obrazul. Cu nici un preț n-ar fi vrut să se bată cu fratele Elenei; calul său se îndepărtase chiar cu patru pași de Fabio, când Giulio primi în piept o lovitură zdravănă de sabie care îi curmă răsuflarea o clipă, fără ca fierul să-i poată pătrunde în carne din pricina cămășii de zale. Aproape în același moment auzi un glas strigându-i la ureche:

– *Ti conosco, porco !* Știu cine ești, nemernicule ! Așa îți agonisești va să zică banii ca să nu mai umbli în zdrențe !

Giulio simți că-i trece un fier ars prin inimă și uită de hotărârea luată la început:

– *Ed in mal ponto tu venisti !*¹ strigă el întorcându-se către Fabio.

După câteva lovituri fulgerătoare de sabie, veșmintele ce le acopereau zalele se făcuseră ferfeniță pe ei. Cămășă de zale a lui

---

¹ Ai nimerit-o prost (ital.).

Fabio era aurită și strălucea, aceea a lui Giulio era din cele mai de rând.

– Din ce gunoaie ți-ai cules zalele ? îl întrebă Fabio în gura mare.

În aceeași clipă, Branciforte găsi prilejul pe care îl căuta de vreo jumătate de minut: făloasa cămașă de zale a lui Fabio nu-i ocrotea îndeajuns gâtul lăsându-i-l întrucâtva descoperit, așa încât, îndreptând într-acolo vârful sabiei, Giulio nimeri în plin. Spada intra cam de o palmă în grumazul lui Fabio, și sângele țâșni cu putere.

– Neobrăzatele ! îi mai strigă Giulio.

Și porni în galop către oamenii în roșu, dintre care doi mai erau încă pe cal, la vreo sută de pași mai încolo. Pe când se apropia de ei se prăvăli și cel de-al treilea; dar în momentul în care Giulio ajunsese în dreptul celui de al patrulea călău, acesta, văzându-se încercuit de peste zece călăreți, descărcă un pistol în pieptul nefericitului Baldassare Bandini, care se prăbuși.

– Domnilor, nu mai avem ce căuta aici ! strigă Branciforte; să trecem prin ascuțișul săbiei pehlivanii ăștia de zbiri care s-au risipit ca potârnichele !

Toți îl urmară.

Când, o jumătate de ceas mai apoi se duse să se prezinte lui Fabrizio Colonna, înaltul senior îi adresă pentru întâia oară cuvântul. De unde se aștepta să-l vadă bucurându-se peste măsură de izbânda care era deplină și se datora pe de-a întregul ordinilor sale bine chibzuite, căci familia Orsini avea vreo trei mii de ostași, iar Fabrizio, în împrejurarea de față, abia apucase să adune o mie cinci sute de oameni, Giulio îl găsi răvășit de mânie.

– L-am pierdut pe viteazul meu prieten Ranuccio ! strigă prințul întâmpinându-l pe Giulio, chiar adineauri am pus mâna pe el; s-a și răcit. Iar bietul Baldassare Bandini e rănit de moarte. Așa că nu poate fi vorba de nici o izbândă. În schimb umbra viteazului căpitan Ranuccio se va înfățișa cu mare alai înaintea lui Pluto. Am poruncit să fie spânzurați de ramurile copacilor toți

nemernicii ăștia de prizonieri. Să nu vă scape unul, domnilor ! adăugă el ridicând glasul.

Și porni în galop înspre locul unde se dăduse lupta de avangardă: Giulio, fiind oarecum ajutorul lui Ranuccio în comanda companiei, îl urmă pe prinț care, ajungând în dreptul trupului neînsuflețit al lui Ranuccio, ce zăcea înconjurat de peste cincizeci de leșuri dușmane, coborî pentru a doua oară din șa ca să strângă mâna bravului ostaș. Giulio făcu la fel cu lacrimi în ochi.

– Ești încă foarte tânăr, îi spuse prințul lui Giulio, te văd însă plin de sânge, iar după câte știu tatăl tău a fost un om de ispravă care a slujit cu credință familia Colonna, primind mai bine de douăzeci de răni. Ia comanda companiei lui Ranuccio. Strânge oamenii care au mai rămas și ai grijă ca rămășițele lui pământești să fie duse la biserica din Petrella; vezi că s-ar putea să fii atacat pe drum.

Giulio nu avu de înfruntat nici un atac, în schimb ucise cu mâna lui dintr-o lovitură de spadă pe unul din soldați, care se încumetase să-i spună că e încă prea tânăr pentru a fi comandant. Gestul acesta nesocotit îi fu însă trecut cu vederea, de vreme ce era încă plin de sângele lui Fabio. De-a lungul drumului, întâlnea la tot pasul copaci preschimbați în spânzurători. Priveliștea asta cutremurătoare, îngemănată cu moartea lui Ranuccio și mai ales cu aceea a lui Fabio, reușise aproape să-l scoată din minți. Singura lui nădejde era că nu se va afla niciodată numele celui ce-l răpusese pe Fabio.

Vom trece peste amănuntele de ordin militar. La trei zile după luptă, Giulio găsi în sfârșit răgaz să se întoarcă pentru câteva ceasuri la Albano; cunoștințelor le povesti că fusese nevoit să stea o săptămână întreagă la Roma, ținut în pat de niște friguri puternice.

Toată lumea însă îl privea cu un vădit respect; oamenii cei mai de vază din oraș se grăbeau să-l salute primii; ba încă unii, luându-i gura pe dinainte, se apucară să-l numească *domnule*

căpitan ! Trecuse de câteva ori prin fața palatului Campireali, ale cărui porți însă erau ferecate, și cum noul căpitan se pierdea cu firea când era vorba să pună anumite întrebări, abia pe la amiază se încumetă să-i spună bătrânului Scotti, care se arătase totdeauna plin de bunăvoință:

– Dar ce s-a întâmplat cu familia Campireali ? văd că palatul lor e pustiu.

– Dragul meu, îi răspunse Scotti, întristându-se deodată, buzele dumitale nu trebuie să mai rostească niciodată numele acesta. Prietenii dumitale sunt siguri că el te-a provocat și vor da sfoară-n țară despre lucrul ăsta; orișicum, însă, gândește-te că el era piedica cea mai mare pe care o avea de întâmpinat căsătoria voastră; și că lasă în urma lui o soră nemăsurat de bogată care te iubește. Ba s-ar putea spune, și indiscreția poate fi o virtute în împrejurarea de față, s-ar putea spune că dânsa te iubește atât de mult, încât nu pregetă să vină în toiul nopții în căsuța dumitale din Alba. Cu drept cuvânt deci se poate vorbi, și asta în interesul dumitale chiar, că ați fost bărbat și nevestă înainte de lupta cu pricina de la *Ciampi* (acesta era numele cu care oamenii din partea locului botezaseră bătălia descrisă mai sus).

Moșneagul se opri, văzându-l pe Giulio înecat în plâns.

– Să mergem la han ! îl îndemnă tânărul Branciforte. Scotti se supuse; li se dădu o odaie în care se încuiară cu cheia și Giulio îi ceru voie bătrânului să-i povestească tot ce se întâmplase în ultima săptămână. După ce încheie lunga istorisire:

– Îmi dau seama după lacrimile dumitale, spuse unchiașul, că n-a fost un lucru pe care l-ai fi pus la cale dinainte; totuși moartea lui Fabio este o întâmplare cum nu se poate mai nefericită pentru dumneata. Singurul lucru pe care Elena îl are de făcut este să-i spună maică-sii că erai mai demult soțul ei.

Tânărul nu răspunse nimic, iar bătrânul socoti că tânărul știa, spre lauda lui, să-și țină gura. Giulio, care căzuse pe gânduri, se întreba dacă Elena, învrăjbită de moartea fratelui ei, va ști să recunoască delicatețea de care dăduse dovadă și în același timp

se căia de cele petrecute odinioară. Apoi, la stăruințele lui, bătrânul îi povesti fără nici un fel de ocolișuri tot ce se întâmplase la Albano în ziua bătăliei. Fabio fusese ucis pe la șase și jumătate dimineța, la mai bine de șase leghe de Albano, și ciudat ! pe la nouă se și auzise în oraș c-ar fi murit. Pe la prânz toată lumea îl văzuse pe bătrânul Campireali, cu obrații scăldați în lacrimi, sprijinit de servitori, îndreptându-se spre mănăstirea capucinilor. Curând după aceea, trei călugări, urcați pe cei mai sprinteni gonaci ai familiei Campireali și însoțiți de un alai întreg de slujitori, o apucaseră înspre satul Ciampi, în împrejurimile căruia se dăduse lupta. Bătrânul Campireali ținea morțiș să meargă cu ei; până la urmă însă îl înduplecaseră să-și schimbe hotărârea, spunându-i că Fabrizio Colonna era furios (nu prea știa nimeni de ce) și că ar putea să-i facă vreun rău dacă l-ar prinde.

Seara, pe la miezul nopții, s-ar fi zis că pădurea Faggiolei a luat foc: toți călugării și toată calicimea din Albano, fiecare cu câte o lumânare groasă în mână, se duceau în întâmpinarea rămășițelor pământești ale tânărului Fabio.

– Nu pot să-ți ascund, urmă moșneagul scăzând vocea de parcă s-ar fi temut să nu-l audă cineva, că drumul care duce la Valmontone și la Ciampi...

– Ei, ce-i cu el ? întrebă Giulio.

– Ei, drumul ăsta trece prin fața casei tale și se spune că, în clipa când alaiul a ajuns în dreptul casei, sângele a țâșnit dintr-o rană cumplită pe care mortul o avea la gât.

– Ce grozăvie ! se cutremură Giulio ridicându-se în picioare.

– Potolește-te, dragul meu, îl îndemnă bătrânul, vezi bine că trebuia să afli totul ! Și acum, pot să-ți spun că venirea dumitale aici, astăzi, li s-a părut unora cam pripită. Dacă mi-ai face cinstea să-mi ascuți sfatul, aș mai adăuga, căpitane, că încă o lună de zile de aci încolo, ai face bine să nu te mai arăți prin Albano. Nu e nevoie să-ți mai spun că n-ar fi cuminte să te duci nici la Roma. Nu se știe încă ce hotărâre va lua sfântul părinte în privința

familiei Colonna; se crede că va pune temei pe cuvintele lui Fabrizio care pretinde că n-ar fi știut despre lupta de la Ciampi decât din auzite; însă guvernatorul Romei, care este trup și suflet cu familia Orsini, turbează de furie și ar fi încântat să spânzure vreo câțiva din vitejii soldați ai lui Fabrizio, lucru de care acesta n-ar putea fi îndreptățit să se plângă, de vreme ce jură că n-a fost de față la încăierare. Ba, ceva mai mult, și, cu toate că nu mi-ai cerut așa ceva, îmi iau îngăduința să-ți dau o povață de care te poți folosi ca militar: îmi dau seama că ești iubit în Albano, altfel n-ai fi aici în siguranță. Gândește-te că te plimbi prin oraș de câteva ceasuri, că vreunul din partizanii familiei Orsini ar putea să se creadă înfruntat sau, dacă nu, ar putea să-și facă socoteala cât de lesne i-ar fi să câștige o răsplată bună. Bătrânul Campireali a declarat doar de atâtea ori că e gata să dea cea mai frumoasă moșie aceluia care ți-ar veni de hac. Ar fi fost cuminte să fi coborât în Albano însoțit de câțiva dintre soldații pe care îi ai acasă.

– Păi, n-am nici un soldat la mine acasă.

– Atuncea, ești nebun, căpitane. Hanul ăsta are o grădină. Să ieșim de aici prin grădină și s-o ștergem prin vii. Merg cu dumneata; sunt bătrân și neînarmat; dar, dacă s-ar întâmpla să ne iasă în cale cineva care ți-ar fi pus gând rău, o să caut să-l țin de vorbă; cel puțin așa o să câștigi timp.

Giulio era mâhnit până în adâncul inimii. Ne putem oare îngădui să spunem ce idee zănatică îi încolțise în minte ? De cum aflase că palatul Campireali era ferecat și că toată lumea plecase la Roma, se gândise să dea o raită prin grădina în care se întâlnise de atâtea ori cu Elena. Ba trăgea nădejde să revadă și odaia în care îl primise atuncea când maică-sa nu era acasă. Revăzând locurile în care Elena fusese atât de drăgăstoasă cu el, simțea nevoia de a se convinge că nu-i purta dușmănie.

Ținând firul potecilor ce se deapănă printre vii, urcând spre lac, Branciforte, care plecase însoțit de inimosul unchiaș, nu fu supărat de nimeni pe drum.

Giulio îl puse pe Scotti să-i povestească iarăși cu de-amănuntul înmormântarea lui Fabio. Trupul viteazului tânăr, petrecut de o mulțime de preoți, fusese dus la Roma și îngropat în capela familiei la mănăstirea Sant Onofrio, de pe colina Gianicolo. Se observase, ca o împrejurare menită să dea de gândit, că, în ajunul ceremoniei, Elena plecase însoțită de taică-său înapoi la mănăstirea vizitandinelor din Castro; ceea ce nu făcuse decât să întărească zvonul, potrivit căruia fata s-ar fi măritat într-ascuns cu mercenarul ce avusese nenorocul să-i ucidă fratele.

În apropiere de casă, Giulio se întâlni cu căprarul companiei întovărășit de patru soldați; aceștia îi spuseră că fostul lor căpitan nu ieșea niciodată din pădure fără să fi luat câțiva oameni cu dânsul. Prințul le spusese în repetate rânduri că, dacă vreunul dintre ei avea chef să fie ucis dintr-o nesocotință, ar face bine să iasă mai întâi din slujba sa, ca să nu-i lase lui în spinare sarcina de a-i răzbuna moartea.

Giulio Branciforte înțelese cât de îndreptățite erau aceste păreri pentru care nu avusese nici o înțelegere până atunci. Crezuse, ca și popoarele la vârsta copilăriei, că războiul nu înseamnă nimic altceva decât să te lupți cu bărbație. Se grăbi deci a se supune dorințelor prințului; nu zăbovi decât pentru a-l îmbrățișa pe înțeleptul unchiaș care fusese atât de bun cu el și-l însoțise până acasă.

Câteva zile mai târziu însă, Giulio, cu mințile rătăcite aproape de melancolie, se întoarse să mai privească o dată palatul Campireali. Pe la căderea nopții, căpitanul Branciforte împreună cu trei ostași, îmbrăcați în haine de negustori napolitani, pătrunseră în Albano. Se duse însă singur la Scotti, de la care află că Elena era tot surghiunită la mănăstirea din Castro. Convins că era căsătorită cu cel pe care îl socotea ucigașul fiului său, taică-său jurase să n-o mai vadă în veci. Nu se învrednicise s-o privească nici chiar atunci când o dusesse înapoi la mănăstire. Dragostea maică-sii, în schimb, părea să sporească și deseori părăsea Roma ca să petreacă o zi, două cu fiica sa.

IV

„Dacă nu mă dezvinovățesc față de Elena, își zicea Giulio întorcându-se noaptea în tabăra companiei sale din pădure, o să fie încredințată până la urmă că sunt într-adevăr un ucigaș. Dumnezeu știe ce năzbâtii o fi auzit despre lupta aceea blestemată ! „

Ducându-se la fortăreața Petrella să primească ordinele prințului, se folosi de acest prilej pentru a-i cere învoire să plece la Castro. Fabrizio Colonna încruntă sprânceana:

– Povestea cu încâierarea aceea nu e încă lămurită cu Sanctitatea sa. Trebuie să știi că am declarat adevărul curat, că am fost adică cu totul străin de această ciocnire, despre care n-am aflat decât a doua zi, aici, în castelul meu din Petrella. Totul mă îndreptățește să cred că Sanctitatea sa va pune temei până la urmă pe sinceritatea mărturisirilor mele. Cei din familia Orsini sunt puternici însă, și toată lumea vorbește că te-ai luptat ca un viteaz în această învălmășeală. Au ajuns chiar să spună că unii prizonieri ar fi fost spânzurați de ramurile copacilor. Dumneata știi că nu e adevărat; dar ne putem aștepta la represalii.

Uimirea adâncă ce se zugrăvea în privirea naivă a tânărului căpitan aduse un zâmbet pe buzele prințului; totuși, în fața acestei nevinovății, socoti cu cale să vorbească mai limpede.

– Văd în dumneata, urmă el, mărturia vitejiei desăvârșite ce a răspândit în toată Italia faima numelui de Branciforte. Sper că vei dovedi pentru casa mea aceeași credință pentru care l-am îndrăgit atât de mult pe tatăl dumitale și a cărei răsplată vreau s-o primești dumneata. Iată cuvântul de ordine al oamenilor din preajma mea: să nu spună niciodată adevărul despre nici un lucru care ar avea vreo legătură cu mine sau cu soldații mei. Dacă se întâmplă să fii nevoit să vorbești și-ți dai seama că minciuna, oricum, n-ar fi de nici un folos, spune totuși o năzbâtie oarecare, orice îți trece prin minte, și ferește-te ca de un păcat pentru care nu încape iertare să dai în vileag vreun adevăr cât ar fi el de neînsemnat. Fiindcă, vezi

bine, un singur adevăr de acesta, alăturat altor izvoare, ar putea să-i pună pe calea cea bună, dezvăluindu-le planurile mele. Știu, de altminteri, că ești în dragoste cu cineva care se află în mânăstirea vizitandinelor din Castro; n-ai decât să te duci să stai două săptămâni în orașelul acela, în care familia Orsini nu se poate să nu aibă prieteni, dacă nu chiar și iscoade. Treci mai întâi pe la majordomul meu, care-ți va înmâna două sute de țechini. Prietenia pe care o aveam față de tatăl dumitale, adăugă prințul râzând, mă îndeamnă să-ți dau câteva sfaturi ca să poți duce la bun sfârșit aventura nu numai sentimentală, dar și ostășească. Vei lua cu dumneata trei soldați și vă veți îmbrăca toți în straie de negustori; nu uita să te iei la harță cu unul dintre soții dumitale care va avea grijă să pară mereu afumat, căutând în același timp să-și facă prieteni cât de mulți, plătind de băut tuturor haimanalelor din Castro... De altfel, spuse prințul schimbând glasul, dacă se întâmplă să cazi în mâna oamenilor familiei Orsini și vor să te omoare, nu mărturisi cu nici un preț adevăratul dumitale nume, și încă și mai puțin că ești omul meu. Nu mai e nevoie să-ți amintesc că trebuie să dai ocol tuturor orașelelor și să intri totdeauna pe poarta opusă direcției din care vii.

Giulio fu înduișat de aceste sfaturi părintești, venite din partea unui om de obicei atât de încruntat. La început, prințul zâmbi văzând lacrimile ce înrourau ochii tânărului; apoi îi tremură și lui glasul. Își scoase atunci unul din numeroasele inele ce-i împodobeau degetele; primindu-l, Giulio sărută mâna ce se făcuse vestită prin atâtea fapte de seamă.

– Niciodată tata nu s-ar fi învrednicit să-mi dea atâtea povețe ! exclamă tânărul înflăcărat.

A treia zi, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, trecea zidurile orașelului Castro, urmat de cinci ostași îmbrăcați în haine de împrumut ca și el: doi dintre aceștia mergeau răzlețiți, ca și când n-ar fi avut nimic de-a face nici cu el, nici cu ceilalți trei. Încă înainte de a intra în oraș, Giulio zări mânăstirea vizitandinelor, o clădire uriașă înconjurată de ziduri negre,

aducând foarte mult cu o fortăreață. Cum sosi se duse întins la biserică; era într-adevăr minunată. Călugărițele, toate de neam nobil, iar majoritatea din familii bogate, se întreceau care mai de care să înzestreze cât mai generos biserica, singura parte din mănăstire pe care putea s-o vadă toată lumea. Potrivit unei datini ce se statornicise în mănăstire, aceea din doamnie pe care papa o numea stareță, alegând-o dintre cele trei propuse de cardinalul sub a cărui oblăduire se afla ordinul vizitandinelor, trebuia să aducă un prinos îmbelșugat sfântului altar, pentru ca numele ei să fie de-a pururi pomenit. Dacă vreuna dintre ele aducea cumva un prinos ceva mai modest decât darul stareței înscăunată înainte era privită cu dispreț, atât ea cât și familia ei.

Giulio străbătu înfiorat mărețul lăcaș strălucind de marmure și aurării. La drept vorbind, în momentul acela nu la marmure și aurării îi era gândul: i se părea că privirile Elenei stau ațintite asupra lui. Altarul cel mare, precum auzise, ar fi costat peste opt sute de mii de franci; nesocotind însă splendorile altarului, ochii săi erau îndreptați spre un grilaj aurit, înalt de vreo patruzeci de picioare și împărțit în trei de doi stâlpi de marmură. Grilajul acela atât de masiv, încât te înspăimântai văzându-l, se ridica în spatele altarului mare, despărțind corul rezervat călugărițelor de biserica deschisă tuturor credincioșilor.

Giulio își zicea că, dincolo de zăbrelele poleite, stăteau probabil, în timpul slujbei, călugărițele și pensionarele. În partea îngrădită din biserică putea intra, la orice oră din zi, fiecare călugăriță sau pensionară care voia să se roage; toate speranțele bietului îndrăgostit se întemeiau pe această împrejurare cunoscută de toată lumea.

E drept că un vâl imens, negru acoperea grilajul pe dinăuntru; „vâlul însă, își spuse Giulio, nu poate împiedica pensionarele să vadă ce se petrece în partea cealaltă a bisericii, unde stă poporul, de vreme ce eu, care nu mă pot apropia decât până la o anumită distanță de zăbrele, zăresc prin țesătura vâlului ferestrele care luminează corul, ba pot deosebi chiar și cele mai mici amănunte

ale construcției lor.“ Fiecare vergea a grilajului atât de fastuos poleit era prevăzut cu un vârf ascuțit îndreptat înspre privitori.

Giulio își alegea un loc mai la vedere, în stânga grilajului. În partea unde bătea lumina din plin; acolo își făcea veacul ascultând slujbele. Cum în jurul lui nu erau decât țărani, trăgea nădejde că va fi băgat în seamă chiar în pofida vălului negru ce căptușea grilajul pe dinăuntru. Pentru întâia oară în viața lui, tânărul acesta modest se silea să atragă atenția; era cât se poate de îngrijit îmbrăcat; împărțea în dreapta și în stânga milostenii atât la venire cât și la plecare. Și el și oamenii lui căutau să se pună bine cu toți lucrătorii și negustorimea mărunță care avea de-a face cu mânăstirea. Dar abia a treia zi putu să nădăjduiască în sfârșit că va reuși să-i trimită o scrisoare Elenei. Din ordinul lui, cele două surori în ascultare, în seama cărora cădea cumpărarea unor merinde pentru mânăstire, erau urmărite pas cu pas; una dintre ele avea legături cu un mic negustor. Unul din ostașii lui Giulio, care fusese mai înainte călugăr, câștigă prietenia negustorului cu pricina, căruia îi făgădui un țechin pentru fiecare scrisoare înmănată pensionarei Elena dei Campireali.

– Cum ? se miră negustorul de cum deschise vorba despre asta. O scrisoare pentru *nevasta tâlharului* !

Numele acesta se și împământenise prin partea locului, cu toate că nu trecuseră nici două săptămâni de când Elena sosise în Castro: atât de repede se răspândește tot ceea ce are darul de a stârni închipuirea, în mijlocul acestui popor dornic să cunoască în amănunțime și cât mai exact fiecare lucru !

– Asta barem e măritată ! adăugă negustorul. Dar câte cucoane nu sunt care, fără să aibă măcar temeiul ăsta, primesc altceva decât scrisori dinafară !

În această scrisoare de început Giulio îi povestea în amănunțime tot ce se întâmplase în dimineața fatală, pecetluită prin moartea lui Fabio: „Mă urăști cumva ?“ întreba el în încheiere.

Elena îi trimise un răspuns de câteva cuvinte spunându-i că, fără să urască pe nimeni, avea de gând să-și petreacă restul vieții încercând să-l uite pe acela care ridicase viața fratelui său.

Giulio se grăbi să răspundă; după câteva invective îndreptate împotriva destinului, în maniera lui Platon, după moda timpului:

„Vrei cumva, urma el, să treci peste cuvântul lui Dumnezeu păstrat până în zilele noastre de Sfânta Scriptură ? Căci zis-a Domnul: Femeia e datoare să-și părăsească familia și părinții ca să-și urmeze bărbatul. Ai fi în stare cumva să susții că nu ești soția mea ? Adu-ți aminte de noaptea de Sfântul Petru. Spre dimineață, când zorii începeau să nijească dincolo de Monte Cavi, te-ai aruncat la picioarele mele; m-am îndurat atunci de tine și te-am cruțat; ai fi fost a mea, să fi vrut; fiindcă nu te puteai împotrivi iubirii pe care mi-o purtai pe vremea aceea. Deodată mi-a trecut prin minte un lucru: deoarece îți jertfisem de mult și viața și tot ce îmi putea fi mai drag pe lume, puteai să-mi răspunzi la rândul tău, deși n-ai făcut-o niciodată, că toate jertfele astea, nefiind pecetluite prin nici o faptă vădită, puteau foarte bine să fie doar o nălucire. Un gând, dureros pentru mine, dar pe deplin întemeiat de fapt, m-a luminat în momentul acela. Mi-am spus că nu degeaba întâmplarea îmi scotea în cale prilejul de a jertfi, spre binele tău, cea mai mare fericire ce mi-aș fi putut-o visa. Tu te și aflai în brațele mele, lipsită cu totul de apărare. Ți-aduci aminte ? Nici gura ta măcar nu îndrăznea să se împotrivească. În clipa aceea au prins a bate clopotele, ca-n fiecare dimineață, la mânăstirea de pe Monte Cavi pentru *Ave Maria* și, ca prin minune, dangătul a ajuns până la noi. Mi-ai spus: *Fă jertfa aceasta în cinstea Sfintei Fecioare, Maicii preacurate*. De o clipă, mă muncea și pe mine gândul acestei jertfe supreme, singura adevărată pe care am avut prilejul s-o fac pentru tine. Am rămas uimit văzând că ne gândim amândoi la același lucru. Zvonul depărtat al celui *Ave Maria* m-a înduioșat, de ce n-aș mărturisi-o ? Ți-am împlinit rugămintea. Jertfa săvârșită n-a fost însă făcută numai pentru tine; am socotit că în

felul acesta cununia noastră viitoare se va bucura de ocrotirea Sfintei Fecioare. De unde puteam bănuî atunci că piedicile nu vor veni din partea familiei tale, bogate și nobile, ci din partea ta, necredincioasă ? Căci altfel cum, decât printr-o minune mai presus de fire, ar fi ajuns până la noi, din inima pădurii și de la o asemenea depărtare, zvonul celui *Angelus*, peste crestele copacilor ce fremătau în clipa aceea înfiorați de boarea dimineții ? Atunci, îți mai amintești, ai căzut în genunchi: m-am ridicat, am scos din sân crucea pe care o port întotdeauna la mine și ai jurat pe crucea asta, pe care o am și acum în fața ochilor, și pe viața ta de apoi că, în orice loc te-ai afla și orice s-ar întâmpla, de îndată ce ți-aș porunci, ai fi din nou la bunul meu plac, așa cum erai în clipa când ți-a răsunat în urechi, venind de la o depărtare atât de mare, dangățul clopotelor de pe Monte Cavi, ce dădeau glas pentru *Ave Maria*. Și împreună am rostit apoi cu smerenie de două ori *Ave* și de alte două ori *Pater*. Așadar, în numele dragostei pe care mi-o purtai atunci, iar dacă ai dat-o uitării, așa cum mă tem, în numele vieții tale de apoi, îți poruncesc să mă primești în noaptea asta la tine în odaie, sau în grădina mănăstirii vizitandinelor.“

Autorul italian redă, cu o curioasă minuțiozitate nenumărate asemenea lungi scrisori, trimise de Giulio Branciforte; în schimb se mulțumește să citeze doar unele fragmente din răspunsurile Elenei dei Campireali. După două sute șaptezeci și opt de ani câți au trecut între timp, suntem atât de departe acum de simțămintele de iubire și de smerenie pe care le mărturisesc scrisorile acestea încât m-am temut că ar îngreua povestirea.

Ar reieși din lectura lor că Elena se supuse până la urmă poruncii cuprinse în misiva pe care am tălmăcit-o mai sus, prescurtând-o. Giulio găsi mijlocul de a pătrunde în mănăstire; se pare, judecând după un cuvânt întâlnit la un moment dat, că s-ar fi îmbrăcat în straie femeiești. Elena îl primi, stând însă după gratiile unei ferestre de la catul de jos, care dădea în grădină. Spre nețărnumurita-i durere, Giulio observă că fata, altădată atât de

iubitoare și de pătimasă, acum se purta ca o străină față de dânsul; am putea spune chiar că era *politicoasă*. Îngăduindu-i să vină în grădină, se supusese aproape numai jurământului făcut în numele credinței. Întrevederea a fost de scurtă durată: după câteva clipe, mândria lui Giulio, poate întrucâtva ațâțată și de întâmplările petrecute în ultimele cincisprezece zile, a reușit să biruiască adâncă-i durere.

„Nu mai am înaintea ochilor, își zise el în sinea lui, decât fantoma acelei Elene care la Albano părea să mi se fi dăruit mie până la capătul vieții.”

Din momentul acela Giulio nu se mai gândi decât cum să-și ascundă mai bine lacrimile ce-l podidiseră auzind formulele politicoase de care se folosea Elena pentru a-i vorbi. Când isprăvi tot ce avea de spus pentru a justifica o schimbare cât se poate de firească, zicea ea, după moartea fratelui său, Giulio rosti cât se poate de răspicat:

– Văd că nu înțelegi să-ți respecti jurământul; n-ai vrut să mă primești în grădină și nici nu stai în genunchi în fața mea, așa cum stăteai în clipa când am auzit bătând clopotele pentru *Ave Maria* la biserica de pe Monte Cavi. N-ai decât să-ți calci jurământul dacă poți; eu, însă, nu pot s-o fac; Dumnezeu să te ocrotească.

Rostind aceste cuvinte se îndepărtă de fereastra cu gratii, lângă care ar mai fi putut rămâne încă vreun ceas. Cine ar fi spus cu o clipă mai înainte că el însuși avea să scurteze o întâlnire pe care o dorise cu atâta râvnă ? Jertfa aceasta părea să-i sângere inima; socoti însă că nu putea să răspundă la politețurile Elenei decât lăsând-o pradă remușcărilor, altminteri ar fi însemnat să fie într-adevăr vrednic de disprețul ei.

Ieși din mănăstire înainte de revărsatul zorilor. Se urcă de îndată în șa, dând ordin oștenilor să-l aștepte la Castro timp de o săptămână, după care să se întoarcă înapoi în pădure: era năuc de desperare ca după o beție. La început se îndreptă spre Roma.

„Cum, mă depărtez de ea ? îşi zicea el la fiecare pas; se poate oare să ne fi înstrăinat într-atâta unul de altul ? Unde eşti, Fabio, să te vezi răzbunat !“

Faptul că întâlnea oameni în cale îi învenina şi mai mult sufletul; îşi mâna calul peste câmp, dându-i pintoni să gonească spre ţarmul pustiu şi sălbatic al mării. Când nu mai avu prilejul să fie stingherit de întâlnirile cu ţăranii paşnici a căror soartă o invidia, răsuflă uşurat; privescetea acelor paragini se îngemăna cu deznădejdea lui, ogoindu-i sufletul clocotitor; abia atunci se simţi în stare, în sfârşit, să-şi privească în faţă jalnica-i soartă.

„La vârsta mea, îşi zise el, mai am totuşi un leac: să iubesc altă femeie !“

Gândul acesta era prea trist şi se simţi covârşit de desperare; îşi dădu prea bine seama că pentru el nu exista decât o singură femeie pe lume. Îşi închipuia prin ce suferinţe ar trece dacă ar îndrăzni să rostească cuvântul „dragoste“ faţă de altă femeie decât Elena; i se sfâşia inima numai când se gândea.

Izbucni într-un hohot de râs amar.

„Am ajuns, îşi spunea el, întocmai ca eroii lui Ariosto care pornesc să cutreiere singuri pustietăţile, ca să uite trădarea iubitei pe care au găsit-o în braţele altui cavaler. Totuşi, Elena nu-i chiar atât de vinovată, îşi luă el seama, podidit de lacrimi, după ce o clipă mai înainte se cutremurase de râs, cuprins de o veselie năpraznică; n-aş putea spune c-a fost într-adevăr necredincioasă, de vreme ce nu iubeşte pe altul. Sufletul ei proaspăt şi curat s-a lăsat pesemne amăgit de grozăviile pe care le-a auzit despre mine; îi vor fi băgat în cap, cu siguranţă, c-am ținut să iau parte la iureşul acela blestemat, cu gândul ascuns că voi avea prilejul să-i răpun fratele. Ba, poate s-a mers şi mai departe: i s-o fi spus chiar c-am fost atât de mârşav încât mi-am făcut socoteala murdară că, după moartea fratelui său, avea să rămână singura moştenitoare a unei averi uriaşe... Cum de-am putut să fac asemenea prostie s-o las singură timp de două săptămâni la cheremul duşmanilor mei, care i-au împuiat capul ! Trebuie să

recunosc că, dacă sunt atât de nenorocit, este pentru că pronia cerească nu mi-a dat destulă minte ca să-mi croiesc viața ! Sunt un netrebnic, un om de nimic ! Viața mea n-a folosit nimănui, și mie mai puțin încă decât oricui.”

În acea clipă, tânărului Branciforte i se năzări un lucru destul de neobișnuit pe vremea aceea: calul mergea chiar la marginea apei, așa încât uneori unda mării îi scălda picioarele; Giulio se gândi să-l silească a intra în apă ca să pună o dată capăt soartei cumplite ce-l chinuia. Ce-o să se întâmple cu el, acum când singura ființă de pe fața pământului care-l făcuse să simtă că există fericire pe lume îl părăsise ? Apoi, deodată, o nouă idee îl înfrână.

„Ce înseamnă chinurile pe care le îndur acum, își zise el, pe lângă cele pe care le voi suferi peste o clipă, după ce voi fi curmat viața asta ticăloasă ? Elena nu numai că n-o să se sinchisească de mine, așa cum nu se sinchisește în momentul acesta, dar o să am parte s-o văd în brațele altui bărbat, în brațele cine știe cărui tânăr senior roman, bogat și cu trecere; căci, ca să-mi sfâșie sufletul, diavolii îmi vor aduce înaintea ochilor cele mai crude imagini, că doar asta este și rostul lor. Astfel că n-o s-o pot uita pe Elena nici pe lumea cealaltă; ba mai mult, dragostea mea pentru ea va crește, pentru că numai în acest chip puterea veșnică mă va putea pedepsi de înfiorătorul păcat ce-l voi fi înfăptuit.”

Spre a izgoni pe deplin ispita ce-l încerca, Giulio rosti cu osârdie de câteva ori în șir *Ave Maria*. Ascultând într-o dimineață această rugăciune închinată Sfintei Fecioare, se lăsase odinioară înduplecat, sub înrâurirea ei, a săvârși o faptă mărinimoasă, faptă pe care acum o socotea drept cea mai mare greșală a vieții lui. Din respect însă nu se încumeta să meargă mai departe, mărturisind până la capăt gândul ce-i încolțise în minte.

„Dacă, la îndemnul Sfintei Fecioare, am căzut într-o cumplită greșală, nu e oare de datoria sa ca, în nemărginita ei dreptate, să-mi dea prilejul să-mi redobândesc fericirea ?”

Ideea dreptății fără de margini a Sfintei Fecioare îi risipi încetul cu încetul deznădejdea. Văzu la un moment dat, înălțând capul, în fața lui, dincolo de Albano și de pădure, Monte Cavi, acoperit de întunecata-i coamă de verdeață, și sfânta mănăstire ale cărei clopote, sunând *Ave Maria* în faptul zilei, îl îndemnaseră a face o faptă pe care acum o socotea drept amarnică înșelăciune. Priveliștea neașteptată a sfântului lăcaș îi aduse o mângâiere.

– Nu, strigă el, nu se poate ca Sfânta Fecioară să mă părăsească. Dacă Elena ar fi fost soția mea, lucru pe care mi-l îngăduia și iubirea ei și-l cerea și demnitatea mea de bărbat, povestea morții fratelui său ar fi găsit în sufletu-i amintirea legăturii ce ne unea. Și-ar fi spus atunci că îmi aparținea cu mult înainte de întâmplarea nefericită care m-a mînat în calea lui Fabio pe câmpul de bătaie. Era cu doi ani mai mare ca mine; mai iscusit în mînuirea armelor, mai îndrăzneț în orice caz și mai puternic. Soția mea ar fi găsit atâtea și atâtea dovezi care arătau că nu puteam fi eu acela ce-i căutase pricină. Și-ar fi adus aminte că n-am simțit niciodată nici cea mai mică ură față de frate-său, chiar când a tras cu arcebuza asupra mea. Îmi amintesc că, la prima noastră întâlnire, după întoarcerea mea de la Roma, i-am spus: „Ce vrei ? era onoarea lui în joc; e vorba doar de fratele tău și nu-l pot condamna !”

Acum, când evlavlia sa față de Sfânta Fecioară reușise să aprindă iarăși nădejdea în sufletul lui, Giulio dădu pinteni calului și în câteva ore sosi în tabăra companiei sale. Oamenii tocmai se pregăteau să-și ia armele; primiseră ordinul să se îndrepte spre drumul ce duce de la Napoli la Roma trecând prin Monte Cassino. Tânărul căpitan schimbă calul și porni cu ostașii. Nu se dădu nici o luptă în ziua aceea. Giulio nu se gândi să întrebe de ce plecaseră, puțin îi păsa. În clipa când se află în fruntea ostașilor, soarta lui se înfățișă în cu totul altă lumină.

„Sunt un nătărău, un prost, își zise el. Am făcut o mare greșală plecând din Castro; Elena nu poate fi chiar atât de vinovată cum mi-am închipuit eu, orbit cum eram de mânie. Nu,

nu se poate să nu mai țină la mine; sufletul acesta cinstit și nevinovat în care am văzut tresărind primii fiori ai iubirii ! Dragostea ei pentru mine era atât de puternică, de curată ! Nu s-a arătat doar de-atâtea ori gata să fugă cu mine, un calic, și să ne ducem să ne cunune un călugăr de la Monte Cavi ? Dacă tot venisem la Castro trebuia, înainte de toate, să caut să obțin o nouă întâlnire, și să lămuresc lucrurile. Dragostea mă face să mă port ca un copil, zău așa ! Doamne ! de ce n-am și eu un prieten cu care să mă sfătuiesc ? Orice hotărâre pe care o iau mi se pare în primul moment minunată, ca după două minute s-o găsesc plină de cusururi.“

În seara acelei zile, în timp ce părăseau drumul pentru a se înfunda iar în pădure, Giulio se apropie de prinț și îl întrebă dacă s-ar putea să mai rămână încă vreo câteva zile în locul știut.

– Dracii să te ia ! răcni la el Fabrizio, crezi că-mi arde acum de asemenea copilării ?

Un ceas mai târziu, Giulio se înapoie la Castro. Oamenii săi îl așteptau; nu prea știa însă cum să-i scrie Elenei, după ce se despărțise de ea cu atâta semeție.

Prima scrisoare nu cuprindea decât aceste cuvinte:

„Se poate să fiu primit la noapte ?“

Se poate, se mulțumi să-i răspundă Elena.

După plecarea lui Giulio, Elena se crezuse părăsită pe veci. Atunci de-abia simțise câtă dreptate avea bietul tânăr atât de năpăstuit: fusese soția lui înainte de a fi avut nenorocirea să dea piept cu fratele ei pe câmpul de luptă.

De data asta, Giulio nu mai fu întâmpinat cu formule politicoase ce i se păruseră atât de crude prima oară. E adevărat că Elena nu i se înfățișă decât la adăpostul gratiilor de la fereastră; dar tremura toată și, cum Giulio îi vorbea foarte rezervat, folosind aproape același formule¹ pe care le-ar fi

---

¹ În Italia, faptul de a vorbi cu *tu*, cu *voi*, sau cu *lei* arată gradul de intimitate. Pronumele *tu*, păstrat din latinește, nu are însă aceeași pondere ca în limba noastră (n.a.).

întrebuințat față de o străină, Elena avu la rândul ei prilejul să simtă cât poate fi de dureros un ton aproape oficial când urmează celei mai dulci intimități. Temându-se mai ales ca vreun cuvânt rece pornit din inima Elenei să nu-i sfâșie sufletul, Giulio vorbea la fel ca un avocat căutând a-i dovedi că era cu adevărat soția lui cu mult înainte încă de băătăia blestemată de la Ciampi. Elena îl lăsă să vorbească, deoarece îi era frică să n-o podidească lacrimile dacă i-ar fi răspuns altfel decât prin cuvinte răzlețe. În cele din urmă, văzându-se gata a se da de gol, își rugă iubitul să mai vină și a doua zi. În noaptea aceea, fiind ajunul unei mari sărbători, utrenia se sluzea dis-de-dimineată, și s-ar fi descoperit că erau înțeleși. Giulio, care judeca lucrurile ca un îndrăgostit, ieși din grădină cufundat în gânduri; nu putea să-și dea seama dacă fusese bine sau rău primit. Și, deoarece planurile militare, rod al discuțiilor pe care le avusese cu camarazii săi, începeau să odrăslească în mintea lui:

„Într-o bună zi, își zise el, poate că o să fie nevoie s-o răpim pe Elena.“

Și se apucă să cântărească mijloacele de a pătrunde cu forța în grădină. Întrucât mănăstirea era foarte bogată și, deci, o pradă ispititoare pentru tâlhari, ținea cu simbrerie un mare număr de servitori, majoritatea foști soldați, care locuiau într-un fel de cazarmă; ferestrele cu gratii ale acesteia dădeau în gangul care, de la poarta exterioară a mănăstirii, croită în mijlocul unui zid mohorât de peste optzeci de picioare înălțime, ducea la poarta dinăuntru, păzită de sora-portăreasă. În stânga acestui gang îngust se afla cazarma, iar în dreapta zidul grădinii, înalt de treizeci de picioare. Fațada mănăstirii, dinspre piață, era străjuită de un zid grosolan înnegrit de vremuri, fără alte deschizături decât poarta exterioară și o singură ferestruică prin care soldații puteau privi afară. E lesne de închipuit deci cât de mohorâtă putea fi înfățișarea zidului mătăhălos și negru, străpuns doar de o poartă ferecată cu șine late de fier ținute la rândul lor cu niște piroane cât toate zilele, și de o singură ferestruică înaltă de patru picioare și largă de optsprezece degete.

Nu vom reda chiar toate amănuntele pomenite de autorul originalului, care povestește pe îndelete cum s-au desfășurat întrevederile succesive acordate lui Giulio de Elena. Cei doi îndrăgostiți își vorbeau acum din nou cu aceeași deplină intimitate, ca odinioară în grădina din Albano; atâta doar că Elena nu se înduplecase niciodată să coboare în grădină. Într-o noapte, iubitul ei o găsi dusă pe gânduri: sosise maică-sa de la Roma ca s-o vadă, și avea de gând să stea câteva zile la mănăstire. Maică-sa era atât de dragăstoașă, căutase să cruțe cu atâta delicată îngăduință iubirea pe care bănuia că o nutrește fata ei, încât aceasta se simțea covârșită de remușcare la gândul că trebuia s-o înșele; căci, la drept vorbind, cum ar fi avut ea curajul să-i spună că-l primea la mănăstire pe omul care o despărțise pe veci de feciorul său ? Elena îi mărturisi până la urmă lui Giulio că, dacă maică-sa, atât de bună cu ea, ar întreba-o într-un anumit fel, niciodată n-ar lăsa-o inima s-o mintă. Giulio își dădea prea bine seama de primejdia în care se afla: soarta lui atârna de un singur cuvânt pe care întâmplarea putea să-l aducă pe buzele doamnei dei Campireali. În noaptea următoare, Giulio îi vorbi hotărât:

– Mâine voi veni mai devreme, voi desprinde una din gratiile de la fereastră, tu vei coborî în grădină și te voi duce la o biserică din oraș, unde un preot pe care știu că mă pot bizui ne va cununa. Până-n ziuă, vei fi înapoi în grădină. Din clipa în care vei fi soția mea, nu mai am de ce să mă tem, și, orice mi-ar cere maică-ta pentru a ispăși cumplita nenorocire pe care o deplângem cu toții sunt gata să primesc, de-ar trebui chiar să stau câteva luni fără să te văd. Cum Elena părea încremenită de această propunere, Giulio adăugă: Prințul mi-a trimis vorbă să mă întorc; onoarea, precum și alte pricini mă obligă să plec. Planul meu este singurul care ne poate chezașui viitorul; dacă nu te învoiești, ne despărțim pentru totdeauna, chiar acum, în clipa asta. Voi pleca regretând din suflet c-am putut fi atât de nesăbuit. Am crezut în cuvântul tău de onoare, ai nesocotit legământul cel mai sfânt și sper că,

până la urmă, disprețul, pe care cu bună dreptate ușurința ta mi-l va stârni, va reuși să mă lecuiească de o dragoste ce de atâta amar de vreme mă urmărește ca un blestem.

Elena izbucni în lacrimi.

– O, Doamne, Doamne ! exclamă ea plângând, ce nenorocire ar fi pentru mama ! În cele din urmă, se învoi cu propunerea pe care i-o făcuse. Dar, urmă ea, am putea fi descoperiți fie la ducere, fie la întoarcere; gândește-te la vâlva ce s-ar stârni; în ce situație îngrozitoare s-ar afla mama; să mai așteptăm până pleacă, fiindcă trebuie să plece peste câteva zile.

– Ai izbutit să mă faci a mă îndoi până și de lucrul cel mai sfânt și mai nestrămutat pentru mine: încrederea în cuvântul tău. Ori suntem cununați mâine seară, ori ne vedem în clipa de față pentru ultima oară, cel puțin în viața aceasta.

Podidită de plâns, biata Elena nu se simți în stare să-i răspundă; era mai ales îndurerată de glasul hotărât și necruțător cu care-i vorbea Giulio. Meritase într-adevăr disprețul său ? Acesta să fi fost oare iubitul ei atât de supus și duios odinioară ? În sfârșit, primi să facă tot ceea ce-i porunceă. Giulio se depărtă. Din momentul acela, Elena așteptă noaptea următoare, zbuciumându-se toată, bântuită de o amarnică neliniște. Nici dacă ar fi știut că trebuie să meargă la moarte, suferința ei n-ar fi fost atât de sfâșietoare; cel puțin atunci, gândindu-se la dragostea lui Giulio și la simțămintele pline de duioșie ale maică-sii, s-ar fi simțit cât de cât îmbărbătată. Restul nopții și-l petrecu împărțită între cele mai chinuitoare hotărâri, ce se schimbau de la o clipă la alta. Uneori ar fi vrut parcă să-i mărturisească totul maică-sii. A doua zi era așa de palidă când veni în fața ei, încât maică-sa, uitând de toate înțeleptele-i hotărâri, se aruncă în brațele ei exclamând:

– Ce se întâmplă, Doamne sfinte ! spune-mi ce ai făcut sau ce ai de gând să faci ! Dacă ai lua un pumnal și mi l-ai înfige în inimă, m-ar dura mai puțin decât mă doare tăcerea ucigătoare în care văd că te fereci față de mine.

Dragostea nemărginită a maică-sii era atât de neîndoielnică, se vedea atât de lămurit că, în loc să-și mărturisească zgomotos sentimentele, căuta să le atenueze, încât în cele din urmă, cuprinsă de înduioșare, Elena căzu la picioarele ei. Fiindcă maică-sa, tot încercând să pătrundă taina blestemată, se plângea că Elena s-ar fi ferit de dânsa, Elena îi răspunse că, a doua zi ca și în zilele următoare, va sta tot timpul cu ea, lângă ea, dar că o ruga din suflet să nu-i ceară mai mult.

Vorba asta necugetată aduse îndată după sine o mărturisire deplină. Signora dei Campireali se cutremură la gândul că ucigașul fiului ei se afla atât de aproape. Durerea aceasta, însă, fu numaidecât înlocuită de o bucurie pe cât de puternică pe atât de curată. Cine și-ar putea închipui fericirea ei când auzi că fiică-sa nu-și nesocotise niciodată îndatoririle ?

Într-o clipă toate planurile acestei mame prevăzătoare se schimbă pe de-a întregul; doamna dei Campireali se socoti îndreptățită să se folosească de vicleșug față de un om de care nu o lega nimic. Inima Elenei era sfâșiată de buciurmările celei mai chinuitoare patimi: sinceritatea mărturisirilor ei fusese desăvârșită; sufletul său împovărat simțise nevoia să se descarce. Doamna dei Campireali, care, de câteva clipe, era convinsă că își poate îngădui orice, născoci pe loc o serie întreagă de argumente pe care locul nu-mi permite să le menționez aici. Îi dovedi astfel cu ușurință bieteii copile că, în locul unei căsătorii înfăptuite în taină, care umbrește pe veci viața unei femei, ar putea obține dreptul de a se căsători oficial, în chipul cel mai onorabil cu putință, dacă ar voi să amâne măcar cu o săptămână mărturia de supunere pe care i-o datora unui iubit atât de mărinimos.

Ea, signora dei Campireali, avea să plece la Roma și să-i explice soțului său că Elena se cununase cu Giulio cu mult înainte de nefericita încăierare de la Ciampi. Ceremonia se săvârșise chiar în noaptea în care, îmbrăcată în straie monahale, se întâlnise cu tatăl și cu fratele ei pe malul lacului, pe drumul săpat în stâncă la poalele zidului mănăstirii capucinilor. Mama

avu grijă să n-o slăbească din ochi toată ziua pe fată, care, pe înserat, îi scrise în sfârșit iubitului o scrisoare naivă și, după părerea noastră, într-adevăr mișcătoare, împărtășindu-i luptele ce se dăduseră în sufletul ei. Încheia cerându-i în genunchi o păsuire de o săptămână: „Scriindu-ți aceste rânduri pe care o ștafetă de-a mamei așteaptă să le ducă, adăugă ea, mi se pare că am săvârșit o greșală de neiertat mărturisindu-i tot. Parcă te și văd mânios, uitindu-te la mine cu ură; îmi sângeră inima sfâșiată de cele mai cumplite remușcări. Poate o să spui că sunt prea slabă de înger, prea fricoasă, că sunt vrednică de dispreț; înger scump, ai dreptate, recunosc. Dar încearcă numai să-ți închipui scena: mama, izbucnind în plâns, gata să-mi cadă la picioare. N-am mai fost în stare atunci să-i ascund că exista un anumit motiv care mă împiedica să fac ceea ce-mi cerea; și din momentul în care am avut slăbiciunea de a rosti un cuvânt atât de nechibzuit, nu știu ce s-a întâmplat, dar a fost ceva mai presus de puterile mele și m-am apucat să-i povestesc tot ce s-a petrecut între noi. După câte mi-aduc aminte, mi se pare că sufletul meu, sleit de orice vlagă, avea nevoie de o povăț și nădăjduiam s-o găsesc în vorbele unei mame... Nu știu cum de am uitat, iubitule, că maică-mea la care țin atât de mult avea un interes potrivit ție. Am uitat de cea mai de seamă îndatorire a mea, aceea de a nu ieși din cuvântul tău; pesemne nu sunt în stare a cunoaște iubirea cea adevărată, despre care se zice că rămâne nestrămutată în fața oricăror încercări. Disprețuiește-mă, dragul meu Giulio; dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu înceta de a mă iubi. Răpește-mă, dacă vrei, dar, să nu fi fost mama aici, la mânăstire, crede-mă că nimic pe lume, nici cele mai amarnice primejdii, nici chiar gândul că m-aș acoperi de rușine, nu m-ar fi putut împiedica să mă supun poruncilor tale. Dar mama e atât de bună ! E atât de înțeleghătoare, de mărinimoasă ! Adu-ți aminte ce ți-am povestit odinioară, când tata a venit să-mi răscolească odaia, dânsa a dosit scrisorile tale, pe care eu nu aveam cum să le ascund; și după ce a trecut primejdia, mi le-a dat îndărăt fără să voiască a le citi și fără

să-mi aducă nici o mustrare ! Ei bine, toată viața, mama s-a purtat cu mine așa cum a înțeles să se poarte în momentul acela de cumpănă. Vezi dar cât se cuvine s-o iubesc și, totuși, scriindu-ți acum (ce grozăvie !), mi se pare c-o urăsc. Sub cuvânt că nu suportă căldura, a dorit să-și petreacă noaptea sub un cort în grădină; în clipa de față se pregătesc tocmai să ridice cortul, se aud bătăile ciocanelor; nu-i deci cu puțință să ne vedem la noapte. Mă tem chiar ca dormitorul internelor să nu fie încuiat cu cheia, ca și cele două uși de la scară, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată. În aceste împrejurări nu întrezăresc nici un mijloc de a coborî în grădină, chiar dacă mi-aș da seama că trebuie să fac pasul acesta ca să-ți astâmpăr mânia ! Ah ! Cum m-aș dărui ție în clipa asta dacă mi-ar fi cu puțință ! Cum aș mai alerga la biserica unde fusese sorocit să ne cununăm !“

Scrisoarea se încheia cu două pagini exaltate, și în care am remarcat o serie de considerații pătimase ce par să fi fost inspirate de filozofia platoniciană. De altfel am socotit de cuviință să trec peste unele rafinamente de soiul acesta în scrisoarea pe care am tradus-o mai sus.

Giulio Branciforte fu cât se poate de uimit primind-o în preajma vecerniei, cu o oră înainte de *Ave Maria*; tocmai pusese totul la cale cu preotul. Se învolbură tot de mânie.

– N-am nevoie să mă învețe ea s-o răpesc; nu-i decât o ființă becnică și fricoasă.

Și porni numaidecât spre pădurea Faggirolei.

Cât privește pe signora dei Campireali, iată cum vedea ea lucrurile: soțul său se afla în pragul morții, neputința de a se răzbuna pe Branciforte îl ducea cu încetul la groapă. Zadarnic le oferise sume însemnate de bani unor *bravi* din Roma; nici unul nu s-ar fi încumetat să tabere asupra vreunuia dintre *caporalii*, cum le ziceau ei, prințului Colonna; știa prea bine că s-ar fi ales praful și de ei, și de familia lor. Nu trecuse încă anul de când un sat întreg fusese pârjolit drept pedeapsă pentru uciderea unuia dintre ostașii lui Colonna, iar locuitorii, fie bărbați, fie femei,

care încercaseră să fugă pe câmp, fuseseră legați cu funii de mâini și de picioare, și zvârliți înapoi în casele cuprinse de flăcări.

Signora dei Campireali avea moșii întinse în regatul Napoleonului; soțul îi poruncise să caute a tocmi acolo niște ucigași, dar ea se prefăcuse numai a se supune dorințelor lui, căci o credea pe fiică-sa prea trainic legată de Giulio Branciforte. De aceea, convinsă fiind de lucrul acesta, chibzuia în sinea ei c-ar fi nimerit ca Giulio să facă o campanie-două înrolat în armatele spaniole care, pe vremea aceea, se războiau cu răsculații din Flandra. Dacă scăpa cu viață, era, gândea dânsa, un semn că Dumnezeu nu ar privi cu ochi răi o căsătorie ce se dovedea necesară; în cazul acesta era hotărâtă să dăruiască fetei pământurile pe care le stăpânea în regatul Napoleonului; Giulio Branciforte ar adopta atunci numele unuia dintre aceste domenii și, împreună cu Elena, s-ar duce să stea câțiva ani în Spania. După atâtea încercări poate că s-ar simți destul de întărită sufletește pentru a da ochi cu el în sfârșit. Situația se schimbase însă în urma mărturisirilor fetei: căsătoria nu mai era o necesitate, ba ceva mai mult, în timp ce Elena îi scria iubitului ei rândurile tălmăcite mai sus, signora dei Campireali, la rândul său, se apucase să scrie la Pescara și la Chieti, poruncind fermierilor săi a-i trimită la Castro câțiva oameni de nădejde în stare să-i dea o mână de ajutor. Nu le ascundea faptul că voia să răzbune moartea fiului său Fabio, stăpânul lor cel tânăr. Ștafeta care trebuia să ducă scrisorile porni înainte de scăpătatul soarelui.

V

Dar, a treia zi, Giulio se și întoarce la Castro, însoțit de opt ostași de-ai lui, care se învredniciseră să-l urmeze și să înfrunte mânia prințului, știind că acesta pedepsise uneori cu moartea fapte pe potriva celei în care se avântau ei acum. Pe lângă cei

cinci oameni pe care-i avea la Castro, Giulio mai aducea încă opt; totuși, paisprezece ostași, oricât de viteji, i se păreau prea puțini pentru isprava plănuită, deoarece mânăstirea era o adevărată fortăreață.

Trebuia să răzbată cu forța sau prin vicleșug pe prima poartă a mânăstirii, după care aveau de străbătut un gang lung de peste cincizeci de pași. În stânga, cum am mai arătat, se aflau ferestrele cu gratii ale așa-zisei cazărmi, în care maicile puseseră de pază treizeci-patruzeci de slujitori, foști soldați. O ploaie de gloanțe ar fi pornit de la ferestrele cu gratii ale cazărmi de îndată ce s-ar fi dat alarma.

Stareța mânăstirii, femeie cu judecată, se temea de năzdrăvăniile unor căpetenii de oști ca Orsini, prințul Colonna, Marco Sciarra sau atâția alții, care bântuiau după bunul lor plac împrejurimile. Cum să te împotrivești unei cete de opt sute de oameni hotărâți, care ar fi ocupat pe nepusă masă un orașel cum era Castro, socotind că mânăstirea va fi ticsită cu aur ?

De obicei, mânăstirea vizitandinelor din Castro ținea vreo cincisprezece-douăzeci de *bravi* încazarmați în clădirea de pe latura stângă a gangului ce ducea spre cea de-a doua poartă a sfântului lăcaș; în dreapta, gangul era străjuit de un zid înalt, cu neputință de străpuns, iar la capătul lui se afla o poartă de fier ce se deschidea spre un vestibul cu coloane, după care venea curtea cea mare a mânăstirii, iar în dreapta grădina. Poarta de fier era păzită de sora-portăreasă.

Ajungând la vreo trei leghe de Castro, Giulio, însoțit de cei opt oameni ai săi, trase la un han lăturalnic, așteptând să treacă ceasurile de arșiță cumplită. De-abia atunci se hotărî să dea în vileag ceea ce pusese la cale; pe urmă desenă pe nisipul așternut în curte planul mânăstirii pe care se pregătea s-o atace.

– La nouă seara, le spuse el oamenilor săi, poposim undeva în împrejurimi pentru cină, apoi la miezul nopții intrăm în oraș; îi vom găsi acolo pe cei cinci camarazi ai voștri care ne așteaptă în apropiere de mânăstire. Unul din ei, care o să fie călare, se va da

drept ştafetă, zicând c-ar fi venit de la Roma s-o cheme pe signora dei Campireali la căpătâiul soţului său care trage să moară. Între timp, noi vom căuta să ne strecurăm tiptil pe prima poartă pe care o vedeţi aici, în mijlocul cazarmii, îi lămurii el arătându-le planul desenat pe nisip. Dacă am da lupta încă de la prima poartă, *bravii* care le păzesc pe călugăriţe ar putea foarte uşor să tragă în noi cu arcebuzele în momentul în care ne-am afla în mica piaţă, pe care o vedeţi aici în faţa mănăstirii, sau în vreme ce am străbate gangul îngust ce duce de la prima la a doua poartă. Cea de-a doua poartă e de fier, însă am cheia. E adevărat că are nişte pârghii groase de fier prinse de zid la un capăt şi care, atunci când sunt puse la locul lor, împiedică cele două canaturi ale porţii să se deschidă. Cum însă cei doi drugi de fier sunt prea grei pentru ca sora-portăreasă să-i mânuiască, nu i-am găsit niciodată priponiţi, deşi am intrat de peste zece ori pe acolo. Mă bizui deci c-am să pot intra şi de astă dată fără nici o greutate. Vă închipuiţi că am oamenii mei în mănăstire; ţinta mea este să răpesc o internă, nu o călugăriţă; nu trebuie să folosim armele decât doar atunci când nu vom mai avea încotro. Dacă am începe lupta înainte de-a ajunge la poarta cu zăbrele de fier, portăreasa i-ar chema numaidecât pe cei doi grădinari, nişte moşnegi de şaptezeci de ani, care locuiesc în mănăstire, iar bătrânii s-ar grăbi să înţepenească drugii de fier de care vă vorbeam. Dacă ni s-ar întâmpla o nenorocire ca asta, vom fi nevoiţi să spargem zidul ca să putem trece dincolo, ceea ce ar însemna să pierdem vreo zece minute; în orice caz, eu am s-o iau înainte când o fi să ne apropiem de poartă. Unul dintre grădinari e cumpărat de mine; vă daţi seama însă că m-am ferit să-i spun c-am pus la cale o răpire. După ce trecem de poarta a doua, cotim la dreapta şi dăm de o grădină; acolo abia începe lupta, trebuie să tăbărăm peste oricine s-ar întâmpla să ne taie drumul. Nu vom folosi, bineînţeles, decât spadele şi pumnalele; un singur foc de arcebuză ar trezi tot oraşul, şi ar însemna să fim atacaţi la ieşire. Să nu credeţi cumva că n-aş îndrăzni, — cu treisprezece voinici ca voi, să străbat

șandramaua asta; nimeni nu s-ar încumeta, de bună seamă, să iasă în stradă; dar unii din târgoveții ăștia au archebuze și sunt în stare să tragă de la ferestre. În cazul ăsta, în treacăt fie zis, ar trebui să ne strecurăm pe lângă ziduri. După ce vom fi ajuns în grădina mănăstirii, veți porunci în șoaptă oricui v-ar ieși în cale: *Înapoi*; și dacă nu se supune pe loc împlântați în el pumnalul. Eu voi pătrunde în mănăstire pe porțița grădinii împreună cu câțiva dintre voi care vor fi mai aproape de mine; în trei minute vom coborî cu una sau două femei pe care le vom duce pe brațe, fără să le dăm voie să pună piciorul jos. Vom ieși cât mai degrabă din mănăstire, apoi din oraș. Voi lăsa pe doi dintre voi lângă poartă, să tragă în răstimpuri câte douăzeci de focuri de archebuză, ca să-i sperie pe târgoveți și să-i țină la distanță. Giulio repetă de două ori aceste lămuriri.

– Ați înțeles ? îi întreabă el pe oameni. În vestibul e întuneric beznă; în dreapta, să știți, e grădina; în stânga, curtea; să nu vă încurcați.

– Lăsați pe noi ! strigară ostașii într-un glas.

Se duseră apoi să bea; căprarul rămase în urmă și-i ceru căpitanului îngăduința să-i vorbească.

– Planul senioriei-voastre e tot ce poate fi mai lesne de împlinit, îi zise el. Am mai dat iureș în două mănăstiri până acum, asta o să fie a treia; numai că suntem prea puțini. Dacă dușmanul ne silește să spargem zidul în care sunt prinse balamalele porții de fier, trebuie să ne gândim că *bravii* din cazarmă n-au să stea cu mâinile în sân în vremea asta; au să vă secere vreo șapte-opt oameni cu archebuzele, și atunci s-ar putea să ne răpească femeia la întoarcere. Așa cum am pățit într-o mănăstire de lângă Bologna: ne-au răpus cinci oameni, iar noi am ucis opt dintre ai lor; dar căpitanul n-a avut parte să fugă cu femeia. Sunt două lucruri care aș zice că n-ar strica să le facă senioria-voastră: cunosc aici în împrejurimile hanului patru țărani care l-au slujit vitejește pe Sciarra, și care pentru un țechin ar fi în stare să lupte ca niște lei toată noaptea. S-ar putea să șterpelească niscăi odoare

de argint din mănăstire; asta nu vă privește, păcatul e al lor; domnia voastră îi arvuniți ca să puteți dobândi o femeie, atâta tot. Și încă ceva: Ugone e un băiat cu carte și cât se poate de iscusit; era doctor pe vremea când și-a ucis cumnatul și s-a ascuns în *machia* (pădure). Ce-ar fi să-l trimiteți, cu un ceas înainte de căderea nopții, la poarta mănăstirii, să ceară de lucru? O să se dea peste cap și până la urmă or să-l primească în corpul de gardă; o să-i îmbete apoi pe slujitorii măicuțelor; ba mă prind c-ar fi în stare să ude și fitilurile de la archebuze.

Spre nenorocul său, Giulio se lăsă convins de povețele căprarului. Când să iasă pe ușă, acesta îi mai spuse:

– E vorba să lovim o mănăstire. Asta înseamnă excomunicare majoră, și, pe deasupra, mănăstirea se află sub ocrotirea Sfintei Fecioare.

– Înțeleg! izbucni Giulio ca trezit din somn. Rămâi cu mine.

Căprarul închise ușa și se întoarse să se roage împreună cu Giulio. Și se rugară așa preț de un ceas încheiat. Când se lăsă întunericul, porniră la drum.

Când bătu miezul nopții, Giulio, care intrase singur în Castro pe la unsprezece, se înapoie să-și ia oamenii ce-l așteptau la poarta cetății. Pătrunse apoi în oraș cu cei opt oșteni, cărora li se alăturaseră trei țărani bine înarmați; grupul se întregi cu cei cinci oameni pe care îi avea în oraș, așa că se afla acum în fruntea unei cete de șaisprezece oameni dârzi; doi umblau în haine de slujitori, îmbrăcați cu câte o bluză largă de pânză neagră ca să-și ascundă așa-numitul *giacco* și purtau pălării fără pene.

La douăsprezece și jumătate noaptea, Giulio, care luase pe seama sa rolul de ștafetă, sosi în galop la poarta mănăstirii, făcând zarvă mare și strigând să deschidă numaidecât căci venise un curier din partea cardinalului. Se bucură văzând că ostașii care îi răspundeau prin fereastra mică de lângă poarta de la intrare erau beți turtă. Potrivit obiceiului, își scrisese numele pe un petic de hârtie pe care un ostaș se duse să-l ducă portăresei; aceasta ținea cheile de la poarta a doua și era datoare s-o

trezească pe stareță în împrejurări excepționale. Răspunsul se lăsa așteptat trei sferturi de ceas, chinuitor de lungi, în care Giulio trebui să muștruluiască oștirea ca să stea liniștită; câțiva târgoveți apucaseră chiar să deschidă cu sfială ferestrele, când sosi în sfârșit răspunsul stareței care binevoise a-și da încuviințarea. Giulio intră în corpul de gardă cu ajutorul unei scări lungi de vreo cinci-șase picioare pe care o coborâră pe ferestruică, întrucât *bravii* din mănăstire nu găsiră cu cale să se obosească deschizându-i poarta cea mare; Giulio urcă pe scară urmat de doi ostași îmbrăcați în straie de servitori. Sărind de pe fereastră înăuntru, întâlni privirile lui Ugone; datorită lui tot corpul de gardă era beat. Giulio îi spuse comandantului că trei dintre servitorii casei Campireali, pe care îi înarmase ca pe niște soldați, ca să-l întovărășească pe drum, găsiseră de cumpărat un rachiu strașnic și cereau voie să între și ei ca să nu li se urască stând singuri în piață, lucru cu care toată lumea se arătă de acord. La rândul său, Giulio, însoțit de cei doi oameni ai lui, coborî treptele scării ce ducea din corpul de gardă în gang.

– Caută să deschizi poarta mare, îi suflă lui Ugone. Ajunse astfel nestingherit la poarta de fier. Acolo o găsi pe portăreasa cea blajină, care îi spuse că, fiind trecut de miezul nopții, în cazul când ar fi intrat în mănăstire, stareța era obligată să-l încunoștiințeze pe episcop printr-o scrisoare; de aceea îl ruga să înmâneze misivele aduse unei tinere surori pe care egumena o trimisese să le ia. La care Giulio răspunse că, în zăpăceala prilejuită de năprasnica agonie a seniorului dei Campireali, nu primise decât o scrisoare de acreditare scrisă de medic și că, prin urmare, trebuia să împărtășească toate amănuntele prin viu grai soției bolnavului și fiicei acestuia, dacă preacinstitele doamne se mai aflau încă la mănăstire, și în orice caz maicii-starețe. Portăreasa plecă să comunice spusele lui. Nu mai rămăsese lângă poartă decât tânăra soră trimisă de egumenă. Vorbind și glumind cu ea, Giulio își petrecu mâinile printre zăbrelele groase de fier ale porții și, tot așa în joacă, încercă s-o deschidă. Sora, care de

felul său era nespus de sfioasă, se înspăimântă toată, arătând că nu înțelege de glumă; atunci Giulio, care vedea că pierde o groază de timp fără rost, făcu greșeala s-o îmbie cu un pumn de țechini rugând-o să-i deschidă, sub cuvânt că era prea obosit ca să mai aștepte. Își dădea seama totuși că făcea o prostie, scrie istoricul: cu fierul, nu cu aurul trebuia să uneltească, numai că nu l-a lăsat inima; să fi întins doar mâna și-ar fi înhățat-o pe soră, care se afla doar la un pas de el, dincolo de poartă. Văzându-se ispitită cu bani, fata începu să se neliniștească. Ea însăși povesti mai apoi că, după felul în care îi vorbise Giulio, pricepu că nu era o ștafetă de rând; „trebuie să fie iubitul vreuneia dintre călugărițele noastre și a venit aici cu gândul s-o întâlnească“, își spuse sora care era plină de smerenie. Cuprinsă de groază, se apucă să tragă cu toată puterea de frânghia unui mic clopot, care se afla în curtea mănăstirii și care, de îndată, făcu o larmă să trezească și morții din morminte !

– Începe lupta, le spuse Giulio oamenilor săi, păzea !

Scoase apoi cheia și, petrecându-și brațul printre gratiile de fier, deschise poarta, spre nețărnută disperare a tinerei surori, care căzu în genunchi, rostind *Ave Maria* și strigând că se săvârșea o cumplită nelegiuire. În momentul acela, Giulio ar mai fi putut încă să-i ia piuitul fetei, dar tot nu se îndura s-o facă: unul din oameni o apucă în brațe și-i astupă gura cu mâna.

– În aceeași clipă, Giulio auzi detunând o archebuză în gang, în spatele lui. Ugone deschisese poarta cea mare; ostașii rămași afară începuseră să între tiptil în mănăstire, când unul dintre *bravii* din gardă, mai puțin afumat decât ceilalți, apropiindu-se de una din ferestrele cu gratii și văzând, spre marea sa mirare, o grămadă de oameni în gang, le strigă să se oprească, luându-i la înjurături. Lucrul cel mai cuminte ar fi fost să nu-i răspundă și să meargă mai departe spre poarta de fier; așa cum și făcură ostașii din față; ultimul însă, un țaran dintre cei recrutați în după-amiaza aceea, trase un foc de pistol asupra slujitorului mănăstirii care le vorbea pe fereastră și-l ucise pe loc. Detunătura pistolului în

puterea nopții, ca și strigătele bețivanilor în momentul în care îl văzură pe camaradul lor prăbușindu-se îi treziră pe ostașii din corpul de gardă, care erau liberi să doarmă în noaptea aceea în paturile lor și deci nu apucaseră să guste din vinul lui Ugone. Opt sau zece *bravi* din mânăstire năvăliră în gang pe jumătate dezbrăcați și se luară de piept cu soldații lui Branciforte.

După cum am spus, zarva se stârni chiar în clipa când Giulio reușise să deschidă poarta de fier. Urmat de cei doi ostași, Giulio dădu buzna în grădină, rupând-o la fugă spre portița ce ducea spre scara internelor; cinci sau șase focuri de pistol îi curmară însă calea. Cei doi ostași căzură, iar el fu rănit de un glonț la brațul drept. Împușcăturile fuseseră slobozite de slujitorii signorei dei Campireali, care primiseră poruncă de la stăpâna lor să-și petreacă noaptea în grădină, cu îngăduința episcopului. Giulio alergă mai departe singur spre portița, atât de bine cunoscută de el, care, din grădină, ducea spre scara internelor. Făcu tot ce-i stătea în putere ca s-o clintească din loc, dar era zdravăn zăvorâtă. Își chemă oamenii, care însă n-aveau cum să-i mai răspundă căci trăgeau să moară; orbecăind prin beznă, dădu peste trei servitori de-ai familiei Campireali, de care se apără cu pumnalul.

Străbătu în goană vestibulul, îndreptându-se spre poarta de fier, ca să-și strige ostașii; găsi poarta încuiată; cei doi drugii de fier, cât erau de grei, fuseseră bine înțepeniți și încuiați cu lacăte de cei doi grădinari bătrâni treziți de clopotul surorii.

„Mi-au tăiat drumul !“ își zise Giulio.

Le dădu de știre oamenilor săi; degeaba încercă să spargă lacătul cu spada; de-ar fi reușit, însemna să poată ridica unul din drugii de fier și să deschidă canatul respectiv. Spada i se frânse în toarta lacătului; și în aceeași clipă fu rănit la umăr de unul dintre servitorii veniți din grădină; se răsuci în loc și, lipindu-se cu spatele de poartă, se simți încolțit de câțiva oameni. Începu a se apăra cu pumnalul; spre norocul lui, fiind întuneric beznă, mai toate loviturile de spadă îl nimereau în zale. O durere cumplită îi

săgetă genunchiul, tăbărî asupra celui ce-l lovise și care fandase prea mult ca să-și poată atinge ținta, îl ucise împlântându-i pumnalul în obraz și avu astfel prilejul să-i ia spada. În momentul acela se socoti salvat; se așează în partea stângă a porții, adică înspre curte. Oamenii lui, care se grăbiră să-i sară într-ajutor, traseră vreo cinci-șase focuri de pistol printre gratiile porții, silindu-i pe servitori să-și ia tălpășița. Nu se vedea în vestibul decât atunci când scăpărau pistoalele.

– Luați seama să nu trageți în mine ! le striga Giulio ostașilor săi.

– Iată-vă prins ca într-o cursă de șoareci, îi spuse căprarul cu cel mai desăvârșit sânge rece, vorbindu-i printre gratii; trei oameni de-ai noștri au fost omorâți. O să dărâmăm stâlpul de zid care ține poarta în partea opusă locului în care sunteți dumneavoastră; nu vă apropiați, fiindcă or să ne împroaște cu gloanțe; se pare că avem dușmani în grădină.

– Netrebnicele astea de slugi ale doamnei dei Campireali ! zise Giulio.

Încă mai vorbea cu căprarul, când din capătul dinspre grădină al vestibulului fură trase în direcția lor mai multe focuri de pistol, orientate după zgomot. Giulio se adăposti în cămăruța portăresei, care se afla pe stânga cum intrai; spre marea lui bucurie, înăuntrulicărea o candelă aprinsă la icoana Maicii Domnului; o luă cu multă fereală ca să n-o stingă; atunci observă, înciudat, că tremura. Își cercetă rana de la genunchi, care îl făcea să sufere cumplit; sângele curgea din belșug.

Aruncându-și ochii împrejur, care nu-i fu mirarea când văzu o femeie ce zăcea leșinată într-un jilț de lemn și se dumeri că era însuși Marietta, camerista de încredere a Elenei; o scutură cu putere.

– Vai de mine, signor Giulio ! se tângui ea lăcrămând, nu cumva ai de gând s-o omori pe Marietta, care ți-a vrut totdeauna binele ?

– Nici pomeneală ! Spune-i Elenei c-o rog să mă ierte pentru că i-am tulburat somnul și să-și amintească de *Ave Maria* de pe

Monte Cavi. Du-i buchetul acesta e flori cules de mine în grădina ei din Albano; din păcate, e stropit cu sânge; ai grijă și spală-l înainte de a i-l da.

În clipa aceea, în gang se auziră detunând archebuzele; *bravii* călugărițelor începuseră a-i hăitui ostașii.

– Spune-mi repede unde-i cheia de la porțiță ! îi zise el Mariettei.

– N-o văd; dar uite cheile de la drugii de fier ce țin înțepenită poarta cea mare. O să puteți ieși.

Giulio luă cheile și o zbughi afară.

– Nu vă mai munciți să dărâmați zidul, le strigă el soldaților, am găsit cheia de la poartă.

Se lăsă o tăcere deplină, în timp ce el se căznea să descuie un lacăt cu una dintre cheițe; văzând că nu se potrivea, o încercă pe cealaltă; în sfârșit, reuși să descuie lacătul dar în clipa când ridică drugul de fier, primi în plin o descărcătură de pistol în brațul drept. În același moment simți că brațul nu-l mai slujea.

– Ridicați drugul ! le strigă oamenilor săi.

Nu mai era nevoie să le-o spună.

În clipa când fulgerase pistolul, zăriseră capătul încârligat al proptelei de fier pe jumătate ieșit din verigă. Numaidecât trei-patru mâini zdravene se repeziră să ridice drugul; când cârligul ieși din inel, îi dădură drumul jos. Atunci putură întredeschide în fine unul din canaturile porții; căprarul intră în curte și-i spuse lui Giulio aproape în șoaptă:

– Nu mai e nimic de făcut, n-am mai rămas teferi decât vreo trei-patru, cinci au murit.

– Am pierdut sânge, reluă Giulio, simt că mă sfârșesc; spune-le să mă ducă pe brațe.

În vreme ce Giulio vorbea cu viteazul căprar, soldații din corpul de gardă traseră încă vreo trei-patru focuri de archebuză, și căprarul se prăbuși secerat. Din fericire, Ugone auzise ordinul dat de Giulio și chemă doi ostași care veniră să-l ia pe căpitan. Cum însă Giulio nu-și pierduse cunoștința, le porunci să-l ducă

în fundul grădinii, la porțiță. Soldații începură a sudui, dar se supuseră totuși ordinelor.

– O sută de țechini cui deschide poarta ! strigă Giulio. Dar toate efortările celor trei oameni întărați nu reușiră s-o clinească. Unul din bătrânii grădinari, postat la o fereastră de la catul al doilea, trăgea într-una asupra lor cu pistolul, dar focurile slobozite de el numai bine le lumina drumul.

După ce se munciră zadarnic să deschidă poarta, Giulio își pierdu cu totul simțirile. Ugone spuse ostașilor să-l ducă de acolo pe căpitan cât mai degrabă. El intră în cămăruța portăresei, o alungă pe Marietta, poruncindu-i cu un glas fioros să-și ia tălpășița și să nu dea cumva în vileag numele celor pe care-i recunoscuse. Scoase apoi paiele din saltea, sfărâmă câteva scaune și dădu foc odăii. Când văzu vâlvătaile înălțându-se, o întinse la fugă printre focurile de arcebuze trase de *bravii* din mânăstire.

De-abia la vreo sută cincizeci de pași de mânăstire, dădu peste ostașii care-l purtau în goană mare pe Giulio în nesimțire. După câteva minute, ieșiră în sfârșit din oraș; Ugone hotărî să facă un popas; nu mai avea decât patru oameni cu el; pe doi îi trimise îndărăt în oraș, poruncindu-le să tragă cu arcebuzele din cinci în cinci minute.

– Duceți-vă de-i căutați pe camarazii noștri răniți, le zise; și aveți grijă să părăsiți cetatea înainte de răsăritul soarelui; noi o s-o luăm pe cărarea ce merge spre Croce Rossa. Dacă puteți pune foc undeva, nu pregetați.

Când Giulio își veni în fire, se aflau la trei leghe de oraș, și soarele se ridicase în înaltul cerului. Ugone îi dădu raportul.

– N-au mai rămas decât cinci din ceata domniei voastre, dintre care trei răniți. Pe doi din țărani care au scăpat cu viață i-am răsplătit cu câte doi țechini și și-au luat tălpășița; i-am trimis pe cei doi oameni teferi după un felcer în târgul vecin.

Felcerul, un moșneag care tremura tot de spaimă, sosi în curând pe un falnic măgar; cu mare greu reușiseră să-l urnească

de acasă și numai amenințându-l că-i pârjolesc gospodăria. Era atât de înfricoșat încât, ca să fie în stare să facă vreo treabă, se văzură nevoiți să-i dea o gură de rachiu. În sfârșit, se apucă de lucru; după spusele sale, rănilor lui Giulio erau fără însemnătate.

– Cea de la genunchi nu e primejdioasă, adăugă el; dar dacă nu stai în pat două-trei săptămâni, fără să te miști, o să șchiopătezi toată viața.

Felcerul legă apoi rănilor soldaților. Ugone îi făcu lui Giulio cu ochiul; îi dădură doi țechini unchiașului, care nu mai știa cum să le mulțumească; pe urmă, zicând, chipurile, că vor să-l omenească, îl făcură să bea rachiu fără măsură, până ce adormi buștean. Asta și doreau. Îl duseră pe un ogor din preajmă, vârându-i în buzunar patru țechini înfășurați într-o bucată de hârtie; era prețul măgarului care trebuia să-l poarte pe Giulio și pe unul dintre ostași, rănit la picior. Cât ținu toiul arșitei, se adăpostiră în mijlocul unor ruine străvechi de la marginea unui iaz; umblară apoi toată noaptea ocolind satele, destul de rare pe drumul acela, și în cele din urmă, a treia zi, la răsăritul soarelui, Giulio, dus pe brațe de ostași, se trezi în inima pădurii Faggiola într-o colibă de cărbunar în care își statornicise cartierul său general.

VI

A doua zi după bătălie, călugărițele vizitandine descoperiră, îngrozite, nouă leșuri în grădină și în gangul care ducea de la poarta de afară la cea cu zăbrele de fier; opt dintre *bravi* erau răniți. Nicicând mânăstirea nu trecuse printr-o spaimă atât de cumplită: se mai auziseră ce-i drept uneori focuri de arcebuze slobozite în piață, dar niciodată nu răsunaseră atâtea împușcături în grădină, în mijlocul clădirilor, chiar sub ferestrele maicilor. Lupta ținuse o oră și jumătate, în care timp în mânăstire fusese o harababură nemaipomenită. Dacă Giulio Branciforte s-ar fi

înțeles cumva cu vreuna din maici sau din interne, și-ar fi atins țelul: ar fi fost de ajuns să i se deschidă una din numeroasele uși care dădeau în grădină; prididit însă de ciudă și de mânie din pricina a ceea ce el socotea un sperjur din partea Elenei, Giulio voise să cucerească totul cu armele. Ar fi însemnat să-și calce demnitatea în picioare, credea el, dacă ar fi dezvăluit planul său cuiva care i l-ar fi putut împărtăși Elenei. Și totuși o singură vorbuliță strecurată Mariettei ar fi fost de ajuns pentru izbândă: fata ar fi descuiat una din ușile ce dădeau în grădină, și un singur bărbat să fi apărut în dormitoarele mănăstirii, însoțit de alaiul înfricoșător al detunăturilor de archebuză de afară, și toată lumea s-ar fi supus fără să crâcnească. De la primul foc, Elena se temuse pentru viața iubitului ei și nu mai dorise nimic altceva decât să fugă cu el.

Cum am putea zugrăvi deznădejdea ei când mica Marietta îi pomeni despre rana năprasnică pe care o primise Giulio la genunchi și din care văzuse curgând sângele gărlă ? Elena se căi amarnic că fusese atât de slabă de înger și de fricoasă:

– Am făcut greșeala să-i spun mamei un singur cuvânt și iată că a trebuit să-și verse Giulio sângele; putea să-și piardă și viața în iureșul acesta măreț în care vitejia lui a făcut adevărate minuni.

Bravii primiți în vorbitor le spusese călugărițelor, lacome să-i asculte, că în viața lor nu văzuseră pe cineva însuflețit de atâta curaj ca tânărul îmbrăcat în chip de ștafetă, care le porunceă tâlharilor, îndrumându-le străduințele. Și dacă toate erau numai urechi ascultând istorisirile lor, e lesne de închipuit cu câtă arzătoare inimă îi descosea Elena, cerând ostașilor tot mai multe amănunte despre tânărul căpitan de tâlhari. După ce-i puse să-i povestească totul pe îndelete și pe ei cât și pe bătrânii grădinari, martori cât se poate de nepărtinitori, i se păru că toată dragostea pe care i-o purta maică-sii se irosise. Ba chiar avu loc o discuție foarte aprinsă între aceste două ființe care se iubeau cu atâta duioșie până în ajunul luptei; signora dei Campireali fu neplăcut

impresionată zăbind florile pătate de sânge ale unui buchet de care Elena nu voia să se despartă o clipă.

– Aruncă florile alea năclăite de sânge !

– E sângele unui viteaz care din vina mea s-a risipit, pentru că am avut slăbiciunea să-ți destăinuiesc ceva ?

– Cum, tot îl mai iubești încă pe ucigașul fratelui tău ?

– Îl iubesc căci e soțul meu, pe care fratele meu l-a atacat pentru ca eu să pătimesc toată viața.

După aceste cuvinte, signora dei Campireali și fiică-sa nu mai schimbară o singură vorbă în timpul celor trei zile pe care mama Elenei le mai petrecu la mănăstire.

A doua zi după plecarea ei, Elena izbuti să fugă strecurându-se prin învălmășeala ce stăruia în jurul celor două porți ale mănăstirii datorită numeroșilor zidari ce roboteau în grădină ridicând noi întărituri. Mica Marietta și cu dânsa se îmbrăcaseră ca niște salahori. Târgoveții însă stăteau de pază la porțile cetății veghindu-le cu strășnicie. Elena avu de furcă deci până să iasă. În cele din urmă negustorașul care îi adusese scrisorile de la Branciforte se învoi să treacă împreună cu ea, dând-o drept fiică-sa, și s-o însoțească până la Albano. Acolo, Elena găsi adăpost la doica ei care, din darurile primite de la dânsa, ajunsese să-și deschidă o dugheană. Cum sosi îi scrise lui Branciforte; iar doica îi făcu rost, cu destulă greutate, de un om care să se încumete a pătrunde în pădurea Faggiola; fără să cunoască parola ostașilor lui Colonna.

După trei zile, trimisul Elenei se întoarce înspăimântat; la început îi fusese cu neputință să dea peste Branciforte, și tot umblând așa și întrebând întruna de tânărul căpitan fusese luat la ochi și se văzu silit în cele din urmă să dea bir cu fugiții.

– Nu mai încape îndoială, bietul Giulio a murit, își zise Elena; și eu l-am ucis ! Asta nu poate fi decât urmarea nevrednicei mele slăbiciuni și a firii mele becisnice; s-ar fi convenit să iubească o femeie dârză, fata vreunui căpitan din oastea prințului Colonna.

Doica se temu că Elenei i se apropiase sfârșitul și se grăbi să urce la mănăstirea capucinilor, din vecinătatea drumului săpat în stâncă, pe care Fabio și cu taică-său se întâlniseră odinioară, în toiul nopții, cu cei doi îndrăgostiți. Doica stătu îndelung de vorbă cu duhovnicul ei și, sub pecetea tainei spovedaniei, îi mărturisi că tânăra Elena dei Campireali voia neapărat să se ducă după Giulio Branciforte, soțul ei, și că era gata să înzestreze biserica mănăstirii cu o candelă de argint în valoare de o sută de piaștri spanioli.

– O sută de piaștri ! răspunse călugărul mâniat. Și ce-o să se aleagă de mănăstire dacă îl îndârjim pe seniorul dei Campireali împotriva noastră ? Nu o sută de piaștri, ci o mie ne-a dat cândva pentru că am fost de-am ridicat rămășițele pământești ale fiului său de pe câmpul de bătălie de la Ciampi, fără să mai punem la socoteală lumânările.

Trebuie spus, spre lauda mănăstirii, că doi călugări mai vârstnici, aflând în ce loc anume stătea ascunsă Elena, coborâră în Albano și se duseră la dânsa cu gândul, la început, de a o face, cu sau fără voie, să se întoarcă în palatul părintesc: știau ei că vor fi din belșug răsplătiți de signora dei Campireali. Tot Albano era împânzit de zvonul că Elena fugise și de vestea minunatelor făgăduieli făcute de maică-sa aceloră care ar fi în măsură să-i dea vreo știre despre fiică-sa. Dar cei doi călugări fură atât de înduișoși de deznădejdea bieteii Elena, care-l credea pe Giulio Branciforte mort, încât, nu numai că n-o dădură de gol dezvăluind maică-sii locul unde își găsise adăpost, dar se învoiră chiar s-o întovărășească pe drum până la fortăreața Petrella. Elena și Marietta, îmbrăcate tot ca salahori, se duseră, pe jos, în puterea nopții, la o fântână aflată în pădurea Faggiola, la o leghe de Albano. Călugării, la rândul lor, făcuseră rost de niște catâri și, când se luminează de ziuă, purceseră spre Petrella. Călugării, despre care se știa că sunt ocrotiți de prinț, erau întâmpinați cu respect de ostașii întâlniți în pădure; dar nu tot așa se întâmplă și cu cei doi omuleți care îi însoțeau: soldații îi măsurau mai întâi cu o

privire încruntată, apropiindu-se de ei, după care izbucneau în râs și-i firitiseau pe călugări pentru drăgălășenia conducătorilor de catări.

– Tăceți din gură, păgânilor, și aflați că totul se face din porunca prințului Colonna ! răspundeau monahii văzându-și de drum.

Îi era scris însă bieteii Elena să-i meargă totul pe dos; prințul lipsea din Petrella și când, după trei zile, la întoarcere, binevoi în sfârșit s-o primească, se arată necruțător.

– Ce cauți aici, domnișoară. Ce înseamnă pasul acesta smintit ? Flecărerile dumitale muierestești au băgat în pământ șapte oameni din cei mai viteji care-i are azi Italia și fapta asta nici un om cu mintea întreagă n-ar putea să ți-o ierte vreodată. Pe lumea asta, trebuie să știi ce vrei. Pesemne că tot din pricina unor asemenea flecăreli, Giulio Branciforte a fost înfierat ca nelegiuit și osândit la cazne urmând a fi muncit timp de două ceasuri cu clești înroșiți în foc și ars apoi pe rug ca un necredincios, el, unul din cei mai buni creștini din câți mi-a fost dat să cunosc ! Cum de s-ar fi scornit atunci, de n-ar fi fost trâncăneala dumitale afurisită, o minciună atât de sfruntată, cum că Giulio Branciforte s-ar fi aflat la Castro în ziua când a fost iureșul acela în mănăstire ? Toți oamenii mei au să-ți spună că în ziua aceea l-au văzut aici la Petrella și că, spre seară, eu însumi l-am trimis la Velletri.

– Dar măcar trăiește ? întrebă pentru a zecea oară tânăra Elena izbucnind în plâns.

– Pentru dumneata e ca și cum ar fi murit, continuă prințul, n-o să-l mai vezi niciodată. Te sfătuiesc să te înapoezi la mănăstirea din Castro; caută să nu mai vorbești ce nu trebuie și îți poruncesc să părăsești Petrella până cel mult într-o oră. Mai ales, nu spune nimănui că m-ai văzut; altminteri o să ai de-a face cu mine.

Biata Elena se simți mahnită până în adâncul sufletului de primirea pe care i-o făcuse vestitul prinț Colonna, omul pentru

care Giulio avea cel mai adânc respect și pe care ajunsese să-l îndrăgească și dânsa numai pentru că iubitul ei îl îndrăgea.

Orice ar fi spus prințul Colonna, pasul făcut de Elena nu era chiar atât de nesocotit. Dacă ar fi venit cu trei zile mai devreme la Petrella, ar fi avut prilejul să-l întâlnească pe Giulio Branciforte; dar fiindcă rana de la genunchi nu-i îngăduia să umble, prințul pusese niște oameni să-l ducă până la marele târg Avezzano, în regatul Napole. De îndată ce primise de veste despre cumplita osândă pe care seniorul dei Campireali o plătise cu bani buni și prin care Branciforte era înfierat ca nelegiuit și pângăritor de mânăstiri, prințul își dăduse seama că, în cazul când ar fi fost nevoie să-l apere pe Branciforte, trei sferturi din oamenii lui nu s-ar mai fi supus poruncilor sale. Era un păcat împotriva Sfintei Fecioare, a cărei oblăduire fiecare dintre tâlhari se credea îndreptățit s-o nădăjduiască. Dacă s-ar fi găsit la Roma un Bargello destul de îndrăzneț pentru a se încumeta să pătrundă în inima pădurii Faggiola ca să-l aresteze pe Giulio Branciforte, ar fi avut sorți de izbândă.

Giulio sosi la Avezzano purtând numele de Fontana, iar oamenii care îl duceau știură să-și păzească gura. La întoarcerea lor la Petrella, anunțară plini de mâhnire că Giulio murise pe drum și, din clipa aceea, fiecare soldat din oastea prințului fu încredințat că oricine ar mai fi rostit numele acesta nefast ar fi fost răpus de un pumnal împlântat drept în inimă.

După înapoierea ei la Albano, Elena scrisese scrisori peste scrisori cheltuind, ca să i le trimită lui Branciforte, toți banii pe care-i avea. Cei doi călugări bătrâni, care deveniseră între timp prietenii ei, căci o frumusețe plină de farmec, spune cronicarul florentin, nu lipsește a avea oarecare înrăurire chiar asupra unor inimi împietrite din pricina celui mai crunt egoism și a celei mai josnice fătărnicii; cei doi călugări, așadar, îi arătară bieteii fete că în zadar căuta să-i dea vreun semn de viață lui Branciforte: Colonna declarase că-i mort, și negreșit că Giulio n-avea să mai scoată capul în lume decât atunci când prințul va fi socotit cu

cale. Doica Elenei o înștiință plângând că maică-sa descoperise în cele din urmă ascunzătoarea ei și că se dăduseră cele mai vajnice porunci să fie adusă cu de-a sila în palatul Campireali din Albano. Fata înțelese că, din clipa în care s-ar fi întors la palat, ar fi trăit ca într-o închisoare păzită cu o strășnicie fără margini și că orice legătură cu cei dinafară ar fi fost cu desăvârșire curmată, pe câtă vreme în mănăstirea din Castro ar fi putut primi și trimite scrisori, bucurându-se în această privință de aceleași înlesniri ca oricare dintre călugărițe. De altminteri, și motivul acesta fu hotărâtor: în grădina mănăstirii Giulio își vărsase sângele pentru ea; ar fi putut vedea jilțul de lemn al portăresei, în care iubitul ei șezuse o clipă ca să-și cerceteze rana de la genunchi; și tot acolo Branciforte îi dăduse Mariettei buchetul pătat de sânge de care Elena nu se despărțea nici un moment. Așa că se întoarse cu jale la mănăstirea din Castro și cu asta putea fi pe deplin încheiată povestea ei: ar fi fost mai bine pentru ea, și poate și pentru cititor. Pentru că de aici încolo va trebui să asistăm la îndelungata destrămare a unui suflet nobil și mărinimos. Măsurile prudente, precum și fățarnicia civilizației, care din momentul acesta o vor împresura, vor lua locul pornirilor sincere ale unor pasiuni puternice și firești. Aici, cronicarul roman găsește de cuviință a face o reflecție plină de naivitate: din pricină că o femeie își dă osteneala să aducă pe lume o fată frumoasă se socotește totodată înzestrată cu priceperea necesară pentru a-i călăuzi viața, după cum, tot așa, din pricină că, la vârsta de șase ani, o dădăcea pe bună dreptate: „la îndreaptă-ți gulerașul, domnișoară“, când fata a împlinit optsprezece ani și ea cincizeci, când fata este tot atât, dacă nu chiar mai coaptă la minte decât maică-sa, aceasta, împinsă de mania ei despotică, se crede îndreptățită să-i orânduiască mai departe viața, folosindu-se chiar de minciuni. Vom vedea așadar cum Vittoria Carafa, mama Elenei, este aceea care, datorită unui întreg șir de viclesuguri foarte dibaci urzite, a pricinuit cumplita moarte a preaiubitei sale fiice, după ce timp de doisprezece

ani a fost izvorul atâtor nenorociri, jalnică urmare a maniei sale despotice.

Înainte de a muri, seniorul dei Campireali avusese mulțumirea de a auzi trâmbițându-se în toată Roma sentința care-l osânde pe Branciforte să fie canonit timp de două ceasuri cu fiare înroșite în foc, la cele mai umblate răscruci din cetate, iar după aceea să fie ars cu încetul pe rug, iar cenușa aruncată în Tibru. Frescele din mănăstirea Santa Maria-Novella din Florența arată până în ziua de azi cum erau aduse la îndeplinire aceste crâncene osânde la care erau supuși pângăritorii. Îndeobște era nevoie de un mare număr de gărzi spre a împiedica poporul întărâtat să-i înlocuiască pe călăi în atribuțiile lor. Fiecare om se socotea prietenul cel mai apropiat al Maicii Domnului. Seniorul dei Campireali pusese o dată să i se mai citească sentința cu puțin înainte de a se săvârși din viață, dăruindu-i avocatului care o mijlocise o moșie de toată frumusețea situată între Albano și mare. Avocatul avea orișicum meritele lui. Branciforte fusese osândit la o pedeapsă atât de cumplită, cu toate că nici un martor nu declarase că l-ar fi recunoscut sub veșmintele tânărului îmbrăcat în chip de ștafetă, care părea să diriguie cu atâta pricepere mișcările cotropitorilor. Scumpetea acestei donații puse pe jeratic pe toți intriganții din Roma. Trăia pe atunci la curte un oarecare *fratone* (călugăr), om iscusit, în stare de orice, chiar de a-l face pe papa să-i acorde pălăria de cardinal; călugărul se îndeletnicea să descurce treburile prințului Colonna și, datorită faptului că se bucura de încrederea unui om atât de temut, avea mare trecere în lume. Când signora dei Campireali află că fiica ei se înapoiase la Castro, îl chemă pe numitul *fratone* la dânsa:

– Cuvioșia voastră va fi împărătește răsplătită dacă va binevoi să-mi dea o mână de ajutor pentru a duce la bun sfârșit o treabă destul de lesnicioasă pe care am să i-o lămuresc. Peste câteva zile, sentința prin care Giulio Branciforte este osândit la o pedeapsă atât de cumplită va fi adusă la cunoștința tuturor, urmând a fi pusă în aplicare și în cuprinsul regatului Napole. Rog

pe cuvioșia voastră să citească această scrisoare a viceregelui, care e oarecum rudă cu mine și care binevoiește a-mi împărtăși vestea aceasta. În ce țară va mai putea atunci Branciforte să caute un adăpost ? Voi trimite prin curier cincizeci de mii de piaștri prințului, rugându-l să-i înmâneze întreaga sumă sau numai o parte lui Giulio Branciforte, cu condiția de a pleca să lupte sub drapelul regelui Spaniei, stăpânul meu, împotriva răsculaților din Flandra. Viceregele îi va da un brevet de căpitan; pentru ca sentința prin care este înfierat ca pângăritor și pe care sper s-o fac să poată fi deopotrivă adusă la îndeplinire și în Spania să nu-l stingherească în carieră, se va chema de aci înainte baronul Lizzara, luând numele unei moșioare ale mele din Abruzzi, pe care, prin vânzări măsluite, voi găsi mijlocul de a i-o da în stăpânire. Bănuiesc că sfinția voastră n-a pomenit încă o mamă care să se poarte în felul acesta cu ucigașul fiului ei. Cu cinci sute de piaștri am fi putut de mult să ne descotorosim de ființa asta îngrozitoare; însă n-am vrut să ne stricăm cu Colonna. De aceea binevoiți a-i arăta că respectul pe care înțeleg să-l port drepturilor sale mă costă între șaiszeci și optzeci de mii de piaștri. Vreau să nu mai aud în viața mea vorbindu-se de Branciforte și, acestea fiind zise, rogu-vă a mărturisi prințului că mă închin cu plecăciune.

Numitul *fratone* îi spuse că, peste trei zile, se gândea să facă o plimbare până la Ostia, drept care signora dei Campireali îi dăruie un inel de o mie de piaștri.

După câteva zile acesta se întoarse la Roma și o încunoștiință pe signora dei Campireali că nu ajunsese să împărtășească prințului propunerea ei, dar că, până într-o lună, tânărul Branciforte urma să se imbarce pentru Barcelona, unde domnia-sa va putea să-i înmâneze prin mijlocirea unuia dintre bancherii din oraș suma de cincizeci de mii de piaștri.

Prințul avu mult de furcă cu Giulio; oricâte primejdii îl pândeau atâta timp cât ar fi rămas în Italia, tânărul îndrăgostit nu se putea hotărî să părăsească țara. Degeaba îi dădu prințul a

înțelege că signora dei Campireali n-ar mai avea mult de trăit; degeaba îi făgădui că, orice s-ar întâmpla, peste trei ani se va putea înapoia în țară, Giulio începea să lăcrimeze, dar tot nu se lăsa înduplecat. Prințul fu silit până la urmă să-i înfățișeze această plecare ca pe un serviciu personal; Giulio nu putu să refuze nimic unui prieten al tatălui său; dar, înainte de toate, ținea să cunoască și dorințele Elenei. Prințul binevoi să ia asupra-și obligația de a-i trimite o lungă scrisoare; ba, ceva mai mult, îi îngădui lui Giulio să-i scrie din Flandra o dată pe lună. În cele din urmă, cu moartea în suflet, îndrăgostitul se imbarcă pentru Barcelona. Prințul, care nu voia însă ca Giulio să se mai întoarcă vreodată în Italia, avu grijă să ardă toate scrisorile lui. Am uitat să vă spun că, deși de felul său nu era cătuși de puțin îngâmfat, prințul se crezuse dator să-l încredințeze, pentru ca urzeala pusă la cale să poată reuși, că el era acela care socotise de cuviință să încropească o mică avere de cincizeci de mii de plăști pentru unicul fecior al unuia dintre cei mai credincioși slujitori ai casei Colonna.

La mânăstirea din Castro, sărmana Elena era cinstită ca o prințesă. După moartea tatălui ei se văzuse dintr-o dată în stăpânirea unei imense averi, după care îi picară de-a rândul alte câteva moșteniri însemnate. Cu prilejul morții părintelui său, împărțise câte cinci coți de postav negru tuturor locuitorilor din Castro și din împrejurimi care își mărturisiseră dorința de a purta doliu după seniorul dei Campireali. Trecuseră doar câteva zile de doliu, când cineva cu totul necunoscut îi aduse Elenei o scrisoare din partea lui Giulio. Ar fi greu de zugrăvit bucuria înfrigurată cu care deschise scrisoarea, precum și adâncă tristețe de care fu covârșită după ce o citi. Și totuși era scrisul lui Giulio; îl cercetase doar cu cea mai mare luare-aminte. Era o scrisoare de dragoste, dar ce dragoste, Dumnezeule sfinte ! Cu toate astea fusese ticluită de signora dei Campireali, care avea o inteligență atât de scânteietoare. Intenția sa era să înceapă corespondența cu vreo șapte-opt scrisori de dragoste pătimașă, pentru ca, în felul

acesta, să le pregătească pe celelalte, în care iubirea trebuia să pară că se stinge treptat.

Vom înfățișa în puține cuvinte următorii zece ani dintr-o viață nefericită. Elena se credea cu desăvârșire uitată și totuși respinsese cu semeție omagiile unor nobili seniori, floarea tineretului roman. Cu toate acestea, șovăi o clipă atunci când i se vorbi de tânărul Ottavio Colonna, fiul mai mare al vestitului Fabrizio, care o primise atât de prost odinioară la Petrella. I se părea că, de vreme ce trebuia neapărat să-și ia un bărbat pentru ca moșiile pe care le avea pe teritoriul statului roman cât și în cuprinsul regatului Napole să se afle sub oblăduirea cuiva, i-ar fi mai puțin nesuferit să poarte numele unui om atât de drag odinioară lui Giulio. Dacă ar fi primit să încheie această căsătorie, Elena ar fi ajuns în scurtă vreme să descopere adevărul asupra lui Giulio Branciforte. Bătrânul prinț Fabrizio vorbea adesea cu entuziasm despre faptele însoțite de o supraomenească vitejie ale colonelului Lizzara (Giulio Branciforte), care, aidoma eroilor din vechile romane, prin asemenea mărețe isprăvi, căuta să-și abată gândul de la o dragoste nefericită ce-l lăsa nepăsător față de orice fel de plăceri. Era încredințat că Elena se măritase demult; signora dei Campireali îl învăluise și pe el într-o urzeală de minciuni.

Elena se împăcase pe jumătate cu maică-sa, care se dovedise atât de iscusită. Și cum aceasta dorea cu înfocare s-o vadă în sfârșit măritată, îl rugă pe prietenul său, bătrânul cardinal Santi-Quatro, episcopul mănăstirii din Castro, ca, ducându-se într-una din zile acolo, să mărturisească în taină călugărițelor mai în vârstă că fusese nevoit să-și întârzie plecarea deoarece trebuia să slujească un sărindar. Bunul papă Grigorie al XIII-lea, milostivindu-se de sufletul unui tâlhar anume Giulio Branciforte (cel care încercase pe vremuri să le pângărească mănăstirea) aflând de moartea acestuia, hotărâse să anuleze sentința prin care era înfierat ca pângăritor, convins fiind că, sub povara unei asemenea osânde, n-ar mai fi putut scăpa în veci din purgatoriu,

dacă totuși Branciforte, împresurat și măcelărit în Mexic de niște sălbatici, avusese fericirea să meargă doar în purgatoriu. Vestea aceasta puse în mișcare toată mănăstirea din Castro, ajungând la urechile Elenei a cărei singură grijă, pe vremea aceea, era să împlinească toate sfaturile nenumărate ale vanității pe care i le poate stârni unei persoane, plictisite de moarte, stăpânirea unei averi uriașe. Din ziua aceea nu mai ieși din odaia ei. Trebuie să știți că, pentru a izbuti să-și mute locuința în camera portăresei, unde se adăpostise o clipă Giulio în noaptea bătăliei, Elena pusese să se reclădească jumătate din mănăstire. Cu multă caznă și cu mare zarvă, ce anevoie se potolise, izbutise să-i descopere și să-i tocmească în slujba ei pe trei dintre *bravii* folosiți odinioară de Branciforte, singurii care mai trăiau încă din cei cinci scăpați cu viață din iureșul de la Castro. Printre ei se afla și Ugone, om bătrân acuma și ciuruit de răni. Venirea celor trei oameni în mănăstire fusese întâmpinată cu destule cârteli; dar până la urmă teama pe care călugărițele o aveau de firea semeață a Elenei biruise, așa încât zi de zi oricine putea să-i vadă îmbrăcați în livrea ei, așteptând ordinele stăpânei lor la grilajul de afară și răspunzând adesea pe îndelete la întrebările sale, care se învâteau toate în jurul aceluiași subiect.

După cele șase luni de singurătate și de detașare de toate bucuriile lumești pe care le petrecu după ce aflase vestea morții lui Giulio, primul simțământ ce dezmoști sufletul acela, frânt de o nenorocire fără leac și de o îndelungată mocneală, se arătă a fi un simțământ de mândrie deșartă.

Cu câțva timp în urmă murise stareța. Potrivit datinii, cardinalul Santi-Quadro, care, la nouăzeci și doi de ani, în ciuda vârstei sale înaintate mai era încă episcopul mănăstirii, întocmise lista celor trei maici dintre care papa urma să aleagă o nouă stareță. Trebuia să intervină cine știe ce motiv deosebit de grav, pentru ca Sanctitatea sa să citească ultimele două nume de pe listă; de obicei, se mulțumea să tragă cu pana peste ele, și numirea era făcută.

Într-o zi, Elena ședea la fereastra fostei cămăruțe a portăresei, care se afla acum la capătul aripii noi a lăcașurilor mănăstirii, aripă ridicată din ordinul ei. Fereastra era așezată la o înălțime de cel mult două picioare spre gangul pe care Giulio îl stropise odinioară cu sângele lui și care acumă făcea parte din grădină. Elena își ținea ochii pironiți în pământ. Cele trei doamne, despre care se știa de câteva ceasuri că se aflau înscrise pe lista cardinalului spre a lua locul răposatei starețe, trecură în momentul acela prin fața ferestrei ei. Elena nu le văzu, așa că nu avu cum să le salute. Una din cele trei doamne, simțindu-se ofensată, le spuse destul de tare celorlalte două:

– Frumos îi șade unei interne să-și aibă odaia în văzul tuturor !

Trezită de aceste cuvinte, Elena ridică ochii și se încrucișă cu cele trei priviri răutăcioase.

„Dacă-i așa ! își zise ea închizând fereastra fără să le dea bună ziua, ajunge de când fac pe mieluşelul în mănăstire, ar fi timpul să fiu și lup, chiar de-ar fi numai ca să dăm apoi prilejuri de petrecere domnilor curioși din oraș.“

Un ceas mai târziu, unul din oamenii ei fu trimis în chip de ștafetă maică-sii, care, de zece ani, locuia la Roma și ajunsese să aibă mare trecere peste tot.

„Preacinstită mamă,

În fiecare an îmi dăruiești de ziua mea câte trei sute de mii de franci, bani pe care îi cheltuiesc făcând tot felul de nebunii, cuviincioase ce-i drept, dar totuși nebunii. Deși de mult nu mi-ai mai pomenit nimic despre asta, știu că aş putea să-ți dovedesc în două chipuri recunoștința mea pentru toate bunele intenții pe care le-ai avut față de mine. De măritat n-am să mă mărit niciodată, în schimb aş fi încântată să ajung *stareță aici la mănăstire*; lucrul acesta mi-a cășunat, fiindcă cele trei doamne pe care cardinalul Santi-Quatro le-a trecut pe lista înfățișată Sfântului Părinte mă dușmănesc. Oricare dintre ele ar fi aleasă, mă aștept să îndur tot soiul de umilințe. Buchetul hărăzit de ziua mea oferă-l mai bine persoanelor cărora se cuvine să-l dai; în primul rând trebuie să

facem tot ce se poate ca să întârziem numirea cu șase luni, spre marea bucurie a maicii superioare, prietenă bună cu mine, în mâinile căreia se află în clipa de față frânele conducerii. Ar fi pentru mine un adevărat izvor de fericire, cuvânt care rareori poate fi folosit atunci când e vorba de fiica ta. Mi se pare ideea aceasta destul de năstrușnică, dar dacă tu întrezărești însă oarecare sorți de izbândă, în trei zile mă călugăresc, cei opt ani de ședere în mănăstire, în care timp n-am lipsit nici o singură noapte, dându-mi dreptul la o scutire de șase luni. Scutirea se dă fără nici o greutate, se capătă oricând și costă patuzeci de scuzi. Mă închin cu smerenie, preacinstită mamă“ etc.

Scrisoarea o umplu de bucurie pe signora dei Campireali. În momentul când o primi, tocmai își făcea amarnice muștrări pentru că îi anunțase fiicei sale moartea lui Branciforte, căci nu știa în cel fel putea să se sfârșească adâncă melancolie în care căzuse aceasta; se temea să nu săvârșească cine știe ce nesăbuiță, ba se gândea chiar cu inima pierită să nu-i abată cumva fiicei sale să plece în Mexic, să vadă locul unde Branciforte fusese chipurile măcelărit, și în cazul acesta s-ar fi putut să afle la Madrid adevăratul nume al colonelului Lizzara. Pe de altă parte, ce fiică-sa îi cerea prin ștafeta trimisă era cel mai greu lucru din lume, dacă nu chiar cel mai năstrușnic. O fată care nu era nici călugăriță și care de altminteri nu era cunoscută decât datorită pasiunii zănatice inspirate unui tâlhar, pasiune împărtășită poate și de ea, să fie pusă în fruntea unei mănăstiri în care toți principii romani aveau câte o rubedenie ! „Dar, cugetă signora dei Campireali, se spune că orice cauză poate fi apărută, și prin urmare și câștigată.“ Răspunzând la scrisoare, Vittoria Carafa îi dădea nădejdi fiicei sale, care, dacă de obicei avea tot felul de toane fistichii, în schimb, se sătura îndată de ele. Pe seară, culegând informații despre tot ceea ce putea să aibă mai mult sau mai puțin legătură cu mănăstirea din Castro, signora dei Campireali află că, de câteva luni, prietenul său, cardinalul Santi-Quatro era tare supărat: voia să-și mărite nepoata cu don Ottavio

Colonna, fiul mai mare al prințului Fabrizio, despre care am avut de atâtea ori prilejul să vorbim în povestirea de față. Prințul i-l propunea însă pe mezinul său, don Lorenzo, din pricină că, spre a-și pune pe picioare averea în chip cu totul neprevăzut zdruncinată de pe urma războiului pe care regele Napoleonului și papa, în sfârșit împăcați, îl duceau împotriva tâlharilor din Faggiola, trebuia ca, intrând în familia Colonna, soția feciorului său mai mare să aducă o zestre de șase sute de mii de piaștri (3 210 000 franci). Iar cardinalul Santi-Quatro, chiar dacă și-ar fi dezmoștenit, ceea ce ar fi fost pur și simplu ridicol, toate celelalte rubedenii, tot n-ar fi putut înjgheba decât o avere de trei sute optzeci până la patru sute de mii de scuzi.

Vittoria Carafa își petrecu seara și o parte din noapte căutând să afle din gura prietenilor bătrânului Santi-Quatro dacă toate astea erau adevărate. A doua zi, încă de la șapte dimineată, se înființă acasă la bătrânul cardinal.

– Eminență, îi zise ea, suntem destul de bătrâni și unul și altul; e de prisos să încercăm a ne amăgi, botezând cu nume frumoase niște lucruri care nu sunt frumoase; am venit să vă propun o nebunie: tot ce pot spune în sprijinul ei e că nu este ceva respingător; trebuie să vă mărturisesc însă că mi se pare cât se poate de ridicolă. Pe vremea când era vorba ca don Ottavio Colonna să se căsătorească cu fiică-mea Elena, tânărul mi-a devenit drag și, de aceea, cu prilejul nunții sale, aș vrea să vă încredințez două sute de mii de piaștri în moșii sau în bani gheață, pe care v-aș ruga să i-i dați domnia voastră lui. Dar pentru ca o biată văduvă ca mine să poată face o asemenea jertfă, trebuie ca fiica mea Elena, care are acum douăzeci și șapte de ani, și care de la vârsta de nouăsprezece ani n-a lipsit o singură noapte din mănăstire, să fie numită stareță la Castro; pentru asta e nevoie ca alegerea să fie amânată cu șase luni; este o treabă îngăduită de canoane.

– Ce vorbiți, doamnă ? izbucni bătrânul cardinal scos din fire; nici chiar Sanctitatea sa n-ar putea fi în măsură să facă ceea ce îi cereți unui biet moșneag fără nici o putere.

– De aceea i-am și spus eminenței voastre că e un lucru ridicol: proștilor li s-ar părea smintit; dar cei care sunt la curent cu tot ce se întâmplă la curte vor socoti că neprețuitul nostru suveran, prea bunul papă Grigorie al XIII-lea, a ținut să răsplătească îndelungatele și credincioasele servicii ale eminenței voastre, înlesnind o căsătorie pe care toată Roma știe cât o doriți. De altfel, lucrul este pe de-a întregul cu putință, și pe deplin canonic, vă rog să mă credeți; fiică-mea se va călugări chiar mâine.

– Dar simonia, doamnă ! detună bătrânul cu un glas înfricoșător.

Signora dei Campireali se pregătea să plece.

– Ce-i cu hârtia asta pe care ați lăsat-o aici ?

– E lista moșiilor pe care le-aș putea oferi și a căror valoare se ridică la două sute de mii de piaștri în cazul când nu ar fi nevoie de bani gheață; înstrăinarea acestor moșii ar putea fi tănuțită încă multă vreme; bunăoară, casa Colonna mi-ar putea face niște procese pe care eu le-aș pierde...

– Dar simonia, doamnă ! blestemata de simonie !...

– Pentru început, alegerea ar trebui amânată cu șase luni. Mâine, voi trece din nou ca să aflu dispozițiile eminenței voastre.

Mă simt dator să explic cititorilor născuți la nord de Alpi tonul aproape oficial pe care îl are pe alocuri acest dialog; voi aminti că, în țările a căror populație este în întregime catolică, cele mai multe dialoguri asupra unor lucruri rușinoase ajung în cele din urmă la confesional, și atunci nu e totuna dacă te folosești de un termen cuviincios sau de un cuvânt zeflemitor.

A doua zi, după-amiază, Vittoria Carafa află că, datorită unei grave erori de fapt, descoperită în lista celor trei călugărițe propuse pentru stăreția mănăstirii din Castro, alegerea fusese amânată cu șase luni; cea de a doua doamnă de pe listă avea în

familie un apostat; unul din frații bunicului său îmbrățișase credința protestantă la Udine.

Signora dei Campireali socoti de datoria ei să pună o vorbă pe lângă prințul Fabrizio Colonna, a cărei familie, mulțumită ei, își sporea considerabil averea. După două zile de stăruințe, reuși, în sfârșit, să obțină o întrevvedere într-un sat de lângă Roma, dar plecă înspăimântată după ce se termină audiența; îl găsisse pe prinț, de obicei cumpănit, în asemenea măsură preocupat de cariera militară a colonelului Lizzara (Giulio Branciforte), încât chibzuise c-ar fi într-adevăr de prisos să-i ceară a păstra secretul. Colonelul era pentru el ca un fiu, ba, mai mult chiar, era cel mai drag ucenic. Prințul își petrecea viața citind și recitind unele scrisori primite din Flandra. Ce s-ar fi ales din planul urmărit cu atâta râvnă și pentru a cărei împlinire signora dei Campireali facea atâtea jertfe de zece ani încoace dacă fiică-sa ar afla de existența și faima colonelului Lizzara ?

Cred că-i mai bine să trec sub tăcere o seamă de împrejurări care zugrăvesc, ce-i drept, moravurile epocii respective, dar care mi se par penibile de înfățișat. Autorul manuscrisului roman și-a dat o nemăsurată osteneală pentru a stabili cu exactitate aceste amănunte pe care am hotărât să le omit.

Trecuseră doi ani de la întrevederea signorei dei Campireali cu prințul Colonna, și Elena ajunsese stareță la Castro; bătrânul cardinal Santi-Quatro murise însă răpus de căință din pricina cumplitei simonii de care se făcuse vinovat. Pe vremea aceea, episcop la Castro era monseniorul Francesco Cittadini, nobil din cetatea Milanului, și cel mai frumos bărbat de la curtea papală. Tânărul acesta, ce părea a fi un om deosebit prin farmecul său plin de modestie și ținuta sa demnă, avu deseori prilejul de a sta de vorbă cu stareța vizitandinelor, mai ales în privința noii biserici cu care egumena ținea să-și împodobească mănăstirea. Tânărul episcop Cittadini, pe atunci în vârstă de douăzeci și nouă de ani, se îndrăgosti ca un nebun de frumoasa stareță. În procesul deschis un an mai târziu, numeroase călugărițe, chemate să

depună mărturie, aratără că episcopul își făcea mereu drum pe la mănăstire, destăinuindu-i stareței: „În altă parte sunt obișnuit să poruncesc și, spre rușinea mea, recunosc că lucrul acesta îmi face oarecare plăcere; lângă dumneata mă supun ca un rob, însă cu o plăcere ce depășește cu mult pe aceea de a porunci aiurea. Mă simt dominat de o ființă superioară; chiar să vreau, și tot n-aș putea să doresc altceva decât ceea ce dorește ea, și aș prefera să fiu de-a pururi cel mai umil dintre robii săi, decât rege departe de privirile sale.”

Martorii declară că, deseori, în mijlocul acestor fraze metesugite, stareța îi porunca să tacă, în cuvinte aspre și care nu vedeau decât dispreț.

– La drept vorbind, urmează un alt martor, doamna îl trata ca pe un servitor; și atunci bietul episcop lăsa ochii în jos și începea să lăcrămeze, dar tot nu se îndura să plece. Făcea ce făcea și găsea mereu alt prilej ca să se întoarcă la mănăstire, stârnind mare zarvă printre duhovnicii măicuțelor și printre monahiile care o dușmăneau pe stareță. Prea cuvioasa stareță era însă apărată cu înfocare de maica superioară, prietena ei cea mai bună și care, ascultând de poruncile ei, avea în grijă buna rânduială a mănăstirii.

– Știți prea bine multstimatele mele surori, spunea aceasta, că, de pe urma dragostei nefericite pe care stareța noastră a avut-o în prima tinerețe pentru un vântură-țară, a rămas cu o mulțime de ciudățenii; dar tot atât de bine știți că firea ei are o însușire vrednică de luat în seamă și anume aceea că din clipa în care și-a mărturisit disprețul față de un om, o dată cu capul nu și-ar mai schimba părerea despre el. Și cred că, în toată viața ei, n-a rostit atâtea cuvinte jignitoare câte i-a aruncat de față cu noi bietului monsenior Cittadini. Zi de zi, îl vedem îndurând o umilință care ne face să roșim pentru înalta-i chemare.

– Da, răspundeau călugărițele scandalizate, și totuși uite-l că vine în fiecare zi; prin urmare nu este chiar atât de urgent de dragoste, și apoi chiar de n-ar fi decât o părere urzeala aceasta de

dragoste nu poate decât să strice numelui cinstit de care se bucură sfântul ordin al vizitandinelor.

Cel mai aprig stăpân nu bruftuluiește un slujitor fie el cât de nătâng nici pe sfert cu atâtea cuvinte de ocară cu care zi de zi trufașa stareță îl năpăstua pe tânărul episcop cu purtări atât de mieroase; omul însă era îndrăgostit și adusesse de pe meleagurile sale de baștină învățătura călăuzitoare ce spunea că atunci când te-ai apucat de o treabă ca asta, singurul lucru pentru care se cade să te frământă este să-ți atingi țelul, fără să te sinchisești de mijloace.

— La urma urmelor, îi spunea episcopul confidentului său, Cesare del Bene, disprețuit e doar îndrăgostitul care a dat bir cu fugiții fără să fi fost silit de anumite împrejurări de forță majoră.

De aci înainte, trista-mi îndatorire se va mărgini a da numai un rezumat, destul de laconic, bineînțeles, după dosarul procesului de pe urma căruia Elenei i s-a tras moartea. Dosarul, cercetat de mine într-o bibliotecă al cărui nume sunt obligat să-l tănuiesc, este alcătuit din nu mai puțin de opt volume in-folio. Interogatoriul și rechizitoriul sunt redactate în limba latină, răspunsurile în italienește. Văd scris acolo că, în luna noiembrie 1572, pe la unsprezece seara, tânărul episcop se duse neînsoțit la ușa prin care, în timpul zilei, credincioșii sunt primiți în biserică; stareța însăși veni să-i deschidă ușa, îngăduindu-i s-o urmeze. Îl primi apoi într-o încăpere în care obișnuia să stea adeseori și care răspundea printr-o ușă secretă în balconășul din naosul bisericii. Abia trecuse o oră și, spre marea sa mirare, episcopul se pomeni gonit acasă; stareța însăși îl conduse până la ușa bisericii și rosti aceste cuvinte:

— *Pleacă cât mai repede, întoarce-te la palatul dumitale. Adio, monseniore, mă cutremur când te privesc; am impresia că m-am dat unei slugi.*

Totuși, trei luni mai târziu, începu carnavalul. Cetățenii din Castro dobândiseră o adevărată faimă prin petrecerile pe care le dădeau între ei la vremea aceea; orașul întreg fremăta de zarva

mascaradelor. Mai toate se desfășurau în dreptul unuia din grajdurile mănăstirii, în care abia pătrundea o zare de lumină printr-un ochi de geam. E de la sine înțeles că, înainte cu trei luni de începutul carnavalului, grajdul era preschimbat în salon și că în zilele când aveau loc mascarade, era neconținut înțesat de călugărițe. În timp ce lumea se zbânțuia pe stradă, se întâmplă să treacă la un moment dat episcopul în careta lui; stareța îi făcu semn, iar în noaptea următoare, pe la unu, episcopul se și înființă la ușa bisericii. I se dădu drumul să intre, dar nu zăbovi nici trei sferturi de ceas, căci se văzu din nou alungat cu mânie. De la prima lor întâlnire, din luna noiembrie, venea la mănăstire aproape în fiecare săptămână. I se citea pe față nu știu ce înfumurare neroadă ce nu scăpa nimănui, dar care avea darul de a încrâncena peste măsură firea trufașă a tinerei starețe. Luni, a doua zi de Paști, ca în atâtea alte zile, se purtă cu el de parcă ar fi fost cel din urmă om, spunându-i niște cuvinte pe care nici cel mai amărât dintre rânđașii de la mănăstire nu le-ar fi îndurat. Totuși, câteva zile mai târziu, îi făcu iarăși semn; frumosul episcop nu lipsi să vină, la miezul nopții, la ușa bisericii; îl chemase ca să-i aducă la cunoștință că era însărcinată. La auzul acestei vești, stă scris în dosar, chipeșul tânăr se îngălbeni înfiorat și rămase ca prostit de frică. Într-o zi, cuprinsă de friguri, stareța chemă doctorul căruia nu încercă să-i ascundă starea în care se afla. Cunoscând firea darnică a bolnavei, omul îi făgădui s-o scape din încurcătură. Înainte de toate o puse în legătură cu o femeie de rând, tânără și nostimă care, fără să fie moașă, era totuși pricepută în treburile din astea. Bărbatul ei era brutal. Elena se arătă mulțumită după ce stătu de vorbă cu femeia; aceasta îi spuse însă că, pentru a putea duce la bun sfârșit planul cu ajutorul căruia spera s-o scoată din impas, era nevoie să aibă două prietene de încredere printre călugărițele din mănăstire.

– O femeie ca dumneata, bucuros; dar una de rangul meu, o dată cu capul; piei din fața mea !

Moaşa plecă. Dar, după câteva ceasuri, Elena, socotind că nu era înţelept să fie la cheremul flecărelilor acestei femei, chemă doctorul care i-o trimise înapoi la mânăstire, unde fu omenită cu prisosinţă. Femeia se jură că, fără s-o mai fi chemat, n-ar fi dat în vileag cu nici un preţ taina încredinţată; îi spuse însă iarăşi răspicat că, dacă n-avea în mânăstire două femei trup şi suflet credincioase stareţei şi care să cunoască toată situaţia, ea nu putea să se amestece. (Se temea, pesemne, să nu fie învinuită de pruncucidere.) După ce chibzui îndelung, stareţa hotărî să încredinţeze înfricoşătoarea taină doamnei Vittoria, maica superioară, care se trăgea din aleasa stirpe a ducilor de C***, şi doamnei Bernarde, fiica marchizului P***. Egumena le puse să jure pe cărţile lor de rugăciuni că nu vor sufla o vorbă nici chiar în faţa duhovnicului despre ceea ce avea să le destăinuiască. Cele două doamne încremeniră de groază. În interogatoriul lor arătară că, ştiind cât era stareţa de trufaşă, se aşteptaseră să le mărturisească cine ştie ce crimă săvârşită de dânsa. Stareţa se mulţumi a le spune fără înconjur şi cu sânge rece:

– Mi-am nesocotit toate legămintele, sunt însărcinată. Doamna Vittoria, maica superioară, răscolită şi tulburată până în adâncul inimii, dat fiind prietenia care, de atâţia ani o lega de Elena, şi nicidecum împinsă de o deşartă curiozitate, suspină cu lacrimi în ochi:

– Şi cine e nesăbuitul care a săvârşit asemenea nelegiuire ?

– Nu l-am spus nici duhovnicului meu; cum crezi c-am să ţi-l spun dumitale ?

Cele două doamne se sfătuiră de îndată cum să facă să ascundă faţă de celelalte călugăriţe taina blestemată. Hotărâră mai întâi să mute patul stareţei din odaia în care locuise până atunci, şi care era prea în drumul tuturor, în spiţeria ce fusese de curând înjghebată în aripa cea mai izolată a mânăstirii, la catul al treilea al falnicei clădiri ridicate din dărnicia Elenei. Acolo stareţa dădu naştere unui prunc de parte bărbătească. De trei săptămâni, nevasta brutarului stătea ascunsă în iatacul stareţei. În

timp ce femeia păsea grăbită pe lângă pereții mănăstirii, cu pruncul în brațe, plodul începu să scâncească și, de spaimă, brutăreasa coborî în pivniță. O oră mai târziu, doamna Bernarda, cu ajutorul doctorului, izbuti să descuie portița grădinii; nevasta brutarului ieși la iuțeală din mănăstire și puțin mai apoi din oraș. Ajungând afară pe câmp, stăpânită încă de o spaimă copleșitoare, se ascunse într-o peșteră pe care întâmplarea i-o scoase în cale printre niște stânci. Stareța îi scrisese lui Cesare del Bene, omul de încredere și primul camelier al episcopului, care se grăbi să ajungă la peștera ce i se indicase; venise călare; luă copilul în brațe și plecă în galop spre Montefiascone. Copilul fu botezat în biserica Sfânta Margareta, primind numele de Alessandro. Hangița din partea locului făcuse rost de o doică în mână a căreia Cesare puse opt scuzi; femeile care se strânseseră grămadă în preajma bisericii în timpul botezului îl întrebă în gura mare pe domnul Cesare cine era tatăl.

– E un mare senior din Roma, le lămurii el, care și-a îngăduit să ademenească o biată fată de la țară, ca și voi.

Și plecă.

VII

Totul mersese strună până atunci în cuprinzătoarea mănăstire, în care sălășluiau peste trei sute de femei curioase; nimeni nu văzuse nimic, nimeni nu auzise nimic. Dar stareța îi înmânase doctorului câțiva pumni de țechini, bătuți de curând la monetăria din Roma. La rândul său, doctorul îi dădu câteva monede din acestea și nevestei brutarului. Femeia era nurlie, iar bărbatul gelos; cotrobăind prin cufărul ei, găsi galbenii noi-nouți și, socotind că sunt prețul necinstei sale, îi puse cuțitul în beregată, zor-nevoie să-i spună de unde îi căpătase. După ce femeia îi mărturisi adevărul, și astfel se împăcă, soții se sfătuiră cum să

întrebuințeze o sumă atât de mare de bani. Brutăreasa ar fi vrut să plătească niște datorii, însă bărbatul găsea mai cu cale să cumpere un catâr, așa cum și făcură. Catârul stârni mare vâlvă în toată mahalaua, care știa prea bine în ce sărăcie trăiau cei doi soți. Toate cumetrele din oraș, fie prietene, fie dușmance, veneau rând pe rând s-o întrebe pe nevasta brutarului cine era ibovnicul cu dare de mână care-o ajutase să-și cumpere un catâr. Femeia, întăritată, nu se ferea uneori să spună adevărul. Într-o zi, când Cesare del Bene se dusesse să vadă copilul, după care se întorsese să-i dea socoteală stareței de felul cum îl găsisse, aceasta, deși se simțea foarte rău, se târî până la grilaj și-i făcu muștrări pentru faptul că oamenii lui nu-și ținuseră gura. La rândul său, episcopul se îmbolnăvi de frică; le scrisse fraților săi din Milano ca să le împărtășească nedreapta învinuire ce i se aducea și să le ceară să-i vină într-ajutor. Cu toate că abia se ținea pe picioare, își puse în gând să plece din Castro; dar, înainte de plecare, îi scrisse stareței:

„Știți și dumneavoastră că tot ce s-a întâmplat a ieșit în vileag. Astfel că, dacă doriți într-adevăr să-mi salvați nu numai reputația, ci poate chiar viața, și pentru preîntâmpinarea unui scandal mai mare, puteți da vina pe Giambattista Doleri, care a murit acum două zile. Dacă în felul acesta nu puteți spăla cinstea dumneavoastră, a mea cel puțin nu va fi amenințată de nici o primejdie.“

Episcopul îl chemă la sine pe don Luigi, duhovnicul mănăstirii din Castro.

– Dă asta maicii starețe, îi zise el, ai grijă să i-o dai chiar dumisale în mână.

După ce citi becisnicul răvaș, stareța rosti cu glas tare, în auzul tuturor celor ce se aflau la dânsa în iatac:

– *Cu drept cuvânt, așa se cade să pățească fecioarele smintite care pun frumusețea trupului mai presus de cea sufletească !*

Zvonul celor petrecute la Castro ajunse curând la urechile cumplitului cardinal Farnese (în ultimii ani își însușise această

trăsătură de caracter în nădejdea că se va putea bizui, la viitorul conclav, pe sprijinul cardinalilor *zelanti*).

Cardinalul dădu număidecât ordin podestatlui¹ din Castro să-l aresteze pe episcopul Cittadini. Toți slujitorii acestuia fugiseră de frică să nu fie *supuși la cazne*. Numai Cesare del Bene rămase credincios stăpânului său, jurându-i că mai curând și-ar da sufletul în chinuri, decât să facă vreo mărturisire care ar putea să-i dăuneze. Cittadini, văzându-se înconjurat de gărzi, la el în palat, trimise din nou o ștafetă fraților săi, care se grăbiră să vină de la Milano cât mai repede. Sosind, îl găsiră pus la popreală în închisoarea din Ronciglione.

În primul interogatoriu luat stareței, se arată că, deși își mărturisește greșeala, tăgăduiește a fi avut legături cu monseniorul episcop; cel cu care păcătuisese ar fi fost Giambattista Doleri, avocatul mănăstirii.

La 9 septembrie 1573, Grigore al XIII-lea porunci ca judecata să se facă fără nici o zăbavă și cu toată asprimea. Un judecător penal, un procuror și un comisar plecară la Castro și la Ronciglione. Cesare del Bene, primul camerier al episcopului, declară numai a fi încredințat un copil unei femei care să-l alăpteze. E confruntat cu doamnele Vittoria și Bernarda. E supus apoi la torturi două zile în șir; se canonește îngrozitor; credincios cuvântului dat, nu scoate un cuvânt mai mult decât ceea ce nu-i stă în putință să tăgăduiască, și până la urmă procurorul nu reușește să-i smulgă nici o mărturisire.

Când vine rândul doamnelor Vittoria și Bernarda, care fuseseră de față la caznele suferite de Cesare, și una și alta dau în vileag tot ce săvârșiseră. Toate călugărițele sunt cercetate dacă nu cunosc cumva numele făptașului. Cele mai multe răspund a fi auzit c-ar fi fost monseniorul episcop. Una dintre surorile portărese amintește cuvintele de ocară pe care stareța i le

---

¹ *Podestà*, primul magistrat al unei localități și, în același timp, șef al poliției (n. red.).

aruncase episcopului atunci când îl izgonise din biserică. „Când un bărbat și o femeie, adăugă ea, își vorbesc în felul acesta, înseamnă că de multă vreme trăiesc împreună. Într-adevăr, monseniorul episcop, care de obicei se ținea atât de măreț, era tare plouat când a ieșit din biserică“.

Una dintre călugărițe, cercetată în fața instrumentelor de tortură, răspunde că făptașul nelegiurii nu poate fi decât motanul, pentru că stareța prea îl ține tot timpul în brațe și îl alintă peste măsură. O altă călugăriță își dă cu părerea că vinovatul era de bună seamă vântul, pentru că în zilele vântoase, stareța e fericită și în toane bune; stă în bătaia vântului într-un foișor anume ridicat; și, dacă atunci când se află acolo îi ceri să-ți facă vreun hatâr, niciodată nu se împotrivește. Nevasta brutarului, doica, cumetrele din Montefiascone, înspăimântate de chinurile pe care Cesare le îndurase sub ochii lor, mărturisesc adevărul.

Tânărul episcop era bolnav sau făcea pe bolnavul la Ronciglione, ceea ce le dădu puțința fraților săi, sprijiniți de trecerea și de înrăurirea pe care o avea signora dei Campireali, să se arunce la picioarele papei, cerându-i ca procedura să fie suspendată până ce episcopul se va fi însănătoșit, drept care, cumplitul cardinal Farnese spori numărul soldaților ce îl păzeau în închisoare. Episcopul neputând fi cercetat, comisarii își începeau de obicei ședințele supunând-o pe stareță la un nou interogatoriu. Într-o zi, când maică-sa trimisese vorbă să se țină tare și să tăgăduiască mai departe totul, stareța făcu depline mărturisiri.

– De ce ai dat vina mai înainte pe Giambattista Doleri ?

– Din milă pentru becisnicia episcopului și pentru că, pe de altă parte, m-am gândit că, dacă izbutește să scape cu viață, de vreme ce ține atât de mult la ea, o să-mi poată îngriji copilul.

După această mărturisire, o ferecară într-o încăpere a mănăstirii din Castro, cu zidurile și bolta de opt picioare grosume;

călugărițele pomeneau cu înfiorare de temnița asta, cunoscută sub numele de chilia monahilor; stareța era păzită de trei femei.

Dat fiind că episcopului începuse să-i meargă mai bine, trei sute de zbiri sau ostași veniră să-l ridice de la Ronciglione și să-l ducă la Roma în litieră, unde fu depus la închisoarea Corte Savella. Câteva zile mai târziu, călugărițele fură aduse la rândul lor la Roma; stareța fu închisă în mănăstirea Sfânta Marta. Patru călugărițe erau chemate la judecată: doamnele Vittoria și Bernarda, arhondărița și portăreasa, care auzise cuvintele de ocară pe care stareța le aruncase episcopului.

Episcopul fu interogat de *cercetătorul de taină*, una dintre cele mai înalte fețe din tagma judecătorească. Îl supuseră din nou la cazne pe sârmanul Cesare del Bene, care nu numai că nu dădu nimic în vileag, dar spuse niște lucruri care *pricinuiau neplăceri justiției*, ceea ce îi aduse un nou tain de chinuri. La rândul lor, Vittoria și Bernarda trebuiră să îndure același supliciu preliminar. Episcopul tăgăduia totul prostește, dar cu o minunată dârzenie, arătând clipă cu clipă tot ce făcuse în cele trei seri petrecute cu stareța.

Stareța fu în sfârșit confruntată cu episcopul; deși nu făcea decât să spună adevărul cu statornicie, o supuseră totuși la cazne. Și, cum repeta ceea ce spusese tot timpul de la întâia mărturisire, episcopul, jucându-și rolul până la capăt, îi aruncă vorbe grele.

După alte câteva măsuri, chibzuite în fond, dar întinate de acea aplecare spre cruzime care, în urma domniilor lui Carol Quintul și Filip al II-lea, precumpănea prea deseori în tribunalele din Italia, episcopul fu condamnat la închisoare pe viață, pedeapsă pe care trebuia s-o ispășească în castelul Sant' Angelo; iar stareța fu osândită să rămână până la sfârșitul zilelor ei ferecată în mănăstirea Sfânta Marta, unde se afla. Signora dei Campireali, însă, se și gândise cum să-și slobozească fata și pusese să se sape o galerie pe sub pământ. Galeria pornea dintr-un canal rămas din vremurile strălucite ale vechii Rome și trebuia să răspundă în cripta adâncă în care erau coborâte rămășițele

pământești ale călugărițelor din mănăstirea Sfânta Marta. Largă de vreo două picioare, această galerie avea pereții căptușiți cu scânduri ca să nu lase pământul să se surpe și, pe măsură ce înainta, bolta era înjghebată din două scânduri așezate ca picioarele unui A mare.

Tunelul era săpat la o adâncime de vreo treizeci de picioare. În primul rând, trebuia să fie îndreptat în direcția potrivită; la fiecare pas, puțuri și temelii de vechi edificii îi sileau pe lucrători să facă ocoluri. Încă ceva care le dădea multă bătaie de cap era pământul săpat, cu care nu știau ce să facă; se pare că îl presărau noaptea pe toate străzile din Roma, și lumea se minuna de acel potop de țărână picată parcă din cer.

Oricâți bani ar fi cheltuit signora dei Campireali încercând să-și salveze fiica, tunelul ar fi fost fără doar și poate descoperit până la urmă, însă papa Grigore al XII-lea se săvârși din viață în 1585, și din ziua în care scaunul rămase vacant, dezordinea puse stăpânire peste tot.

Elena stătea cum nu se poate mai prost la mănăstirea Sfânta Marta; e lesne de închipuit râvna cu care niște călugărițe de rând și destul de sărmene căutau să-i facă zile fripte unei starețe atât de bogate și pe deasupra învinuite de o atât de cumplită nelegiuire. Elena aștepta ca pe ghimpi sfârșitul lucrărilor puse la cale de maică-sa. Dar tocmai atunci inima sa fu răscolită de niște simțăminte ciudate. Trecuseră mai bine de șase luni de când Fabrizio Colonna, văzând șubrezenia sănătății lui Grigore al XIII-lea, și urzind planuri mari pentru răstimpul în care scaunul avea să rămână vacant, trimisese pe unul dintre ofițerii săi la Giulio Branciforte cunoscut acum în armata spaniolă sub numele de colonelul Lizzara. Prințul îl chema înapoi, în Italia; Giulio era mistuit de dorul țării sale. Debarcă sub un nume de împrumut la Pescara, mic port la Adriatica, mai jos de Chietti, în Abruzzi, și trecu peste munți la Petrella. Bucuria prințului fu pentru toată lumea un prilej de mirare. Fabrizio Colonna îi mărturisi lui Giulio că îl chemase pentru a-l lăsa urmaș și a-i încredința

comanda oștirii sale. La care Branciforte răspunse că, din punct de vedere militar, ceea ce urmăreau ei să facă nu făcea nici cât o ceapă degerată, lucru pe care i-l dovedi cu ușurință; dacă i-ar cășuna cumva Spaniei cu tot dinadinsul, în șase luni și fără multă cheltuială, îi spulberă pe toți mercenarii din Italia.

– Dar, la urma urmelor, adăugă tânărul Branciforte, dacă ți-neți neapărat, alteță, sunt gata să pornesc. Voi ști oricând să vă dovedesc că sunt vrednicul urmaș al viteazului Ranuccio, ucis la Ciampi.

Înainte de sosirea lui Giulio, prințul poruncise, așa cum știa el să poruncească, ca nu cumva să îndrăznească vreun om din Petrella să aducă vorba despre Castro și despre procesul stareței; pedeapsa cu moartea, fără nici o cruțare, era tot ce putea să-l aștepte pe acela care și-ar fi dat cât de cât drumul la gură. În toiul avântatelor mărturii de prietenie cu care îl primi pe Branciforte, îi ceru să nu se ducă la Albano fără el, căci prințul înțelegea să facă această călătorie ocupând orașul cu o armată de o mie de oameni și postând o avangardă de o mie două sute de oameni pe drumul spre Roma. Vă puteți închipui ce va fi fost pe sufletul bietului Giulio în clipa când prințul, după ce-l chemase pe bătrânul Scotti, care mai trăia încă, în casa unde își statornicise cartierul său general, îi trimise vorbă acestuia să urce în odaia în care se aflau el și cu Branciforte. De îndată ce prietenii se aruncară unul în brațele celuilalt:

– Și acum, sărmanul meu colonel, îi zise Colonna lui Giulio, fii pregătit pentru tot ce poate fi mai rău.

Spunând acestea, suflă în lumânare și ieși, încuindu-i cu cheia pe cei doi prieteni.

A doua zi, Giulio rămase ferecat la el în odaie și trimise pe cineva să ceară prințului din partea lui îngăduința de a se înapoia la Petrella și de a nu da ochi cu dânsul timp de câteva zile. Dar i se aduse răspunsul că prințul dispăruse din cetate, o dată cu trupele sale. Aflase, peste noapte, de moartea lui Grigore al XIII-lea, și dându-l uitării pe prietenul său Giulio, se așternuse la drum.

Nu-i mai rămăseseră lui Giulio decât vreo treizeci de oameni din fosta companie a lui Ranuccio. Se știe prea bine că pe vremea aceea, atâta timp cât scaunul era vacant, glasul legii amuțea, fiecare se gândea să-și stingă patimile și nu mai exista altă putere decât tăria brațului; de aceea, până la căderea serii, prințul Colonna și apucase să spânzure peste cincizeci dintre dușmanii săi. Giulio, la rândul său, deși n-avea nici patruzeci de oameni cu el, se încumetă să ia drumul spre Roma.

Toți servitorii stareței din Castro îi rămăseseră credincioși și se aciuiaseră prin casele sărace din vecinătatea mănăstirii Sfânta Marta. Agonia lui Grigore al XIII-lea ținuse mai bine de o săptămână; signora dei Campireali aștepta nerăbdătoare zilele frământate ce aveau să urmeze după moartea sa, ca să pună să sape și ultimii cincizeci de pași ai subteranei. Dar fiindcă tunelul trebuia să străbată beciurile câtorva case locuite, se temea grozav că nu va putea să acundă de ochii lumii sfârșitul lucrărilor.

A treia zi, chiar după sosirea lui Branciforte la Petrella, cei trei foști *bravi* ai lui Giulio, pe care Elena îi luase în slujba ei, păreau să-și fi ieșit din minți. Deși toată lumea știa prea bine că stareța se afla sechestrată cu cea mai mare strășnicie sub paza unor călugărițe care o urau, Ugone, unul dintre *bravi*, se înființă la poarta mănăstirii, cerând cu o stăruință cât se poate de ciudată, să i se îngăduie a-și vedea stăpâna, și chiar de îndată. Nici nu voiră să audă și-l dădură afară pe poartă. În deznădejdea lui, Ugone rămase locului și se apucă să împartă câte un *bajoc* (gologan) tuturor oamenilor tocmiți la mănăstire, care intrau și ieșeau pe poartă, spunând întocmai aceste cuvinte:

– *Bucurați-vă împreună cu mine; signor Giulio Branciforte a sosit, trăiește; dați de știre și prietenilor voștri.*

Cei doi tovarăși de arme ai lui Ugone nu făcură nimic altceva toată ziua decât să-i aducă bajoci și nu încetară să-i împartă zi și noapte, spunând de fiecare dată aceleași cuvinte, până ce nu le mai rămase nici un bănuț. Cu toate astea, cei trei *bravi* stătură mai departe de strajă la poarta mănăstirii Sfânta Marta,

schimbându-se unul pe altul și adresând trecătorilor mereu aceleași cuvinte însoțite de plecăciuni până la pământ: *Signor Giulio a sosit* etc.

Ideea acestor oameni de ispravă se dovedi rodnică: în mai puțin de treizeci și șase de ore, de la întâiul bajoc dăruit, sărmana Elena, ruptă cu totul de lume, în adâncul temniței sale, știa că Giulio trăiește: la auzul acestei vești se simți cuprinsă ca de un delir.

– O, mamă, mamă ! se tânguia ea, mult rău mi-ai făcut ! După câteva ceasuri, uimitoarea știre fu adevărită de mica Marietta, care, cu prețul tuturor giuvaerurilor sale de aur, izbuti să obțină îngăduința de a o însoți pe sora portăreasă, care îi aducea de obicei în temnițatei mâncarea. Elena se aruncă în brațele ei plângând de bucurie.

– E într-adevăr o minune, îi spuse dânsa, dar n-o să mai rămânem împreună.

– Bineînțeles ! rosti Marietta. Mă prind că închisoarea dumneavoastră o să fie strămutată în surghiun.

– A ! scumpa mea, când mă gândesc c-o să-l văd iarăși pe Giulio ! Și c-o să-l văd tocmai acum, când mă știu vinovată !

Trecu o zi și încă una după această convorbire. Și în toiul celei de-a treia nopți, o parte din lespezile bisericii se prăbușiră cu o larmă îngrozitoare; călugărițele de la Sfânta Marta crezură că mânăstirea era pe cale să se năruiască. Se stârni o harababură nemaipomeită. Toată lumea striga că era cutremur de pământ. Cam la vreo oră după surparea lespezilor de marmură ale bisericii, signora dei Campireali, precedată de cei trei *bravi*, foștii slujitori ai Elenei, pătrunse în temniță prin galeria subterană.

– Izbândă, izbândă, doamnă ! strigau *bravii*.

Elena se sperie de moarte; credea că Giulio Branciforte venise cu ei. Se liniști însă numaidecât și trăsăturile chipului său se înăspriă din nou când îi spuseră că n-o însoțeau decât pe

signora dei Campireali și că Giulio abia ajunsese în Albano, pe care îl ocupase cu o armată de câteva mii de soldați.

După câteva clipe de așteptare, se ivi și signora dei Campireali; abia putea să umble, sprijinindu-se de brațul scutierului său care era în mare ținută, cu spada la șold; veșmintele-i strălucitoare însă erau pline de țărână.

– Elena, fetița mea dragă, am venit să te scap ! strigă signora dei Campireali.

– Și ce te face să crezi că aş vrea să scap ? Signora dei Campireali rămase mirată; se uita la fiica ei cu ochi mari; părea din cale-afară de frământată.

– Ei, bine, dragă Elena, rosti ea în cele din urmă, soarta mă silește să-ți mărturisesc o faptă foarte firească poate la vremea ei, după nenorocirile întâmplare în familia noastră, dar de care acum mă căiesc și pentru care te rog să mă ierți: Giulio... Branciforte... trăiește...

– Tocmai pentru că el trăiește, nu mai vreau eu să trăiesc.

Signora dei Campireali nu înțelese din primul moment ce voia să spună fiica ei, apoi începu a stărui din tot sufletul, cu cele mai duioase cuvinte, dar nu căpătă nici un răspuns: Elena se întorsese către crucifix și se ruga fără s-o mai asculte. Zadarnic se strădui, un ceas întreg, signora dei Campireali să-i smulgă o singură vorbă sau măcar o privire. În sfârșit, pierzându-și răbdarea, fiica ei îi zise:

– Sub marmura acestui crucifix erau ascunse scrisorile lui, în odăița mea din Albano; ar fi fost poate mai bine să-l fi lăsat pe tata să mă înjunghie ! Pleacă, dar mai înainte lasă-mi niște bani.

Și cum signora dei Campireali, voind să stăruie mai departe, în ciuda semnelor înspăimântate pe care i le făcea scutierul, Elena își ieși din fire.

– Îngăduie-mi măcar un ceas de libertate; mi-ai otrăvit viața, vrei acum să-mi otrăvești și moartea.

- Tunelul o să rămână în mâinile noastre încă vreo două-trei ore; sper totuși c-o să te răzgândești, strigă signora dei Campireali, izbucnind în lacrimi.

Și porni înapoi spre tunel.

- Rămâi cu mine, Ugone, îi spuse Elena unuia din *bravi*, și cată să fii bine înarmat, băiete, căci nu se știe dacă nu va trebui să mă aperi. Ia să-ți văd stiletul, spada, pumnalul !

Bătrânul ostaș îi arată armele care erau toate în bună stare.

- Foarte bine ! stai afară până îi scriu lui Giulio o lungă scrisoare, pe care ai să i-o dai chiar tu; n-aș vrea să treacă prin alte mâini, căci n-am cu ce s-o pecetluiesc. Poți s-o citești toată până la capăt. Bagă în buzunar banii pe care mi i-a lăsat mama, mie nu-mi trebuie decât cincizeci de țechini; pune-i aici pe pat.

Cu aceste cuvinte, Elena se așază să scrie.

„Nu mă îndoiesc de tine, dragul meu Giulio, dar trebuie să plec, pentru că altfel aș muri de durere în brațele tale, văzând cât de nemăsurată mi-ar fi fost fericirea dacă n-aș fi greșit. Să nu-ți închipui cumva că am iubit vreo altă ființă pe lume după tine; dimpotrivă, inima mi-era plină de cel mai amarnic dispreț față de bărbatul pe care-l primeam la mine în odaie, dar dacă am greșit, am făcut-o numai din plictiseală și, dacă vrei, dintr-o aplecare spre dezmăț. Gândește-te la sufletul meu destrămat de încercarea zadarnică făcută la Petrella, unde prințul pe care-l veneram, știind cât de mult îl iubeai, m-a întâmpinat cu atâta cruzime; gândește-te, zic, că sufletul meu, adânc destrămat, a fost încercuit, timp de doisprezece ani, de minciuni. Tot ce mă înconjura era fals și mincinos, și eu știam asta. Am primit la început vreo treizeci de scrisori de la tine; îți dai seama cu ce nestăvilită bucurie le-am deschis pe cele dintâi ! Numai că, citindu-le, inima îmi îngheța. Cercetam îndeaproape scrisul, recunoșteam mâna ta, dar nu și inima. Gândește-te că această primă minciună mi-a zdruncinat temeliile vieții, încât am ajuns să deschid fără nici o plăcere scrisorile venite de la tine ! Năprasnica știre a morții tale a reușit să ucidă în mine tot ce mai

dăinuia încă din vremurile fericite ale tinereții noastre. Primul meu gând a fost, cred că-ți dai seama, să mă duc să văd și să pipăi cu mâinile mele țărnul Mexicului, unde se spunea că sălbaticii te măcelăriseră. Ah ! de m-aș fi lăsat călăuzită de gândul acesta... am fi acum fericiți, căci la Madrid, oricât de mare ar fi fost numărul și iscusința iscoadelor pe care o mână stăruitoare le-ar fi semănat în calea mea, aș fi căutat, la rândul-mi, să câștig de partea mea toate sufletele în care m-ai pâlpâia o licărire de milă și de omenie și se prea poate să fi ajuns a descoperi adevărul; fiindcă de pe atunci, Giulio, sufletul meu, strălucitele tale isprăvi te înălțaseră în ochii lumii întregi, și poate că s-ar fi găsit cineva la Madrid care să știe că tu erai Branciforte. Vrei să-ți spun ce a zădărnicit fericirea noastră ? În primul rând amintirea primirii dușmănoase și umilitoare pe care prințul mi-a făcut-o la Petrella; câte piedici istovitoare aveam de înfruntat de la Castro și până la Mexic ! După cum vezi, inima mea începuse să-și piardă tăria. Iar apoi m-am lăsat ispitită de o năzuință deșartă. Pusesem să se ridice clădiri arătoase în mănăstire, ca să pot locui în odăița portăresei, în care te-ai adăpostit tu cândva în noaptea bătăliei. Într-o zi, priveam tocmai pământul pe care odinioară l-ai stropit cu sângele tău jertfit pentru mine; în clipa aceea mi-a venit la ureche o vorbă disprețuitoare, am înălțat capul și am văzut înaintea mea niște mutre acre; ca să mă răzbun, am ținut cu tot dinadinsul să fiu stareță. Mama, care știa prea bine că tu erai în viață, a săvârșit niște lucruri cu adevărat eroice ca să obțin o numire atât de năstrușnică. Rangul acesta nu mi-a adus decât necazuri; datorită lui, sufletul meu s-a ticăloșit pe deplin; îmi plăcea să-mi dovedesc puterea, de multe ori chiar nefericind pe alții, și am săvârșit nedreptăți. Mă vedeam la treizeci de ani, trecând drept o femeie virtuoasă în ochii lumii, bogată, stimată, și în același timp cu desăvârșire nefericită. Atunci mi-a ieșit în cale acel biet om, care era bunătatea întruchipată, dar totodată și prostia. Și prostia lui m-a făcut să ascult cu îngăduință primele sale cuvinte. Mi-era sufletul atât de întristat de tot ceea ce

vedeam în jurul meu de la plecarea ta, încât n-a mai avut puterea să se împotrivească ispitei. Pot oare să-ți dezvălui un lucru ce mă face să roșesc ? Mă gândesc însă că unei moarte orice îi este iertat. Căci atunci când vei citi aceste rânduri, viermii se vor înfrupta din așa-zisele frumuseți ce ar fi trebuit să fie doar spre desfătarea ta. În sfârșit, trebuie să-mi descarc inima de această povară; nu vedeam de ce n-aș fi cunoscut vulgarele plăceri ale dragostei, ca oricare doamnă din societatea romană; un gând deșănțat, dar niciodată n-am fost în stare să mă dau acelui bărbat fără să încerc un fior de groază și de dezgust care ucidea plăcerea. Te vedeam mereu lângă mine, în grădina palatului din Albano, atunci când Sfânta Fecioară ți-a insuflat gândul acela mărinimos în aparență, dar care totuși, după spusele mamei, ar fi pricinuit nenorocirea vieții noastre. Nu ți se citea nici o amenințare pe față; erai duios și bun ca întotdeauna; te uitai la mine; și atunci mă simțeam într-atât de învolburată de mânie împotriva celui alt, încât uneori ajungeam să-l lovesc cu toată înverșunarea. Iată tot adevărul, dragul meu Giulio: nu voiam să mor fără să ți-l fi mărturisit; și mai credeam că, poate, faptul de a sta de vorbă cu tine o să-mi alunge gândul morții. Cu atât mai mult îmi dau seama acum cât aș fi fost de fericită să te revăd, dacă m-aș fi păstrat vrednică de tine. Îți poruncesc să trăiești și să stăruiești în cariera militară, ce mi-a adus atâta bucurie de câte ori am aflat c-ai dobândit izbânzi. Ce-ar fi fost, Doamne, Dumnezeu! dacă aș fi primit scrisorile tale, mai cu seamă după bătălia de la Aachen ! Trăiește, și caută să-ți aduci cât mai des aminte de Ranuccio, răpus la Ciampi, și de Elena, care, ca să nu-ți citească vreo mustrare în ochi, s-a săvârșit din viață la mânăstirea Sfânta Marta.“

După ce isprăvi de scris, Elena se duse să-l cheme pe bătrânul ostaș, care adormise între timp, îi luă încetișor stiletul, fără ca el să bage de seamă, apoi îl trezi.

– Sunt gata, îi zise ea, mi-e teamă să nu cadă tunelul în mâinile dușmanilor. Du-te de ia scrisoarea de pe masă și ai grijă

să i-o dai chiar tu lui Giulio, tu însuși, ai înțeles ? Stai, du-i și batista asta și spune-i că nu-l iubesc mai mult în clipa de față decât l-am iubit totdeauna, ai auzit, totdeauna !

Ugone, în picioare, tot nu se îndura să plece.

– Hai, du-te odată !

– Doamnă, v-ați gândit bine ? Signor Giulio vă iubește atât de tare !

– Și eu îl iubesc; ia scrisoarea și dă-i-o chiar tu în mână.

– Atunci, Dumnezeu să vă răsplătească pentru bunătatea dumneavoastră !

Ugone plecă și se întoarse într-un suflet; sosind, o găsi pe Elena moartă, cu stiletul împlântat în inimă.

VITTORIA ACCORAMBONI

DUCESĂ DI BRACCIANO

Din păcate, atât pentru mine cât și pentru cititor, povestirea de față nu este nicidecum un roman, ci tălmăcirea fidelă a unei istorisiri cât se poate de serioase, scrisă la Padova, în decembrie 1585.

Mă aflam, acum câțiva ani, la Mantua, în căutare de schițe și de tablouri de mici dimensiuni, pe măsura mijloacelor mele destul de modeste, însă nu eram amator decât de operele unor pictori anteriori anului 1600; către această dată se stinsese cu desăvârșire tot ceea ce constituia originalitatea italiană, care se aflate în primejdie de moarte încă de la căderea Florenței, în 1530.

În loc de tablouri, un bătrân patrician, pe cât de bogat pe atât de zgârcit, îmi oferi spre cumpărare, și încă la un preț foarte ridicat, niște vechi manuscrise, îngălbenite de vreme; îi cerui îngăduința de a le răsfoi mai întâi, lucru cu care se arătă de acord, adăugând că mă socotea un om de bună-credință și se biziue că voi da uitării lucrurile interesante pe care le voi fi citit, în cazul când nu mă hotăram să-i cumpăr manuscrisele.

Cu această condiție, care-mi convenea, am parcurs, chiar dacă mi-am stricat ochii, vreo trei sau patru sute de volume în care fuseseră adunate, acum două, trei secole, diverse povestiri ale unor împrejurări tragice, scrisori de provocare la duel, învoieli încheiate între nobili vecini dornici să trăiască în pace, memorii asupra a tot felul de pricini etc., etc. Bătrânul în a cărui stăpânire se aflau aceste izvoade cerea o sumă considerabilă pentru ele. După multe tocmeli, am cumpărat foarte scump dreptul de a pune pe cineva să copieze unele din aceste istorioare care mă interesau

și care oglindesc moravurile în Italia în preajma anului 1500. Am alcătuit astfel un număr de vreo douăzeci și două de volume in-folio, și cititorul, dacă bineînțeles se va dovedi înzestrat cu destulă răbdare, va avea prilejul să citească aici una dintre ele, tradusă cu fidelitate. Cunosc istoria Italiei în secolul al XVI-lea și cred că povestirea ce urmează corespunde într-un totu adevărului. Mi-am dat toată osteneala ca transpunerea vechiului stil italian, grav, direct și cum nu se poate mai obscur și mai înțesat de felurite aluzii la lucrurile și ideile de care lumea era preocupată sub pontificatul lui Sixt al V-lea (în 1585), să nu fie câtuși de puțin influențat de minunata literatură modernă și nici de ideile secolului nostru scutit de prejudecăți.

Autorul necunoscut al manuscrisului pare a fi o persoană circumspectă, care nu-și îngăduie niciodată a judeca faptele și nici nu caută să le pregătească dinainte; singura lui grijă este să înfățișeze adevărul. Dacă uneori fără să-și dea seama i se întâmplă să prezinte lucrurile în chip pitoresc, aceasta se datorează faptului că, pe la 1585, vanitatea ajunsese încă să învâluie toate gesturile oamenilor într-un nimb de afectare; pe vremea aceea se credea că nu poți avea vreo înrăurire asupra semenilor tăi decât exprimându-te cât mai lămurit cu putință. Pe la 1585, în afară de măscăricii oploșiți la curte, sau de poeți, nimeni nu se gândea să fie agreabil în vorbire. Pe atunci nimeni n-ar fi spus: Voi muri la picioarele maiestății voastre, când abia cu o clipă înainte trimisese după cai de poștă pregătindu-se să-și ia tălpășita; era poate singurul fel de trădare pe care nu-l foloseau încă. Vorbeau puțin, și fiecare asculta cu cea mai mare atenție ceea ce i se spunea.

Așadar, o, binevoitorule cititor, nu căuta în aceste mărturii un stil atrăgător, sprinten, însuflețit de scânteierea unor proaspete răsfrângeri ale simțirii moderne, nu te aștepta mai ales la emoțiile captivante ale unui roman de George Sand; această mare scriitoare ar fi scos o capodoperă din viața și pătimirile Vittoriei Accoramboni. Povestirea pe care v-o înfățișez cu toată

sinceritatea aci nu este dotată decât cu însușirile mai modeste ale istoriei. Dacă, întâmplător, cuiva care ar călători singur cu poștalionul pe înserat i s-ar năzări cumva să mediteze asupra neasemuitei iscusințe de a cunoaște inima omenească, ar putea lua ca fundament pentru cugetările sale împrejurările arătate în rândurile ce urmează. Autorul spune totul, explică totul, nelăsând nimic în seama imaginației cititorului. Povestirea a fost așternută pe hârtie la douăsprezece zile după moartea eroinei.¹

Vittoria Accoramboni văzu lumina zilei în sânul unei familii din înalta nobilime, într-un orașel din ducatul Urbino, anume Agubio. Încă din copilărie i se dusese vestea pentru uluitoarea, neasemuita ei frumusețe; această frumusețe nu însemna totuși mare lucru pe lângă celelalte farmece cu care era înzestrată, deoarece nu-i lipsea nici una din însușirile pentru care o odraslă de viță aleasă poate fi admirată; dar dintre atâtea daruri excepționale, nici unul nu era atât de desăvârșit, ba chiar aș putea spune că nici unul nu semăna mai mult ca un miracol, ca o anumită drăgălășenie atât de încântătoare, încât de la prima vedere reușea să subjuge inima și voința oricui. Iar această simplitate care făcea ca orice cuvânt rostit de dânsa să fie ascultat cu sfințenie nu era întunecată de o cât de ușoară umbră de afectare; din primul moment simțeau cea mai deplină încredere în această făptură înzestrată cu o atât de rară frumusețe. La urma urmei, silindu-te cu orice preț, te-ai fi putut împotrivi vrajei pe care o răspândea, dacă n-ai fi făcut decât s-o privești; dar în clipa în care o auzai vorbind, mai ales dacă apucaai să schimbi câteva cuvinte cu dânsa, era peste putință să nu te lași învăluit de un farmec atât de coplesitor.

Mulți tineri cavaleri din Roma, unde își avea reședința tatăl său, al cărui palat se mai putea vedea și în ziua de azi în piața dei

---

¹ Manuscrisul italian este depus la redacția publicației *Revue des deux Mondes* (n.a.).

Rusticuci, în apropiere de San-Pietro, râvniră la mâna ei. Din care pricină se iscară nenumărate zavistii și vrăjmășii, dar în cele din urmă părinții Vittoriei îl aleseră pe Felice Peretti, nepotul cardinalului Montalto, care ajunsese mai apoi papa Sixt al V-lea, preafericitul nostru păstor.

Felice, fiul Camillei Peretti, sora cardinalului, se chema la început Francesco Mignucci; abia după ce fu adoptat de unchiul său cu toată solemnitatea, luă numele de Felice Peretti.

Intrând în familia Peretti, Vittoria, aduse cu sine, fără a-și da seama, acea superioritate pe care am putea-o numi fatală, și care o urma pretutindeni; așa încât se poate spune cu drept cuvânt că numai cel care nu-i văzuse chipul niciodată era în stare să nu-i aducă slava cuvenită¹. Dragostea pe care i-o purta soțul aproape se îngemăna cu nebulia; soacră-sa, Camilla, și însuși cardinalul Montalto, păreau să nu aibă altceva de făcut pe lume decât să caute a ghici gusturile Vittoriei pentru a căuta să i le îndeplinească pe loc. Toată Roma se minuna văzând cum înalta față bisericească, despre care se știa că nu este o persoană cu dare de mână și că avea o adevărată aversiune pentru orice fel de risipă, simțea o statornică plăcere să preîntâmpine cea mai neînsemnată dorință a Vittoriei. Tânără, strălucitoare de frumusețe, adorată de toată lumea i se întâmpla să aibă unele capricii cât se poate de costisitoare. Vittoria primea din partea noilor sale rubedenii podoabe de cel mai mare preț, mărgăritare, și, în sfârșit, tot ce părea să fie mai ales în prăvăliile giuvaergiilor din Roma, atât de îmbelșugate pe vremea aceea.

Din dragoste pentru această nepoată atât de încântătoare, cardinalul Montalto, îndeobște cunoscut pentru severitatea sa, se

---

¹ Din câte îmi amintesc există la Milano, în biblioteca Ambrosiana, niște sonete pline de gingășie și de simțire, precum și alte lucruri în versuri, de-ale Vittoriei Accoramboni. Tot cam pe atunci s-au scris o serie de sonete, destul de merituose asupra ciudatei sale sorți. Se pare că era dotată cu o inteligență tot atât de ageră pe cât era de mare farmecul și frumusețea ei (n.a.).

îngriji de frații Vittoriei ca de proprii săi nepoți. Ottavio Accoramboni, care abia împlinise treizeci de ani, la stăruințele cardinalului Montalto, fu propus de către ducele de Urbino și făcut, de către papa Grigorie al XIII-lea, episcop de Fossombrone; Marcello Accoramboni, tânăr aprig și neînfricat, asupra căruia apăsa învinuirea de a fi săvârșit o seamă de fărâdelegi, fiind pururea hărțuit de așa-numita *corte*¹, cu mare greutate scăpase până atunci de o urmărire din pricina căreia s-ar fi putut să-și piardă capul. Cinstit cu înalta oblăduire a cardinalului, reuși de bine, de rău să trăiască ceva mai liniștit.

Un al treilea frate al Vittoriei, Giulio Accoramboni, fu ridicat de cardinalul Alessandro Sforza la cele mai de seamă ranguri de la curtea sa, de îndată ce cardinalul Montalto îi adresă această rugămințe.

Într-un cuvânt, dacă oamenii ar ști să-și măsoare fericirea, nu după nesățioasele lor dorințe pururea neîndestulate, ci după folosința reală a bunurilor de care au parte, căsătoria Vittoriei cu nepotul cardinalului Montalto ar fi trebuit să le pară Accorambonilor drept o culme a fericirii omenești. Dar râvna necumpătată a unor foloase imense, deși îndoielnice, poate sădi în sufletul unor oameni pe care soarta i-a răsfățat cu prisosință niște idei pe cât de zănatice, pe atât de primejdioase.

Este foarte adevărat că, dacă vreuna din rudele Vittoriei, așa după cum multă lume bănuia la Roma, jinduind la o situație și mai înfloritoare încă, va fi mijlocit s-o descotorosească de soțul ei, în scurtă vreme avea să-și dea seama cât de cumințe ar fi fost să se mulțumească cu lucrurile cumpătate ale unei vieți zâmbitoare, și care i-ar fi purtat fără zăbavă pe culmea cea mai înaltă spre care poate năzui ambiția omenească.

---

¹ E vorba de un corp armat, a cărui datorie era să vegheze asupra siguranței publice, adică de jandarmii și agenții de poliție din anul 1580. Aceștia se aflau sub comanda unui căpitan, numit Bargello, care era personal răspunzător de executarea ordinelor date de monseniorul guvernator al Romei (prefectul de poliție) (n.a).

În timp ce Vittoria domnea astfel ca o regină la ea, în casă, într-o seară când Felice Peretti tocmai se culcase în pat lângă soția lui, se pomeni cu camerista Vittoriei, anume Caterina, de fel din Bologna, care venise să-i înmâneze o scrisoare. Această scrisoare fusese adusă de un frate al Caterinei, Dominico d'Aquaviva, poreclit *il Marcio* (Stângaciul). Omul era izgonit din Roma din pricina nelegiuirilor săvârșite; dar la rugămintea Caterinei, Felice intervenise pe lângă unchiul său cardinalul, să-l ia sub aripa lui ocrotitoare, astfel că *il Mancio* venea deseori în casă la Felice, care avea mare încredere în el.

Scrisoarea cu pricina era scrisă ca din partea lui Marcello Accoramboni, fratele Vittoriei, pe care soțul ei îl îndrăgea cel mai mult. Marcello trăia mai toată vremea ascuns în împrejurimile Romei; totuși, câteodată, se încumeta să intre și în oraș, și atunci se adăpostea în casa lui Felice.

Prin scrisoarea înmănată la ora aceea neobișnuită, Marcello cerea sprijinul cumnatului său, Felice Peretti; îl ruga din tot sufletul să-i vină în ajutor, adăugând că era vorba de un lucru pentru care nu încăpea nici cea mai mică zăbavă și că-l aștepta în dreptul palatului Montecavallo.

Felice îi împărtăși soției cuprinsul ciudatei misive pe care o primise, apoi se îmbracă, fără a-și lua altă armă cu sine decât spada. Însoțit de un singur servitor care purta o torță aprinsă se pregătea tocmai să iasă din palat, când maică-sa Camilla, împreună cu toate femeile din casă, printre care și Vittoria, îi ațintiră calea; toate îl rugau cu cerul și cu pământul să nu plece la ora aceea târzie. Și, cum el nu se îndupleca să ia în seamă stăruințele lor, îi căzură la picioare și, cu lacrimi în ochi, îl implorară să le asculte.

Femeile, și mai cu seamă Camilla, erau încrâncenate de groază de toate blestemățiile de care auziră că se întâmplau zi de zi în oraș, fără să se ia nici o măsură împotriva vinovaților, pe vremurile păstoriei lui Grigorie al XIII-lea, pline de tulburări și de atentate nemaipomenite. Mai era ceva care le înspăimânta:

Marcello Accoramboni, atunci când se încumeta să pătrundă în Roma, nu obișnuia să-i trimită vorbă lui Felice, și o asemenea intervenție, la ora aceea din noapte, li se părea cu totul și cu totul nelalocul ei.

Felice, în vinele căruia curgea focul tinereții, nu voia să-și plece urechea la aceste pricini de teamă; dar, când află că scrisoarea fusese adusă de *il Mancino*, un om la care ținea mult și căruia îi făcuse atâta bine, nimic nu mai putu să-l stăvilească și plecă de acasă.

Era însoțit, după cum am mai spus, de un singur servitor care mergea înaintea lui cu o torță aprinsă; bietul tânăr însă abia începuse să urce spre Montecavallo și, după câțiva pași, se prăbuși răpus de trei focuri de arcehubuză. Văzându-l la pământ, ucigașii tăbărâră asupra lui și îl ciuruiră care mai de care cu pumnalele până li se păru că nu mai rămăsese nici un strop de viață în el. Îndată chiar, cumplita veste fu adusă la cunoștința mamei și soției lui Felice, iar prin ele ajunse la urechile unchiului său, cardinalul.

Fără ca mușchii să i se clintească pe față, fără să dea nici cel mai mic semn de tulburare, cardinalul se îmbracă în grabă, și-și îndreptă gândul spre Domnul, cerându-i sprijinul. Se duse apoi la nepoata sa și, cu o uimitoare stăpânire de sine și cu cea mai desăvârșită liniște întipărită pe față, puse stavilă vaietelor și bocetelor femeiești ce făceau să răsunе toată casa. Autoritatea pe care o avea asupra acestor femei se dovedi atât de hotărâtoare, încât din momentul acela, și chiar în clipa când trupul neînsuflețit fu ridicat din casă, nu se mai văzu și nu se mai auzi din partea lor nici un gest și nici un cuvânt care să depășească, fie cât de puțin, ceea ce se petrece îndeobște în familiile cele mai disciplinate cu prilejul unor decese la care toată lumea se aștepta de mult. În ceea ce privește pe cardinalul Montalto, nimeni nu putu să descopere la el nici o mărturie cât de neînsemnată a celei mai simple dureri; nimic nu se schimbă în rânduiala vieții sale așa cum se înfățișa ea celor dinafară. Roma se putu încredința în

scurtă vreme despre aceasta, în pofida curiozității cu care urmărea, ca de obicei, cele mai mici gesturi ale unui om atât de adânc lovit.

Din întâmplare, a doua zi chiar după moartea lui Felice, consistoriul (cardinalilor) trebuia să se întrunească la Vatican. Nu era om în tot orașul care să nu fie convins că, măcar în prima zi, cardinalul n-avea să caute a se cruța de sarcinile acestei funcții publice. În adevăr, acolo era nevoit să înfrunte privirile atâtor martori nespus de curioși. Toată lumea ar fi pândit cele mai mici semne ale unei slăbiciuni firești dar care, totuși, se cade a fi cât mai bine tănuțată atunci când este resimțită de cineva care, aflându-se într-un post înalt, țintește unul și mai înalt; căci oricine va fi de acord că cel ce râvnește să se ridice deasupra tuturor semenilor săi nu se cuvine să se arate un om ca toți ceilalți.

Persoanele care își făcuseră asemenea socoteală se înșelară însă de două ori, în primul rând pentru că, potrivit obiceiului său, cardinalul Montalto nu lipsi să fie printre cei dintâi care pășiră în sala consistoriului, iar în al doilea rând pentru că nici cei mai ageri ochi nu reușiră să descopere pe chipul său o umbră de simțire omenească. Dimpotrivă, prin răspunsurile date colegilor care, în această cumplită nenorocire, se grăbiră să-i spună un cuvânt de mângâiere, îi făcu pe toți să amuțească de uimire. Statornicia și aparenta împietrire a sufletului său, într-o încercare atât de crâncenă, ajunseră curând un prilej de discuție în tot orașul.

Este adevărat că, în consistoriu chiar, câțiva inși, mai pricepuți în arta de a trăi la curte, puseră această aparentă insensibilitate pe seama unei deosebite puteri de disimulare, nicidecum pe seama unor simțăminte șubrede; și părerea lor fu numaidecât împărtășită de mulțimea curtenilor, căci era mai cuminte să nu te arăți prea înveninat de o jignire al cărei făptuitor avea de bună seamă un rang înalt și putea mai târziu să-ți pună stavilă în cale, împiedicându-te să dobândești suprema demnitate.

Oricare va fi fost pricina acestei aparente și depline indiferențe, tot ce se poate spune este că toată suflarea din Roma,

precum și cei de la curtea lui Grigorie al XIII-lea nu mai știau ce să creadă, atât erau de uimiți. Dar, să ne întoarcem la consistoriu: când, după ce se adunaseră toți cardinalii, papa intră la rândul său în sală, îndreptându-și numaidecât privirile spre cardinalul Montalto, toată lumea văzu lacrimile ce se rostogoleau din ochii Sanctității sale; în schimb, nimic nu se clinti pe chipul ca de obicei împietrit al cardinalului.

Uimirea spori cu atât mai mult în momentul în care, cu prilejul aceleiași întruniri a consistoriului, cardinalul Montalto se duse să îngenunche la picioarele tronului spre a da socoteală Sanctității sale de treburile pe care le avea în seamă, înainte de a-i îngădui să înceapă, papa nu se putu stăpâni, izbucnind într-un hohot de plâns. Când în sfârșit Sanctitatea sa fu în stare să vorbească, încercă să-l consoleze pe cardinal făgăduindu-i că se va face grabnic dreptate, pedepsindu-se cu strășnicie o nelegiuire atât de cutremurătoare. Dar cardinalul, după ce mulțumi cu smerenie Sanctității sale, o rugă să nu poruncă nici un fel de cercetări asupra celor întâmplate, încredințându-l că, dinspre partea sa, îl ierta din toată inima pe făptaș, oricine ar fi fost el. Și încheind această rugămintă împărtășită în câteva vorbe, cardinalul se apucă să-i dea seamă în amănunțime de treburile cu care era însărcinat, ca și când nu s-ar fi petrecut nimic deosebit.

Ochii tuturor cardinalilor care se aflau în consistoriu erau ațintiți asupra papei și asupra lui Montalto și, cu toate că este foarte greu, firește, să înșeli privirea iscusită a unui curtean, nici unul dintre ei totuși nu se încumetă să afirme că pe figura cardinalului Montalto s-ar fi putut desluși cea mai ușoară emoție în clipa în care văzu alături de dânsul pe Sanctitatea sa, care era într-adevăr adânc tulburată, plângând cu hohote. Uluitoarea indiferență de care dădea dovadă cardinalul Montalto nu se destrămă nici o clipă, tot timpul cât avu de lucru cu Sanctitatea sa. În așa fel încât papa însuși se arătă surprins și, după ce adunarea consistoriului se încheie, nu se putu stăpâni să nu-i spună cardinalului San Sisto, cel mai drag nepot al său:

Veramente, costui è un gran frate ! (Într-adevăr, omul ăsta e un călugăr desăvârșit !¹)

Atitudinea cardinalului Montalto rămase întru totul neschimbată în zilele următoare. Potrivit obiceiului, trebuia să primească vizitele de condoleanță ale cardinalilor, prelaților și ale celor mai de seamă nobili romani; față de nici unul însă, oricare ar fi fost relațiile dintre ei, nu lăsă totuși să-i scape nici un cuvânt de obidă sau de amărăciune. Cu fiecare dintre ei, după o scurtă reflecție asupra nestatorniciei lucrurilor omenești, susținută și întărită cu pilde și texte din Sfânta Scriptură sau din Sfinții Părinți, căuta să schimbe vorba numaidecât, îndreptând discuția asupra noutăților din oraș sau asupra necazurilor personale ale celui cu care stătea de vorbă, ca și când ar fi vrut să-i mângâie la rândul său pe cei ce veniseră să-l consoleze.

Roma era curioasă îndeosebi să știe cum avea să se desfășoare vizita pe care urma să i-o facă prințul Paolo Giordalio Orsini, duce di Bracciano, deoarece gura lumii spunea că el ar fi fost vinovat de moartea lui Felice Peretti. Norodul credea că aflându-se atât de aproape de prinț și vorbindu-i între patru ochi va fi mai presus de puterile cardinalului Montalto să nu dea cât de cât în vileag simțămintele sale.

În momentul în care prințul sosi acasă la cardinal, sumedenie de lume se înghesuia pe stradă și în jurul porții de la intrare: o mulțime de curteni împânzeau încăperile casei, atât era de vie curiozitatea de a iscodi chipurile celor doi interlocutori. Dar, nici pe obrazul unuia, nici pe al celuilalt, nimeni nu putu să deslușească ceva neobișnuit. Cardinalul Montalto respectă cu strictețe regulile prescrise de eticheta curții; își așternu pe față o

---

¹ Aluzie la ipocrizia pe care oamenii de rea-credință o socotesc frecventă printre călugări. Sixt al V-lea fusese călugăr cerșetor, persecutat în sânul ordinului său. A se vedea viața sa, scrisă de Gregorio Leti, istoric care poate fi citit cu plăcere și care nu spune mai multe minciuni decât alții. Felice Peretti a fost asasinat în 1580; unchiul său a fost înscăunat papă în 1585.

veselie bătătoare la ochi, iar felul în care se adresă prințului era cât se poate de cordial.

O clipă mai apoi, în timp ce se urca în caretă, aflându-se în mijlocul celor mai apropiați curteni ai săi, prințul Paolo nu se putu opri să nu spună râzând: *In fatto, è vero che costui è ran gran frate !* (Într-adevăr, nu mai încape nici o îndoială, omul ăsta e un călugăr desăvârșit !) Ca și când ar fi vrut să adeverească vorbele ce-i scăpaseră papei cu câteva zile mai înainte.

Oamenii cu scaun la cap socotiră că atitudinea pe care o adoptase cardinalul Montalto în această împrejurare îi netezise drumul spre tronul papal, căci multă lume ajunsese să creadă despre el că, fie pentru că așa era felul lui, fie din respect pentru virtute, nu știa sau nu voia să cășuneze nimănui vreun rău, chiar dacă avea motive temeinice să fie mânios.

Felice Peretti nu lăsase nimic în scris în privința soției sale, care se văzu astfel nevoită să se întoarcă la părinți. Cardinalul Montalto porunci să i se încredințeze, înainte de plecare, veșmintele, giuvaerurile, și toate darurile pe care le primise câtă vreme fusese soția nepotului său.

A treia zi după moartea lui Felice Peretti, Vittoria, însoțită de maică-sa, se statornici în palatul prințului Orsini. Unii ziceau că cele două femei se hotărâseră să facă lucrul acesta cu gândul la siguranța lor personală ce părea amenințată de *corte*¹, fiind învinuite că omorul ar fi fost săvârșit cu *consimțământul* lor, sau în orice caz că ar fi avut cunoștință despre el înainte de înfăptuire; alții socotiră (și ceea ce se petrecu mai târziu păru să confirme această părere) c-ar fi fost îndemnate să facă pasul acesta deoarece urmăreau o nouă căsătorie, întrucât prințul îi făgăduise Vittoriei s-o ia de soție în momentul în care ar fi rămas singură.

Totuși, nici atunci și nici mai apoi, nu s-a putut ști lămurit cine era vinovat de moartea lui Felice, deși toată lumea avea bănuieli și fiecare în parte era bănuিত. Majoritatea însă puneau

---

¹ *La corte* nu se încumeta să pătrundă în palatul unui prinț (n.a.).

această crimă în seama prințului Orsini; dragostea pătimasă pe care o nutrise pentru Vittoria era un lucru îndeobște recunoscut, existau doar mărturii neîndoielnice din partea lui: căsătoria ce urmă constituie cea mai bună dovadă, dat fiind că soția avea o situație atât de inferioară încât numai tirania unei iubiri înflăcărate era în stare s-o înalțe până la egalitatea matrimonială.¹ Credința mulțimii nu putu fi zdruncinată nici chiar de scrisoarea adresată guvernatorului Romei, și care fu răspândită în oraș la câteva zile după întâmplare. Scrisoarea era scrisă ca din partea lui Cesare Palantieri, un tânăr cu o fire aprigă și care la vremea aceea era surghiunit din cetate.

În misiva trimisă, Palantieri spunea că nu era nevoie ca Luminăția sa să-și mai dea osteneală să caute autorul asasinatului ce curmase viața lui Felice Peretti, deoarece el fusese acela care îl ucisese din pricina unor neînțelegeri iscate între ei cu câțva timp înainte.

Mulți chibzuiră că asasinatul nu se putu să fi fost înfăptuit fără asentimentul familiei Accoramboni, acuzându-i pe frații Vittoriei, care fuseseră desigur ispitiți de ambiția unei înrudiri cu un principe atât de puternic și de bogat. Acuzația era îndreptată mai ales împotriva lui Marcello, deoarece el fusese pomenit în scrisoarea care îl scoase din casă pe nefericitul Felice. Până și Vittoriei îi ieși nume rău, când se văzu cât de lesne primise să locuiască în palatul Orsini în chip de viitoare soție, îndată după moartea bărbatului ei. Se spunea că este cam greu de crezut să poți ajunge așa, într-o clipită, să mânuiești o armă ușoară, dacă nu te-ai fi slujit, măcar un timp, de o armă mai grea².

---

¹ Prima soție a prințului Orsini, de la care avea un fiu numit Virginio, era soră cu Francisc I, marele duce al Toscanei, și cu cardinalul Ferdinando de Medici. Orsini poruncise să fie ucisă cu consimțământul fraților ei, deoarece descoperise că avea o legătură amoroasă. Așa cereau legile onoarei împământenite în Italia de spanioli: iubirea nelegitimă a unei soții era în egală măsură o ofensă pentru frați ca și pentru soț (n.a.).

² Aluzie la obiceiul de a se bate cu spada și cu pumnalul (n.a.).

Raportul asupra crimei fu întocmit de către monseniorul Portici, guvernatorul Romei, din ordinul lui Grigorie al XIII-lea. Din cuprinsul lui nu reiese decât că numitul Dominico, poreclit *il Mancio*, care fusese arestat de *corte*, mărturisește fără a fi fost supus la cazne (*tormentato*), cu prilejul celui de al doilea interogatoriu, la data de 24 februarie 1582:

„Că mama Vittoriei era vinovată de toate, că fusese ajutată de *la cameriera* din Bologna, care, îndată după crimă, se adăpostise în cetățuia Bracciano (aparținând prințului Orsini, și în care oamenii trimiși de *corte* n-ar fi cutezat să pătrundă) și că făptașii omorului fuseseră Machione din Gubbio și Paolo Barca din Bracciano, *lancie spezzate* (ostași) ai unui senior, al cărui nume, pentru motive temeinice, nu era pomenit“.

La aceste *motive temeinice* se adăugară, cred, și rugămințile cardinalului Montalto, care ceru stăruitor să nu se împingă mai departe cercetările, și într-adevăr nu se mai vorbi nimic despre proces. *Il Mancio* fu scos din închisoare cu *il precetto* (ordinul) de a se întoarce numaidecât în ținutul lui, sub amenințarea pedepsei cu moartea, și de a nu pleca de la el din sat fără o învoire specială. Eliberarea lui avu loc în 1583, în ziua Sfântului Ludovic, și, cum tot atunci cădea și ziua de naștere a cardinalului Montalto, împrejurarea aceasta îmi întărește și mai mult convingerea că numai la rugămintea acestuia lucrurile se opriră aici. Când frânele puterii se aflau în mâinile unui cârmuitor atât de slab ca Grigorie al XIII-lea, un asemenea proces ar fi putut avea cele mai neplăcute consecințe, fără să ofere nici o compensație în schimb.

Demersurile întreprinse de *corte* fură așadar întrerupte; totuși papa Grigorie al XIII-lea nu voi să încuviințeze cununia prințului Paolo Orsini, duce di Bracciano, cu văduva Accoramboni. Sanctitatea sa, după ce osândi pe acesta din urmă la un fel de recluziune, interzise printr-un *precetto* prințului și văduvei să încheie o căsătorie împreună fără dezlegarea sa, ori a celor ce aveau să-i urmeze în scaun.

Grigorie al XIII-lea săvârșindu-se din viață (la începutul anului 1585), iar niște doctori în drept, consultați de către prințul Paolo Orsini, fiind de părere că respectivul *precetto* era anulat prin moartea suveranului care îl dăduse, prințul își puse în gând s-o ia de soție pe Vittoria înainte de alegerea noului papă. Dar căsătoria nu se putu face atât de repede cum dorea el, pe de o parte pentru că ținea să aibă și consimțământul fraților Vittoriei (și se întâmplă că Ottavio Accoramboni, episcop de Fosombrone, nu voi cu nici un chip să și-l dea), pe de altă parte pentru că pe cât se părea alegerea urmașului lui Grigorie al XIII-lea n-ar fi putut avea loc chiar atât de curând. Fapt este că nunta nu se făcu decât în ziua când fu ridicat în scaunul papal cardinalul Montalto, atât de interesat în treaba aceasta, adică în ziua de 24 aprilie 1585, fie că așa se potrivise, fie că prințul voia cu tot dinadinsul să arate că, și sub noul papă, se temea tot atât de puțin de *la corte* ca și pe vremea lui Grigorie al XIII-lea.

Căsătoria aceasta era făcută să-l jignească până în adâncul sufletului pe Sixt al V-lea (acesta fiind numele pe care și-l alese cardinalul Montalto); cardinalul lepădase acum mentalitatea proprie unui călugăr, și căutase a-și înălța sufletul până la măreția rangului la care îl ridicase pronia.

Papa nu-și mărturisi totuși în nici un fel mânia; atâta doar că, prințul înfățișându-se chiar în aceeași zi, împreună cu numeroși seniori romani, spre a-i săruta vârful piciorului, cu gândul ascuns de a încerca să citească, pe chipul Sfântului Părinte, la ce trebuie să se aștepte sau în ce măsură trebuie să se teamă de omul acesta, a cărui fire nimeni nu apucase să o cunoască până atunci, își dădu seama că nu mai era de glumit. Noul papă, privindu-l într-un chip ciudat și neînvrednicindu-se să-i răspundă nici măcar cu un cuvânt la vorbele măgulitoare pe care i le adresă, principele se hotărî să descopere fără întârziere care erau intențiile Sanctității sale în privința lui.

Prin mijlocirea lui Ferdinando, cardinal de' Medici (fratele primei sale soții) și a ambasadorului catolic spaniol, ceru și

obțină o audiență din partea papei care îl primi chiar la el în cameră; aflându-se în fața Sanctității sale prințul rosti un discurs bine ticluit, în care, ferindu-se a pomeni ceva despre trecut, își mărturisi bucuria pe care i-o prilejuise noua sa demnitate, și se arătă gata să-i pună la dispoziție, ca un preacredincios vasal și slujitor, toată averea și toate forțele sale.

Papa¹ îl ascultă cu cea mai mare seriozitate pentru ca, în cele din urmă, să-i răspundă că nimeni nu dorea mai mult decât dânsul ca viața și faptele lui Paolo Giordano Orsini să fie pe viitor vrednice de sângele Orsinilor și al unui adevărat cavaler creștin; că, întrucât privește atitudinea pe care o avusese mai înainte față de sfântul scaun și față de persoana sa, a papei, nimeni nu-i putea spune mai lămurit decât propria sa conștiință, că, totuși domnia sa, prințul, putea fi convins de un lucru și anume că, după cum îi iartă cu dragă inimă greșelile pe care le va fi săvârșit împotriva lui Felice Peretti ca și împotriva lui Felice, cardinal Montalto, nu i-ar ierta cele pe care le-ar putea săvârși de aci încolo împotriva papei Sixt; că, prin urmare, îl sfătuia să izgonească numaidecât din casa și din cuprinsurile aflate sub ocârmuirea sa pe toți tâlharii (surghiuniții) și răufăcătorii cărora, până în momentul acela, le dăduse adăpost.

Sixt al V-lea avea ca nimeni altul însușirea de a nimeri drept la țintă, oricare ar fi fost tonul de care se sluzea vorbind; dar, când era supărat și amenințător, s-ar fi zis că din ochii săi țâșneau fulgere. Un singur lucru e sigur totuși: că prințul Paolo Orsini, obișnuit dintotdeauna să fie temut de papi, fu îndemnat să se gândească atât de temeinic la treburile sale datorită felului în care Sfântul Părinte îi vorbise, așa cum nu-i fusese dat să audă în ultimii treisprezece ani, încât, cum ieși din palatul Sanctității sale, se duse întins la cardinalul de' Medici să-i povestească cele

---

¹ Sixt al V-lea, papă în 1585, la șazeci și opt de ani, a rămas în scaun timp de cinci ani și patru luni; în multe privințe se aseamănă în chip izbitor cu Napoleon (n.a.).

întâmplare. În cele din urmă se hotărî, după sfatul cardinalului, să-i îndepărteze fără zăbavă pe toți oamenii certați cu justiția pe care îi adăpostise în palatul și pe moșiile săle, și chibzui cum să găsească mai repede un pretext plauzibil spre a părăsi de îndată teritoriile aflate în puterea acestui pontif atât de energic.

Trebuie să vă spun că prințul Paolo Orsini se îngrășase peste măsură; picioarele lui erau mai groase decât trupul unui om obișnuit, și unul dintre aceste picioare mătăhăloase pătimea de o boală numită *lupa* (lupoai), căreia i se spunea așa pentru că trebuia din belșug hrănită cu carne proaspătă aplicată pe partea beteagă; altminteri, apriga lăcomie a bolii negăsind la îndemână carne moartă pe care s-o mistuie, s-ar fi repezit să se înfrupte din carnea vie aflată în preajmă.

Meteahna aceasta era cel mai bun pretext pentru prinț ca să poată pleca la vestitele băi de la Albano, de lângă Padova, ținut ce depindea de republica venețiană; și porni la drum cu noua sa soție pe la mijlocul lui iunie. Albano era un liman ferit de orice primejdii pentru dânsul; căci, de mai multă vreme, casa Orsini se afla în strânse legături cu republica Veneției datorită unor servicii reciproce.

Văzându-se în sfârșit la adăpost, prințul nu se mai gândi decât să se bucure de plăcerile pe care i le puteau oferi diverse reședințe; în care scop, închirie trei palate de toată splendoarea: unul la Veneția, palatul Dandolo, pe strada Zacca; al doilea la Padova, palatul Poscarini ce răspundea spre minunata piață numită Arena; cel de-al treilea pe care îl alegea fusese cândva în stăpânirea familiei Sforza Pallavicini și se afla pe încântătorul țărm al lacului Guarda, la Salo.

Seniorii Veneției (guvernul republicii) primiră cu plăcere vestea sosirii în cuprinsurile cârmuite de ei a unui oaspete atât de înalt și se grăbiră să-i ofere o prea simandicoasă *condotta* (adică o sumă considerabilă plătită anual, și care trebuia folosită de principe spre a pune pe picioare o armată de două-trei mii de oameni aflată sub comanda lui). Prințul se descotorosi cu multă

dezinvoltură de această ofertă, răspunzându-le senatorilor că, deși, dintr-o firească aplecare ce există din moși-strămoși în familia sa se simțea din toată inima îndemnat a fi în slujba prealuminătei republici, totuși, fiind în momentul acela îndatorat față de regele catolic, nu socotea că se cade să facă un alt legământ. Un răspuns atât de categoric era menit să răcească entuziasmul senatorilor. Și de unde la început se gândiseră să-i facă, la sosirea lui în Veneția și în numele întregului popor, o primire cât se poate de măgulitoare, față de răspunsul său, hotărâră să-l lase să vină în cetate ca un simplu particular.

Prinzând de veste, prințul Orsini se decise ca nici să nu treacă măcar prin Veneția. Și cum se afla tocmai în vecinătatea Padovei, făcu un ocol prin aceste minunate meleaguri, îndreptându-se împreună cu toată suita spre locuința ce-l aștepta pregătită la Salo, pe malul lacului Guarda. Și petrecu acolo toată vara, în cele mai strălucitoare și mai felurite desfătări.

Sorocul schimbării (de reședință) sosind, prințul făcu câteva mici călătorii, în urma cărora observă că nu mai poate suporta oboseala drumului ca altădată; începu să fie îngrijorat de sănătatea sa și în cele din urmă chibzui să plece pentru câteva zile la Veneția, dar soția sa Vittoria îl convinse să-și mute gândul, sfătuindu-l să rămână mai departe la Salo.

Au fost unii care au socotit că Vittoria Accoramboni își va fi dat seama de primejdia ce amenința viața principelui, soțul său, și că-l îndemnase să rămână la Salo numai cu scopul de a-l îndupleca mai târziu să treacă granițele Italiei, bunăoară la elvețieni, statornicindu-se în vreun oraș liber; în acest fel se bizuia să-și pună la adăpost, în cazul când prințul s-ar fi prăpădit, atât persoana cât și averea ei proprie.

Că va fi fost sau nu întemeiată această părere, fapt este că lucrurile se petrecură cu totul altfel decât se crezuse, deoarece prințul, fiind lovit de un nou atac la Salo, în ziua de 10 noiembrie, presimți din capul locului ce-o să se întâmple.

I se făcu milă de biata soție; se gândea c-o să rămână, în floarea tinereții, cu reputația irosită la fel ca și averea, urâtă de capetele încoronate ale Italiei, prea puțin îndrăgită de familia Orsini, și fără nici o nădejde de a se mai putea căsători după moartea lui. Ca un senior mărinimos și leal, făcu, din propriul său imbold, un testament prin care căuta să asigure viitorul sărmanei oropsite. Îi lăsa în bani și giuvaericele o moștenire însemnată în valoare de o sută de mii de piaștri¹, pe lângă toți caii, trăsurile și mobilierul de care se folosiseră cu prilejul acestei călătorii. Restul averii urma să-i rămână lui Virginio Orsini, unicul său fiu, pe care îl avea de la prima sa soție, sora lui Francisc I, marele duce al Toscanei (aceea căreia îi ridicase zilele, cu încuviințarea fraților ei, pentru că îi fusese necredincioasă).

Dar cât de șubrede sunt prevederile oamenilor ! Dispozițiile menite să chezășuiască, după credința lui Paolo Orsini, o situație bine statornicită tinerei femei în restriște, se preschimbară pentru dânsa în surpături și ruine.

După ce semnă testamentul, în ziua de 12 noiembrie, prințul se simți ceva mai bine. În dimineața zilei de 13 i se luă sânge, iar doctorii, care nu mai întrezăreau vreo speranță decât printr-o dietă severă, plecară lăsând dispoziții precise să nu i se dea nimic de mâncare.

Dar abia apucaseră să iasă din cameră și prințul ceru cu tot dinadinsul să i se servească masa, și cum nimeni nu îndrăzni să i se împotrivească, se ospătă și bău ca de obicei. Nici nu isprăvi bine de mâncat că și căzu în nesimțire; și, cu două ceasuri înainte de scăpătutul soarelui, se sfârși.

După moartea subită a soțului ei Vittoria Accoramboni, însoțită de Marcello, fratele său, și de toată curtea răposatului prinț, se mută la Padova în palatul Foscari, în apropiere de Arena, palat pe care prințul Orsini îl luase cu chirie.

Puțin după sosirea ei, veni și fratele său Flaminio, care se bucura de sprijinul neprecupețit al cardinalului Farnese. Ducesa

---

¹ Aproape două milioane în 1837 (n.a.).

începu prin a face demersurile necesare pentru a intra în posesia legatului pe care i-l lăsase soțul; legatul respectiv se ridica la șaizeci de mii de piaștri bani gheață, sumă care urma să-i fie plătită în termen de doi ani și în care nu era cuprinsă dota, contradota, și nici giuvaericelele și mobilele ce se aflau în stăpânirea sa. Prințul Orsini specificase prin testament ca, fie la Roma fie în oricare alt oraș, după dorința ducesei, să se cumpere pe numele ei un palat în valoare de zece mii de piaștri, și o vie (conac) de șase mii; mai lăsase apoi cu limbă de moarte ca masa ei să fie îndestulată la fel ca și serviciul casei, așa cum se cuvenea unei femei de rangul său. Serviciul trebuia să fie asigurat de patruzeci de slujitori și de un număr corespunzător de cai.

Signora Vittoria se bizuia mult pe oblăduirea principilor de Ferrara, de Florența și de Urbino, și pe cea a cardinalilor Farnese și Urbino numiți executori testamentari de către răposatul principe. Trebuie de asemenea menționat că testamentul fusese întocmit la Padova și supus competenței eminentilor cărturari Parrizoli și Menochio, cei mai de seamă profesori ai universității din acel oraș, astăzi jurisconsulți cu o mare faimă.

Prințul Ludovico Orsini sosi la rândul său la Padova pentru a îndeplini îndatoririle pe care le avea față de defunctul principe și față de văduva acestuia, ca să poată pleca apoi în insula Corfu, al cărei guvernator fusese numit de către prealuminata republică.

De la început se iscă o neînțelegere între signora Vittoria și prințul Ludovico, în privința cailor răposatului principe, despre care prințul spunea că nu sunt propriu-zis mobile în înțelesul curent al cuvântului; ducesa însă argumenta că trebuiau considerați drept mobile propriu-zis, și până la urmă rămase stabilit ca ducesa să-i țină în folosință până ce se va lua o hotărâre în privința aceasta; drept garanție, dânsa îl dădu pe seniorul Sdardi din Bergamo, condotier, al seniorilor venețieni, gentilom foarte bogat și printre cei mai cu vază în patria sa.

O nouă zădărnici se stârni în legătură cu un număr de vase de argint, pe care răposatul duce le lăsase prințului Ludovico în gaj

pentru o sumă de bani luată cu împrumut de la acesta. Totul fu hotărât pe calea justiției, căci înălțimea sa (ducele) de Ferrara se străduia ca ultimele dorințe ale defunctului prinț Orsini să fie aduse întocmai la îndeplinire.

Cea de-a doua pricină fu lămurită în ziua de 23 decembrie, care cădea într-o duminică.

În noaptea următoare, patruzeci de oameni pătrunseră în casa numitei Accoramboni. Toți erau îmbrăcați în straie de pânză, năstrușnic croite și ticluite în așa fel încât să nu poată fi recunoscuți decât după glas; iar atunci când se chemau între ei, foloseau niște nume convenționale.

Porniră mai întâi în căutarea ducesei și, când o găsiră în sfârșit, unul dintre ei o înștiință: „Acum ți s-a împlinit sorocul“.

Și, fără să-i dea nici o clipă de răgaz, deși dânsa cerea să fie lăsată să se roage Celui de Sus, îi împlântă un pumnal cu lamă îngustă sub sânul stâng, și, în timp ce răsucea jungherul în toate părțile, hainul o întreabă în câteva rânduri pe biata victimă dacă îi nimerise inima; în cele din urmă nefericita își dădu sufletul. Între timp, ceilalți îi căutau pe frații ducesei, dintre care unul, Marcello, scăpă nevătămat fiindcă nu reușiră să dea peste el în palat; celălalt fu ciuruit cu o sută de lovituri de pumnal. Ucigașii lăsară morții lungiți pe jos, și toată casa potopită de lacrimi și țipete; și după ce înșfăcăară sipetul cu giuvaericele și bani, se făcură nevăzuți.

Vestea ajunse îndată la urechile magistraților din Padova; aceștia purceseră la recunoașterea trupurilor neînsuflețite și cerură porunci de la Veneția.

Toată ziua de luni, lume peste lume se îmbulzi la palat și la biserica Eremitilor ca să vadă cadavrele. Privitorii erau cuprinși de milă, mai ales văzând-o pe ducesa atât de frumoasă: deplângeau soarta ei amarnică *et dentibus fremebant* (și scrâșneau din dinți) împotriva ucigașilor; deocamdată însă nu li se cunoștea numele.

Cum datorită unor indicii destul de puternice cei din *la corte* aveau oarecare bănuieli că omorul fusese săvârșit din ordinul, sau în orice caz, cu încuviințarea numitului prinț Ludovico, i se trimise acestuia din urmă o chemare, iar prințul vrând să între în *la corte* (în tribunalul) preailustrului căpitan împreună cu o suită de patruzeci de oameni înarmați, fu oprit în poartă și i se spuse să ia cu sine numai trei-patru dintre ei. Dar în momentul în care aceștia treceau pragul, ceilalți se năpustiră după ei, îmbrâncind străjile, așa încât pătrunseră înăuntru cu toții.

Ajungând în fața preailustrului căpitan, prințul Ludovico se plânse de felul cum fusese tratat, arătând că nici un cap încoronat nu-i făcuse până atunci un asemenea afront. La întrebarea preailustrului căpitan: dacă știa ceva în legătură cu moartea signorei Vittoria și cu cele întâmplate în noaptea din ajun, prințul răspunse că da, și că dăduse dispoziții ca totul să fie adus la cunoștința justiției. Și cum se pregăteau să-i aștearnă răspunsul pe hârtie, le spusese că persoanele de rangul său nu erau datoare să se supună la această formalitate și că, așijderea, nu se cădea nici să fie cercetați.

Prințul Ludovico ceru îngăduința de a trimite o ștafetă la Florența cu o scrisoare către prințul Virgino Orsini, ca să-l înștiințeze despre proces și despre crima întâmplată. Le arătă apoi un răvaș dinainte ticluit, și care nu era cel adevărat, și rugămintea îi fu împlinită.

Ștafeta trimisă fu însă oprită afară din oraș și percheziționată cu luare-aminte; pe lângă scrisoarea pe care o arătase prințul Ludovico, se mai găsi încă o epistolă ascunsă în cizmele curierului și care avea următorul cuprins:

SENIORULUI VIRGINIO ORSINI

PREALUMINATE SENIOR,

„Am adus la îndeplinire ceea ce fusese hotărât între noi în așa fel, încât am reușit să-l păcălesc pe multpreavestitul Tondini (probabil, numele înaltului magistrat care îl cercetase pe prinț la

corte) cu atâta iscusință, că trec drept omul cel mai de ispravă din lume. Am făcut treaba cu mâna mea, astfel că nu uitați să trimiteți numaidecât oamenii despre care a fost vorba.”

Impresionați de această scrisoare, magistrații se grăbiră s-o trimită la Veneția; din ordinul lor, porțile orașului fură zăvorâte, iar zidurile împănate cu soldați care străjuiau zi și noapte. Se dădu citire unei ordonanțe prin care oricine ar fi cunoscut numele ucigașilor și nu s-ar fi dus să dea în vileag tot ce știa justiției era amenințat cu cele mai strașnice pedepse. Aceia dintre făptași care ar fi depus mărturie împotriva vreunuia dintre ai lor puteau fi încredințați că nu vor avea nimic de pătimit, ba chiar că vor primi o răsplată în bani. Dar, pe la orele șapte noaptea, în ajunul Crăciunului (24 decembrie, către miezul nopții), Aloisio Bragadini sosi de la Veneția cu largi împuterniciri din partea senatului și cu ordinul de a aresta cu orice preț, vii sau morți, pe numitul prinț Ludovico și pe toți oamenii săi.

Sus-numitul avogador Bragadini ținu, împreună cu seniorul căpitan și cu seniorul podesta, o consfătuire în fortăreață.

Întreaga miliție, pedestră sau călare, primi porunca, sub pedeapsa cu spânzurătoarea (*lo foca*) de a înconjura, înarmată până în dinți, locuința numitului senior Ludovico care se afla în vecinătatea fortăreței, lângă biserica Sant Augustino, în piața Arena.

A doua zi dimineată (adică în ziua de Crăciun) se trâmbiță în tot orașul un ucaz prin care bărbații din oastea lui San Marco erau îndemnați să se înarmeze neîntârziat și să alerge la locuința prințului Ludovico; acei care duceau lipsă de arme erau chemați la fortăreață ca să li se dea tot ce poșteau; ucazul făgăduia de asemenea o răsplată de două mii de ducăți aceluia care l-ar fi adus *la corte*, viu sau mort, pe numitul prinț Ludovico, și câte cinci sute de ducăți pentru predarea oricăruia dintre oamenii acestuia. Ba mai mult încă, porunca spunea ca nimeni să nu se apropie de casa prințului dacă nu era înarmat, ca să nu încurce

drumul celor care ar fi nevoiți să lupte în cazul când acesta ar socoti de cuviință să încerce a sparge încercuirea.

În același timp, se așezară în bătaie puști pe metereze, mortiere și artilerie grea pe vechile ziduri din fața casei în care locuia prințul; tot atâtea fură orânduite pe zidurile noi de pe care se vedea spatele locuinței respective. Tot în partea aceasta fusese plasată și cavaleria, în așa fel încât să se poată deplasa cu ușurință, dacă ar fi fost cumva nevoie de ea. Pe malurile râului Brenta, oamenii roboteau îngrămădind bănci, dulapuri, căruțe și orice alte lucruri care ar fi putut sluji drept parapete. În febul acesta se bizuiau să împiedice manevrele asediaților, dacă aceștia ar fi încercat să pornească atacul în rânduri strânse împotriva poporului. Parapetele mai aveau totodată menirea de a-i ocroti pe tunari și pe ostași de bătaia archebuzelor mănuite de asediați.

În fine se aduseră bărci pe râu, în fața și pe laturile casei prințului, bărci în care se aflau oameni înarmați cu muschete și alte arme destinate să-l stânjenească pe dușman, în cazul când ar fi căutat să iasă din încercuire; în același timp, se ridicară baricade pe toate străzile.

În vreme ce făceau aceste pregătiri, sosi o scrisoare întocmită în termeni cât se poate de cuviincioși, prin care prințul se plângea că era socotit vinovat și că se vedea năpăstuit ca un dușman, ba chiar ca un răzvrătit, înainte de a se fi cercetat îndeaproape pricina. Scrisoarea fusese alcătuită de Liveroto.

În ziua de 27 decembrie, trei nobili, din protipendada orașului, fură trimiși în solie de magistrați la senior Ludovico, care avea cu sine, în casă, patruzeci de oameni, toți foști ostași deprinși a înfrunta primejdiile. Îi găsiră străduindu-se să-și întărească poziția cu pălimare de scânduri și saltele ude, și să-și pregătească archebuzele.

Cei trei gentilomi îi declarară prințului că magistrații erau hotărâți să-l ia zălog pe domnia sa; drept aceea îl sfătuiră să se predea de bunăvoie, adăugând că, făcând acest pas, înainte de a se fi ajuns la silnicie, se putea aștepta la oarecare îndurare din

partea lor. La care, seniorul Ludovico răspunse că, dacă, mai întâi, garda pusă în jurul casei sale era ridicată, era gata să se înfățișeze magistraților însoțit de doi-trei dintre oamenii săi, pentru a descurca lucrurile, cu condiția expresă că în orice caz va fi liber să se întoarcă mai apoi acasă.

Solii luă aceste propuneri scrise de mâna lui și se înapoiară să le arate magistraților, care hotărâră să respingă condițiile, dând urmare îndeosebi sfaturilor prealuminatului Pio Enea și ale altor nobili aflați de față. Emisarii se duseră iarăși la prinț pentru a-l înștiința că, dacă nu se înduplecă să se predea fără nici o tocmeală, aveau să-i spulbere casa cu tunurile; la care prințul răspunse că mai curând ar vrea să moară decât să-și plece grumazul în felul acesta.

Magistrații dădură semnalul bătăliei și, deși ar fi putut nimici casa aproape din temelii cu o singură bătaie a gurilor de foc, socotiră cu cale să fie mai cruțători la început, să vadă dacă nu cumva asediații vor consimți să se predea.

Această tactică se dovedi de folos, și astfel San Marco ajunse a economisi o mulțime de bani pe care ar fi trebuit să-i cheltuiască pentru a pune din nou pe picioare zidurile dărâmate ale palatului asediat, deși nu toată lumea era de acord cu ea. Dacă oamenii seniorului Ludovico s-ar fi hotărât fără să mai stea în cumpănă și ar fi ieșit buluc afară din casă, izbânda ar fi fost destul de îndoielnică. Toți erau soldați căliți; nu duceau lipsă nici de muniții, nici de arme, nici de curaj, și mai cu seamă aveau tot interesul să învingă; căci nu era oare mai bine pentru ei, în cazul cel mai nefericit, să moară fulgerați de o archebuză decât răpuși de mâna călăului ?

De altfel, cu cine aveau de-a face ? cu niște bieți asediatori care abia știau să umble cu armele, și în cazul acesta seniorii s-ar fi căit de îngăduința și bunăvoința lor firească.

Începură deci prin a bate în colonada care se afla în fața casei; pe urmă, ținând ceva mai sus, dărâmară peretele din spatele coloanelor. Între timp, cei din casă trăgeau de zor cu archebuzele

fără nici un rezultat însă decât doar că răniră l-a umăr un om din mulțime.

Seniorul Ludovico răcnea din răsputeri: La luptă ! la luptă ! război ! război ! Și nu stătea o clipă locului, punând oamenii să topească vasele de cositor și cercevelele de plumb de la ferestre, ca să facă gloanțe. S-ar fi părut că se pregătea să iasă din încercuire; asediatorii însă luară noi măsuri, aducând în față artileria de calibru mai mare.

La prima salvă de tunuri, se prăbuși o parte din casă, și un oarecare Pandolfo Leupratti din Camerino se nimeri să cadă în mijlocul dărâmurilor. Era un om plin de curaj și un tâlhar de frunte. Fusesse surghiunit din cuprinsurile ocârmuite de sfânta Biserică, iar înălțimea sa seniorul Vitelli pusese un premiu de patru sute de piaștri pe capul lui, pentru asasinarea lui Vincenzo Vitelli, care fusese atacat în trăsură și ucis cu focuri de arcebuza și lovituri de pumnal de sus-numitul Pandolfo și de oamenii săi la îndemnul prințului Ludovico Orsini. Năucit din pricina căzăturii, Pandolfo nu era în stare să miște măcar un deget; unul dintre slujitorii seniorilor Caidi Lista tăbări asupra lui înarmat cu un pistol, și, ca un adevărat viteaz, îi reteză capul, pe care se grăbi să-l ducă în fortăreață și să-l înfățișeze magistraților.

Puțin după aceea, o nouă salvă de artilerie doborî o parte din casă, și odată cu ea și pe contele di Montemelino din Perugia care își află mormântul printre ruine, zdrobit de ghiulea.

Văzură mai apoi ieșind cineva din casă: era colonelul Lorenzo, un om foarte bogat, care făcea parte din rândurile nobilimii din Camerino, și care în diferite împrejurări dăduse dovezi de vitejie, fiind ținut în mare cinste de prinț. Colonelul era hotărât să-și vândă scump pielea; dar, când să tragă cu arcebuza, deși roata încărcătoarei se învârti, se întâmplă poate din voia Celui de Sus ca arma să nu ia foc, și, chiar în aceeași clipă, un glonț îi săgetă trupul. Cel care-l ochise era un biet amărât, pedagog la școala de la San Michele. Dar când să se ducă să-i retez capul pentru a căpăta răsplata făgăduită, i-o luă înainte

alții mai sprinteni și mai ales mai voinici decât el, care înșfăcăra punga, centironul, pușca, banii și inelele colonelului, și totodată îi tăiară și capul.

Faptul că pieriseră amândoi oamenii săi de nădejde avu darul să-l tulbure peste măsură pe prințul Ludovico și după cum se putea vedea nu se mai gândea să mai facă nici o mișcare.

Seniorul Filenfi, intendent al casei și secretarul său fără livrea, făcu semn de la un balcon cu o batistă albă că se predă. Ieși apoi din casă și fu escortat până la cetățuie de către Anselmo Suardo, locțiitor al seniorilor (magistrați) care-l *ducea de braț*, așa cum se spune că era obiceiul în timp de război. Cercetat pe loc, secretarul mărturisi că el nu avea nici un amestec în cele întâmplate, deoarece sosise chiar în ajunul Crăciunului de la Veneția, unde se opriese câteva zile pentru a pune la cale treburile prințului.

Îl întrebară câți oameni se aflau în jurul acestuia. „Douăzeci-treizeci de persoane“, răspunse el.

I se ceru numele lor; secretarul răspunse că erau vreo opt-zece care, fiind oameni de soi, mâncau ca și el, la masa prințului, și că pe aceștia știa cum îi cheamă, dar că pe ceilalți, niște vântură-țară, aciuiți de curând în preajma prințului, nu-i cunoștea prea bine.

Le destăinui așadar numele a treisprezece persoane, printre care și fratele lui Liveroto.

Curând după aceea, artileria instalată pe zidurile orașului deschise focul. Soldații se așezară la pândă în casele din vecinătate pentru a-i împiedica pe oamenii prințului a da bir cu fugiții. Prințul, care trecuse prin aceleași primejdii ca și cei doi ce își aflaseră moartea așa cum am arătat, le spuse celor din jur să reziste până nu vor fi văzut o hârtie scrisă de mâna lui, însoțită de un anumit semn; după care se predă sus-numitului Anselmo Suardo. Și, pentru că nu putea fi luat cu trăsura, așa cum cerea eticheta, din pricina mulțimii ce împânzea locul și a baricadelor ridicate pe străzi, rămase hotărât să meargă pe jos. Porni înconjurat de oamenii lui Marcello Accoramboni; alături de el

mergeau seniorii *condottieri*, loctiitorul Suardo și alți căpitani și gentilomi din oraș, cu toții înarmați până în dinți. Venea apoi un alai întreg de militari și de soldați din cetate. Prințul Ludovico era îmbrăcat în haine cafenii, cu stiletul la șold și cu mantia elegant petrecută pe braț. *Să fi luptat eu !* spuse cu un zâmbet plin de dispreț ca și când ar fi lăsat să se înțeleagă că ar fi ieșit biruitor. Conduc în fața seniorilor, îi salută numai de cânt.

– Domnilor, sunt prizonierul acestui gentilom, rosti el, arătând spre signor Anselmo, și vă mărturisesc că-mi pare nespuse de rău de toate cele întâmplare, dar n-a fost din vina mea.

După ce căpitanul porunci să i se ia stiletul pe care îl purta la șold, se rezemă de un balcon și se apucă să-și taie unghiile cu o pereche de forfecuțe pe care o găsi acolo.

I se ceru să spună numele celor care rămăseseră în casă: prințul îi pomeni printre alții pe colonelul Liveroto și pe contele Montemelino despre care s-a vorbit mai sus, adăugând că ar fi gata să dea zece mii de piaștri ca să-l răscumpere pe unul dintre ei, iar că pentru celălalt și-ar da și sângele. Ceru apoi să fie depus într-un loc vrednic de dânsul. Făgăduindu-i-se că i se va face pe plac, scrise cu mâna lui câteva rânduri către oamenii săi, poruncindu-le să se predea, și le trimise inelul ca semn. Îi spuse apoi seniorului Anselmo că vrea să-i dăruiască spada și pușca sa, rugându-l ca, după ce le va fi găsit acasă la dânsul să se slujească de ele în amintirea sa, fiind armele unui gentilom și nicidecum ale unui soldat de rând.

Intrând în casă, ostașii o cercetară cu grijă, și făcură pe loc apelul oamenilor prințului, care se aflară a fi în număr de treizeci și patru, și care fură depuși, doi câte doi, în temnița palatului. Morții fură lăsați pradă câinilor, și soldații se grăbiră să dea de știre celor de la Veneția de tot ce se întâmplase.

Se constată că mulți dintre soldații prințului Ludovico, considerați compliciti săi, nu erau de găsit; se dădu un ucaz prin care nimeni nu avea voie să-i adăpostească, cei care ar fi nesocotit această poruncă urmau a fi pedepsiți cu dărâmarea

locuinței și cu confiscarea averii; iar celor care i-ar fi denunțat li se făgăduia o răsplată de cincizeci de piaștri. Datorită acestor măsuri, reușiră să descopere pe câțiva dintre ei.

De la Veneția se trimise o fregată la Candia, pentru a duce seniorului Latino Orsini porunca de a se înapoia neîntârziat în vederea unui lucru de cea mai mare însemnătate, și se crede că va fi mazit.

Ieri-dimineață, adică de Sfântul Ștefan, toată lumea se aștepta să asiste la executarea prințului Ludovico, sau să audă povestindu-se că fusese sugrumat în închisoare; și toată lumea se arăta mirată văzând că nu se întâmplă nimic, întrucât prințul nu era o pasăre care să stea prea mult închisă în colivie. În noaptea următoare însă procesul avu loc, și, de Sfântul Ioan, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, se află că numitul senior fusese strangulat și că întâmpinase moartea cu toată seninătatea. Rămășițele-i pământești fură purtate îndată după aceea la catedrală, fiind petrecute de clericii sfântului lăcaș și de călugării iezuiți. Rămase apoi toată ziua pe o masă în mijlocul bisericii pentru ca norodul să aibă ce vedea și pentru a sluji drept pildă celor ce nu cunoșteau încă viața.

A doua zi, trupul neînsuflețit fu pornit spre Veneția așa cum lăsase prin testament, și acolo fu îngropat.

Sâmbătă doi dintre oamenii săi fură spânzurați; primul și cel mai de seamă se numea Furio Savorgnono, celălalt era un om de rând. Luni, adică în penultima zi a anului mai sus amintit, fură spânzurați încă treisprezece, printre care câțiva erau de viță aleasă; alți doi, un căpitan anume Splendiano și contele Paganello, fură purtați prin piață și torturați puțin cu clești înroșiți; ajungând la locul osândeii, fură culcați la pământ cu lovituri de măciucă și după ce se prăbușiră cu capetele sparte, fură tăiați în bucăți, înainte de a fi apucat să-și dea sufletul. Amândoi erau nobili, și, înainte de a se fi apucat de blestemății, fuseseră foarte bogați. După câte se spune contele Paganello ar fi fost acela care o ucisese cu atâta cruzime pe signora Vittoria

Accoramboni, așa cum am arătat. Alții întâmpină însă că prințul Ludovico, în scrisoarea mai sus pomenită, mărturisește a fi săvârșit el însuși fapta cu mâna lui; poate că va fi spus-o numai așa, din fanfaronadă, așa cum făcuse mai înainte la Roma când pusese să-l ucidă pe Vicelli, sau ca să câștige și mai mult bunăvoința prințului Virginio Orsini.

Înainte de a primi lovitura de grație, contele Paganello fu străpuns în câteva rânduri cu un cuțit sub sânul stâng pentru a-i înțepa inima, așa cum făcuse el cu biata sa victimă. Din care pricină un șuvoi de sânge îi gâlgâia din piept. În starea aceasta, spre marea mirare a tuturor, mai apucă să trăiască peste o jumătate de ceas. Era un bărbat de patruzeci și cinci de ani care părea înzestrat cu o forță deosebită.

Furcile în care osândiții sunt spânzurați mai stau și acum în picioare, așteptând să-i trimită pe lumea cealaltă și pe ceilalți nouăsprezece care au mai rămas, îndată ce vor fi trecut toate sărbătorile. Dar, deoarece călăul este frânt de oboseală, iar poporul pare a fi între viață și moarte după atâtea morți la care a asistat, execuția a fost amânată cu două zile. Se crede că nici unul dintre ei nu va scăpa cu viața. Dintre oamenii prințului Ludovico, unul singur ar putea să fie cruțat și anume intendentul casei sale, signor Filenfi, care se luptă din răspuțeri, și în adevăr este un lucru de cea mai mare însemnătate pentru dânsul, pentru a dovedi că n-a avut nici un amestec în cele întâmplate.

Nimeni nu-și aduce aminte, chiar dintre cei mai vârstnici cetățeni ai orașului Padova, ca vreodată, printr-o sentință mai dreaptă să se fi ridicat viața atâtor persoane, dintr-o trăsătură de condei. Iar seniorii (din Veneția) și-au cucerit un nume plin de cinste și o mare faimă în ochii celor mai civilizate popoare.

(Rânduri adăugate de altă mână:)

Francesco Filenfi, secretar și *maestro di casa*, a fost condamnat la cincisprezece ani închisoare. Paharnicul (*copiere*) Onorio Adami din Fermo, împreună cu alți doi, la câte un an închisoare; alți șapte au fost condamnați la galere cu lanțuri de picioare, și în sfârșit șapte au fost eliberați.

FAMILIA CENCI

1599

Don Juan, personajul lui Molière, este fără îndoială un afemeiat, dar în primul rând este un om de societate: înainte de a da ascultare imboldului nestăvilit ce-l mână în calea femeilor frumoase, el caută să se modeleze după un anumit tipar ideal, dorește să fie un om cu precădere admirat la curtea unui rege tânăr, galant și spiritual.

Don Juan așa cum și l-a închipuit Mozart este mai aproape de natură și mai puțin francez; se gândește mai puțin la *părerea altora*; nu caută cu orice preț să se *furlandisească*, precum spune baronul de Foeneste, eroul lui d'Aubigné. În Italia nu avem decât două portrete ale lui don Juan, așa cum se va fi înfățișat în această minunată țară, în secolul al șaisprezecelea, la obârșia renăscândeii civilizații.

Dintre aceste două portrete, unul îmi este peste putință să-l dau în vileag, veacul nostru fiind prea *scortos* și, cu acest prilej, trebuie să amintesc un cuvânt de duh pe care l-am auzit adeseori în gura lordului Byron: *This age of cant*¹. Ipocrizia aceasta atât de supărătoare și care nu înșală pe nimeni prezintă imensul avantaj de a da apă la moară zevzecilor: motiv pentru ei să se scandalizeze fiindcă cineva ar fi spus cutare lucru, fiindcă nu știu cine ar fi îndrăznit să râdă de cutare altul etc. În schimb are neajunsul de a restrânge peste măsură domeniul istoriei.

Cu îngăduința cititorului de bun-gust, îi voi împărtăși cu toată smerenia o schiță istorică asupra celui de-al doilea don Juan,

---

¹ Epoca lui nu se poate (în sens de ipocrizie puritană) (engl.).

singurul despre care este permis să se vorbească în anul de grație 1837; numele său este *Francesco Cenci*.

Pentru ca don Juan să poată vedea lumina zilei, trebuie să existe ipocrizie pe lume. În antichitate, don Juan ar fi fost un simplu efect fără cauză; pe vremea aceea religia era o adevărată sârbătoare, îndemnându-i pe muritori să guste plăcerea; cum ar fi putut prin urmare să înfierceze oamenii care făceau dintr-o asemenea plăcere unica lor preocupare în viață ? Numai ocârmuirea vorbea despre *înfrânare*, interzicând orișice lucru care putea fi dăunător patriei, adică interesului obștesc în adevăratul înțeles al cuvântului și nicidecum ceea ce nu putea să-i strice decât individului care săvârșea lucrul respectiv.

Orice bărbat care umbla după femei și avea destui bani putea deci să fie un don Juan la Atena și nimeni nu avea nimic de zis; nimeni nu propovăduia în gura mare că viața pământească s-ar asemui cu o vale a plângerii și c-ar fi un lucru de laudă să cauți cu tot dinadinsul suferința.

Nu cred că don Juanul atenian ar fi ajuns la crimă atât de repede ca don Juanul monarhiilor moderne; acesta din urmă simte o plăcere deosebită să braveze opinia publică și încă de la primii săi pași, în tinerețe, și-a închipuit că nu urmărește altceva decât să înfrunte ipocrizia.

A viola legile sub monarhia lui Ludovic al XV-lea, bunăoară a trage cu pușca într-un țiglar, făcându-l să se prăbușească de pe acoperișul casei pe care o învelea, nu era cea mai bună dovadă că trăiai în anturajul monarhului, că știai ce înseamnă să fii om de lume și că prea puțin îți păsa de judecător ? *A nu te sinchisi de judecător* nu era primul pas, nu era o încercare cu care își începea cariera orice mic don Juan ?

În lumea noastră femeile nu mai sunt la modă, de aceea don Juanii s-au mai rărit; dar pe vremea când mai existau încă, își făceau debutul îndeobște căutând să-și satisfacă niște plăceri cât se poate de firești și în același timp fălindu-se că înfruntă ideile religioase ale contemporanilor, idei ce li se păreau lipsite de un

fundament rațional. Abia mai târziu, când a început să se pervertească, don Juan descoperă o voluptate nebănuită în faptul de a înfrunta părerile pe care în sinea lui le socotea juste și raționale.

Tranziția aceasta probabil era foarte greu de înfăptuit la cei din vechime și de abia în timpul împăraților romani și numai sub aceia ce au domnit după Tiberiu și Capreu, întâlnim libertini care îndrăgesc desfrâul în sine, adică pentru plăcerea de a brava părerile raționale pe care le împărtășeau contemporanii lor.

Prin urmare, convingerea mea este că posibilitatea rolului satanic al lui don Juan se cuvine să fie atribuită religiei creștine. Fără doar și poate, religia creștină este aceea care a propovăduit omenirii că un biet sclav, un gladiator, avea un suflet înzestrat cu aceleași însușiri și aceeași demnitate ca și sufletul cezarului, într-un tot egal cu al său; așadar, ei trebuie să-i mulțumim pentru faptul că sentimentele gingașe au apărut pe lume; de altfel sunt convins că, mai curând sau mai târziu, aceste sentimente ar fi ieșit cu siguranță la iveală în mijlocul popoarelor. *Eneida* bunăoară este mult mai *duioasă* decât *Iliada*.

Doctrina lui Isus era asemănătoare cu a filozofilor arabi, contemporanii săi; singurul lucru nou ce a pătruns în lume, ca urmare a învățăturilor propovăduite de Sfântul Pavel, a fost alcătuirea unui cin preoțesc, cu totul deosebit de restul cetățenilor, având chiar interese opuse¹.

Cinul acesta a căutat cu tot dinadinsul să întrețină și să întărească *sentimentul religios*; a născocit tot felul de lucruri făcute a inspira respectul, tot felul de obiceiuri menite a răscoli cugetele oamenilor de toată starea; începând cu păstorul neștiutor de carte și sfârșind cu bătrânul curtean blazat; s-a priceput să asocieze amintirea lui cu impresiile pline de farmec ale copilăriei; n-a lăsat să-i scape nici o ocazie, de câte ori bântuia vreo molimă sau se întâmpla cine știe ce nenorocire cumplită, ca

---

¹ Vezi Montesquieu, *Politique des Romains dans la religion* (*Politica romanilor pe tărâm religios*) (n.a.).

să sporească spaima și odată cu ea să întărească *sentimentul religios* sau cel puțin ca să ridice un lăcaș de toată frumusețea, cum ar fi bunăoară biserica *Salute* din Veneția.

Existența acestui cin a prilejuit un lucru într-adevăr minunat: sfântul papă Leon ținând piept, fără a face uz de *forța fizică*, sângerosului Attila și hoardelor lui de barbari, ce înspăimântaseră China, Persia și pe gali.

Așadar, religia ca și puterea absolută temperată de pamflete, adică ceea ce se numește monarhia franceză, au dat naștere unor zămisliri ciudate pe care lumea, de bună seamă, n-ar fi avut parte să le vadă niciodată, dacă ar fi fost văduvită de aceste două instituții.

Printre aceste zămisliri, bune sau rele, dar în orice caz neobișnuite și curioase și care, fără îndoială, ar fi stârnit mirarea lui Aristotel, Polibiu, August precum și a altor minți luminate din antichitate, nu cred că greșesc socotind și caracterul cu drept cuvânt modern al lui don Juan. După părerea mea el este un produs al *instituțiilor ascetice* ale papilor ce au păstorit după epoca lui Luther; fiindcă Leon al X-lea și curtea sa (1506) se călăuzeau mai mult sau mai puțin după principiile religiei din Atena.

Don Juan, piesa lui Molière, a fost reprezentată la începutul domniei lui Ludovic al XIV-lea, la 15 februarie 1665; atunci monarhul nu devenise încă bigot și totuși cenzura ecleziastă a suprimat scena cu *sărmanul din pădure*. Pentru a căpăta mai multă autoritate, această cenzură se străduia să-l convingă pe tânărul domnitor, care era cât se poate de ignorant, că termenul jansenist ar fi sinonim cu acela de *republican*¹.

La origină, piesa a fost scrisă de un spaniol, Tirso de Molina²; pe la 1664 o trupă italiană jucase cu mare succes la Paris o

---

¹ Saint-Simon, *Memoires de l'abbé Blache* (*Memoriile abatelui Blache*) (n.a.).

² Nume împrumutat de un călugăr, om de spirit, fray Gabriel Téllez, care făcea parte din ordinul Milostivirii; de pe urma lui au rămas o seamă de piese cuprinzând scene cu adevărat geniale, printre care *Sfiosul la Curte*. Telléz a scris trei sute de comedii, dintre care șaiszeci sau optzeci se mai păstrează încă. S-a stins din viață pe la 1610 (n.a.). În realitate Tirso de Molina moare în 1648 (n.rec.).

prelucrare după această piesă. Pe cât se pare, este comedia cea mai des reprezentată din lume. Și asta pentru că în țesătura ei intră atât diavolul cât și dragostea, atât teama de chinurile iadului cât și pasiunea înflăcărată pentru o femeie, adică tot ce poate fi mai cumplit și mai fermecător pentru un om care a depășit cât de cât starea de sălbăticie.

Nu este de mirare că personajul lui don Juan a fost introdus în literatură de un poet spaniol. În viața acestui popor dragostea ocupă un loc însemnat: este un sentiment cât se poate de serios și care determină implacabil sacrificiul oricărei alte pasiuni, chiar și – cine ar crede – sacrificiul *vanității* ! La fel ca în Germania și în Italia. La drept vorbind, Franța este singura țară cu desăvârșire scutită de această patimă, din pricina căreia un străin este gata să facă atâtea nesăbuițe: bunăoară, să se însoare cu o fată săracă sub cuvânt c-ar fi frumoasă și că este îndrăgostit lulea de dânsa. În Franța, fetele, chiar dacă sunt urâte, nu duc totuși lipsă de admiratori; ceea ce dovedește că suntem oameni pățiți. Aiurea însă nu le rămâne altceva de făcut decât să se călugărească, de aceea mănăstirile sunt atât de necesare în Spania. Pe acele meleaguri, fetele nu mai au zestre și, datorită acestui obicei, dragostea a reușit să fie pururea biruitoare. Pe când în Franța dragostea n-a fost silită oare să se refugieze la etajul al cincilea, adică în locuințele fetelor sortite să nu se poată mărita niciodată cu acte întocmite de notarul familiei ?

Despre don Juan, eroul lordului Byron, nu merită să vorbim, nefiind decât un *Faublas*, adică un tânăr chipeș și insignifiant, asupra căruia curg potop cele mai felurite și neverosimile noroace.

Așadar făptura aceasta ciudată era hărăzită să iasă pentru prima oară la lumina zilei în Italia și anume în secolul al XVI-lea. Fiindcă numai în Italia și în cel de-al XVII-lea veac o prințesă putea să spună, înfruptându-se cu nespūsă desfătare dintr-o înghețată, la sfârșitul unei zile de cumplit zăduf: *Ce rău îmi pare că nu-i un păcat !*

Sentimentul acesta, după părerea mea, stă la temelia alcătuirii sufletesti a lui don Juan și, precum se vede, religia creștină îi este necesară.

Drept care un autor napolitan se întreabă: „Nu înseamnă oare nimic să înfrunți mânia cerului, fiind în același timp încredințat c-ar putea să te trăsnească pe loc, prefăcându-te într-un pumn de cenușă ? De unde și voluptatea neasemuită, pe cât se spune, de a face dragoste cu o călugăriță, și mai cu seamă o călugăriță foarte cuvioasă, care își dă prea bine seama c-a săvârșit un păcat și cere îndurarea lui Dumnezeu cu aceeași râvnă fierbinte cu care păcătuiește”¹.

Să ne închipuim un creștin depravat până în măduva oaselor, născut la Roma, pe vremea când neînduplecatul Pius al V-lea reîntronase sau scornise o sumedenie de practici meticuloase, cu desăvârșire străine de principiile atât de simple ale unei morale care consideră virtute numai *ceea ce poate fi de folos oamenilor*. Necruțătoarea Inchiziție, atât de necruțătoare încât a avut o existență de scurtă durată în Italia, fiind nevoită să se refugieze în Spania, fusese de curând întărită² și toată lumea îi știa de frică. Timp de câțiva ani, cele mai crâncene pedepse erau hărăzite oricui n-ar fi îndeplinit sau și-ar fi mărturisit în public disprețul

---

¹ Dominico Paglietta (n.a.). Comentatorul ediției franceze, H. Martineau, adaugă: „Sub numele de Domenico Paglietta îl putem recunoaște pe prietenul lui Stendhal, Domenico di Fiore, care a fost *paglietta* (avocat pledant) la Neapole. Afirmția din text, atribuită unui autor italian, a fost făcută deci de di Fiore sau este inventată de Stendhal” (n.a.).

² Sfântul Papă Pius al V-lea Ghisleri, de origină piemontez, al cărui chip uscățiv și sever îl vedem săpat pe mormântul papii Sixt al V-lea la Santa Maria Maggiore, era *mare închizitor* când a fost ridicat în scaunul Sfântului Petru, adică în anul 1566. A fost capul bisericii timp de șase ani și douăzeci și patru de zile. A se cerceta scrisorile sale, publicate de domnul de Potter, singurul om în clipa de față care cunoaște foarte bine acest moment istoric. Lucrarea domnului de Potter, nesecat izvor de mărturii, e rodul a 14 ani de studii sânguincioase în bibliotecile din Florența, Veneția și Roma (n.a.).

față de aceste amănunțite și meschine practici ridicate la rangul celor mai sfinte îndatoriri religioase; văzând cum toți cetățenii, cu mic cu mare, tremurau de spaima cumplitelor legi ale Inchiziției, cetățeanul depravat despre care am pomenit mai înainte ar fi ridicat din umeri.

„Prea bine ! și-ar fi spus în sinea lui, sunt omul cel mai bogat din Roma, capitala lumii întregi; voi căuta să fiu și cel mai neînfricat; îmi voi bate joc în gura mare de toate lucrurile pe care oamenii aceștia le respectă și care nu au nimic de-a face cu ceea ce merită să fie respectat.“

Pentru că un don Juan, vrednic de numele acesta, trebuie să fie un om inimos, înzestrat cu o inteligență vie și limpede care să-l ajute a desluși cât mai bine motivele faptelor omenеști.

„Prin ce isprăvi răsunătoare, va fi chibzuit Francesco Cenci, eu, cetățean roman, născut la Roma, în anul 1527 și anume în răstimpul celor șase luni în care ostașii luterani ai conetabilului de Bourbon au săvârșit cele mai cumplite nelegiuiri, pângărind odoarele sfinte; prin ce mijloc mi-aș putea dovedi curajul și aș putea cunoaște cât mai deplin plăcerea de a înfrunta opinia publică ? În ce fel aș putea stârni uimirea năărăilor printre care mi-a fost dat să trăiesc ? Cum să fac pentru a gusta voluptatea nemăsurată de a simți că sunt din altă plămadă decât oamenii aceștia vulgari ?“

Nici prin gând nu i-ar fi trecut unui roman, și mai cu seamă unui roman din veacul de mijloc, să se mulțumească doar cu vorbe goale. Nu există țară în lume în care vorbele mari să fie privite cu un dispreț mai adânc decât în Italia.

Omul care a fost în măsură să-și spună lui însuși aceste lucruri se numea Francesco Cenci și a fost ucis sub ochii fiicei și ai soției sale, în ziua de 15 septembrie 1598. Nici una dintre amintirile pe care ni le-a lăsat acest don Juan nu are darul să atragă, caracterul său n-a fost nici îmblânzit, nici micșorat de năzuința de a fi, în primul rând, un om de societate, ca don Juan, eroul lui Molière. Nu se gândea la semenii săi decât ca să-și

dovedească superioritatea față de ei, ca să se folosească de dâșii pentru reușita planurilor sale sau ca să-i urască. Pentru don Juan căldura unei afecțiuni, visările aromitoare și iluziile unui suflet duios n-au nici un farmec. Plăcerile pe care le poate încerca el trebuie să fie neapărat încununute de o izbândă, să se lăfăiască în văzul tuturor și să nu poată fi tăgăduite de nimeni; de aceea don Juan are nevoie de pomelnicul desfășurat de neobrăzatul Leporello sub ochii îndureratei Elvira.

Don Juanul roman s-a ferit cu strășnicie să săvârșească o greșală atât de gravă, încredințând cheia caracterului său și destăinuindu-se unui lacheu, așa cum a făcut eroul lui Molière; n-a avut în viața lui nici un confident și n-a rostit nici un cuvânt mai mult decât avea nevoie pentru ca *planurile sale să propășească*. Nimeni nu poate spune c-ar fi surprins la el o singură clipă de duioșie adevărată sau de îmbietoare veselie, lucruri ce ne fac să-i trecem multe cu vederea celuiilalt don Juan, al lui Mozart; într-un cuvânt, portretul pe care am să vi-l înfățișez este înspăimântător.

Dacă ar fi fost după mine, nu m-aș fi înduplecat niciodată să zugrăvesc un caracter de felul acesta, mulțumindu-mă doar să-l studiez, soarta lui fiind să stârnească mai curând groaza decât curiozitatea; trebuie să mărturisesc însă că am făcut-o numai la cererea unor tovarăși de călătorie cărora nu le puteam refuza nimic. În 1823, am avut fericirea să vizitez Italia în compania unor persoane încântătoare, pe care n-am să le uit niciodată; ca și ele am fost fermecat de portretul Beatricei Cenci, care se află la Roma, în palatul Barberini.

Galeria palatului în momentul de față este restrânsă la șapte sau opt tablouri; patru dintre ele însă sunt adevărate capodopere: în primul rând portretul vestitei *Fornarina*, iubita lui Rafael, pictat de Rafael însuși. Acest portret, a cărui autenticitate nu poate fi în nici un caz pusă la îndoială, deoarece există copii făcute de contemporani, nu are nimic de-a face cu tabloul care figurează în galeria din Florența drept portretul iubitei lui Rafael

și a fost reprodus ca atare de Morgen într-o gravură. Pânza de la Florența nici măcar nu este a lui Rafael. Fiind vorba de un nume de ilustru, cititorul îmi va trece oare cu vederea această mică digresiune ?

Cel de-al doilea tablou valoros din galeria Barberini poartă semnătura lui Guido; este portretul Beatricei Cenci, al cărei chip îl vedem înfățișat în atâtea gravuri de duzină. Marele pictor a acoperit cu o bucată de draperie gâtul Beatricei, aproape o bagatelă, și i-a înfășurat capul într-un turban; se va fi temut probabil să nu meargă prea departe, arătând adevărul în toată goliciunea lui *oribilă* dacă ar fi reprodus întocmai costumele pe care Beatrice și-l făcuse pentru ziua când trebuia să dea ochi cu călăul, pletele răvășite ale unei biete copile de șaisprezece ani care s-a lăsat covârșită de disperare. Trăsăturile feței sunt blânde și frumoase, privirea nespūs de dulce iar ochii, foarte mari, par să oglindească mirarea unei persoane care a fost surprinsă tocmai în clipa când plângea cu lacrimi amare. Părul e blond, de o frumusețe deosebită. Pe figura ei nu se citește mândria romană și nici conștiința propriilor forțe pe care le deslușești adesea în privirea dărză a unei *fiice a Tibrului, di una figlia del Tevere*, după cum se laudă ele însele cu semeție. Din păcate însă coloritul în semitonuri a început să bată în *roșu cărmiziu* după trecerea unui atât de îndelungat răstimp, cum sunt cei două sute treizeci și opt de ani ce ne despart de cumplita nenorocire dezvăluită mai jos.

Cel de-al treilea portret din galeria Barberini este al mamei vitrege a Beatricei, Lucrezia Petroni, care a fost executată o dată cu aceasta. Este o figură tipică de matroană romană, înfățișată în toată frumusețea și mândria ei¹ firească. Trăsăturile sunt puternice iar carnația de o albeață scânteietoare, sprâncenele negre și bine accentuate, privirea autoritară și în același timp încărcată de voluptate. Un minunat contrast cu chipul atât de blând, de simplu, aproape germanic, al fiicei sale vitrege.

---

¹ Această mândrie nu-și are obârșia în rangul pe care modelul îl deține în lume, ca în portretele lui Van Dyck (n.a.).

Cel de-al patrulea portret, remarcabil prin sinceritatea și strălucirea culorilor, este una dintre capodoperele lui Tizian și reprezintă o sclavă greacă, iubita faimosului doge Barbarigo.

Mai toți străinii care poposesc la Roma, înainte de a porni să cutreiere orașul, cer să fie conduși la galeria Barberini, atrași, mai cu seamă femeile, de portretul Beatricei Cenci, ca și de acela al mamei sale vitrege. Am împărtășit la rândul meu curiozitatea celorlalți; pe urmă, ca toată lumea, am căutat să obțin permisiunea de a lua cunoștință de documentele acestui proces care a făcut atâta vâlvă. Dacă ai destulă trecere, vei fi nespus de mirat, cred, citind aceste documente, al căror cuprins este în limba latină, cu excepția răspunsurilor date de acuzați, să constăți că nu există aproape nici o lămurire în legătură cu faptele petrecute. Adevărul este că, la Roma, în anul 1599, nu se afla un singur om care să nu le fi cunoscut. Am plătit cu bani îngăduința de a copia o povestire scrisă la vremea aceea, socotind că aş putea s-o tălmăcesc fără a nesocoti conveniențele; oricum tălmăcirea aceasta poate fi citită cu glas tare în 1823, chiar dacă sunt și doamne de față. Este de la sine înțeles că tălmăcitorul încetează de a fi credincios originalului, atunci când nu mai poate s-o facă: interesul întreținut de curiozitate ar fi fără îndoială covârșit de un simțământ de groază.

Rolul atât de trist pe care-l are de jucat don Juanul pur (acela care nu încearcă să se conformeze nici unui model ideal și care nu se sinchisește de opinia publică decât ca s-o jignească) este dezvăluit aici în toată blestemăția lui fioroasă. Nelegiuirile lui depășind orice margini au silit două femei nefericite să-l dea pierzării, privind cu ochii lor cum era ucis; dintre aceste două femei una era soția, iar cealaltă fiica lui și cititorul nu se va încumeta să hotărască dacă au fost într-adevăr vinovate. Contemporanii lor au socotit că n-ar fi trebuit să piară.

Sunt convins că tragedia lui *Galeoto Manfredi* (care a fost omorât de soția lui, subiect folosit de marele poet Monti) ca și atâtea alte tragedii domestice din secolul al cincisprezecelea, mai

puțin cunoscute, unele chiar abia pomenite în cronicile orașelor din Italia, s-ar sfârși cu o scenă aidoma celei desfășurate în castelul de la Petrella. Iată și tălmăcirea povestirii rămasă din vremea respectivă și care a fost scrisă la data de 14 septembrie 1599, în *dialect roman*.

Povestea adevărată

*a morții lui Jacopo și a Beatricei Cenci, și a Lucreziei
Petroni Cenci, mama lor vitregă, executați pentru crima
de patricid, sâmbăta trecută, în ziua de 11 septembrie 1599,
în timpul păstoriei sfântului nostru părinte papa Clement
al VIII-lea Aldobrandini*

Viața ticăloasă pe care a dus-o pururea Francesco Cenci, născut la Roma, unul dintre cei mai bogați concetățeni ai noștri, l-a dus în cele din urmă la pierzanie. Sfârșitul lui a atras după sine moartea prematură a fiilor săi, tineri în floarea vârstei, voinici și viteji, și a fiicei sale Beatrice, care deși când a urcat treptele eșafodului, acum patru zile, abia împlinise șaisprezece ani, trecea drept una dintre cele mai frumoase făpturi, nu numai din statele papale, dar și de pe tot cuprinsul Italiei. Umblă zvonul că signor Guido Reni, unul dintre ucenicii admirabilei școli de la Bologna, a ținut cu tot dinadinsul să zugrăvească portretul sărmanei Beatrice, vinerea trecută, adică în ajunul zilei în care trebuia să-și ispășească osânda. Dacă acest pictor de seamă își va fi dus și de astă dată la bun sfârșit îndeletnicirea așa cum s-a întâmplat și cu celelalte tablouri pe care le-a zugrăvit în cetatea noastră de scaun, posteritatea va putea orișicum să-și dea seama cât de mare a fost frumusețea acestei minunate ființe. Și pentru ca să poată păstra de asemenea unele mărturii asupra nenorocirilor fără de seamă ce au lovit-o precum și asupra uimitoarei dârzenii cu care acest suflet cu adevărat roman a știut să le întâmpine, am hotărât să aștern pe hârtie ceea ce am reușit

să aflu în legătură cu fapta care a mânat-o la moarte, precum și ceea ce am văzut cu ochii mei în ziua măreței sale tragedii.

Persoanele care mi-au pus la îndemână aceste lămuriri erau în măsură, datorită situației lor, să cunoască cele mai tainice împrejurări, despre care nimeni n-are habar la Roma, până în ziua de azi, cu toate că, de șase săptămâni încoace, toată lumea nu vorbește decât despre procesul familiei Cenci. Voi arăta totul în scris cu oarecare libertate, bizuindu-mă pe faptul că voi putea să încredințez acest *comentariu* unor arhive vrednice de toată considerația, de unde nu va fi scos la lumină, de bună seamă, decât după moartea mea. Îmi pare rău doar că voi fi nevoit să depun mărturie, dar n-am încotro, de vreme ce acesta este adevărul, împotriva nevinovăției sărmaneii Beatrice Cenci, atât de iubită și respectată de toți cei care au cunoscut-o, pe cât era de urât și de hulit aprigul său părinte.

Omul acesta care, fără doar și poate, fusese înzestrat de pronie cu o minte de o uluitoare agerime, tot atât de uluitoare ca și firea lui întortocheată, a fost feciorul lui monsignor Cenci, care pe vremea lui Pius al V-lea Ghisleri fusese înălțat la rangul de *vistiernic* (ministru al finanțelor). Sfântul părinte, însuflețit, precum se știe, numai și numai de ura sa întemeiată împotriva ereziei și de râvna de a pune din nou pe picioare minunata sa Inchiziție, privea cu cel mai desăvârșit dispreț grijile pământești legate de gospodărirea statului său, așa încât monsignor Cenci, care a ținut pe mână vistieria timp de câțiva ani, adică până în anul 1572, a găsit mijlocul de a lăsa moștenire blestematei seminte de om care a fost fecioru-său, părintele Beatricei, un venit curat de șase sute de mii de piaștri (cam vreo două milioane cinci sute de mii de franci, în banii noștri din 1837).

Pe lângă această uriașă avere, Francesco Cenci își statornicise faima unui om plin de curaj și de o rară chibzuință, faimă pe care, în tinerețea lui, nici un alt cetățean din Roma nu reușise s-o cucerească; datorită ei se bucura de mare trecere la Curtea papală ca și în ochii poporului, cu atât mai mult cu cât blestemățiile,

care încă de pe atunci i se puneau în seamă, erau de soiul celor privite cu oarecare îngăduință de toată lumea. O bună parte dintre cetățenii romani își aminteau cu adânc regret de libertatea de gândire și de acțiune de care se bucurau în zilele lui Leon al X-lea, adormit întru veșnicie în anul 1513 și sub Paul al III-lea, săvârșit din viață în 1549. Încă de pe atunci, adică în timpul păstoriei acestuia din urmă, tânărul Francesco Cenci făcuse oarecare vâlvă din pricina unor dragoste ciudate, cărora izbutise să le dea un sfârșit norocos prin mijloace și mai ciudate.

Sub Paul al III-lea, când se mai putea încă vorbi cu destulă siguranță, multă lume spunea că Francesco Cenci era mai cu seamă avid de întâmplări bizare în stare să-i procure *peripezie di nuova idea*, senzații noi și neliniștitoare; această părere se întemeia pe faptul că în catastifele lui cu socoteli s-au găsit însemnări de felul următor:

„Pentru aventurile și *le peripezie* de la Toscanella, trei mii cinci sute de piaștri (cam șaiszeci de mii de franci în banii din 1837), *e non fu caro* (și n-a fost deloc scump).”

În celelalte orașe din Italia nu se știe, poate, că soarta noastră și felul de a fi al cetățenilor din Roma se schimbă potrivit cu firea înaltului pontif aflat în scaun. Astfel, timp de treisprezece ani, sub păstoria blajinului papă Grigorie al III-lea (Buoncompagni), totul era îngăduit la Roma; oricine voia să-și răzbune dușmanul, punând pe cineva să-l înjunghie, putea s-o facă fără să aibă nimic de pățimit, dacă știa cât de cât să se strecoare. Această nemăsurată îngăduință a fost urmată de o nemăsurată strășnicie, în răstimpul celor cinci ani, cât a păstorit marele Sixt al V-lea despre care s-a spus, ca și despre împăratul August, c-ar fi trebuit sau să nu se fi urcat niciodată în scaun sau să rămână de-a pururi suveran. Atunci au căzut capetele multor nefericiți, care au avut de ispășit omoruri și otrăviri uitate de zece ani, deoarece îi împinsese păcatul să le mărturisească la spovedanie cardinalului Montalto, sortit să ajungă mai apoi Sixt al V-lea.

Sub Grigorie al XIII-lea mai cu seamă gura lumii a avut cu prisosință prilejul să vorbească pe socoteala lui Francesco Cenci, care se însurase cu o femeie foarte bogată și în toate privințele potrivită cu un atât de mare senior; soția lui s-a prăpădit după ce i-a dăruit șapte odrasle. N-a trecut mult însă după moartea ei și Francesco s-a însurat din nou, de astă dată cu Lucrezia Petroni, o făptură de o rară frumusețe, vestită îndeosebi pentru tenul ei de o albeață strălucitoare, dar poate cam prea durdulie, cusur pe care-l împărtășesc majoritatea femeilor din Roma. Cu Lucrezia n-a avut nici un copil.

Cea mai neînsemnată meteahnă ce i se poate imputa lui Francesco Cenci era aplecarea lui spre tot ce putea fi mai abject în dragoste; cea mai însemnată a fost faptul de a nu crede în Dumnezeu. Cât a trăit, nimeni nu l-a văzut vreodată intrând într-o biserică.

De trei ori ferecat în temniță pentru iubirile lui nelegiuite a reușit de fiecare dată să scape, dând două sute de mii de piaștri unor persoane cu trecere pe lângă cei doisprezece papi care s-au perindat în scaun, în timpul vieții sale (două sute de mii de piaștri fac aproape cinci milioane în banii din 1837).

Nu l-am apucat pe Francesco Cenci decât la vârsta când începuse să încărunțească, în timpul păstoriei papei Buoncompagni, sub ocârmuirea căruia oricine putea să-și facă de cap dacă avea destulă îndrăzneală. Era un bărbat înalt de vreo șase picioare și patru degete, foarte bine zidit, deși cam prea slab; trecea drept un om nespus de vânos, zvon pe care poate chiar el îl răspândise; avea niște ochi mari și expresivi cu pleoapele puțin căzute, nasul prea fălos și prea puternic, buzele subțiri și un zâmbet plin de dulceață. Zâmbetul acesta însă devenea cumplit, când își ațintea privirea asupra dușmanilor săi: cât de puțin ar fi fost zgândărit sau supărat de ceva, tremura din toate mădularele în așa hal, încât el însuși pătimea cel mai mult. L-am văzut în tinerețea mea, pe vremea papei Buoncompagni, bătând drumul călare de la Roma până la Neapole, mânat de cine știe ce dragoste zvânturată;

străbătea codrii San Germano și Faggiola fără să se sinchisească de tâlhari, reușind să biruie o cale atât de lungă, zice-se, în mai puțin de douăzeci de ore. Totdeauna călătorea singur și fără să dea de știre nimănui; când gonaciul cu care plecase era răpus de oboseală, făcea rost de altul, cu bani sau cu japca. Dacă întâmpina cumva greutăți, nu șovăia de fel să împlânte pumnalul. La drept vorbind însă, în tinerețea mea, adică pe vremea când avea patruzeci și opt sau cincizeci de ani, nimeni nu s-ar fi încumetat să i se împotrivescă. Cea mai mare plăcere pentru dânsul era să dea piept cu dușmanii săi.

Nu era om să nu-l cunoască de-a lungul drumurilor ce brăzdau cuprinsurile oblăduite de Sanctitatea sa; plătea totdeauna cu mână largă, dar în același timp era în stare, dacă s-ar fi întâmplat să sufere cumva vreo jignire, să trimită, chiar după două, trei luni, pe vreunul din ucigașii lui cu simbrie să vină de hac celui care-l înfruntase.

Singura faptă demnă de laudă pe care a săvârșit-o în atâția amar de ani cât i-a fost să trăiască a fost aceea de a zidi, în curtea imensului său palat de pe țărmul Tibrului, o biserică închinată Sfântului Toma; și încă nici atunci nu s-a învrednicit să facă o faptă frumoasă decât din dorința ciudată de a avea pururea înaintea ochilor mormintele tuturor vlăstarelor sale¹, față de care a nutrit o ură aprigă și nefirească, de la cea mai fragedă vârstă a lor, când încă nu erau în măsură să-i ațâțe mânia.

Vreau să-i bag acolo pe toți, le spunea adesea, cu un răs plin de amărăciune zidarilor pe care-i pusese să clădească biserica. Pe trei feciori mai mari, Jacopo, Cristoforo și Rocco, i-a trimis la învățătură în Spania, la universitatea din Salamanca. Din clipa când i-a știut între străini, departe de casă, a simțit o haină plăcere de a nu le pune la îndemână nici o lețcaie, așa încât bieții băieți, după ce au îndreptat către tatăl lor sumedenie de scrisori, sortite să rămână toate fără nici un răspuns, ajunși la mare

---

¹ La Roma morții sunt îngropați sub lespezile bisericilor (n.a.).

ananghie, s-au văzut siliți să se întoarcă în patrie, împrumutând de ici, de colo mici sume de bani sau cerșind la drumul mare.

La Roma au avut parte să găsească un părinte mai aprig și mai neînduplecat, mai hain ca niciodată, care, în ciuda imensei lui bogății, n-a catadicsit nici să-i îmbrace, nici să le dea măcar banii trebuincioși ca să-și cumpere câte ceva de-ale gurii. Până la urmă, sărmanii au fost nevoiți să ceară ajutorul papei, care l-a obligat pe Francesco Cenci să le plătească o pensie de nimica toată. Având aceste mijloace destul de meschine, băieții s-au înstrăinat de el.

Puțin mai apoi, datorită blestemățiilor săvârșite din pricina poftelor lui ticăloase, Francesco a fost, pentru a treia și ultima oară, băgat în închisoare; cu acest prilej, căteșitrei frații au cerut o audiență Preasfântului părinte, păstorul nostru în clipa de față, și l-au rugat într-un glas să ridice viața lui Francesco Cenci, tatăl lor care, ziceau ei, le necinstea casa. Clement al VIII-lea nici nu dorea altceva, dar a pregetat să dea ascultare primului său imbold, pentru a nu face pe placul unor copii denaturați, pe care s-a grăbit să-i alunge în chip rușinos din fața ochilor săi.

Tatăl, precum am arătat mai sus, a ieșit din închisoare cu ajutorul unei însemnate sume de bani înmânate unei persoane în măsură să-l ocrotească. Se înțelege de la sine că demersul atât de ciudat pe care-l făcuseră cei trei feciori mai vârstnici a avut darul să înverșuneze și mai mult ura pe care o purta odraslelor sale. Fie mari, fie mici, îi ocăra la tot pasul și nu era zi luminată în care să nu le snopească în bătaie pe cele două fete ale sale care locuiau, sărmane, cu el în palat.

Cea mai mare, deși ținută din scurt cu strășnicie, a făcut ce-a făcut și a izbutit să înfățișeze papei, prin mijlocirea cuiva, o plângere, în care se ruga din adâncul sufletului de Sanctitatea sa s-o mărite sau să-i deschidă porțile unei mănăstiri. Clement al VIII-lea, înduioșat de suferințele ei, a măritat-o cu Carlo Gabrielli, vlăstar al celei mai nobile familii din Gubbio; totodată Sanctitatea sa l-a obligat pe tatăl fetei să-i dea o zestre frumoasă.

În fața acestei lovituri neașteptate, Francesco Cenci s-a învăpăiat de mânie și, ca să nu-i cășuneze cumva și Beatricei, când se va mai fi înfiripat, să apuce pe urmele surorii sale, s-a gândit s-o țină sechestrată într-unul din apartamentele imensului său palat. Acolo nimeni n-avea voie s-o vadă pe Beatrice care, deși abia împlinise paisprezece ani, era de o frumusețe răpitoare. Și mai cu seamă avea o fire veselă, atât de șăgalnică și în același timp atât de nevinovată, cum rareori poți să întâlnești. Francesco Cenci îi aducea el însuși de mâncare. Cam pe atunci se pare că monstrul s-ar fi îndrăgostit de ea, ori numai s-a prefăcut îndrăgostit, ca s-o chinuiască pe biata copilă. Adesea îi vorbea despre renghiul pe care i-l jucase cu atâta viclenie sora ei mai mare și, înfierbântat de mânie la auzul propriilor sale cuvinte, sfârșea prin a-și descărca mânia, lovind-o pe Beatrice.

Într-acestea, fiu-său, Rocco Cenci, a fost omorât de un câmătar, pentru ca, un an mai târziu, Cristoforo Cenci să fie răpus la rândul său de Paul Corso din Massa. Cu prilejul acesta s-a dovedit cât de îndărătnică era lipsa lui de credință, deoarece la înmormântarea celor doi feciori ai săi nu s-a îndurat să cheltuiască nici o para măcar pentru lumânări. Aflând ce se întâmplase cu fiul său Cristoforo a declarat în gura mare că nu va avea parte de un licăr de fericire decât atunci când toți copiii săi vor fi în pământ și că, în momentul când ultimul dintre ei va fi plecat pe lumea cealaltă, în semn de bucurie, voia să dea foc palatului. Tot orașul a fost mirat de cuvintele lui, deși se putea aștepta la orice din partea unui asemenea om, pentru care nu era mai mare fală decât să înfrunte pe toată lumea, ba chiar și pe papa însuși.

(Aici mi-e cu desăvârșire imposibil să țin pasul cu povestitorul meu, care amintește într-un fel destul de încălzit ciudăteniile prin care Francesco Cenci a căutat să stârnească uimirea contemporanilor săi. Atât soția cât și nefericita lui copilă au căzut victime, pe cât se pare, ideilor sale respingătoare.)

Totuși nu s-a mulțumit cu atât; a încercat prin amenințări și silnicie s-o necinstească pe propria sa fiică, Beatrice, care între timp crescuse mare și frumoasă; nu s-a sfiit să intre la ea în așternut după ce lepădase toate veșmintele de pe dânsul. Se plimba împreună cu ea, tot așa, despuiat, prin încăperile palatului; pe urmă o ducea în patul soției sale, pentru ca biata Lucrezia să poată vedea la lumina lămpilor ce făcea el cu Beatrice.

Căuta să-i strecoare în minte sărmanei copile o erezie înfiorătoare, pe care abia mă încumet s-o destăinuiesc, și anume că atunci când un părinte are legături cu propria lui fiică, fără dar și poate, copiii ce se nasc sunt plini de har și că cei mai de seamă sfinți pe care-i cinstește biserica s-au născut în felul acesta, așa încât bunicul lor din partea mamei le era în același timp și tată.

Dacă Beatrice se împotriva dorințelor lui scârnave, o bătea atât de crunt, încât biata fată, nemaiputând îndura o viață atât de chinuită, s-a gândit să urmeze calea pe care i-o arătase sora ei. A îndreptat deci către sfântul nostru părinte o plângere cât se poate de amănunțită; este de presupus însă că Francesco Cenci își luase din vreme toate măsurile, căci se pare că plângerea aceasta n-a ajuns niciodată în mâinile Sanctității sale; cel puțin a fost cu neputință să se dea de urma ei la secretariatul așa-numitelor *Memoriali* atunci când Beatrice era la închisoare și apărătorul ei avea neapărată nevoie de acest document, care putea fi oricum o dovadă a nelegiuirilor fără seamăn săvârșite la castelul din Petrella. N-ar fi fost evident pentru toată lumea că Beatrice Cenci se aflase în legitimă apărare ? Memoriul era de altfel întocmit și în numele Lucreziei, mama vitregă a Beatricei.

Francesco Cenci a prins de știre despre această încercare și e lesne de închipuit că, involburat de mânie, cu atât mai avan le-a urgisit pe cele două biete femei.

Viața devenise o povară mai presus de puterile lor și, văzând lămurit că nu se puteau nicidecum aștepta ca suveranul să le facă dreptate, cu atât mai mult cu cât bunăvoința curtenilor fusese

cumpărată de Francesco cu daruri bogate, cuprinse de disperare s-au gândit să meargă până în pânzele albe recurgând la o soluție care avea să le ducă la pierzare, dar care totuși a reușit cel puțin să curme suferințele lor pe acest pământ.

Trebuie să știți că vestitul monsignor Guerra se ducea adeseori la palatul Cenci; era un om înalt de stat, foarte chipeș de altminteri și pe care soarta îl înzestrase cu un har deosebit, și anume acela de a scoate la capăt cu o înlesnire puțin obișnuită orice lucru de care se apuca. Se presupune c-ar fi iubit-o pe Beatrice și c-ar fi năzuit să lepede *manteletta* și s-o ia în căsătorie¹; dar cu toate că se străduia să-și ascundă sentimentele cu cea mai mare prudență, Francesco Cenci nu putea să-l vadă în ochi, învinuindu-l că era în strânse legături cu toți copiii săi. De câte ori monsignor Guerra afla că signor Cenci ieșise din palat, se urca în apartamentul doamnelor și petrecea câteva ceasuri cu ele, stând la taifas și ascultându-le, în timp ce i se jeluiau de chinurile nemaipomenite la care erau supuse amândouă. Pe cât se pare, Beatrice a fost cea dintâi care s-a încumetat să-i destăinuiască prin viu grai lui monsignor Guerra planul pe care mama și fiica îl puseseră la cale împreună. Mai apoi acesta s-a înduplecat chiar să le dea o mână de ajutor; și la îndemnurile repetate și stăruitoare ale Beatricei și-a luat îndatorirea să împărtășească proiectul lor atât de bizar lui Giacomo Cenci, fără consimțământul căruia nu puteau face un pas, dat fiind că era cel mai mare dintre frați și capul familiei, după Francesco.

Nimic n-a fost mai simplu decât să-l atragă în această uneltire; Giacomo era din cale-afară de năpăstuit de tatăl său, care nu voia să-i dea nici cel mai mic ajutor și asta nu putea decât să-l amărăscă pe fecior, cu atât mai mult cu cât se însurase între timp și avea șase copii. Au hotărât deci a se întâlni acasă la monsignor Guerra ca să se sfătuiască asupra mijloacelor prin care

---

¹ Majoritatea așa-numiților *monsignori* nu fac parte din ordinele sacre și au voie să se căsătorească (n.a.).

puteau să-i vină de hac lui Francesco Cenci. Lucrurile au fost chibzuite în amănunțime, cerându-se în orice privință și părerea mamei vitrege și a tinerei fete. După ce au stabilit în fine ce aveau de făcut, au fost de părere să folosească doi dintre vasalii lui Francesco Cenci, care aveau o ură neîmpăcată împotriva sa. Unul dintre aceștia se numea Marzio; era un om inimos, foarte devotat nefericitelor odrasle ale lui Francesco și care, vrând cu tot dinadinsul să le facă pe plac, s-a învoit să ia parte la crimă. Celălalt, Olimpio, fusese numit castelan al fortăreței Petrella din regatul Neapole, de principele Colonna; datorită însă influenței depline pe care o avea asupra principelui, Francesco Cenci îl făcuse să-l izgonească.

S-au înțeles în toate privințele cu cei doi oameni; și cum Francesco Cenci anunțase de curând că, pentru a se depărta de atmosfera nesănătoasă a Romei, plănuia să plece peste vară la fortăreața Petrella, s-au gândit să adune o ceată de vreo doisprezece tâlhari napolitani. Olimpio și-a luat sarcina să-i găsească. Și-au făcut socoteala să-i trimită să stea ascunși în pădurile din preajma fortăreței și să le dea de știre în momentul în care Francesco Cenci ar fi pornit în călătorie, ca să-i ațină calea și să-l răpească, vestind apoi familia că-l vor pune în libertate numai în schimbul unei sume însemnate de bani. Și atunci copiii ar fi fost nevoiți să se întoarcă la Roma ca să poată încropi răscumpărarea cerută de tâlhari; trebuiau să se prefacă după aceea că nu sunt în stare să strângă o sumă atât de mare la repezeală și, între timp, tâlharii văzând că nu mai sosesc banii, aveau să-și împlinească amenințarea și să curme viața lui Francesco Cenci. În felul acesta, nimeni n-ar fi avut cum să-i bănuiască pe adevărații făptuitori ai crimei.

În vară, însă, când Francesco Cenci a purces din Roma spre Petrella, iscoada care trebuia să vestească plecarea acestuia tâlharilor ascunși în pădure, le-a dat prea târziu de știre, așa încât aceștia n-au mai avut vreme să coboare la drumul mare. Cenci a ajuns cu bine la Petrella; făcându-li-se lehamite să tot aștepte o

pradă îndoielnică, tâlharii s-au dus pe alte coclauri să jefuiască pe seama lor.

La rândul său, Cenci, bătrân chibzuit și bănuitor, nu se încumeta să facă un pas dincolo de zidurile fortăreței. Și cum firea lui arțăgoasă se înrăutățea o dată cu beteșugurile vârstei, care-l scoteau din răbdări, cu atât mai amarnice erau chinurile pe care cele două biete femei erau silite să le îndure din partea lui. El spunea că ele se bucură de slăbiciunea lui.

Sătulă până în gât de toate grozăviile pe care era nevoită să le suporte, Beatrice i-a înștiințat pe Marzio și pe Olimpio să vină sub zidurile fortăreței. În puterea nopții, în vreme ce tatăl său dormea, le-a vorbit de la o fereastră de jos, azvârlindu-le niște scrisori destinate monsignorului Guera.

Prin mijlocirea acestor scrisori, s-a stabilit o înțelegere potrivit căreia monsignor Guerra urma să făgăduiască o mie de piaștri lui Marzio și lui Olimpio dacă se învoiau să-l răpună cu mâinile lor pe Francesco Cenci. A treia parte din această sumă trebuia să le fie plătită la Roma, înainte de crimă, de către monsignor Guerra, iar celelalte două treimi de către Lucrezia și Beatrice, după ce fapta va fi fost săvârșită, adică atunci când sipetul lui Cenci avea să fie la cheremul lor.

S-au înțeles de asemenea ca isprava asta să aibă loc în ziua când se prăznuia Nașterea Maicii Domnului, în care scop cei doi făptași au fost cu dibăcie ajutați să se strecoare în interiorul fortăreței. Lucrezia însă a pregetat la gândul că era o sărbătoare închinată Sfintei Fecioare, sfătuind-o pe Beatrice să mai zăbovească o zi, pentru a nu săvârși un îndoit păcat.

Așadar, în seara zilei de 9 septembrie 1598, Francesco Cenci, căruia mama și fiica reușiseră cu o deosebită iscusință să-i dea opiu, deși cu mare greutate l-ar fi putut amăgi cineva, s-a cufundat într-un somn adânc.

Pe la miezul nopții, Beatrice a ieșit în întâmpinarea lui Marzio și a lui Olimpio cărora le-a dat ea însăși drumul în fortăreață; pe urmă Lucrezia și Beatrice i-au călăuzit până în

camera bătrânului, care dormea dus. Acolo i-au lăsat singuri, ca să înfăptuiască ceea ce puseseră la cale, iar cele două femei au rămas să aștepte în odaia alăturată. La un moment dat i-au văzut întorcându-se, palizi la față și parcă rătăciți.

– Ce s-a întâmplat ? au exclamat femeile.

– E o ticăloșie și o rușine, au răspuns ei, să ucizi în somn un biet bătrân ! Ni s-a făcut milă și n-am mai fost în stare de nimic.

Auzind cum încercau să se dezvinovățească, cuprinsă de indignare, Beatrice a început a-i brufui, spunându-le:

– Halal bărbați, să n-aveți voi curajul să omorâți un om adormit, cu toate că știți dinainte ce așteptam de la voi !¹ Cu atât mai puțin v-ați putea încumeta să-l înfrunțați dacă ar fi treaz ! Și pentru atâta tot ați avut obrazul să mai luați și bani ! Prea bine atunci, dacă voi sunteți bicisnici, am să-l omor eu, cu mâna mea, pe tata, dar să știți că și zilele voastre sunt numărate !

Stârniți de aceste câteva cuvinte usturătoare și temându-se să nu scadă prețul tocmit, ucigașii au pătruns din nou cu hotărâre în odaie, însoțiți de cele două femei. Unul dintre ei luase un piron, pe care l-a așezat vertical peste ochiul bătrânului adormit; celălalt, care avea un ciocan i-a înfipt pironul în țeastă. I-au mai bătut apoi un piron în grumaz, așa încât bietul său suflet, împovărat de atâtea proaspete păcate, a încăput cu siguranță în mâinile diavolilor; zadarnic a încercat trupul să se zbată.

După ce totul s-a terminat, tânăra fată i-a dăruit lui Olimpio o pungă plină cu bani, iar lui Marzio o mantie de postav cu fireturi, pe care o purtase tatăl ei, și i-a trimis în calea lor.

Și acum, că rămăseseră singure, femeile s-au apucat mai întâi să scoată pironul înțepenit în tigva mortului precum și pe acela împlântat în grumaz; pe urmă, după ce au înfășurat leșul într-un cearșaf, l-au târât din cameră în cameră, până au ieșit pe o galerie ce dădea spre un petic de grădină lăsat în paragină. De acolo, de sus, au azvârlit cadavrul peste un tufiș mare de soc, ce creștea în

---

¹ Toate aceste amănunte au ieșit în vileag la proces (n.a).

locul acela singuratic. Cum la capătul galeriei se aflau cabinetele, au sperat că a doua zi, când avea să se descopere leșul bătrânului prăbușit peste crengile socului, toată lumea avea să-și închipuie că-i alunecase probabil piciorul, în timp ce se ducea la comoditate, și căzuse în grădină.

Lucrurile s-au petrecut exact așa cum își făcuseră ele socoteala. Dimineața, când s-a descoperit cadavrul, a fost zarvă mare în toată fortăreața; bineînțeles, amândouă au început să strige cât le ținea gura și să jelească moartea unui părinte și a unui soț răposat în împrejurări atât de nenorocite. Numai că tânăra Beatrice, dacă avea un curaj izvorât din curățenia ei sufletească batjocorită, nu era înzestrată și cu prudența de care omul are atâta nevoie în viață: în zorii zilei dăduse unei femei, care spăla rufele celor din fortăreață, un cearșaf pătat de sânge, spunându-i să nu se mire că era atât de murdar, deoarece peste noapte suferise o pierdere mare de sânge; până una, alta, însă totul a mers de minune.

Francesco Cenci a fost înmormântat cu cinstea cuvenită și amândouă femeile s-au înapoiat la Roma să se bucure de liniștea pe care o râvneau în van de atâta amar de vreme.

Se credeau fericite pentru totdeauna, dar nu știau ce se petrecea la Neapole.

Dreptatea divină, care nu putea îngădui ca un atât de feros paricid să rămână nepedepsit, a făcut să se răspândească numaidecât în capitală vestea nenorocirii întâmplare în fortăreața Petrella; primul magistrat a avut unele îndoieli și a trimis un comisar regal să cerceteze cadavrul și să aresteze pe oricine ar fi dat de bănuț.

Comisarul regal a poruncit să fie ridicată toată suflarea din fortăreață. Cu mic, cu mare, au fost cu toții purtați în lanțuri până la Neapole; și n-ar fi fost nimic să dea de gândit în depozitiile lor, în afară de cuvintele spălătoresei, care a mărturisit că primise de la Beatrice un cearșaf sau niște cearșafuri însângerate. La întrebarea dacă Beatrice îi explicase cumva ce era cu aceste pete

mari de sânge, femeia a răspuns că Beatrice îi pomenise despre o indispoziție firească. Întrebată dacă niște pete atât de mari puteau fi datorite unei asemenea indispoziții, femeia a răspuns că nu, deoarece petele de pe cearșeaf erau de un roșu prea aprins.

Această mărturie a fost adusă neîntârziat la cunoștința justiției din Roma; au trecut totuși câteva luni fără să-i fi trecut prin minte cuiva, la noi în oraș, să ia măsuri pentru arestarea moștenitorilor lui Francesco Cenci. Lucrezia, Beatrice și Giacomo ar fi putut de o mie de ori să scape cu fața curată, fie plecând la Florența sub pretextul nu știu cărui pelerinaj, fie îmbarcându-se la Civitã-Vecchia; Dumnezeu însă nu s-a înduplecat să le trimită gândul acesta izbăvitor.

Monsignor Guerra, aflând despre cele întâmplate la Neapole, a pus numaidecât în mișcare niște oameni, cărora le-a încredințat sarcina de-a achita pe Marzio și pe Olimpio; aceștia însă n-au apucat să-l ucidă decât pe Olimpio, la Terni. Justiția napolitană îl arestase între timp pe Marzio, care fusese adus la Neapole unde, din capul locului, dăduse totul pe față.

Cumplitele lui dezvăluiri au fost împărtășite fără zăbavă justiției din Roma, care s-a decis în sfârșit să aresteze și să ferece în închisoarea *Corte Savella* pe Giacomo și pe Bernardo Cenci, singurii feciori ai lui Francesco Cenci care mai erau în viață, precum și pe Lucrezia, văduva lui. Beatrice a rămas în palatul tatălui său, în paza unei cete numeroase de zbiri. Marzio a fost adus de la Neapole și închis tot în temnița Savella; tot acolo cele două femei au fost confruntate și amândouă au tăgăduit cu statornicie totul; mai cu seamă Beatrice n-a voit în ruptul capului să recunoască mantia cu fireturi pe care o dăruise lui Marzio. Cuprins de entuziasm în fața neasemuitei frumuseți a Beatricei și uluit de vorbele meșteșugite cu care tânăra fată îi răspundea judecătorului, tâlharul a retractat toate mărturisirile făcute la Neapole. Schingiuit, Marzio n-a scos nici o vorbă, preferând să-și dea duhul în chinuri; omagiu vrednic de farmececele Beatricei !

După moartea lui, neavând nici o dovadă asupra corpului delict, judecătorii au socotit că nu există un motiv destul de puternic pentru a supune la cazne fie pe cei doi feciori ai lui Cenci, fie pe cele două femei. Câteșipatru au fost deci îndrumați spre castelul Sant'Angelo, unde au petrecut câteva luni pe deplin liniștite.

Totul părea să se fi terminat și nimeni nu mai avea vreo îndoială la Roma că tânăra fată, atât de frumoasă și vitează și care ajunsese să stârnească atâta vâlvă, avea să fie cât de curând pusă în libertate când, din nenorocire, întâmplarea a făcut ca tâlharul care-l omorâse pe Olimpio la Terni să cadă în mâinile justiției; adus la Roma, ucigașul a dat totul pe față.

Monsignor Guerra, compromis, printr-o coincidență atât de ciudată, de mărturisirile tâlharului, a fost chemat să se prezinte în cel mai scurt timp în fața tribunalului; îl aștepta fără doar și poate închisoarea, dacă nu chiar moartea. Omul acesta de ispravă, căruia soarta îi hărăzise iscusința de a duce orișice lucru la bun sfârșit, a reușit să scape însă viu și nevătămat într-un fel aproape miraculos. Monsignor Guerra trecea drept cel mai chipeș bărbat de la curtea papală și era prea bine cunoscut în tot orașul ca să se bizuie că s-ar putea cumva strecura neobservat; de altminterea porțile erau păzite cu strășnicie și, probabil, din momentul în care primise citația, locuința lui era supravegheată. Trebuie să mai spun că era foarte înalt, avea un obraz de o albeață desăvârșită, o barbă blondă de toată frumusețea și un păr minunat de aceeași culoare.

Cu o ușurință de necrezut, a reușit să înduplece pe un negustor de cărbuni, s-a îmbrăcat cu hainele acestuia, și-a dat jos barba și s-a ras în cap. S-a spoit pe obraz, a cumpărat o pereche de măgari și a început să cutreiere străzile Romei, târând un picior și făcând negoț cu cărbuni. S-a priceput de minune să-și ticluiască o mutră de om necioplît și nătâng și umbla așa, încolo și înoace, strigându-și marfa, cu gura plină de pâine și ceapă, în timp ce sute de zbiri îl căutau nu numai în Roma, dar pe toate

drumurile dinafara oraşului. În fine, când zbiri au ajuns a se obișnui cu figura lui, s-a încumetat să iasă din Roma, mânându-și din spate măgarii încărcăți cu cărbuni. A avut parte chiar să întâlnească în cale câteva cete de zbiri, cărora nici prin gând nu le-a trecut să-l aresteze. De atunci n-a mai dat semne de viață decât o singură dată, când a sosit o scrisoare din partea lui; maică-sa i-a trimis niște bani la Marsilia și se vorbește că s-ar fi războind acum pe meleagurile Franței, ca simplu soldat.

Mărturisirile ucigaşului de la Terni și fuga monsignorului Guerra, care a făcut să vuiască Roma, au întărit atât de mult bănuielile sau mai bine zis dovezile împotriva familiei Cenci, încât au fost ridicați cu toții de la castelul Sant' Angelo și duși din nou în închisoarea Savella.

Supuși la cazne, cei doi frați nici pe departe n-au fost în stare a dovedi noblețea sufletească a tâlharului Marzio; dimpotrivă, s-au arătat atât de slabi, încât au mărturisit fără înconjur totul. La rândul său, signora Lucrezia Petroni era atât de mult obișnuită cu răsfățul și înlesnirile unei vieți îmbelșugate și totodată era atât de trupeșă, încât n-a putut să înfrunte proba *juvățului* și a spus tot ce știa.

Nu tot așa s-au petrecut lucrurile cu Beatrice Cenci, tână fată plină de viață și de curaj. Nici vorba dulce, nici amenințările judecătorului Moscatti n-au ajutat la nimic. Beatrice a îndurat chinurile *streangului* cu o bărbăție desăvârșită, fără a dovedi nici cea mai mică slăbiciune. Judecătorul n-a reușit să-i smulgă un singur răspuns care ar fi putut cât de cât s-o compromită; mai mult chiar, prin agerimea minții sale, a izbutit să-l pună cu totul în încurcătură pe faimosul Ulysse Moscatti, magistratul desemnat s-o ancheteze. Acesta a fost atât de uimit de atitudinea tinerei fete încât a socotit cu cale să aducă totul la cunoștința Sanctității sale papa Clement al VIII-lea, preafericitul nostru păstor.

Sanctitatea sa a ținut să vadă documentele procesului și să le cerceteze îndeaproape. S-a temut ca nu cumva judecătorul Ulysse Moscatti, vestit pentru temeinica sa erudiție și pentru

perspicacitatea deosebită a spiritului său, să fi fost subjugat de frumusețea Beatricei și să se fi arătat prea îngăduitor cu ea în timpul interogatoriilor. În consecință, Sanctitatea sa i-a retras conducerea procesului, încredințând-o unui alt magistrat, mai sever. Într-adevăr, acesta a avut inima să *canonească* în chip barbar o făptură atât de frumoasă, supunând-o *ad torturam capilorum* (ceea ce înseamnă că Beatrice Cenci a trebuit să înfrunte o nouă încercare, fiind spânzurată de plete¹).

În timp ce stătea așa atârnată de ștreang, noul judecător a poruncit ca mama vitregă și cei doi frați să fie aduși în fața ei.

– Am săvârșit un păcat, i-au strigat Giacomo și signora Lucrezia în clipa când au văzut-o, pentru care se cuvine să ne pocăim, de ce să-ți lași trupul schingiuit, dintr-o încăpățănare fără rost !

– Vreți dar să cadă rușinea peste casa noastră, le-a răspuns tânăra fată, și să muriți ca niște netrebnici ? Nu vă dați seama ce greșeală faceți; dar, dacă așa vreți voi, fie.

Apoi, întorcându-se către zbir:

– Dezlegați-mă, le-a spus ea, și să mi se citească interogatoriul mamei mele, am să adevăresc ce este de adevărit și am să tăgăduiesc ce este de tăgăduit.

Zis și făcut. Beatrice a mărturisit până la urmă adevărul². Drept care au fost numaidecât cu toții sloboziți din lanțuri și, cum trecuseră cinci luni de când nu-și mai văzuse frații, Beatrice a dorit să ia masa cu ei și astfel câteșipatru au petrecut o zi plină de voioșie.

---

¹ A se vedea tratatul *de Suppliciis* al vestitului jurisconsult Farinacci, care a trăit pe vremea aceea. Sunt menționate acolo unele detalii înfiorătoare pe care sensibilitatea unor oameni din secolul al XIX-lea nu le-ar putea suporta nici măcar la lectură și pe care totuși le-a suportat de minune o tânără romană de șaisprezece ani, pe deasupra părăsită de iubitul ei (n.a).

² În Farinacci sunt citate pasaje întregi din mărturisirile făcute de Beatrice și care, după părerea mea, sunt de o simplitate cu adevărat impresionantă (n.a.).

A doua zi însă au fost din nou despărțiți; cei doi frați au fost duși la închisoarea Tordinona, iar femeile au rămas mai departe în temnița Savella. Preasfântul nostru părinte, după ce a cercetat actele autentice, cuprinzând mărturiile tuturor împiricinaților, a poruncit să fie fără nici o zăbavă legați de cozile unor cai sirepi, ca să-și ispășească osânda.

Roma întreagă s-a cutremurat auzind de această necruțătoare sentință. Numeroși cardinali și nobili de frunte s-au dus de-au căzut în genunchi înaintea papei, rugându-l din răspuțeri a îngădui bieților oameni să arate ce au de spus întru apărarea lor.

– Dar ei i-au dat răgaz tatălui lor să se apere ? a răspuns papa indignat.

În sfârșit, printr-o favoare deosebită, a binevoit să le acorde o amânare de douăzeci și cinci de zile. Numaidecât, cei mai de seamă avocați din Roma s-au trudit să dezbată în scris o cauză care făcuse să se frământă un oraș întreg, stârnind mila tuturor. În cea de-a douăzeci și cincea zi s-au înfățișat laolaltă Sanctității sale. Nicolo d'Angalis a luat cel dintâi cuvântul dar nici n-a apucat să citească două rânduri din pledoaria sa și Clement al VIII-lea l-a întrerupt:

– Va să zică, a exclamat el, nu numai că există oameni la Roma în stare să-și ucidă tatăl, dar se mai găsesc și avocați care să le ia apărarea !

Toată lumea amuțise; Farinacci a fost singurul care a îndrăznit să ridice glasul.

– Preasfinte, a rostit el, n-am venit aici ca să apărăm o crimă, ci numai ca să dovedim, dacă ne stă în putere, că unul sau unii din acești nefericiți nu sunt vinovați.

Papa i-a făcut semn să continue și avocatul a vorbit trei ore încheiate, după care papa a luat pledoariile tuturor, lăsându-i să plece. În timp ce se îndreptau spre ușă, Altieri, care rămăsese la urmă, temându-se să nu fie compromis, a îngenuncheat înaintea papei:

- N-am avut încotro, a spus el, trebuie să pledez în acest proces, de vreme ce sunt avocatul săracilor.

La care papa i-a răspuns:

- Nu de dumneata ne mirăm, ci de ceilalți.

Papa nu s-a îndurat să se ducă la culcare și a stat toată noaptea să citească pledoariile avocaților, împreună cu cardinalul de San Marcello pe care-l chemase să-l ajute. Sanctitatea sa a fost atât de impresionată, încât unii au început să tragă nădejde că bieții năpăstuiți vor scăpa totuși cu viață. Pentru a-i cruța pe feciori, avocații căutau să arunce toată povara crimei asupra Beatricei. Deoarece la proces se dovedise că tatăl ei încercase în câteva rânduri să-și îndeplinească prin silnicie gândurile nelegiuite, avocații sperau că, în cazul ei, omorul putea fi iertat, deoarece Beatrice se afla în legitimă apărare; dacă așa stăteau lucrurile și principalul autor al crimei scăpa nevătămat, cum ar fi fost cu puțință atunci ca frații ei, care fuseseră ademeniți de ea, să fie pedepsiți cu moartea ?

După o noapte întreagă închinată îndatoririlor sale de magistrat, Clement al VIII-lea a poruncit ca învinuiții să fie duși înapoi la închisoare și *finuți la secret*. Faptul acesta a avut darul de a trezi mari speranțe la Roma, ai cărei locuitori, în timpul procesului, nu se gândeau decât la soarta Beatricei. Era vădit că fata fusese îndrăgostită de monsignor Guerra, dar niciodată nu îndrăznise a nesocoti cele mai severe opreliști ale virtuții: pe bună dreptate, deci, nu era cu puțință să i se pună în seamă nelegiuirile unui monstru; cum putea fi atunci pedepsită pentru că se folosise de dreptul de apărare ? Ce s-ar fi întâmplat în cazul când ar fi consimțit ? Se cuvenea oare ca justiția umană să urgisească și mai amarnic o ființă atât de încântătoare, atât de vrednică de milă și, cu toată vârsta ei fragedă, atât de nefericită ? După o viață atât de tristă, care o copleșise sub povara necazurilor înainte de a fi împlinit șaisprezece ani, nu avea și ea dreptul să se bucure în sfârșit de câteva zile mai puțin chinuite ? Fiecare om la Roma se credea îndatorat să-i ia apărarea. N-ar fi

fost oare iertată dacă, atunci când Francesco Cenci încercase pentru prima oară s-o necinstească, l-ar fi înjunghiat ?

Papa Clement al VIII-lea avea o fire blajină și milostivă. Începusem a nădăjdui cu toții că, poate, regretând cumva butada cu care tăiasse cuvântul avocaților, va fi iertător cu o ființă care se împotrivise samavolniciei prin samavolnicie, ce-i drept nu chiar de la bun început, ci doar atunci când făptașul încercase a săvârși o nouă nelegiuire. Tot orașul aștepta cu sufletul la gură; tocmai atunci însă papa a primit știrea morții năprasnice a marchizei Constanza Santa Croce. Marchiza, în vârstă de șaizeci de ani, fusese ucisă de fiul ei, Paolo Santa Croce, cu mai multe lovituri de pumnal, pentru că nu voia să-l lase moștenitor asupra întregii sale averi. Raportul menționa că Santa Croce fugise între timp și că nu exista nici o speranță să poată fi arestat. Cu acest prilej papa și-a amintit de fratricidul săvârșit în familia Massini, cu câțva timp în urmă. Adânc mâhnită de crimele înfăptuite între rubedenii de sânge, crime ce se întâmplau tot mai des, Sanctitatea sa a cugetat că nu-i este îngăduit a ierta. În momentul când a primit nefericitul raport asupra cazului Santa Croce, papa se găsea la castelul de pe Monte Cavallo, unde venise în ziua de 6 septembrie, pentru a fi mai aproape de biserica Santa-Maria dei Angeli, în dimineața următoare, când trebuia să-l ungă episcop pe un cardinal german.

Vineri, la orele douăzeci și două (orele patru după-amiază), l-a chemat pe Ferrante Taverna¹, guvernatorul Romei și i-a spus întocmai aceste cuvinte:

– *Îți încredințăm procesul Cenci, pentru ca prin străduința dumitale să se facă dreptate în cel mai scurt timp.*

Adânc impresionat de ordinul pe care-l primise, guvernatorul s-a întors la palatul său și pe loc a și pronunțat sentința de condamnare la moarte, ținând un consiliu pentru a chibzui asupra modului în care trebuia să aibă loc execuția.

---

¹ Mai apoi cardinal, în virtutea unor merite atât de ciudate. (Notă aparținând manuscrisului) (n.ed.fr.).

Sâmbătă dimineăta, adică în ziua de 11 septembrie 1599, floarea nobilimii romane, care făcea parte din confreria așa-numiților *confortatori*, s-a îndreptat spre cele două temnițe, *Corte Savella*, unde se aflau Beatrice și mama ei vitregă și *Tordinona*, în care erau închiși Giacomo și Bernardo Cenci. Toată noaptea de vineri spre sâmbătă, seniorii romani, care luaseră cunoștință despre cele întâmplate, n-au făcut altceva decât să bată mereu drumul între palatul de pe Monte Cavallo și reședințele celor mai de seamă cardinali străduindu-se să obțină îngăduința ca femeile, cel puțin, să fie lăsate a-și ispăși osânda între zidurile închisorii și nu în chip rușinos pe eșafod și să fie cruțată viața tânărului Bernardo Cenci, care nu avea decât cincisprezece ani și deci nu se putea să fi fost părtaș la uneltire. Nobilul cardinal Sforza, mai cu seamă, a dat dovadă în acea noapte hotărâtoare de o sânguință neistovită, dar cu toată trecerea de care se bucura, n-a izbutit să facă nimic. Crima lui Santa Croce era o crimă josnică, săvârșită dintr-o poftă nesățioasă de bani, în vreme ce Beatrice înfăptuise omorul pentru a-și păstra cinstea neprihănită.

În timp ce cardinalii cei mai puternici se iroseau în atâtea demersuri zadarnice, Farinacci, marele nostru jurisconsult, și-a luat inima în dinți și a pătruns până la papa; ajungând să dea ochii cu Sanctitatea sa, omul acesta uimitor a știut să-i înduioșeze cu dibăcie conștiința și, prin stăruințele sale, a reușit în cele din urmă să-i smulgă făgăduiala de a cruța viața lui Bernardo Cenci.

În momentul când papa a făcut această promisiune, să tot fi fost orele patru dimineăta (sâmbătă 11 septembrie). Toată noaptea se lucrase de zor în piața din dreptul podului Sant'Angelo, făcându-se pregătirile necesare pentru desfășurarea acestei sângeroase tragedii. Cum însă copiile după sentința de condamnare n-au putut fi terminate înainte de orele cinci dimineăta, abia pe la șase cumplita știre a fost împărțită bieților nefericiți ce dormeau în tihnă.

În primele clipe, tânăra fată n-a putut nici măcar să-și adune puterile ca să se îmbrace. Scotea întruna țipete sfâșietoare, lăsând frâu liber celei mai crâncene disperări.

– Cum este cu putință, Dumnezeule ! striga ea, ca moartea să mă ajungă pe neașteptate !

Lucrezia Petroni, dimpotrivă, n-a spus nici un cuvânt mai mult decât se cuvenea; mai întâi a îngenuncheat să se roage, apoi a sfătuit-o liniștită pe fiica ei să meargă cu dânsa la capelă, ca să se pregătească amândouă, după datină, pentru marea trecere peste hotarul vieții.

Vorbele ei au făcut-o pe Beatrice să-și vină cu totul în fire; pe cât de zănatică se arătase la început, lăsându-și slobode pornirile, pe atât de cuminte și de înțeleaptă s-a dovedit, de îndată ce mama vitregă a reușit să aducă din nou pe făgaș sufletul acesta ales. Din momentul acela, Beatrice a fost un model de statornicie, de care Roma întreagă s-a minunat.

A cerut mai întâi să i se trimită un notar ca să-și facă testamentul, rugămintă ce i-a fost împlinită. A lăsat apoi cu limbă de moarte ca rămășițele-i pământești să fie înmormântate în biserica San-Pietro în Montorio; a lăsat de asemenea un legat de trei sute de mii de franci călugărițelor stigmatate (din ordinul Stigmatelor Sfântului Francisc), sumă cu care urmau să fie înzestrate cincizeci de fete sărace. Impresionată de acest exemplu, signora Lucrezia și-a făcut la rândul său testamentul, cerând ca trupul său neînsuflețit să fie depus în biserica San-Giorgio; a lăsat totodată o ofrandă de cinci sute de mii de franci pentru acest lăcaș și a mai rânduit și alte danii pioase.

La orele opt s-au spovedit, au ascultat liturghia și au primit sfânta împărtășanie. Dar, înainte de a se duce la biserică, signora Beatrice s-a gândit că nu se cădea să se înfățișeze mulțimii pe eșafod în veșmintele bogate pe care le purtau. A cerut deci să se facă de porunceală două rochii, una pentru dânsa iar cealaltă pentru mama ei, amândouă croite aidoma raselor monahale, fără nici un fel de podoabe pe piept și la umeri, numai puțin încrețite

și cu mâneci largi. Rochia mamei vitrege era din pânză neagră de bumbac; aceea a tinerei fete din tafta albastră, strânsă la mijloc cu o cingătoare de funie groasă.

Când li s-a adus îmbrăcămintea, signora Beatrice, care stătea îngenunchată, s-a ridicat de jos și i-a spus signorei Lucrezia:

– Mamă, ceasul restrîștei noastre se apropie; ar fi bine, domnia ta, să ne pregătim, să ne schimbăm straiile și pentru ultima oară să ne îndatorăm una pe alta, ajutându-ne la îmbrăcat.

În dreptul podului Sant'Angelo, în mijlocul pieții, fusese înălțat un eșafod mare, pe care se afla un butuc și o *mannaja* (un fel de ghilotină). Către orele treisprezece (adică pe la opt dimineața), marele crucifix al ordinului Milostivirii a fost adus în fața porților temniței. Giacomo Cenci a ieșit primul din închisoare; a îngenunchat cu smerenie pe pragul porții, și-a făcut rugăciunea și a sărutat mărturiile rănilor sfinte de pe crucifix. Giacomo era urmat de Bernardo Cenci, fratele său mai mic, care avea de asemenea mâinile prinse în obezi și o scândurică legată peste ochi. Lumea se strânsese puzderie și la un moment dat s-a făcut vâlvă din pricina unui vas ce s-a prăvălit de la o fereastră de sus, gata-gata să se spargă în capul unui penitent, care stătea cu o torță aprinsă în mână, lângă prapurul bisericesc.

Toate privirile erau ațintite asupra celor doi frați, când reprezentantul ministerului public din Roma s-a desprins pe neașteptate din mulțime și a spus:

– Signor Bernardo, înaltul nostru stăpân s-a îndurat să vă cruce viața; binevoiți a vă petrece până la urmă, cu supunere, rudele voastre de sânge și rugați-vă Domnului pentru sufletul lor.

Cei doi confortatori ce-l însoțeau s-au grăbit să-i dea jos scândurica legată peste ochi. Călăul își făcea de lucru în căruță pregătindu-l pe Giacomo Cenci căruia îi scosese haina ca să-l poată *munci*. După aceea, gădele s-a apropiat de Bernardo, a cercetat semnătura de pe actul de grațiere, i-a slobozit mâinile din cătușe și, cum băiatul era fără haină, urmând să fie la rândul său muncit, l-a urcat în căruță și l-a înfășurat cu o mantie scumpă,

muiată în fireturi. (Se vorbea c-ar fi fost una și aceeași cu mantia pe care Beatrice i-o dăruise lui Marzio, după săvârșirea omorului în fortăreața de la Petrella.) În momentul acela, un fior a trecut prin mulțimea nenumărată ce stătea ticsită în stradă, la ferestre și chiar pe acoperișurile caselor; se auzea un freamăt înăbușit și adânc, începuse a umbla din gura în gură vestea că băiatul fusese iertat.

Cântecele psalmilor au prins a răsună și procesiunea s-a urnit, îndreptându-se agale spre închisoarea Savella, prin piața Navona. Sosind la porțile temniței, prapurul s-a oprit, cele două femei au ieșit afară și, după ce s-au smerit la picioarele sfântului crucifix, au pornit mai departe pe jos, mergând una în spatele celeilalte. Amândouă erau îmbrăcate așa cum am mai sus, cu capul acoperit de un zăbranic mare de tafta, ce cobora până la cingătoare.

Signora Lucrezia, fiind văduvă, purta un zăbranic negru și papuci de catifea neagră, fără tocuri, după cum cerea rânduiala.

Zăbranicul tinerei fete era din tafta sinilie, ca și rochia; în afară de asta, mai avea un șal mare argintiu pe umeri, o fustă de pânză viorie și papuci albi de catifea strânși cu șireturi stacojii, petrecute cu eleganță în jurul gleznei. Se mlădia cu atâta negrăită gingășie în mers, încât nu era om căruia să nu-i dea lacrimile privind-o cum pășea încet, în rândurile celor ce încheiau procesiunea.

Deși cu brațele legate fedeleș, amândouă femeile aveau mâinile libere, în așa fel încât și una și alta puteau să poarte câte un crucifix, pe care se străduiau să-l țină cât mai aproape de ochi. Rochiile cu care erau îmbrăcate aveau mânecile foarte largi, lăsând să li se vadă brațele acoperite de țesătura cămășii cu mâneci strânse pe încheietura mâinii, așa cum se obișnuiește prin partea locului.

Signora Lucrezia, mai slabă de înger, plângea aproape tot timpul; tânăra Beatrice, în schimb, dovedea un curaj nestrămutat și, ațintind privirile de câte ori procesiunea trecea prin fața unei

biserici, se lăsa o clipă în genunchi și rostea fără nici o șovăială în glas: *Adoramus te, Christe !*

În vremea aceasta, sărmanul Giacomo Cenci era canonit în căruță, înfruntând caznele cu statornicie.

În dreptul podului Sant' Angelo, cu chiu cu vai procesiunea a reușit să-și deschidă drum pe la marginea pieții, atât de numeroase erau caretele și atât de înțesată mulțimea ce împânzea locul. Femeile au fost conduse numaidecât în capela pregătită pentru această împrejurare și tot acolo l-au adus mai apoi și pe Giacomo Cenci.

Tânărul Bernardo, înfășurat în mantia lui cu fireturi, a fost din capul locului îndrumat spre eșafod; toată lumea și-a închipuit atunci că-i era sorocit să moară și că, prin urmare, nu fusese grațiat. Bietul copil a tras o spaimă atât de cumplită, încât n-a apucat să facă nici doi pași pe eșafod și a căzut în nesimțire. L-au stropit cu apă rece ca să-și vină în fire și l-au pus să șadă în fața așa-numitei *mannaja*.

Călăul a plecat apoi s-o aducă pe signora Lucrezia Petroni. Cu mâinile legate la spate și umerii dezgoliți, osândita a ieșit în mijlocul pieței, însoțită de prapurul bisericesc, cu zăbranicul de tafta neagră tras peste față; acolo s-a smerit, împăcându-se cu Dumnezeu și a sărutat semnele rănilor sfinte. I s-a spus să-și lase papucii pe caldarâm; cum era trupeșă de felul ei, s-a opintit ca să urce treptele. Când a ajuns în sfârșit sus pe eșafod și i-au luat zăbranicul de tafta de pe cap, s-a simțit din cale-afară de stingherită să stea așa, în văzul tuturor, cu pieptul și umerii goi; s-a privit pe sine, apoi s-a uitat la *mannaja* și a ridicat încet din umeri cu resemnare; în clipa aceea i s-au umplut ochii de lacrimi și a suspinat: „*Doamne Dumnezeule !... Și voi, fraților, rugați-vă pentru sufletul meu*“.

Necunoscând rânduiala, s-a întors către primul călău, Alessandro, întrebându-l ce trebuie să facă. Gâdele i-a spus să se așeze călare pe scândura sprijinită de butuc. Gestul acesta i s-a părut jignitor pentru buna-cuviință și a trăgănat mult până să-l

facă. (Amănuntele ce urmează n-ar putea fi suportate decât de publicul italian, care ține să cunoască orice lucru cât mai exact cu putință; cititorul francez se va mulțumi să afle că biata femeie s-a simțit atât de rușinată, încât nu știu cum a făcut și s-a rănit la piept; călăul a arătat mulțimii capul dezbrănat, ca după aceea să-l înfășoare în zăbranicul de tafta neagră.)

În timp ce *mannaja* era rânduită, în așteptarea tinerei fete, o schelă împovărată de curioși s-a prăbușit și cu acest prilej multă lume și-a găsit atunci sfârșitul. Așa încât le-a fost dat celor ce se aflau acolo să se înfățișeze Celui de Sus înaintea Beatricei.

În momentul când Beatrice a văzut prapurul îndreptând-se din nou spre capelă pentru a o însoți, a întrebat cu însuflețire:

– Doamne, mama mea a murit cu adevărat ?

I s-a răspuns că da, și atunci a căzut în genunchi în fața crucifixului și a început să se roage cu râvnă pentru sufletul ei. După care a continuat a vorbi cu glas tare o bună bucată de vreme, cu ochii la crucifix.

– Doamne, ai coborât din slavă pentru mine și te voi urma din toată inima, fără a pierde nădejdea că te vei milostivi de păcatul amarnic pe care l-am săvârșit etc.

A spus apoi pe de rost câțiva psalmi și orațiuni înălțate deopotrivă spre laudă lui Dumnezeu. Când în sfârșit gâdele a apărut în fața ei cu o frânghie, i s-a adresat cu aceste cuvinte:

– Leagă trupul ce scris e să-și primească pedeapsa și dezleagă sufletul hărăzit a dobândi viața fără de moarte și o nepieritoare slavă.

Și, ridicându-se, și-a făcut rugăciunea, și-a lăsat papucii jos, lângă trepte, și după ce s-a urcat pe eșafod, și-a petrecut sprintenă piciorul pe deasupra scândurii, și-a potrivit grumazul sub cuțitul ghilotinei, căutând să se așeze singură cât mai bine, ca nu cumva călăul să pună mâna pe ea. Toate gesturile ei s-au înlănțuit atât de grabnic, încât în momentul când i-au luat șalul de tafta, mulțimea n-a apucat să-i zărească umerii și pieptul dezgolit. Lovitura a întârziat o bună bucată de timp să cadă, deoarece s-a ivit o

încurcătură. În vremea asta Beatrice pomenea mereu cu glas tare numele lui Isus Hristos și al Preasfintei Fecioare¹. Trupul a zvâcnit năprasnic în clipa din urmă. Bietul Bernardo Cenci, care fusese tot timpul silit să șadă la locul lui pe eșafod, s-a prăvălit din nou leșinat și *confortatorii* ce-l însoțeau s-au canonit cu el o jumătate de oră ca să-l readucă în simțiri. Atunci s-a urcat pe eșafod și Giacomo Cenci; dar e mai bine să trecem și de astă dată asupra unor amănunte prea fioroase. Giacomo Cenci a murit cu țeasta sfărâmată (*mazzolato*).

Bernardo a fost numaidecât dus înapoi la închisoare; avea fierbințeală și i-au luat sânge.

Cât despre cele două nefericite, au fost așezate fiecare pe câte o raclă și lăsate pe loc, la câțiva pași de eșafod, la picioarele statuii Sfântului Pavel, prima din dreapta pe podul Sant'Angelo. Acolo au rămas până la ceasurile patru și un sfert după-amiază. În jurul fiecărei racle ardeau câte patru lumânări de ceară albă.

Pe urmă, împreună cu rămășițele pământești ale lui Giacomo Cenci, au fost duse la palatul consulului florentin. La orele nouă și un sfert seară², trupul neînsuflețit al tinerei fete, îmbrăcat cu veșmintele sale și împodobit cu flori din belșug, a fost petrecut la biserica San-Pietro în Montorio. Beatrice era de o frumusețe

---

¹ Un autor din vremea aceea povestește că papa Clement al VII-lea era frământat peste măsură de mântuirea sufletului Beatricei; știind că se socotea pe nedrept osândită, se temea să nu dea semne de răzvrătire. În clipa în care și-a așezat capul sub cuțitul ghilotinei, din fortul San'Angelo, de unde *mannaja* se vedea foarte bine, s-a slobozit o lovitură de tun. Papa, care stătea adâncit în rugăciune la Monte Cavallo, în așteptarea semnalului, i-a dat pe loc tinerei fete dezlegarea papală *majoră*, în *articulo mortis*. De unde și întârzierea survenită în momentul acela cumplit despre care vorbește cronicarul (n.a.).

² Oră statornicită la Roma pentru funeraliile principilor. În mormântările burgheze, au loc la scăpătatul soarelui; nobilimea de rang mai mărunț este pornită spre biserică la ceasul unu din noapte, cardinalii și nobilii de frunte la orele două și jumătate noaptea, ceea ce la 11 septembrie ar corespunde orelor nouă și trei sferturi (n.a.).

răpitoare; s-ar fi zis că dormea. A fost îngropată la picioarele altarului principal, în dreptul Schimbării la Față pictate de Raffaello d'Urbino. Alaiul era însoțit de licăririle a cincizeci de lumânări groase și de toți călugării franciscani din Roma.

Lucrezia Petroni a fost petrecută, către orele zece seara, la biserica San-Giorgio. O mare mulțime a fost de față la deznodământul acestei tragedii; cât puteai cuprinde cu ochiul străzile erau înțesate de carete și de norod, tribunele, ferestrele și acoperișurile ticsite de curioși. Soarele dogorea atât de cumplit în ziua aceea, încât multe persoane și-au pierdut cunoștința. Nenumărate altele au fost cuprinse de fierbințeli, iar la orele nouăsprezece (două fără un sfert), când totul s-a terminat și gloatele au început să se risipească, o mulțime de inși au pierit striviți în înghesuială, iar alții zdrobiți de copitele cailor. Numărul morților a fost cu drept cuvânt impresionant.

Signora Lucrezia Petroni nu era prea înaltă, ci mai curând scundă de stat și, cu toate că avea cincizeci de ani, se ținea încă foarte bine. Avea trăsături frumoase, nasul mic, ochii negri, o față nespus de albă și bujori în obraji; părul, nu prea bogat, era castaniu.

Beatrice Cenci, care va fi pururea regretată, abia împlinise șaisprezece ani; era mărunțică și durdulie, atâta cât să-i stea bine, și avea gropițe în obraji, astfel că, în sicriu, înconjurată de flori, părea că doarme; ba chiar că-i vine a râde, așa cum i se întâmpla deseori când trăia. Avea o gură mică și părul blond și inelat din naștere. În drum spre locul osândeii, zulufii bălai îi cădeau în ochi, ceea ce îi dădea o înfățișare plină de dragălășenie, înduioșând inimile.

Giacomo Cenci era scurt și îndesat, alb la față și cu o barbă neagră; avea aproape douăzeci și șase de ani când a murit.

Bernardo Cenci semăna leit cu sora lui și, cum purta plete la fel de lungi ca ale ei, în momentul când s-a urcat pe eșafod, multă lume a crezut că este chiar dânsa.

Arșița din timpul zilei fusese atât de necruțătoare încât mulți dintre spectatorii acestei tragedii au murit peste noapte; printre ei și Ubaldino Ubaldini, un tânăr de o rară frumusețe, care până atunci fusese teafăr, sănătos. Ubaldino era fratele lui signor Renzi, binecunoscut la Roma. Astfel umbrele familiei Cenci au purces însoțite de un frumos alai.

Ieri, 14 septembrie 1599, fiind Ziua Crucii, penitenții confreriei San-Marcello s-au folosit de privilegiul pe care-l au cu ocazia acestei sărbători, ca să-l elibereze din închisoare pe signor Bernardo Cenci, care s-a îndatorat ca, în răstimp de un an, să facă o danie de patru sute de mii de franci preasfintei trinități de la *ponte Siato*.

(*Adaos scris de o altă mână:*)

Francesco și Bernardo Cenci care trăiesc în zilele noastre sunt coborâtorii lui.

Vestitul Farinacci care, prin stăruințele sale, a salvat viața tânărului Cenci, și-a publicat pledoariile. Din păcate s-a mulțumit să dea doar un extras din cea pe care a rostit-o în fața papei Clement al VIII-lea în apărarea familiei Cenci și care figurează sub numărul 66. Această cuvântare, alcătuită în limba latină, ar cuprinde șase pagini întregi, așa că, spre regretul meu, nu văd cum aş putea s-o transcriu aici; pe lângă faptul că oglindește felul de a gândi al unui om din 1599, mi se pare în același timp cât se poate de judicioasă. După 1599, cu ani și ani mai târziu, încredințând pledoariile sale tiparului, Farinacci a adăugat următoarea notă la cuvântarea rostită în apărarea familiei Cenci: *Omnes fuerunt ultimo supplicio effecti, excepto Bernardo qui ad triremes cum bonorum confiscatione condemnatus fuit, ac etiam ad interessendum aliorum morti prout interfuit.*¹

Sfârșitul acestei însemnări scrise în latinește este emoționant, dar cred că cititorul a început să fie plictisit de o poveste atât de lungă.

---

¹ Toți au fost supuși la pedeapsa capitală, afară de Bernardo care a fost condamnat la galere cu confiscarea averii, ceea ce s-a înfăptuit spre a sluji drept pildă și altora (lat.).

DUCEA DI PALLIANO

Palermo, 22 iulie 1838

Nu sunt naturalist și nici nu cunosc limba greacă decât prea puțin; ceea ce am urmărit în primul rând, atunci când am pus la cale călătoria aceasta în Sicilia, n-a fost nici să cercetez fenomenele vulcanului Etna, nici să caut a lămuri cumva, pentru mine sau pentru ceilalți, lucrurile pe care scriitorii greci din vechime le-au spus despre Sicilia. Doream mai presus de orice să aflu o desfătare pentru ochi, lucru de care ai parte cu prisosință pe meleagurile acestei țări ciudate. Se zice c-ar semăna cu Africa; tot ce știu este că în orice caz nu seamănă cu Italia decât doar în privința pasiunilor care sunt la fel de mistuitoare. Într-adevăr, se poate spune pe bună dreptate că pentru sicilieni nu există cuvântul *imposibil* din clipa în care sunt învăpăiați de dragoste sau de ură, iar ura, în țara asta atât de frumoasă, nu se întâmplă niciodată să fie stărnită de vreun interes bănesc.

Am observat că în Anglia, și mai ales în Franța, se vorbește deseori despre *pasiunea italiană*, adică despre pasiunea dezlănțuită așa cum se manifesta în Italia în veacurile al șaisprezecelea și al șaptesprezecelea. În zilele noastre însă, pasiunea aceasta minunată s-a irosit, s-a stins cu desăvârșire în sânul acelor clase în care s-a încuibat dorința de a imita moravurile franțuzești și manierele croite după moda de la Paris sau de la Londra.

Mi s-ar putea răspunde, știu bine, că, mai demult, încă de pe vremea lui Carol Quintul (1530), Napoli, Florența și chiar Roma au adoptat într-o oarecare măsură moravurile spaniole; dar aceste deprinderi sociale atât de nobile nu se întemeiau ele oare pe

nemărginitul respect pe care orice om vrednic de acest nume trebuie să-l aibă pentru pornirile sufletului său ? Departe de a nesocoti energia, dimpotrivă, o exagerau, pe câtă vreme principiul călăuzitor al fanților ce se străduiau să-l imite pe ducele de Richelieu, pe la 1760, era să nu pară *impresionați de nimic*. Principiul așa-numiților *dandy* englezi, care sunt luați drept model în momentul de față la Napoli, bucurându-se de mai multă trecere decât filfizonii francezi, nu este oare acela de a se arăta plictisiți de toate și mai presus de orice ?

În felul acesta, de vreun secol încoace, *pasiunea italiană* nu mai sălășluiește în mijlocul lumii alese din această țară.

Ca să-mi pot face cât de cât o părere în privința *pasiunii italiene*, despre care romancierii noștri vorbesc cu atâta competență, m-am văzut obligat să mă adresez istoriei; numai că istoria cea mare, scrisă de oameni de talent, adeseori cu atâta solemnitate, nu pomenește mai nimic despre aceste bagatele. Ba nu catadicsește să ia în seamă năzbâtiile decât atunci când sunt săvârșite de regi, sau de principi. Am cercetat atunci istoria privată a fiecărui oraș, însă izvoadele erau atât de îmbelșugate încât m-au înspăimântat. Cutare târgușor îți înfățișează cu ifose mărturiile sale în câte trei sau patru volume in-cvarto tipărite, și în câte șapte-opt volume manuscrise: acesta din urmă, aproape indescifrabile, înțesate cu sumedenie de abrevieri, cu o caligrafie ciudată, și, tocmai în pasajele cele mai interesante, presărate cu diferite expresii specifice ținutului respectiv, dar care douăzeci de leghe mai încolo devin de neînțeles. Căci, pe minunatele meleaguri ale Italiei, în cuprinsul căreia iubirea a semănat atâtea tragice întâmplări, doar în trei orașe (Florența, Siena și Roma) oamenii vorbesc aproape așa cum scriu; în rest, limba scrisă se deosebește cu totul e cea vorbită.

Ceea ce se numește *pasiunea italiană*, adică pasiunea ce încearcă să se mulțumească pe sine și nu să-i dea vecinului o idee cât mai strălucită despre propria noastră persoană, se înfiripă odată cu renașterea societății, în secolul al XII-lea, și se

istovește, în lumea bună cel puțin, cam pe la anul 1734. La vremea aceea Bourbonii își încep domnia în Napoli, în persoana lui don Carlos, fiul unei Farnese, măritată, în cea de-a doua căsătorie a sa, cu Filip al V-lea, tristul nepot al lui Ludovic al XIV-lea, plin de bărbăție pe câmpul de luptă, dar ros de plictiseală și îndrăgostit cu pasiune de muzică. Se știe că, timp de douăzeci și patru de ani, sublimul castrat Farinelli i-a cântat în fiecare zi aceleași trei arii favorite.

Unui spirit filozofic i s-ar părea curioase, poate, manifestările particulare ale unei pasiuni resimțite la Roma sau la Napoli; în ce mă privește însă, mărturisesc că nimic nu mi se pare mai absurd ca romanele care găsesc de cuviință să-și boteze personajele cu nume italienești. N-am căzut oare de acord că pasiunile diferă de la un loc la altul, la o distanță de o sută de leghe, cu cât înaintăm spre nord ? Dragostea să fie oare aceeași la Marsilia ca la Paris ? Tot ce se poate spune este că, în țările supuse de mai multă vreme aceleiași forme de guvernământ, se observă o oarecare asemănare exterioară în deprinderile sociale.

Ca și pasiunile, ca și muzica, priveliștea naturii se schimbă pe măsură ce înaintăm cu câte trei-patru grade spre nord. Un peisaj napolitan ar părea absurd la Veneția, dacă ar fi rămas odată pentru totdeauna stabilit, chiar în Italia, că frumusețile naturii de la Napoli se cuvin a fi admirate. La Paris, stăm și mai bine chiar: suntem convinși că priveliștea pădurilor și ogoarelor este întru totul identică la Napoli, ca și la Veneția, și am dori ca tablourile lui Canaletto, de pildă, să aibă exact aceleași tonuri ca pânzele lui Salvator Rosa.

Ce poate fi mai ridicol decât o englezoaică, înzestrată cu toate perfecțiunile insulei sale, dar pe care toată lumea o consideră incapabilă să zugrăvească *ura* și *iubirea*: doamna Anne Radcliffe, care își blagoslovește cu nume italienești, hărăzindu-le pasiuni mistuitoare, personajele faimosului său roman: *Confesionalul Penitenților negri* ?

Nu voi căuta câtuși de puțin să înfrumusețez simplitatea, asprimea uneori supărătoare a lucrurilor prea adevărate pe care le povestesc aici cu îngăduința cititorului; bunăoară, am tâlmăcit cuvânt cu cuvânt răspunsul ducesei di Palliano la declarația de dragoste a vărului său Marcello Capece. Monografia aceasta a unei întregi familii se află, nu știu de ce, la sfârșitul volumului al doilea al unei cronici manuscrise a orașului Palermo, asupra căreia nu sunt în măsură să dau nici un fel de detalii.

Povestirea aceasta, din care spre marea mea părere de rău am fost nevoit să reduc o bună parte (am suprimat de pildă o mulțime de împrejurări caracteristice), cuprinde mai curând ultimele peripecii ale nefericitei familii Carafa, decât istoria captivantă a unei singure pasiuni. Vanitatea literară îmi spune că poate nu mi-ar fi fost imposibil să sporesc interesul unor situații, înfățișând mai pe larg, adică străduindu-mă să ghicesc și împărtășindu-i cititorului, amănunțit, simțămintele personajelor. Cum aş putea fi sigur însă eu, tânăr francez, născut la nord de Paris, că sunt în stare să ghicesc cu adevărat ce se petrecea în sufletul unor italieni din anul 1559 ? Cel mult, aş putea spera să deslușesc ce anume este în măsură să pară elegant și atrăgător cititorilor francezi din anul 1838.

Simțirea pătimașă care predomina în Italia în preajma anului 1559 ținea să se manifeste prin fapte și nicidecum prin vorbe. Astfel că veți întâlni foarte puține dialoguri în cele povestite mai jos, ceea ce constituie un dezavantaj pentru traducerea de față, obișnuiți cum suntem cu lungile conversații ale personajelor noastre de roman; pentru acestea, un dialog este totuna cu o bătălie. Povestirea, pentru care solicit toată bunăvoința cititorului, înfățișează o particularitate ciudată, introdusă de spamioli în moravurile italiene. În ceea ce mă privește, am căutat să nu depășesc nici o clipă rolul meu de tâlmăcitor. Ogindirea cât mai fidelă a simțămintelor specifice celui de al șaisprezecelea secol, și chiar a mijloacelor folosite în narațiune de cronicarul care, după toate aparențele, era un gentilom în slujba nefericitei

ducesse di Palliano constituie, după părerea mea, meritul cel mai de seamă al acestei istorii tragice, dacă poate fi vorba într-adevăr de un merit.

La curtea ducelui di Palliano domnea cea mai strictă etichetă spaniolă. Trebuie să știți că fiecare cardinal, fiecare principe roman avea o curte asemănătoare; ca să vă puteți face o idee de aspectul pe care îl avea, în 1559, civilizația orașului Roma. Nu uitați că pe vremea aceea regele Filip al II-lea, având nevoie, pentru una din uneltirile sale, de sufragiul a doi cardinali, a dăruit fiecăruia dintre ei o rentă de câte două sute de mii de livre în beneficii bisericești. Deși lipsită de o armată puternică, Roma era totuși capitala lumii întregi. Parisul, în 1559, nu era decât un oraș de barbari, altminteri destul de simpatici.

TĂLMĂCIREA FIDELĂ A UNEI VECHI POVESTIRI SCRISĂ PE LA 1566

Deși se trăgea dintr-una din cele mai nobile familii din regatul Napoli, Gian-Pietro Carafa prin felul său de a fi, aspru, necioplit și brutal, avea întru totul manierele unui cioban. Îmbrăcând încă de tânăr *haina lungă (sutana preoțească)* se duse la Roma, unde se putu bizui pe sprijinul vărului său, Oliviero Carafa, cardinal și arhiepiscop de Napoli, care se bucura de multă trecere. Alexandru al VI-lea, omul acela strălucit, atotștiutor și atotputernic, îl luă pe lângă sine în chip de *cameriere* (cam ceea ce ar fi, în orânduirea noastră de azi, un ofițer de ordonanță). Iuliu al II-lea îl numi arhiepiscop de Chieti; papa Paul îl hirotonisi cardinal, și, în fine, la 23 mai 1555, după fel și fel de zăzanii și certuri înverșunate între cardinalii strânși în conclav, fu înscăunat papă sub numele de Paul al IV-lea. Avea, pe vremea aceea, șaizeci și opt de ani. Chiar și aceia care îl ridicaseră în scaunul Sfântului Petru se cutremurară puțin mai apoi gândindu-se la strășnicia și la cucernicia vajnică și neînduplecată a stăpânului pe care singuri și-l aleseseră.

Vestea acestei numiri neașteptate stârni mari frământări la Napoli și la Palermo. În câteva zile, Roma văzu sosind un mare număr de membri ai ilustrei familii Carafa. Toți avură parte să se căpătuiască; dar, cum era și firesc, papa se arătă mai grijuliu cu cei trei nepoți ai săi, feciorii contelui di Montorio, fratele său.

Don Juan, cel mai mare, care era însurat, ajunse duce di Palliano. Ducatul acesta, răpit lui Marco-Antonio Colonna, în posesia căruia se afla, cuprindea un mare număr de sate și târguri. Don Carlos, cel de-al doilea dintre nepoții Sanctității sale, era cavaler de Malta și luptase pe câmpul de bătaie: fu numit cardinal, „legat“ de Bologna și prim-ministru. Era un om plin de fermitate; credincios tradițiilor neamului din care se trăgea, se încumetă să-l urască pe cel mai puternic rege al lumii (Filip al II-lea, regele Spaniei și al Indiilor), mărturisindu-și ura fățiș. În ceea ce îl privește pe cel de al treilea nepot al noului papă, don Antonio Carafa, deoarece era însurat, papa îl făcu marchiz di Montebello. În fine, plănuî să-l însoare pe Francisc, moștenitorul tronului Franței și fiul regelui Enric al II-lea, cu o fată pe care fratele său o avea dintr-o a doua căsătorie; Paul al IV-lea se bizuia să-i dea acesteia ca zestre regatul Napoli, pe care se gândea să-l smulgă din mâinile regelui Spaniei, Filip al II-lea. Familia Carafa era înverșunată împotriva acestui suveran puternic, care însă, ajutat și de greșelile numitei familii, izbuti până la urmă s-o spulbere, așa cum veți vedea mai încolo.

De când se așezase în scaunul Sfântului Petru, cel mai puternic din lume, și care, pe vremea aceea, adumbrea chiar și strălucirea ilustrului monarh al Spaniilor, Paul al IV-lea, așa cum s-au dovedit a fi de alminteri majoritatea urmașilor săi, întrunea în sine toate virtuțile, slujind drept pildă tuturor. A fost un mare papă și un sfânt în toată puterea cuvântului; se străduia din răspuțeri să remedieze abuzurile ce stăruiau în sânul Bisericii, preîntâmpinând în felul acesta întrunirea sinodului ecumenic, pentru care se depuneau din toate părțile stăruințe la curtea Romei, dar pe care o politică înțeleaptă nu-i permitea să-l acorde.

După obiceiul acelor vremuri, de mult uitate în epoca noastră, care nu-i îngăduiau unui suveran să aibă încredere în niște oameni care ar fi putut urmări alt interes decât al său, statele Sanctității sale erau cârmuite în chip despotice de către cei trei nepoți ai săi. Cardinalul era prim-ministru și stăpân pe voința unchiului său; ducele di Palliano fusese numit comandant al trupelor sfintei Biserici; iar marchizul di Montebello, căpitan al gărzii palatului, nu lăsa să pătrundă înăuntru decât cine voia el. Foarte curând, cei trei tineri ajunseră a făptui cele mai mari samavolnicii; începură prin a-și însuși averile familiilor ce se arătau potrivnice ocârmuirii lor. Oamenii nu mai știau la cine să alerge ca să li se facă dreptate. Nu numai că trebuiau să se teamă pentru avutul lor, dar, lucru îngrozitor de mărturisit în patria castei Lucreții, cinstea soțiilor și fiicelor lor nu mai era cruțată. Ducele di Palliano și frații săi răpeau cele mai frumoase femei; era de ajuns ca vreuna dintre ele să aibă nenorocul de a le fi plăcut. Lumea se uita, încremenită, cum își făceau de cap nesocotind noblețea sângelui, ba ceva mai mult, nu pregetau nici chiar în fața opreliștii sacre pe care le-o puneau zidurile sfintelor mănăstiri. Cuprins de deznădejde, norodul nu știa cui să se mai jeluiască, atât era de mare teama pe care cei trei frați o sădiseră în sufletele tuturor celor ce se aflau în preajma papii; își îngăduiau a fi insolenți chiar și cu ambasadorii.

Ducele se însurase, încă înainte de înscăunarea unchiului său, cu Violanta di Cardona, dintr-o familie de obârșie spaniolă, care, la Napoli, făcea parte din protipendadă.

Locul ei era în *Seggio di nido*.

Vestită pentru neasemuita ei frumusețe și pentru farmecul pe care știa să-l răspândească atunci când ținea cu tot dinadinsul să placă, Violanta era și mai vestită pentru trufia ei nemăsurată. Dar, ca să fim drepecți, cu greu s-ar fi găsit o fire mai aleasă, lucru pe care avea să-l dovedească din plin, neînduplecându-se a face vreo mărturisire în pragul morții, călugărului capucin care o spovedi. Știa pe dinafară și recita cu o grație infinită *Orlando*,

minunatul poem al lui *messer* Ariosto, cele mai multe din sonetele divinului Petrarca, povestirile din *Pecorone* etc. Dar era și mai încântătoare atunci când binevoia să împărtășească prietenilor ideile năstrușnice care-i treceau prin minte.

Avu un fiu care se numi ducele di Cavi. Fratele ei, don Fernando, conte d'Aliffa, ademenit de situația strălucită a cumnaților, se grăbi să vină la rândul său la Roma.

Ducele di Palliano avea o curte plină de fală; vlăstarele celor mai de seamă familii din Napoli râvneau cinstea de a fi primiți acolo. Dintre cei pe care Roma îi îndrăgise cu osebire, cel mai prețuit și mai admirat era Marcello Capece (din *Seggio di nido*), tânăr cavaler vestit în Napoli atât pentru inteligența sa cât și pentru frumusețea îngerească pe care i-o hărăzise cerul.

Favorita ducesei dintre doamnele de la curte era Diana Brancaccio, pe atunci în vârstă de treizeci de ani, rudă apropiată a marchizei di Montebello, cumnata sa. Se vorbea la Roma că, față de favorita sa, ducesa părăsea orice mândrie, încredințându-i toate secretele ei. Dar aceste secrete nu aveau legătură decât cu politica; ducesa ce-i drept stârnea pasiuni, fără a împărtăși totuși nici una.

Sfătuit de cardinalul Carafa, papa purcese un război împotriva regelui Spaniei, iar monarhul Franței îi trimise în ajutor o armată sub comanda ducelui de Guise.

Trebuie să ne mulțumim însă a istorisi numai întâmplările petrecute la curtea ducelui di Palliano.

De o bucată de vreme, Capece parcă își ieșise din minți; lumea îl vedea săvârșind tot felul de năzbâtii, care mai de care mai ciudate; adevărul este că bietul tânăr se îndrăgostise pătimaș de ducesa, *stăpâna* sa, dar nu îndrăznea să i-o mărturisească. Totuși nu pierdea cu totul nădejdea de a-și împlini năzuința, văzând-o pe ducesa din cale-afară de supărată pe soțul ei care o neglija. Ducele di Palliano era atotputernic în Roma, și ducesa știa, fără îndoială, că aproape în fiecare zi, cele mai frumoase doamne din oraș căroră le mersese numele pentru nurii lor

veneau să-l vadă chiar la el în palat, și aceasta era o jignire cu care dânsa nu se putea împăca.

Printre capelanii sfântului papă Paul al IV-lea se afla și un călugăr vrednic de tot respectul, cu care Sanctitatea sa obișnuia să-și facă rugăciunile. Cu riscul de a se duce de răpă, și poate mânat și de ambasadorul Spaniei, monahul acesta își luă într-o bună zi inima în dinți și-i dezvălui papii blestemățiile nepoților săi. Suveranul pontif se îmbolnăvi de supărare; mai întâi nici nu voia să dea crezământ; din toate părțile însă soseau mereu alte dovezi zdrobitoare. În prima zi a anului 1559 se întâmplă un lucru care avu darul de a întări toate bănuielile papii și poate de a face pe Sanctitatea sa să ia în sfârșit o hotărâre. Chiar în ziua Tăierii Împrejur a Domnului, ceea ce îngreuna și mai mult păcatul în ochii unui suveran atât de cucernic, Andrea Lanfranchi, secretarul ducelui di Palliano, dădu un falnic ospăț în cinstea cardinalului Carafa și dorind ca, pe lângă ațâțările lăcomiei, să nu lipsească nici acelea ale desfrăului, pofti la masă și pe *Martuccia*, una din cele mai frumoase, mai renumite și mai bogate curtezane din nobila cetate a Romei. Nenorocirea făcu însă ca favoritul ducelui, Capecce, acel care o iubea în taină pe ducesa și care trecea drept cel mai frumos bărbat din capitala lumii, să fie de câțva timp în legături cu *Martuccia*. În seara aceea, tânărul o căută prin toate locurile unde spera s-o întâlnească. Negăsind-o nicăieri, și aflând că era mare praznic în casa Lanfranchi, bănuî cam ce putea fi la mijloc și, pe la miezul nopții, se înființă la Lanfranchi, însoțit de o droaie de oameni înarmați.

I se deschise ușa și fu poftit să ia loc și să se ospăteze; dar, după câteva cuvinte stinghere, îi făcu semn *Martucciei* să se ridice și să vină cu dânsul. Cum însă fata stătea în cumpănă, peste măsură de strâmtorată și presimțind ce o să se întâmple, Capecce se sculă de la locul său și, apropiindu-se de ea, o apucă de mână, încercând s-o tragă după sine. Cardinalul, în cinstea căruia fusese

invitată, se împotrivi cu însuflețire la plecarea ei; Capecece stăruie, străduindu-se s-o scoată cu de-a sila afară.

Cardinalul prim-ministru care, în seara aceea, îmbrăcase niște straie ce nu mărturiseau defel înaltul său rang, puse mâna pe spadă și căută să împiedice, cu dârzenia și bărbăția pe care toată lumea i le cunoștea la Roma, plecarea fetei. Beat de mânie, Marcello își chemă înăuntru oamenii; mai toți aceștia însă erau napolitani și, când îl recunoscură mai întâi pe secretarul ducelui și ceva mai apoi și pe cardinal care, îmbrăcat cu totul altfel decât în zilele obișnuite, nu le atrăsese atenția în primul moment, își băgară săbiile înapoi în teacă, nevoind cu nici un preț să se bată, și încercară să potolească dihonnia.

În toiul învălmășelii, Martuccia, în jurul căreia se strânsese toată lumea și pe care Marcello Capecece o ținea zălogită cu mâna stângă, se dovedi destul de iscusită ca s-o șteargă. De îndată ce Marcello prinse de veste, dădu buzna afară după dânsa, urmat de toți oamenii săi.

Numai că întunericul nopții era priincios celor mai năstrușnice scorniri și, în dimineața zilei de 2 ianuarie, cetatea fu împânzită de fel de fel de istorisiri în legătură cu apriga încăierare ce ar fi avut loc chipurile între nepotul cardinal și Marcello Capecece. Ducele di Palliano, comandantul suprem al armatei Bisericii, își închipui că lucrurile fuseseră mult mai grave decât se petrecuseră în realitate, și, cum nu se avea prea bine cu fratele său ministrul, în aceeași noapte chiar porunci să fie arestat Lanfranchi iar a doua zi, în zori, Marcello fu băgat la rândul său în închisoare. Puțin mai apoi însă, ieși în vileag că nu-și pierduse nimeni viața în bătălie, și că aceste întemnițări nu făceau decât să sporească scandalul, care se răsfrângea pe de-a-ntregul asupra cardinalului. Arestații fură puși numaidecât în libertate și, folosindu-se de puterea lor nețărnută, cei trei frați încercară laolaltă să stingă vâlva iscată. La început, traseră nădejde să izbutească; a treia zi însă toată tevatura ajunsese la urechile papei.

Acesta îi chemă la sine pe cei doi nepoți și le vorbi așa cum se cuvenea s-o facă un monarh atât de cuvios și atât de adânc jignit.

În cea de-a cincea zi a lunii ianuarie, când se întrunea congregația *Sfântului Oficiu* din care făceau parte numeroși cardinali, sfântul părinte pomeni cel dintâi despre cumplita întâmplare, întrebându-i pe cardinalii care se aflau de față cum de îndrăzniseră să nu i-o aducă la cunoștință.

– Nu spuneți nimic ? și totuși scandalul știrbește marea demnitate cu care sunteți investiți ! Cardinalul Carafa s-a încumetat să iasă în mijlocul drumului în straie lumești și cu spada scoasă din teacă. Și pentru ce ? Ca să câștige o netrebnică de curtezană !

Este ușor de închipuit tăcerea mormântală ce stăruia printre curteni tot timpul cât ținu această năprasnică răbufnire împotriva primului-ministru. Era mânia unui moșneag de optzeci de ani înverșunat asupra unui nepot drag, care-l purtase pe degete până atunci. Cuprins cum era de indignare, papa se gândi chiar să-și despoaie nepotul de pălăria de cardinal.

Supărarea papii fu zgândărită de ambasadorul marelui duce al Toscanei, care veni să i se plângă de o înfruntare proaspăt îndurată din partea cardinalului prim-ministru. Cardinalul, atât de puternic până atunci, se înfățișă ca de obicei Sanctității sale, pentru treburile dregătoriei sale. Papa îl lăsă patru ceasuri întregi să aștepte în anticameră, în văzul tuturor, după care îl trimise acasă fără a fi catadicsit să-l primească în audiență. Vă puteți închipui cât era de grea palma aceasta pentru nemăsurata trufie a ministrului. Cardinalul era furios și nicidecum smerit; se bizuia pe gândul că bătrânul, împovărat de ani, stăpânit toată viața de iubirea pe care o purta familiei sale, și de fapt prea puțin destoinic în a descurca singur treburile lumești, se va vedea nevoit să recurgă iar la ajutorul său. Virtutea sfântului papă se dovedi însă mai tare; chemându-i la sine pe cardinali, după ce îi privi îndelung fără să scoată o vorbă, izbucni în cele din urmă în plâns și nu se sfii a-și recunoaște singur greșelile:

- Slăbiciunile vârstei, le spuse el, și grija pe care o poartă rosturilor dreptei credințe, din mijlocul cărora, după cum bine știți, vreau cu tot dinadinsul să stărpesc orice samavolnicie, mă îndemn să încredințez puterea mea temporală celor trei nepoți ai mei; dat fiind însă că s-au folosit de ea peste măsură, îi izgonesc din preajma mea pentru totdeauna.

Se citi apoi o pastorală prin care nepoții papii erau maziliți din toate dregătoriile și surghiuniți în niște sate păcătoase. Cardinalul prim-ministru era surghiunit la Civitā Lavinia, ducele di Palliano la Soriano, iar marchizul la Montebello; prin aceeași pastorală, ducele era sărăcit de leafa pe care o primea de obicei și care se ridica la șaptezeci și două de mii de piaștri (peste un milion, în banii din 1838).

Nici vorbă nu putea fi să nu dea urmare unor porunci atât de strașnice: familia Carafa era dușmănită și supravegheată de tot poporul roman care nu avea ochi s-o vadă.

Ducele di Palliano, însoțit de contele d'Aliffa, cumnatul său, și de Leonardo del Cardine, se statornici în cătunul Soriano, în timp ce ducesa împreună cu soacră-sa plecară să locuiască la Gallese, un cătun amărât la vreo două leghe de Soriano.

De fapt aceste așezări sunt pline de farmec; era vorba totuși de un surghiun și veniseră acolo alungați din Roma, unde odinioară se lăfăiau cu nerușinare.

Marcello Capece își urmase stăpâna, împreună cu ceilalți curteni, în satul păcătos în care fusese surghiunită. De unde avusese până atunci întreaga Roma la picioarele ei, femeia, atât de puternică doar cu câteva zile mai înainte și care se bucura de privilegiile rangului său cu tot nesațul orgoliului, nu mai avea parte să vadă acum în jurul ei decât chipurile unor țărani de rând a căror mirare îi amintea și mai mult de propria-i prăbușire. Nu-i rămăsese nici o mângâiere; unchiul era atât de bătrân încât probabil că moartea avea să-l secere înainte de a fi apucat să-și cheme nepoții înapoi, și, pentru ca nenorocirea să fie și mai deplină, cei trei frați nu se puteau suferi între ei. Lumea începuse

chiar a vorbi că ducele și marchizul, care nu priveau cu ochi buni pasiunile învăpăiate ale cardinalului, înspăimântați de nesăbuiințele acestuia, ajunseseră să-l pârască ei înșiși unchiului lor, papa.

În mijlocul suferințelor acestei grele urgisiri, se întâmplă un lucru care, spre nefericirea ducesei și a lui Capecece însuși, dădu în vileag faptul că, atunci când o căutase peste tot pe Martuccia la Roma, tânărul nu fusese mânat de o pasiune adevărată.

Într-o zi în care ducesa îl chemase pentru a-i da o poruncă, Capecece se pomeni singur între patru pereți cu dânsa, ceea ce nu se întâmpla poate nici de două ori pe an. Băgând de seamă că nu mai era nimeni în încăperea în care îl primea ducesa, Capecece rămase încremenit locului, fără să scoată un cuvânt. Se duse apoi la ușă să vadă dacă nu era cineva care să-i poată auzi din încăperea vecină și, luându-și inima în dinți, grăi în felul următor:

– Doamnă, nu vă tulburați, rogu-vă, și nu întâmpinați cu mânie vorbele ciudate pe care mă voi încumeta să le rostesc. De multă vreme vă iubesc mai presus decât viața mea. Dacă am săvârșit o prea mare nesocotință încumetându-mă a privi ca un îndrăgostit îngereasca dumneavoastră frumusețe, vina nu este a mea ci a puterii suprafirești care mă mână și mă învoldurează. Mă simt ca pe rug, sunt tot o flacăără; nu cer ușurare pentru văpaia ce mă mistuie, ci numai îndurare mărinimiei dumneavoastră pentru un slujitor plin de sfială și de umilință:

Ducesa se arătă uimită și mai ales mânioasă:

– Marcello, ce ai văzut la mine, îl întrebă dânsa, ca să te poți bizui cu atâta îndrăzneală să-mi cerșești dragostea ? Oare viața mea, vorbele mele să se fi îndepărtat într-atât de rânduilele bunei-cuviințe, ca să te crezi îndreptățit la o asemenea neobrăzare ? Cum de-ai cutezat să-ți închipui că m-aș putea da ție sau oricărui alt bărbat în afară de soțul și stăpânul meu ? Te iert pentru ce mi-ai spus, gândindu-mă că ți-ai pierdut mințile; dar ferește-te de a mai cădea într-o asemenea greșeală, căci altfel

jur că te voi pedepsi și pentru cea dintâi și pentru cea de-a doua înfruntare.

Ducesa se depărtă clocotind de mânie, căci într-adevăr Capece călcase legile chibzuinței: trebuia să fi lăsat să i se ghicească simțămintele, fără a le mărturisi. Tânărul rămas rușinat și cu inima strânsă de teamă ca nu cumva ducesa să dea totul în vileag față de soțul ei.

Urmarea fu însă cu totul alta decât își închipuia el, înfricoșat. În pustietatea de care era înconjurată acolo, în sat, trufașa ducesă di Palliano nu se putu stăpâni să nu-i împărtășească Dianei Brancaccio, cea mai apropiată dintre doamnele sale de onoare, cuvintele pe care le auzise. Diana era o femeie de treizeci de ani, mistuită de patimi arzătoare. Avea părul roșu (istoricul pomenește de mai multe ori acest amănunt care, pentru el, pare să explice toate nebuniile Dianei Brancaccio). Era îndrăgostită la nebunie de Domiziano Fornari, gentilom din suita marchizului di Montebello și ar fi vrut să-l ia de bărbat; însă marchizul și soția sa, cu care avea cinstea de a fi unită prin legături de sânge, s-ar fi înduplecat oare vreodată s-o lase să se mărite cu un om care în momentul acela era în slujba lor ? Piedica aceasta, cel puțin la prima vedere, părea de nebiruit.

Nu avea deci sorți de izbândă decât doar dacă ducele di Palliano, fratele mai mare al marchizului, s-ar fi ostenit să se folosească de trecerea lui, și Diana trăgea oarecare nădejde dinspre partea asta. Ducele o trata mai mult ca pe o rubedenie decât ca o slujitoare. Era un om cu o fire destul de simplă și plină de bunătate, și ținea mult mai puțin decât frații lui la cerințele etichetei. Deși, tânăr fiind, ducele căuta să profite de toate avantajele rangului său și nu era cătuși de puțin credincios soției sale, o iubea totuși din toată inima și, după toate aparențele, n-ar fi pregetat să-i facă un hatâr dacă l-ar fi rugat cu oarecare stăruință.

Mărturisirea lui Capece, care se încumetase a-și deschide inima față de ducesă, i se păru întunecatei Diana un noroc

neasteptat. Stăpâna ei fusese până atunci de o cuminenie fără leac; dacă inima ei ar fi fost încinsă de o pasiune, dacă ar fi săvârșit vreo greșală, ar fi avut în fiecare clipă nevoie de Diana, iar aceasta la rândul ei ar fi putut nădăjdui orice din partea unei femei al cărei taine le-ar fi cunoscut.

În loc să deschidă ochii ducesei înfățișându-i mai întâi îndatoririle pe care le avea față de sine și apoi primejdiile cumplite pe care le avea de înfruntat, înconjurată cum era de privirile pătrunzătoare ale curtenilor, Diana, mânată de patima sa nestăvilită, îi vorbi stăpânei sale despre Marcello Capece, așa cum își vorbea sieși despre Domiziano Fornari. În lungile sporovăieli prilejuite de singurătatea în care trăiau, Diana găsea mijlocul să-i amintească în fiecare zi ducesei cât era de chipeș și de fermecător bietul Marcello, pe a cărui față se zugrăvea atâta tristețe; și el, ca și ducesa, făcea parte din protipendada orașului Napoli, purtarea lui era aleasă pe cât de nobil îi era sângele, și nu-i lipsea decât averea cu care norocul, capricios cum e, putea să-l înzestreze de la o zi la alta, spre a fi, în toate privințele, deopotrivă cu femeia pe care se încumetase s-o iubească.

Diana observă cu bucurie că de la bun început vorbele ei avură darul de a spori încrederea pe care i-o arăta ducesa.

Pe de altă parte nu pregetă să-i dea de știre lui Marcello Capece despre cele întâmplate. În timpul zădufului din toiul verii, ducesa obișnuia să se plimbe adeseori prin pădurile din preajma satului Gallese. Pe la chindie, se ducea să întâmpine briza mării pe dealurile încântătoare ce se ridică din mijlocul acestor păduri și din vârful cărora se zărește marea la o distanță de mai puțin de două leghe.

Fără a călca legile severe ale etichetei, Marcello putea foarte bine să se plimbe și el în pădure: stătea ascuns acolo, zice-se, având grijă să nu se arate decât după ce inima ducesei fusese înduplecată de cuvântările Diane Brancaccio. Abia atunci îi făcea semn aceasta să se apropie.

Văzându-și stăpâna pe cale să-și plece urechea la glasul pasiunii fatale pe care ea însăși se străduise să i-o sădească, Diana, la rândul său, se lăsă biruită de dragostea năvalnică pe care Domiziano Fornari i-o trezise. De astă dată, era convinsă că se va putea căsători cu dânsul. Numai că Domiziano era un tânăr așezat, cu o fire cumpănită și rece; dezlănțuirile pătimașe ale iubitei sale, în loc să-l lege mai strâns de ea, ajunseră curând să-l plictisească. Diana Brancaccio era înrudită de aproape cu familia Carafa; și știa prea bine că-i era scris să piară înjunghiat la cel mai mic zvon despre legătura lui amoroasă ce ar ajunge la cunoștința înfricoșătorului cardinal Carafa, care, deși mai puțin vârstnic decât ducele di Palliano, era, de fapt, adevăratul cap al familiei.

Trecuse câțva timp de când ducesa se îndurase de dragostea pătimașă a lui Capece, când, într-o bună zi, Domiziano Fornari dispăru fără urmă din satul în care fusese surghiunită curtea marchizului di Montebello. Parcă intrase în pământ: abia mai târziu aflară că plecase cu o corabie din micul port Nettuno; pesemne că își schimbase numele, căci din ziua aceea nu s-a mai auzit nimic despre el.

Cine ar putea zugrăvi deznădejdea Dianei ? După ce îi ascultase cu bunăvoință cântelile ei împotriva soartei, într-o zi ducesa di Palliano îi dădu a înțelege că-i vorbise de ajuns despre acest subiect. Diana se vedea urgisită de iubitul ei, inima sa era bântuită de cele mai cumplite frământări și se grăbi să tălmăcească în chipul cel mai curios plictiseala pe care ducesa o încercase o clipă după ce-i împuiase urechile cu jelanii ei. Dianei îi cășună din senin că ducesa fusese aceea care îl determinase pe Domiziano Fornari s-o părăsească pe veci, ba mai mult chiar, îi pusese la îndemână mijloacele trebuincioase pentru a călători. Ideea aceasta năstrușnică nu se bizuia decât pe nu știu ce muștrări pe care i le făcuse ducesa cândva. Bănuiala ei fu numaidecât urmată de răzbunare. Ceru deci o audiență ducelui.

căruia îi dezvălui tot ce se petrecea între soția sa și Marcello. Ducele nu voi să-i dea crezare.

– Gândește-te, întâmpină dânsul, că timp de cincisprezece ani nu am avut nici un prilej cât de neînsemnat să mă plâng de ducasă; a știut să înfrunte atât ademenirile de la curte cât și ispitele situației strălucite pe care o aveam la Roma; principii cei mai vrednici de a fi iubiți, ba chiar și ducele de Guise, comandantul armatei franceze, și-au pierdut vremea în zadar, și dumneata vrei ca dânsa să se fi lăsat înduplecată de un simplu scutier ?

Din nefericire însă ducele se plictisea de moarte la Sotiano, satul în care fusese surghiunit, și care se afla doar la vreo două leghe de cătunul în care se statornicise soția sa, așa încât Diana izbuti să obțină de la dânsul nenumărate audiențe, fără ca ducesa să prindă de veste. Diana era de o iscusință uluitoare, iar pasiunea o înzestra cu darul vorbirii. De fiecare dată îi dădea ducelui o sumedenie de amănunte; răzbunarea era singura mulțumire ce-i rămăsese în viață. Îi spunea că, aproape seară de seară, Capece se strecura pe la orele unsprezece în iatacul ducesei de unde pleca abia pe la două-trei dimineața. La început vorbele ei reușiră să clinească atât de puțin încrederea ducelui, încât nici măcar nu se învrednici să facă două leghe în toiul nopții până la Gallese ca să intre buzna în iatacul soției.

Într-o seară însă, când venise la Gallese – soarele asfințise, și totuși afară nu se întunecase încă – Diana năvăli, cu părul despletit, în salonul în care se afla ducele. Toți cei de față se grăbiră să se retragă și atunci doamna de onoare îl înștiință că Marcello Capece se strecurase cu puțin înainte în camera ducesei. Ducele, care probabil în momentul acela nu era în toane prea bune, își luă pumnalul și porni întins spre iatacul soției, în care pătrunse printr-o ușă secretă. Înăuntru dădu peste Marcello Capece. Ce-i drept, îndrăgostiții se schimbă la față când îl văzură intrând; altminteri însă situația în care se aflau nu putea da loc la nici un fel de bănuieli. Ducesa ședea în pat și își nota

unele mici cheltuieli pe care tocmai le făcuse; în afară de ei mai era în odaie și o cameristă; iar Marcello stătea în picioare, la trei pași de pat.

Ducele, furios, puse mâna în beregata lui Marcello și-l împinse în încăperea de alături, unde îi porunci să azvârle jos stiletul și pumnalul cu care era înarmat. După care, chemă niște ostași din gardă poruncindu-le să-l ducă numaidecât pe Marcello în temnița din Soriano.

Ducesa fu lăsată să stea în palat, dar sub cea mai strașnică supraveghere.

Ducele nu era un om crud; pe cât se pare, voia să țină ascunsă rușinea, pentru a nu fi nevoit să recurgă la măsurile sângeroase care le pretindea onoarea. Căută așadar să dea de înțeles că Marcello fusese pus la popreală pentru cu totul altă pricină, și, folosindu-se de împrejurarea că Marcello cumpăraseră cu vreo două-trei luni mai înainte câteva broaște uriașe pe care le plătise scump, răspândi zvonul că tânărul ar fi încercat să-l otrăvească. Numai că adevărata sa vină era prea binecunoscută, astfel că fratele său, cardinalul, îi trimise o ștafetă întrebându-l când avea de gând să spele în sângele vinovaților ocara pe care aceștia îndrăzniră s-o facă neamului lor.

Ducele se adresă contelui d'Aliffa, fratele soției sale, și lui Antonio Torando, prieten de-al casei, și alcătuind câteșitrei un așa-zis tribunal, îl traseră la judecată pe Marcello Capece, pentru vina de a fi pângărit legămintele căsătoriei împreună cu ducesa.

Nestatornicia răsturilor omenești voi ca papa Pius al IV-lea, care se urcă în scaun după Paul al IV-lea, să facă parte din tabăra celor ce căutau prietenia Spaniei. Noul papă nu putea să nu-i fie pe plac regelui Filip al II-lea, care îi cerea cu tot dinadinsul moartea cardinalului și a ducelui di Palliano. Cei doi frați fură chemați în fața tribunalelor țării, iar *minutele* procesului ce li se deschise ne îngăduie să cunoaștem în amănunțime împrejurările în care Marcello Capece și-a găsit mormântul.

Unul dintre numeroșii martori audiați declară următoarele:

– Ne aflam la Soriano; ducele, stăpânul meu, a stat multă vreme de vorbă cu contele d'Aliffa... Seara, foarte târziu, am coborât la catul de jos într-o pivniță, unde ducele poruncise să se pregătească funiile cu care vinovatul urma să fie supus la cazne. Erau de față: ducele, contele d'Aliffa, signor Antonio Torando și cu mine.

Primul martor adus înăuntru a fost căpitanul Camillio Grifone, prieten la toartă cu Capecce care-i încredința toate tainele. Ducele îi vorbi astfel:

– Mărturisește adevărul, prietene. Spune-mi ce căuta Marcello în iatacul ducesei ?

– Nu știu nimic; sunt certat cu Marcello de mai bine de trei săptămâni.

Deoarece se încăpățâna să spună că nu știe nimic altceva, ducele chemă de afară câțiva soldați din gardă. Grifone fu legat cu ștreanguri de către podestatul din Soriano. Oștenii traseră de funii, ridicându-l pe vinovat la patru degete de la pământ. După ce căpitanul stătu astfel suspendat mai bine de un sfert de ceas, zise:

– Lăsați-mă jos, vă spun tot ce știu.

După ce îl coborâră până ajunse iarăși cu picioarele pe pământ, ostașii se retraseră, iar noi rămăserăm singuri cu el.

– E adevărat că l-am însoțit de câteva ori pe Marcello până la iatacul ducesei, mărturisii căpitanul, dar mai mult decât atât n-aș putea să vă spun, pentru că îl așteptam într-o curte din vecinătate până la unu noaptea.

Numaidecât chemară străjile înapoi și, la porunca ducelui, acestea îl ridicară din nou în așa fel încât picioarele să nu mai atingă pământul. Nu trecu mult și căpitanul începu a striga:

– Lăsați-mă jos, vă spun adevărul. E drept, continuă el, că, de câteva luni, am prins de veste că Marcello e în dragoste cu ducesa, și mă gândeam tocmai să dau de știre excelenței voastre sau lui don Leonardo. Ducesa mâna în fiecare zi pe câte cineva

acasă la Marcello să afle ce mai face, îi trimetea mici daruri, printre altele, felurite dulcețuri pregătite cu tot dichisul și foarte costisitoare; am văzut la Marcello niște lăntișoare de aur, meșteșugit lucrate, pe care le primise, fără îndoială, de la ducesa.

După această mărturie, căpitanul fu zăvorât din nou în închisoare. Îl aduseră apoi pe portarul ducesei, care declară că nu știa nimic; îl legară cu ștreangurile și-l ridicară în sus. După o jumătate de oră, zise:

– Lăsați-mă jos, vă spun tot ce știu.

Când îl coborâră însă, susținu că nu știe nimic; îl ridicară din nou. În sfârșit, după o jumătate de ceas îl sloboziră; și omul îi lămuri că se afla doar de scurt timp în slujba ducesei. Întrucât se putea foarte bine să nu fi avut habar de nimic, îl trimiseră înapoi la închisoare. Cu una, cu alta însă pierduseră o grămadă de vreme, căci de fiecare dată ostașii din strajă erau scoși afară din sală. Voiau ca soldații să fie încredințați că era vorba despre o încercare de otrăvire cu sucul înveninat al broaștelor.

Târziu de tot, în puterea nopții, ducele porunci să fie adus Marcello Capece. După ce ostașii ieșiră, ușa fu încuiată cum se cuvine, cu cheia.

– Ce căutai, îl întrebă el, în iatacul ducesei, până la unu, două, ba uneori chiar până la patru dimineața ?

Marcello tăgădui totul; chemară înăuntru ostașii și aceștia îl ridicară în ștreanguri; funiile aproape că-i dezbârnau brațele din umăr; nemaiputând suporta durerile, ceru să fie coborât; îl așezară pe un scaun; dar când se văzu slobozit, începu să se încurce în răspunsuri, încât nu mai știa nici el însuși ce vorbește. Chemară străjile care îl ținură din nou atârnat; după o bună bucată de vreme, ceru să fie lăsat jos.

– E adevărat, zise el, că am intrat în apartamentul ducesei la niște ore necuviincioase; eram însă în dragoste cu signora Diana Brancaccio, una din doamnele excelenței sale, căreia îi făgăduisem s-o iau de soție, și care mi-a dat totul, în afară de ceea ce onoarea ei nu i-ar fi îngăduit.

Marcello fu dus înapoi la închisoare, unde îl puseră față în față cu căpitanul și cu Diana, care negă totul.

Drept aceea, îl porniră din nou pe Marcello spre sala de jos; când ajunseră lângă ușă:

– Domnule duce, rosti Marcello, excelența voastră poate binevoiește a-și aminti c-a făgăduit să-mi crute viața dacă mărturisesc adevărul. Nu-i nevoie să mă mai atârnați în ștreanguri; vă spun tot.

Se apropie atunci de duce, și, cu un glas tremurător și abia deslușit, îi destăinuie că într-adevăr ducesa îi făcuse toate hatâurile. La auzul acestor cuvinte, ducele se năpusti asupra lui Marcello și-l mușcă de obraz; trase apoi pumnalul și, văzând că se pregătea să lovească pe vinovat, îi spusei c-ar fi bine ca Marcello să aștearnă pe hârtie cu mâna lui mărturisirile făcute și că în felul acesta excelența sa ar avea un document cu care s-ar putea justifica. Intrară deci în sala de jos, în care se găseau cele trebuincioase pentru scris; ștreangurile însă îl răniseră pe Marcello atât de rău la braț și la mână, încât nu reuși să scrie decât aceste câteva cuvinte: *Da, mi-am călcat credința față de stăpânul meu; da, i-am pângărit onoarea !*

Ducele citea pe măsură ce Marcello alcătuia cuvintele. În momentul acela, tăbări asupra lui Marcello și-l străpunse de trei ori cu pumnalul, curmându-i zilele. Diana Brancaccio, care se afla de față, stătea ceva mai încolo, la vreo trei pași, mai mult moartă decât vie, și probabil că în adâncul sufletului se căia de mii de ori de isprava ei.

– Femeie nevrednică de stirpea aleasă din care te tragi, izbucni atunci ducele, tu, din pricina căreia onoarea mea este acum terfelită, fiindcă nu te-ai dat în lături să mă înjosești pentru a-ți împlini poftele tale nerușinate, se cade să-ți primești răsplata pentru toate nelegiuirile tale.

Zicând aceste vorbe, o înșfăcă de plete și-i tăie beregata cu un cuțit. Sângele începu a gâlgâi puhoi și nefericita se prăbuși jos, moartă.

Ducele porunci ca amândouă leșurile să fie lepădate într-o hazna din preajma închisorii.

Tânărul cardinal Alfonso Carafa, fiul marchizului di Montebello, singurul din toată familia pe care Paul al IV-lea îl mai păstrase pe lângă sine, socoti de datoria sa să-i povestească această întâmplare. Papa se mulțumi să întrebe doar atât:

– Și cu ducesa ce au făcut ?

Toată lumea era de părere, la Roma, că vorbele acestea însemnau osânda la moarte a bieteii femei năpăstuite. Ducele însă nu se putea hotărî la acest sacrificiu nemăsurat, fie pentru că soția lui era însărcinată, fie din pricina nețarmuritei iubiri pe care i-o purtase cândva.

La trei luni după neprecupețitul act de virtute pe care îl săvârșise despărțindu-se de întreaga sa familie, sfântul părinte Paul al IV-lea căzu la pat, și, după alte trei luni în care zăcu bolnav, își dădu obștescul sfârșit în ziua de 18 august 1559.

Cardinalul îi scria ducelui di Palliano scrisori peste scrisori, repetându-i neîncetat că onoarea familiei lor poruncea moartea ducesei. Văzând că unchiul lor răposase și neștiind cum ar putea să privească această împrejurare noul papă pe cale de fi ales, ținea morțiș ca totul să fie adus la îndeplinire în cel mai scurt timp.

Om simplu și bun din fire, ducele, mult mai puțin frământat decât cardinalul de lucrurile care puneau în joc onoarea familiei, nu se putea hotărî la fiorosul deznodământ ce i se cerea. Își zicea că el însuși fusese de atâtea ori necredincios ducesei, fără să-și dea măcar osteneala să se ascundă, și că aceste încălcări ale fidelității conjugale puteau foarte bine s-o împingă la răzbunare pe o femeie atât de trufașă. Chiar în momentul în care trebuia să intre în conclav, după ce ascultase liturgia și primise sfânta cuminecătură, cardinalul îi scrisese din nou că-și făcea sânge rău din pricina acestor veșnice amânări și că, dacă ducele nu se hotăra o dată să ia măsurile cerute de onoarea neamului lor, se lega cu jurământ să nu se mai amestece niciodată în treburile lui, să nu mai caute nicidecum să-i fie de folos, fie în conclav, fie pe

lângă noul papă. Un cu totul alt motiv, fără nici o legătură cu onoarea, pare să fi biruit în cele din urmă șovăielile ducelui. Deși era păzită cu strășnicie, ducesa găsi, pe cât se spune, mijlocul să-l înștiințeze pe Marco-Antonio Colonna, dușmanul de moarte al ducelui de când acesta izbutise să dobândească ducatul di Palliano, că, dacă Marco-Antonio reușea cumva să-i izbăvească viața și s-o scape din mâinile soțului ei, dânsa, la rândul său, îl va ajuta să între în stăpânirea fortăreței Palliano, al cărei comandant era omul ei.

În ziua de 28 august 1559, ducele trimise la Gallese două companii de soldați. La 30 august, don Leonardo del Cardine, rudă cu ducele, și don Ferrante, conte d'Aliffa, fratele ducesei, sosiră la Gallese și pătrunseră în locuința ducesei pentru a-i ridica viața. Noii-veniți îi împărtășiră solia morții, pe care dânsa o primi fără ca nici un mușchi să i se clintească pe față. Ceru mai întâi să se spovedească și să asculte sfânta liturghie. Mai apoi, când cei doi seniori se apropiară de dânsa, ducesa observă că nu erau de acord între ei. Îi întrebă atunci dacă exista vreun ordin din partea ducelui, soțul său, prin care era osândită la moarte.

– Da, doamnă, răspunse don Leonardo.

Ducesa ceru să-l vadă, și don Ferrante i-l arătă.

(Am găsit în dosarul procesului deschis împotriva ducelui di Palliano mărturiile călugărilor care au fost de față la această cumplită împrejurare. Depozițiile lor sunt mult mai cuprinzătoare decât ale celorlalți martori, din pricină, cred eu, că monahii puteau vorbi fără teamă în fața justiției, pe câtă vreme toți ceilalți martori fuseseră mai mult ori mai puțin părtași la crimă alături de stăpânul lor.)

Fratele Antonio di Pavia, călugăr capucin, înfățișează lucrurile în felul următor:

– După slujba la care a primit cu smerenie sfânta cuminecătură, în timp ce o îmbărbătam, contele d'Aliffa, fratele doamnei ducese, a intrat în cameră cu o funie și cu o vergea de alun, groasă cât degetul mare și lungă de vreo jumătate de cot.

Contele a legat-o la ochi cu o batistă pe care ducesa, cu mult sânge rece, a tras-o mai mult peste ochi, ca să nu-l vadă. Pe urmă i-a petrecut funia după gât; dar, fiindcă nu putea s-o mânuiască prea bine, contele a scos lațul și s-a depărtat câțivi pași; auzindu-l cum umblă prin cameră, ducesa și-a scos batista de la ochi și a întrebat:

– Ei, ce mai așteptăm ?

La care contele i-a răspuns:

– Nu e bună frânghia, mă duc să iau alta ca să nu suferi prea mult.

Spunând aceste vorbe a ieșit din cameră; puțin mai apoi s-a întors cu altă frânghie, a legat-o iarăși la ochi, i-a pus lațul de gât, și, vârând bățul în nod, l-a răsucit și a sugrumat-o. În ceea ce o privește pe ducesa, în tot acest timp, până în ultima clipă, a păstrat tonul unei conversații obișnuite.

Fratele Antonio di Salazar, tot capucin, își încheie depoziția cu aceste cuvinte:

– Voiam tocmai să ies afară, cugetul neîngăduindu-mi s-o văd murind; ducesa însă m-a oprit:

– Nu pleca tocmai acum, pentru numele lui Dumnezeu !

(Călugărul povestește apoi împrejurările morții, așa cum le-am arătat mai sus.) Și adaugă:

– A murit ca o creștină cu frica lui Dumnezeu, mărturisind întruna: *Cred, cred.*

Cei doi călugări, care, pare-se, primiseră de la ierarhii lor dezlegarea trebuincioasă, repetă în depozițiile făcute că tot timpul ducesa a stăruit în a spune că nu este cătuși de puțin vinovată, ori de câte ori a stat de vorbă cu dâșii precum și la fiecare spovedanie și mai cu seamă la cea dinaintea liturghiei, atunci când a primit sfânta împărtășanie. Dacă ar fi fost într-adevăr vinovată, lăsându-se călăuzită de trufie, s-ar fi osândit singură la caznele iadului.

Cu prilejul confruntării cu don Leonardo del Cardine, fratele Antonio di Pavia, călugărul capucin, declară:

– Tovarășul meu i-a spus contelui că ar fi mai bine să aibă răbdare până ce ducesa avea să odrăslească; e în luna a șasea, l-a lămurit el, și nu se cade să dăm pierzării sufletul bietului prunc oropsit pe care îl poartă în pântec, trebuie să-l putem boteza.

La care, contele d'Aliffa i-a răspuns:

– Știi că trebuie să mă duc la Roma, și nu vreau să mă arăt în lume cu masca asta pe față (cu ocară nerăzbinată).

Abia apucase să moară ducesa și cei doi călugări capucini începură a stărui să i se deschidă pânțele, ca să poată boteza pruncul; însă contele și don Leonardo nu voiră să ia în seamă rugămintele lor.

A doua zi, ducesa fu îngropată în biserica din localitate, cu oarecare pompă (am citit procesul-verbal). Întâmplarea aceasta, care foarte curând ajunsese la urechile tuturor nu făcu cine știe ce vâlvă, deoarece lumea se aștepta mai de mult la lucrul acesta: vestea morții ducese fusese de câteva ori trâmbițată până atunci la Gallese ca și la Roma, și de altfel un asasinat săvârșit în afara zidurilor cetății și într-un moment în care scaunul papal era vacant nu avea darul să stârnească mirare. Conclavul întrunit după moartea lui Paul al IV-lea fu cât se poate de furtunos; și ținu patru luni încheiate.

În ziua de 26 decembrie 1559, bietul cardinal Carlo Carafa se văzu nevoit să ia parte la alegerea unui cardinal sprijinit de curtea Spaniei și care, deci, nu se putea pune de-a curmezișul nici unei urgisiri cerute de Filip al II-lea împotriva lui, a cardinalului Carafa. Noul-ales se ridică în scaun sub numele de Pius al IV-lea.

Dacă, în momentul când unchiul său închisese ochii, cardinalul nu s-ar fi aflat în surghiun, ar fi putut avea un cuvânt hotărâtor la alegerea papii, sau cel puțin ar fi fost în măsură să împiedice înscăunarea unui dușman.

Nu trecu mult și atât cardinalul cât și ducele fură arestați; fără doar și poate Filip al II-lea poruncise să fie amândoi răpuși. Aveau paisprezece capete de acuzație în sarcina lor. Fură ascultați toți cei care puteau da lămuriri asupra acestor

paisprezece capete. Dosarul procesului, foarte bine întocmit, cuprinde două volume in-folio, pe care le-am citit cu mult interes, pentru că la fiecare pagină descoperi tot felul de însemnări cu privire la moravurile timpului, pe care istoricii nu le-au socotit vrednice de prestigiul istoriei. Printre altele mi-au atras atenția o seamă de amănunte cât se poate de pitorești în legătură cu o încercare de asasinat îndreptată de partidul spaniol împotriva cardinalului Carafa, pe vremea când era ministru și avea toată puterea în mână.

De altfel și el și fratele său au fost osândiți pentru niște crime care, săvârșite de alt om, oricine ar fi fost acela, n-ar fi socotite ca atare, bunăoară, în cazul de față, pentru faptul de a fi ucis pe amantul soției necredincioase, ca și pe soția însăși. Câțiva ani mai târziu, prințul Orsini s-a căsătorit cu sora marelui duce al Toscanei, și, năzărindu-i-se că l-ar fi înșelat, a poruncit să fie otrăvită, chiar acolo în Toscana, cu încuviințarea marelui duce, fratele ei, și nimeni nu s-a gândit vreodată să-i pună în sarcină fapta aceasta, învinuindu-l de crimă. Mai multe principese din familia Medici au pierit în felul acesta.

După ce procesul fraților Carafa fu încheiat, se întocmi o lungă dare de seamă, care avea să fie adeseori cercetată de congregațiile de cardinali. Este mai mult decât evident că, de vreme ce toată lumea fusese de părere a pedepsi cu moartea omorul săvârșit din dorința de-a răzbuna un adulter, crimă de care justiția nu se ocupa niciodată, cardinalul se făcea vinovat de faptul că se ținuse de capul fratelui său, îndemnându-l să săvârșeasca crima, după cum ducele era vinovat pentru că poruncise să fie înfăptuită.

În ziua de 3 martie 1561, papă Pius al IV-lea convocă un consistoriu care ținu opt ore și la sfârșitul căruia rosti sentința în procesul fraților Carafa în următorii termeni: *Prout in schedula* (Să se procedeze așa cum s-a hotărât).

În noaptea zilei următoare, reprezentantul ministerului public îl trimise pe șeful poliției la castelul Sant' Angelo ca să aducă la

îndeplinire sentința de condamnare la moarte pronunțată împotriva celor doi frați, Carlo, cardinal Carafa, și Giovanni, duce di Palliano; așa cum se și întâmplă. Îl luară mai întâi în primire pe duce, care fu ridicat de la castelul Sant'Angelo și dus la închisoarea Tordinona, unde totul era pregătit; acolo ducele, contele d'Aliffa și don Leonardo del Cardine aveau să fie decapitați.

Ducele înfruntă această grea cumpănă nu numai ca un cavaler de obârșie aleasă, dar și ca un creștin gata să îndure orice încercare din dragoste pentru Cel de Sus. Căută să-i mai îmbărbăteze înainte de moarte pe cei doi tovarăși de suferință, spunându-le câteva cuvinte frumoase; pe urmă se așează să-i scrie fiului său¹.

Șeful poliției se înapoie la Castelul Sant'Angelo, pentru a-i aduce la cunoștință cardinalului Carafa că trebuie să moară, nelăsându-i răgaz decât un ceas ca să se pregătească. Cardinalul dovedi o mai mare tărie sufletească decât fratele său, întrucât rosti mai puține cuvinte; cuvintele sunt îndeobște un sprijin pe care-l căutăm în afara noastră. Abia dacă-l auziră murmurând ca pentru sine aceste vorbe, în momentul când i se împărtăși cumplita veste:

– Eu, să mor ! O, papă Pius ! O, rege Filip !

Se spovedi: rosti după canon cei șapte psalmi pentru dezlegare, apoi se așează pe un scaun și-i porunci călăului:

– *Fă-ți treaba !*

Călăul îl sugrumă cu un ștreang de mătase care plesni la un moment dat; de două ori în șir trebui să reia operația de la capăt. Cardinalul se uita la el fără a se învrednici să scoată o singură vorbă.

---

¹ Savantul domn Sismondi încurcă aici toată povestea. (A se vedea articolul *Carafa* în biografia Michaud.) Domnia sa pretinde că fiul contelui di Montorio a fost decapitat, în ziua morții cardinalului. Contele era însă tatăl cardinalului și al ducelui di Palliano. Eruditul istoric confundă tatăl cu fiul (n.a.).

(Notă adăugată:)

Câțiva ani mai târziu, sfântul părinte Pius al V-lea a dispus revizuirea procesului, care a fost casat; cardinalul și fratele său au fost reintegrați în toate onorurile, iar procurorul general, care stăruise cel mai mult să fie pedepsiți cu moartea, a fost spânzurat. Pius al V-lea a poruncit să se distrugă dosarul; toate copiile ce existau în biblioteci au fost arse; oricine ar fi îndrăznit să păstreze vreuna dintre ele era sancționat cu excomunicarea; papa însă nu s-a gândit că se afla o copie a dosarului chiar în propria sa bibliotecă, și după această copie s-au făcut toate cele care au rămas până în ziua de azi.

SAN FRANCESCO A RIPA

Tălmăcirea de față redă în amănunțime, folosind mărturiile unui cronicar italian, povestea de dragoste a unei principese romane cu un francez. Asta se întâmpla prin anul 1726, la începutul secolului trecut. Pe vremea aceea nepotismul era în floare la Roma. În chipul cel mai samavolnic cu putință. Nici când până atunci nu fusese atâta strălucire la curte. În scaun se afla Benedict al XIII-lea (Orsini), dar la drept vorbind prințul Campobasso, nepotul său, era cel care conducea în numele său treburile de toată mâna. Străinii năvăleau de pretutindeni la Roma; principii italieni, ca și nobilii spanioli, în stăpânirea cărora se mai afla încă aurul lumii noi, veneau mereu cu duiumul; căci orice om bogat și puternic se simțea acolo mai presus de legi. Galanteria și risipa păreau a fi singura îndeletnicire a tuturor acestor venetici și băștinași ce împânzeau orașul.

Cele două nepoate ale papei, contesa Orsini și principesa Campobasso, se bucurau deopotrivă de prestigiul unchiului și de omagiile curții. Frumusețea lor ar fi ieșit în vileag chiar dacă s-ar fi născut în pătura cea mai umilă a societății. Contesa Orsini – Orsina, cum era numită cu familiaritate la Roma – avea o fire veselă și *disinvolta*, pe când prințesa Campobasso era duioasă și plină de cucernicie; dar în inima ei atât de duioasă răbufneau uneori cele mai pătimașe porniri. Fără a fi dușmane pe față, deși se întâlneau zilnic în palatul papei și, deseori, acasă la ele, aceste doamne rivalizau în toate: în frumusețe, în considerație, în bogăție.

Contesa Orsini, mai puțin frumoasă, dar sclipitoare, ușuratică, neastâmpărată și iubitoare de intrigă, avea destui amanți de care însă nu se sinchisea prea mult, schimbându-i de la o zi la alta. Fericire pentru dânsa era să aibă în saloanele sale câte două sute de persoane deodată, care să roiască în jurul ei. Făcea mare haz pe socoteala principesei Campobasso, verișoara sa, care, după ce se arătase în lume trei ani de zile în șir însoțită de un duce spaniol, sfârșise prin a-i trimite vorbă acestuia să părăsească Roma în douăzeci și patru de ore, ba chiar îl amenințase cu moartea. „De la această eroică ispravă, spunea contesa Orsini, preasfânta mea verișoară nu s-a mai învrednicit să zâmbească. De câteva luni încoace toată lumea poate să vadă că biata femeie moare de urât sau poate de dragoste, iar bărbatul ei, care știe să se descurce, l-a convins pe unchiul nostru, papa, că plictiseala aceasta ar fi un semn de nețărmită evlavie. Nu m-aș mira s-o văd în scurtă vreme făcând, din evlavie, firește, un pelerinaj în Spania.“

Prințesa Campobasso nici gând nu avea să-l regrete pe spaniolul ei, care, timp de doi ani cel puțin, o plictisise peste măsură. Dacă l-ar fi regretat, ar fi trimis după el, căci prințesa era pe cât de pătimasă pe atât de spontană din fire, așa cum sunt mulți din cei pe care ai prilejul să-i întâlnești la Roma. Însuflețită de o exaltată râvnă religioasă, deși nu avea mai mult de douăzeci și trei de ani și era în toată strălucirea frumuseții sale, se arunca uneori la picioarele unchiului rugându-l fierbinte să-i acorde *binecuvântarea papală*, care, după cum poate nu toată lumea știe, cu excepția câtorva păcate cumplite, le spală pe toate celelalte, *chiar fără spovedanie*. Blajinul Benedict al XIII-lea lăcrăma înduioșat. „Ridică-te, nepoată, îi zicea el, n-ai nevoie de binecuvântarea mea, tu prețuiești mai mult în ochii Celui de Sus decât mine“.

În această privință, Sanctitatea sa, deși nu era supusă greșelii, se înșela, ca toată lumea din oraș de altfel. Prințesa Campobasso era îndrăgostită la nebunie, iubitul ei îi împărtășea dragostea, și

totuși se simțea cum nu se poate mai nefericită. Se împlineau câteva luni de când se întâlnea aproape în fiecare zi cu cavalerul Sénecé, nepotul ducelui de Saint-Aignan, pe vremea aceea ambasadorul lui Ludovic al XV-lea la Roma.

Fiul uneia dintre amantele regentului Filip d'Orleans, tânărul Sénecé se bucura în Franța de cele mai înalte favoruri. Colonel de o bună bucată de vreme, deși abia număra douăzeci și doi de ani, avea ifosele unui om îngâmfat, fără a fi în sinea lui deloc trufaș, cu toate că ar fi fost îndreptățit să fie. Voioșia, dorința de a se amuza de orice lucru și în orice împrejurare, nesocotința, curajul, bunătatea alcătuiau trăsăturile cele mai izbitoare ale acestei firi ciudate și, spre lauda națiunii sale, se putea spune că era cea mai desăvârșită oglindă a însușirilor ei. Prințesa Campobasso pusese ochii pe el de când îl văzuse. „Nu pot avea nici o încredere în dumneata, îi spusese dânsa, fiindcă ești francez; dar ține minte un lucru: în ziua când se va afla în oraș că ne vedem câteodată într-ascuns, am să știu că te-ai dat de gol, și n-o să te mai iubesc.“

Tot jucându-se cu focul, principesa ajunsese să fie îndrăgostită cu adevărat. Și Sénecé o iubise, dar se împliniseră opt luni de când ținea legătura lor și timpul, care pare să aibă virtutea de a spori pasiunea italiencelor, francezilor în schimb le-o ucide. Singurul lucru care îl ajuta pe cavaler să suporte plictiseala era vanitatea sa; trimisese până atunci la Paris vreo două-trei portrete de-ale principesei Campobasso. De altfel, îndestulat cu toate bunătățile și hatârrurile, ca să zicem așa, încă din copilărie, era atât de nepăsător de felul său încât ajungea să nesocotească până și interesele vanității sale, pentru care îndeobște își fac atâta sânge rău cei din neamul lui.

Sénecé nu avea nici un fel de înțelegere pentru firea iubitei sale, ceea ce-l făcea, uneori, să se amuze de ciudățeniile ei. Ba mai mult chiar, în ziua de Sfânta Balbina, căreia prințesa îi purta numele, cavalerul avu de înfruntat zbuciumul și remușcările sale pornite dintr-o arzătoare și sinceră râvnă. Sénecé nu o făcuse

să-și uite credința – cum se întâmplă cu femeile obișnuite din Italia; o biruise doar după o luptă aprigă, luptă pe care deseori era silit s-o dea.

Această piedică, prima pe care tânărul nostru, răsfățat de soartă, o întâlnise în viață, îl amuza într-un fel și în același timp îl făcea să rămână drăgăstos și atent față de principesă; din când în când se socotea chiar dator s-o iubească. Mai exista însă și un alt motiv, acesta însă prea puțin romanțios: Sénecé nu avea decât un singur confident care cunoștea toată povestea: pe ambasadorul său, ducele de Saint-Aignan, căruia îi făcea unele servicii prin mijlocirea prințesei Campobasso. Și prestigiul pe care îl dobândise în ochii ambasadorului îl măgulea nespus de mult.

În schimb, prințesa Campobasso, spre deosebire de Sénecé, nu era câtuși de puțin simțitoare la privilegiile sociale de care se bucura iubitul ei. A fi sau a nu fi iubită însemna totul pentru dânsa. „Eu îi jertfesc fericirea mea veșnică, cugeta ea, ceea ce el, care e un eretic, un francez, nu poate fi în măsură să-mi jertfească.“ Tocmai atunci însă cavalerul intra pe ușă, și veselia lui, atât de cuceritoare, de neistovită și totuși atât de spontană, era mereu un prilej de mirare pentru principesa Campobasso, și în același timp o fermeca. La vederea lui, tot ceea ce plănuise mai înainte să-i spună, toate gândurile mohorâte piereau. Și starea aceasta, pe care sufletul ei trufaș n-o mai încercase, dăinuia încă multă vreme după plecarea lui Sénecé. Până la urmă ajunsese să creadă că nu mai putea gândi, că nu mai putea trăi, departe de Sénecé.

Moda la Roma, care, timp de două secole, se aflase sub înrâurirea spaniolilor, începea acum să încline întrucâtva și spre francezi. Oamenii păreau să aibă mai multă înțelegere pentru temperamentul acesta menit să aducă desfătarea și fericirea oriunde se arată. Temperament care, la vremea aceea, nu putea fi întâlnit decât în Franța, iar de la revoluția din 1789 încoace nu se mai găsește nicăieri. Pentru ca voioșia să rămână pururea nezdruincată are nevoie să fie cruțată de orice griji, și în Franța

nimeni nu se mai poate bizui pe o carieră sigură, nici chiar omul de geniu, dacă o mai fi existând cumva.

Între cei din aceeași clasă socială cu Sénecé și restul națiunii se declarase războiul. De altfel, Roma se deosebea foarte mult pe atunci de ceea ce se arată a fi în ziua de azi. Nimeni n-ar fi visat, în 1726, ceea ce avea să se întâmple peste șaizeci și șapte de ani, când norodul, plătit de câțiva popi, avea să-l măcelărească pe iacobinul Basseville, care voia, cum zicea el, să civilizeze capitala lumii creștine.

Pentru întâia oară, alături de Sénecé, prințesa Campobasso își pierduse mințile, avea momente când se simțea în al nouălea cer sau spăimântător de nefericită din pricina unor lucruri pe care dreapta judecată nu le încuviința. În sufletul acela vajnic și lipsit de ascunzișuri, de îndată ce Sénecé reușise să biruie credința, care pentru dânsa avea cu totul altă însemnătate decât rațiunea, iubirea era sortită să se involbureze fulgerător, preschimbându-se în cea mai nestăvilită pasiune.

Principesa se interesase într-o vreme de soarta monseniorului Ferrattera, pe care-l ajutase să-și întemeieze viitorul. Vă închipuiți ce lovitură fusese pentru dânsa când Ferrattera îi adusese la cunoștință că în ultimul timp Sénecé se ducea tot mai des pe la contesa Orsini, ba mai mult chiar, că din pricina lui contesa izgonise un celebru castrat, care după cum știa toată lumea era amantul său de câteva săptămâni !

Povestea noastră începe în seara zilei în care prințesa Campobasso primise această veste cumplită.

Principesa stătea nemișcată într-un imens fotoliu de piele aurită. Alături, pe o măsuță de marmură neagră, două lămpi mari de argint cu picior, capodopere ale vestitului Benvenuto Cellini, luminau sau mai degrabă scoteau în vileag întunecimile unei uriașe săli de la parterul palatului său, pe ai cărei pereți atârneau tablouri înnegrite de vremuri, căci încă de pe atunci epoca marilor pictori era destul de îndepărtată.

În fața principesei, aproape la picioarele ei, pe un taburet de abanos cu ornamente de aur masiv, tânărul Sénecé se împăuna cu eleganta-i persoană. Prințesa îl privea, dar din clipa care intrase în sală, în loc să zboare în întâmpinarea lui și să i se arunce în brațe, nu se învrednicise să-i spună un singur cuvânt.

Încă din 1726, Parisul era orașul cel mai strălucit prin eleganța vieții și dichisurile vestimentare. Sénecé avea grijă să-și aducă regulat de acolo, prin curieri, tot ceea ce putea pune în valoare frumusețea unuia dintre cei mai chipeși bărbați din Franța. Cu toată dezinvoltura firească la un om de rangul lui, care își începuse cariera de cuceritor pe lângă femeile minunate de la curtea regentului și sub îndrumarea faimosului Canillac, unchiul său, unul dintre zvânturații acestui monarh, foarte curând pe chipul cavalerului se desluși o umbră de stingherire. Frumosul păr blond al prințesei era ușor răvășit; ochii ei mari, de un albastru închis, stăteau pironiți asupra lui: judecând după expresia lor nu prea putea să-și dea seama ce gândește. Punea oare la cale o răzbunare sângeroasă ? sau era vorba numai de adâncă seriozitate a unei iubiri pătimase ?

– Va să zică, nu mă mai iubești ? rosti ea în cele din urmă cu o voce sugrumată.

O tăcere lungă urmă acestei declarații de război. Îi venea greu principesei să se lipsească de drăgălășenia încântătoare a lui Sénecé, care, dacă dânsa nu i-ar fi făcut în momentul acela o scenă, ar fi fost gata să-i spună tot felul de năzbâtii; ea însă era prea mândră ca să amâne o explicație. O femeie cochetă este îndeobște geloasă din amor-propriu; o femeie galantă numai din deprindere, în timp ce o femeie care iubește din toată inima, cu o patimă nestăvilită, este conștientă de drepturile ce i se cuvin. Privirea principesei, pe care numai o femeie din Roma, îndrăgostită cu pasiune o poate avea, îl intriga nespus pe Sénecé: descoperirea în ea profunzime și incertitudine în același timp; sufletul i se dezvăluia în toată goliciunea, ca să zicem așa. Era un har cu care contesa Orsini nu părea a fi înzestrată.

Totuși, deoarece tăcerea se prelungea peste măsură, tânărul francez, care nu-și însușise îndeajuns arta de a ghici simțămintele tănuite ale unui suflet italian, avu impresia că deslușește în ea o liniște și o cumpătare ce îl făcu să se simtă din nou în largul său. De altfel, în clipa aceea avea ceva care îl cam necăjea: străbătând beciurile și subteranele care duceau dintr-o casă învecinată cu palatul Campobasso, până în sala de la parter, broderia nou-nouță a unui costum încântător, proaspăt sosit de la Paris, se umpluse de ațe de păianjen. Prezența acestor ațe de păianjen îl stingherea, cu atât mai mult cu cât era o gânganie pe care n-o putea suferi.

Părându-i-se că citește un simțământ de împăcare în ochii prințesei, Sénecé se gândea să evite o scenă, ocolind întrebarea în loc să-i răspundă; nemulțumirea ce-l încerca însă, în momentul acela, îl îndemna la mai multă seriozitate: „N-ar fi oare un prilej nimerit, își zicea dânsul, ca s-o fac să-și dea seama de adevăr ? Ea însăși a deschis vorba; lucrurile sunt ca și împlinite pe jumătate. Cu siguranță că nu sunt făcut pentru dragoste. N-am văzut în viața mea o femeie atât de frumoasă cu niște ochi atât de ciudați. Are unele gusturi năstrușnice, mă obligă să trec prin niște hrube păcătoase; oricum însă e nepoata suveranului pe lângă care sunt împuternicitul monarhului nostru. Pe deasupra, este blondă într-o țară în care femeile de obicei sunt brune, ceea ce o face să se deosebească de toate celelalte. În fiecare zi aud ridicându-i-se în slavă frumusețea de către niște oameni a căror mărturie nu poate da de bănuir și care nici habar n-au că stau de vorbă tocmai cu fericitul posesor al acestor comori. Cât privește înrăurirea pe care un bărbat trebuie s-o aibă asupra iubitei sale, n-am nici cea mai mică îndoială. Ar fi de ajuns să spun un singur cuvânt, ca să se despartă de palatul ei, de mobilele ei aurite, de unchiul ei, suveranul, și asta, pentru ce ? Ca să meargă cu mine în Franța, în fundul unei provincii, să ducă o viață mohorâtă la vreuna din moșiile mele... Pe legea mea, perspectiva acestui devotament nu-mi inspiră decât hotărârea nestrămutată de a nu-i pretinde niciodată așa ceva. Contesa Orsini nu este chiar atât de frumoasă:

mă iubește, dacă m-o fi iubind, ceva mai mult decât pe castratul Butafoco pe care l-a alungat ieri din pricina mea; în schimb, știe să se poarte și cum să trăiască, mă pot duce la dânsa în caleașcă. Și am avut prilejul să mă conving că nu mi-ar face niciodată vreo scenă; nu mă iubește îndeajuns pentru asta."

În timpul acestei îndelungate tăceri, privirea neclintită a prințesei nu părăsise fruntea frumos boltită a tânărului francez.

"N-o să-l mai văd niciodată", se gândea dânsa. Și fără veste se aruncă în brațele lui, acoperind cu sărutări fruntea și ochii aceia care acum nu mai roșeau de fericire când o vedeau. Cavalerul s-ar fi simțit coborând în proprii săi ochi, dacă n-ar fi uitat pe loc toate planurile lui de despărțire; iubita lui însă fusese adânc zguduită ca să-și poată înăbuși gelozia. Peste câteva clipe, Sénece o privea cu uimire; lacrimi de furie scăldau, îmbelșugate, obrajii. „Cum ? Își zicea dânsa cu jumătate de glas, am ajuns să mă înjosesc într-atâta să-i reproșez schimbarea lui ? Să-i cer socoteală eu, care jurasem să mă fac că nici nu bag de seamă ? Și, ca și când nu m-aș fi arătat destul de becisnică, m-am lăsat din nou copleșită de pasiunea ce simt că mă mistuie de câte ori am în fața ochilor chipul lui încântător ! Vai, nemernică, nemernică, nemernică principesă !... Trebuie să se termine odată."

Își șterse lacrimile și păru să-și vină iarăși în fire.

— Cavaler, trebuie să terminăm odată, rosti ea destul de liniștită. În ultimul timp te duci tot mai des pe la contesă... Spunând acestea tot sângele îi pieri din obraji. Dacă o iubești, n-ai decât să te duci și în fiecare zi; dar atunci nu mai ai ce căuta aici... Se opri parcă fără voia ei. Aștepta un cuvânt din partea cavalerului; cuvântul însă nu fu rostit. Prințesa urmă cu un tremur ușor și parcă scrâșnind din dinți: Asta înseamnă condamnarea mea și a ta la moarte...

Amenințarea cuprinsă în cuvintele sale puse capăt șovăielilor cavalerului, care până atunci se arătase doar buimăcit de furtuna aceasta neașteptată după mărturiile pătimașe de mai înainte: Tânărul începu să râdă.

O roșeață năprasnică dogori obrazii principesei, care se făcură stacojii. „Se înăbușe de mânie, se gândi cavalerul; de nu i s-ar urca sângele la cap !” Se apropie să-i desfacă șireturile de la rochie; prințesa îl respinse însă cu o îndârjire și cu o putere pe care nu i-o cunoștea. Sénece își aminti mai târziu că, în timp ce căuta s-o ia în brațe, o auzise vorbind singură. Se grăbise atunci să se dea puțin înapoi: discreție inutilă, căci prințesa părea să nu-l mai vadă. Își spunea cu o voce joasă, apăsată, ca și când s-ar fi spovedit duhovnicului ei: „Își bate joc de mine, mă înfruntă. La vârsta lui și indiscret cum sunt toți cei din neamul lui, fără îndoială c-o să-i povestească contesei Orsini în ce hal am fost în stare să mă înjosesc... Nu mai am încredere în mine; nici măcar nu mă pot bizui să rămân nepăsătoare în fața acestui chip drag...” Se lăsă iar o tăcere care i se păru cavalerului din cale-afară de plictisitoare. Prințesa se ridică în cele din urmă pentru a rosti cu un glas și mai lugubru: „*Trebuie să se termine odată.*”

Sénece, pe care împăcarea îl făcuse să piardă din vedere că ținuse mai înainte să aibă o explicație serioasă, făcu câteva glume în legătură cu o întâmplare despre care vorbea tot orașul...

– Du-te, te rog, cavaliere, zise prințesa întrerupându-l; nu mă simt bine...

„Femeia asta se plictisește, își spuse Sénece, grăbindu-se să-i dea ascultare, și nimic pe lume nu-i mai molipsitor ca plictiseala”. Prințesa îl petrecu din ochi până la capătul sălii...

„Și era să-mi hotărâsc, așa, orbește, soarta ! murmură ea cu un zâmbet amar. Noroc că glumele lui deplasate m-au trezit. Cât poate fi de prost omul ăsta ! Cum pot oare iubi un bărbat care mă înțelege atât de puțin ? Vrea să-mi descrețească fruntea cu o glumă, atunci când viața mea și-a lui sunt în joc !... Ah ! firea asta păcătoasă a mea mohorâtă și prăpăstioasă care mi-a adus numai nenorociri ! Și se ridică din jilț furioasă. Ce frumoși ochi avea când glumea !... Și, de ce, să nu recunosc, bietul cavaler era însuflețit de cele mai bune intenții. Își dă seama cât sufăr din pricina firii mele; voia să mă facă să uit mâhnirea cumplită ce mă

apasă, în loc să caute să mă iscodească. Tare drăguț e francezul ! La drept vorbind, am cunoscut eu vreodată fericirea până nu m-am îndrăgostit de el ?“

Începu să se gândească, și cu nespusă desfătare încă, la calitățile desăvârșite ale iubitului ei. Încetul cu încetul ajunse să pună în cumpănă farmecele contesei Orsini. Din nou lucrurile i se arătau în cele mai negre culori. Chinurile celei mai crâncene gelozii puseră stăpânire pe inima sa. Într-adevăr, o presimțire întunecată o bântuia de vreo două luni; nu se simțea ceva mai liniștită decât atunci când se afla cu cavalerul, și totuși, de fiecare dată aproape, când nu era în brațele lui, îi vorbea în răspăr.

Petrecu o noapte îngrozitoare. Sleită de puteri și în același timp parcă ceva mai potolită după atâtea frământări, se gândi să caute a sta de vorbă cu cavalerul: „Căci, la urma urmelor, m-a văzut supărată, fără să știe însă de ce mă plâng. Poate că n-o iubește totuși pe contesă. Poate că se duce s-o vadă numai pentru că un străin e dator să aibă relații în țara în care se află, și mai ales cu familia suveranului. Poate că, dacă găsesc prilejul ca Sénece să-mi fie prezentat oficial, dacă nu va mai fi nevoie să vină într-ascuns la mine în casă, o să stea și cu mine ore întregi așa cum stă cu contesa“.

„Nu, strigă dânsa clocotind furioasă, m-aș înjosi să-i vorbesc; ar însemna să mă disprețuiesc, e singurul lucru cu care m-aș alege din partea lui. Firea zvânturată a contesei, de care de-atâtea ori mi-am bătut joc, într-atât am putut să fiu de nesocotită, este la urma urmei mai atrăgătoare decât a mea și mai cu seamă pentru un francez. Eu sunt făcută să-mi omor urâtul cu un spaniol. Ce rost are să fii din cale-afară de serios, ca și când împrejurările vieții n-ar fi, și așa, îndeajuns !...“

Ce-o să mă fac eu când n-o să-l mai am pe cavaler să-mi dea viață, să-mi aprindă în inimă focul după care tânjesc ?“

Lăsase vorbă celor din casă că nu mai primește pe nimeni; consemnul acesta însă nu-l privea și pe monseniorul Ferratterra, care veni să-i povestească de-a fir-a-păr tot ce se petrecuse în

casa Orsini până la orele unu din noapte. Până atunci prelatul fusese de bună-credință căutând să slujească dragostea principesei; din seara aceea însă, era convins că foarte curând Sénecé avea să ajungă în cele mai strânse relații cu contesa Orsini, dacă lucrul acesta nu se și întâmplase cumva...

„Luând calea bisericii, chibzuia el, principesa mi-ar putea fi de mai mare ajutor decât ca femeie de lume. Totdeauna ar fi cineva care să aibă înțâietate în ochii ei: și anume amantul său; iar, dacă într-o zi, amantul acesta s-ar întâmpla să fie din Roma, s-ar putea foarte bine să aibă vreun unchi care să râvnească a fi cardinal. Dacă reușesc s-o întorc la dreapta credință, va avea grijă în primul rând de duhovnicul ei, și inimoasă cum este... Câte lucruri n-aș putea dobândi cu ajutorul ei, de la unchiul său !” Și ambițiosul prelat se lăsa ademenit de ispitele unui viitor minunat; o și vedea pe prințesă aruncându-se la picioarele unchiului pentru a cere pentru dânsul pălăria de cardinal. La rândul său papa o să-i fie cât se poate de recunoscător pentru ceea ce avea de gând să facă... De îndată ce principesa se va pocăi, o să-și dea osteneala să ajungă sub ochii papei unele dovezi neîndoioase asupra legăturilor ei cu Sénecé. Cu adevărat cucernic și urându-i pe francezi, Sanctitatea sa va purta o veșnică recunoștință aceluia care va fi reușit să pună capăt unei legături atât de supărătoare pentru dânsul.

Ferraterra făcea parte din înalta nobilime a Ferrarei; era bogat și avea peste cincizeci de ani... Însuflețit de apropiata perspectivă de a dobândi pălăria de cardinal, prelatul făcu adevărate minuni; avu chiar îndrăzneala să schimbe brusc rolul pe care îl jucase până atunci pe lângă principesă. În cele două luni de când Sénecé începuse s-o neglijeze ar fi fost poate primejdios să-l atace, deoarece Ferraterra, la rândul său înțelegându-l greșit pe Sénecé, îl socotea ambițios.

Răbdarea cititorului ar fi pusă la grea încercare poate ca să redăm dialogul desfășurat între tânăra principesă, înnebunită de dragoste și gelozie, și prelatul stăpânit de ambiție. Ferraterra îi

dezvăluise din capul locului și în amănunțime tristul adevăr. După un început atât de copleșitor, nu-i fusese greu să trezească sentimentele religioase și de cucernică râvnă care zăceau adormite în adâncul inimii tinerei romane, a cărei credință era cât se poate de sinceră. „Orice patimă nelegiuită e menită să sfârșească în nenorocire și necinste“, îi spunea duhovnicul.

Se luminase de ziua când acesta părăsi în fine palatul Campobasso. Îi ceruse însă mai întâi proaspetei pocăite să-i promită că nu-l va primi pe Sénecé în ziua aceea. Principesa făgăduise fără să stea prea mult în cumpănă: era convinsă c-o face din cuvioșie când, de fapt, se temea să nu se arate prea slabă, și deci vrednică de dispreț în ochii cavalerului. Hotărârea ei rămase nezdruccinată până la orele patru: la vremea aceea venea de obicei cavalerul. Acesta trecu pe strada din spatele palatului Campobasso și, văzând semnalul ce-i dădea de știre că nu se puteau întâlni, foarte încântat se grăbi să se ducă la contesa Orsini.

Încetul cu încetul, prințesa Campobasso simțea că-și pierde mințile. Cele mai năstrușnice gânduri și hotărâri îi treceau prin cap. În cele din urmă, coborî valvârtej scara cea mare a palatului, ca o nebună, și se urcă în trăsură strigându-i vizitiului: „La palatul Orsini !“

Suferința sa era atât de cumplită încât fără voia ei o mână să-și vadă verișoara. O găsi pe contesă în mijlocul a vreo cincizeci de persoane. Toți oamenii de spirit, toți ambițioșii din Roma care nu puteau pătrunde în palatul Campobasso se îndreptau spre palatul Orsini. Sosirea principesei făcu vâlvă; toată lumea se trase deoparte în semn de respect; ea însă nici nu se învrednici să bage de seamă: își privea rivala, o admira. Fiecare din darurile cu care fusese înzestrată verișoara sa îi săgetă ca un pumnal inima. După un schimb de amabilități, contesa Orsini văzând-o tăcută și îngândurată, reluă o conversație sclipitoare și *disinvolta*: „Cât de plăcută trebuie să fie pentru cavaler firea ei veselă pe lângă

pasiunea mea zănatică și obositoare !” se gândea prințesa Campobasso.

Într-o inexplicabilă pornire de admirație și de ură, se aruncă de gâtul contesei. Nu avea ochi decât pentru farmecele contesei; de aproape ca și de departe, i se păreau la fel de minunate. Își compara părul cu al ei, ochii, tenul. În urma acestei ciudate examinări ajunse să se privească pe sine cu scârbă și cu înfiorare. Totul i se părea mai desăvârșit la rivala ei, totul era o încântare.

Nemișcată și mohorâtă, prințesa Campobasso stătea ca o statuie de bazalt în mijlocul mulțimii agitate și zgomotoase. Era un du-te-vino neconținut în jur; toată larma aceea supărătoare, era făcută s-o jignească pe prințesă. Dar cât de greu fu pentru ea momentul în care auzi anunțându-se numele domnului de Sénece ! Se înțeleseseră, la începutul legăturii lor, ca de fiecare dată când se vedeau în lume să schimbe doar câteva cuvinte cu dânsa, vorbindu-i așa cum se cuvine din partea unui diplomat străin care nu are prilejul să se întâlnească decât de două trei ori pe lună cu nepoata suveranului pe lângă care este acreditat.

Sénece o salută ca de obicei, respectuos și grav; apoi, întorcându-se lângă contesa Orsini, continuă să-i vorbească voios, cu o nuanță de intimitate ca atunci când discuți cu o femeie spirituală care te primește frumos și pe care o vezi în fiecare zi. Prințesa Campobasso se simțea zdrobită. „Contesa îmi arată cum ar fi trebuit să fiu, își zicea dânsa. Într-adevăr, așa ar fi trebuit să fiu, dar, din păcate, n-am să reușesc niciodată!” Plecă peste măsură de nefericită, așa cum nu poate decât o faptură omenească, în sufletul căreia a încolțit hotărârea de a-și curma zilele prin otrăvă. Toate desfătărilor pe care i le prilejuise dragostea lui Sénece nu ar fi putut ține în cumpănă nemărginita povară a durerii de care fu covârșită în noaptea aceea ce i se păru fără sfârșit. S-ar părea că femeile romane găsesc în ele, pentru a suferi, izvoare de energie pe care alte femei nici nu pot să le bănuiască.

A doua zi, Sénecé trecu din nou pe acolo și văzu și de astă dată semnalul ce-l oprea să intre: se pregătea tocmai să plece vesel; și totuși, parcă îi era un pic necaz. „Înseamnă deci că ieri mi-a dat pașaportul. Trebuie neapărat s-o văd înlăcrimată“, îi șopti amorul său propriu. Simțea o ușoară adiere de dragoste la gândul că-i era dat să piardă pentru totdeauna o femeie atât de frumoasă care, pe deasupra, era și nepoata papei. Coborî din trăsură, pătrunse în hrubele păcătoase prin care îi era atât de urât să meargă și împinse ușa sălii celei mari de la parter în care îl primea principesa.

– Cum ! ai îndrăznit totuși să vii ? zise principesa mirată.

„Mirarea asta nu pare deloc sinceră, se gândi tânărul francez; de obicei nu stă în camera asta decât atunci când mă așteaptă pe mine“.

Cavalerul îi apucă mâna; ea se înfioră. Ochiul îi erau înrouați de lacrimi; cavalerul o găsi atât de frumoasă, încât o clipă simți că iar o iubește. La rândul său prințesa uită toate legămintele pe care, timp de două zile, le făcuse în numele religiei; i se aruncă în brațe: „Iată fericirea de care se va bucura de azi încolo contesa Orsini !...“ Sénecé, înțelegând greșit, ca de obicei, sufletul roman, își închipui că prințesa voia să se despartă de dânsul în termeni amicali, să rupă legătura respectând totuși formele. „Nu am nici un interes, fiind în serviciul ambasadei regelui, să știu că nepoata suveranului pe lângă care sunt acreditat îmi este dușmană de moarte (căci așa mi-ar fi).“ Foarte mândru de întorsătura fericită pe care credea că o iau lucrurile, Sénecé găsi cu cale a-i vorbi ca un om cu judecată: Ar putea trăi amândoi în cea mai plăcută armonie; ce-i împiedică oare să fie fericiți ? La urma urmelor, ce avea să-i reproșeze ? Dragostea de mai înainte ar fi înlocuită de o sinceră și duiosă prietenie. Și-i cerea stăruitor îngăduința de a veni din când în când în camera în care se aflau: relațiile lor ar continua să aibă același farmec...

La început, principesa nu înțelese ce voia să spună. Când descoperi, cu groază, sensul cuvintelor lui, rămase în picioare,

nemișcată, privindu-l ținută. În sfârșit, auzind că relațiile lor ar putea să aibă același farmec, îl întrerupse cu o voce ce părea să vină din fundul pieptului, rostind răspicat:

– Cu alte cuvinte, mă găsești destul de drăguță, la urma urmei, ca să fiu slujnica dumitale !

– Dar bine, dragă și scumpă prietenă, amorul propriu nu rămâne oare nevătămat ? răspunse Sénecé, la rândul său mirat. Nu văd ce motive ai avea să te plângi ? Din fericire, nimeni n-a avut habar de legăturile noastre. Sunt om de onoare; îți dau din nou cuvântul că nici un om de pe lume n-o să bănuiască vreodată fericirea pe care am împărtășit-o.

– Nici chiar contesa Orsini ? adăugă ea cu o răceală de care cavalerul se lăsă înșelat.

– Ți-am pomenit eu vreodată, întrebă cu naivitate cavalerul, despre persoanele pe care le-am iubit înainte de a deveni sclavul dumitale ?

– Cu tot respectul pe care-l am pentru cuvântul dumitale de onoare, este totuși un risc pe care n-aș vrea să-l înfrunt, răspunse principesa pe un ton hotărât, și care avu darul să-l mire în sfârșit întrucâtva pe tânărul francez. Rămas bun, cavaliere... Și, cum se pregătea tocmai să plece, puțin cam nedumerit: Vino de mă sărută, îi spuse ea.

Era vădit turburată; rosti apoi scurt:

– Rămas bun, cavaliere...

Principesa trimise după Ferraterra.

– Vreau să mă răzbun, îi mărturisi ea.

Prelatul era încântat. „O să se compromită, și o am la mână atunci pe vecie“.

Două zile după aceea, fiind o zăpușeală cumplită, Sénecé ieși pe Corso pe la miezul nopții să ia aer. Prilej ca să întâlnească toată lumea bună din Roma. Când voi să se urce din nou în trăsură, lacheul abia mai putea vorbi: era beat mort; vizitiul se făcuse nevăzut; lacheul îi spuse cu limba împleticită, că vizitiul avusese o răfuială cu un *dușman*.

- A ! va să zică, vizitiul meu are *dușmani* ! rosti râzând Sénecé.

Întorcându-se pe jos acasă, la două-trei străzi de Corso, își dădu seama că era urmărit. Era un grup de vreo patru-cinci oameni care se opreau de câte ori se oprea el și se urneau din loc atunci când pleca mai departe. „Aș putea să fac un ocol și să ies iar pe Corso pe o altă stradă, se gândi Sénecé. Aș ! nu merită atâta osteneală bădăranii ăștia; sunt doar destul de bine înarmat.“ Ținea în mână pumnalul pe care-l scoase din teacă.

Spunându-și acestea, Sénecé străbătu două-trei străzi dosnice din ce în ce mai pustii. Îi auzea pe urmăritori grăbind pasul. În momentul acela, ridicând ochii, zări drept în față o bisericuță în care știa că slujesc niște călugări din ordinul Sfântului Francisc; geamurile sfântului lăcaș străluceau răspândind o lumină ciudată. Se repezi la ușă și începu a ciocăni de zor cu mânerul pumnalului. Oamenii ce păreau că se țin după el se aflau la vreo cincizeci de pași în urmă. Deodată o porniră în goană spre dânsul. Un călugăr îi deschise ușa; Sénecé dădu buzna înăuntru și călugărul ferecă ușa cu un drug de fier. În aceeași clipă, ucigașii începură a izbi cu picioarele în ușă.

- Nelegiuții ! spuse monahul. Sénecé îi dăruie un țechin. Acum văd bine că mie îmi purtau sâmbetele, zise el.

Biserica era luminată de cel puțin o mie de lumânări.

- Cum ! aveți slujbă la ora asta ? îl întreabă el pe călugăr.

- Excelență, avem încuviințarea eminenței sale cardinalului-vicar.

În cuprinsul strâmt dintre zidurile bisericești *San Francesco a Ripa* se înălța un măreț mausoleu; se cânta prohodul.

- Cine a murit ? vreun om de seamă ? întreabă Sénecé.

- Pesemne, răspunse preotul, căci nu s-a cruțat nici o cheltuială; dar și bani și lumânări toate sunt de pomană; domnul decan ne-a spus că răposatul a murit fără a fi apucat să se pocăiască.

Sénecé se apropie; văzu niște steme ce după formă păreau franțuzești, ceea ce-i spori curiozitatea; se apropie și mai mult și recunoscă propriul său blazon: Era și o inscripție latinească:

Nobilis homo Johannes Norbertus Sénecé eques decessit Romae.

(Preamăritul și puternicul senior Jean-Norbert de Sénecé, cavalier, mort la Roma).

„Sunt primul om, gândi Sénecé, care a avut cinstea să fie de față la propria sa înmormântare... Nu cunosc decât pe împăratul Carol Quintul care să-și fi îngăduit asemenea plăcere... Dar mie nu-mi prea priește în biserica asta.”

Îi mai dăruie un țechin paracliserului:

– Părinte, îi zise el, scoate-mă de aici pe poarta din spatele mănăstirii.

– Cu dragă inimă, răspunse călugărul.

Cum se văzu afară în stradă, Sénecé, înarmat cu câte un pistol în fiecare mână, o luă la goană cât îl țineau picioarele. Curând auzi pașii oamenilor care-i luaseră iarăși urma. Sosind în apropiere de casă, zări poarta închisă și pe cineva stând în dreptul ei. „Acum e-acum“, se gândi tânărul francez; și se pregătea tocmai să-l doboare pe necunoscut cu un foc de pistol, când își dădu seama că era chiar servitorul lui.

– Deschide poarta, îi strigă el.

Era deschisă; amândoi intrară grăbiți înăuntru și o încuiară.

– Vai ! domnule, v-am căutat peste tot; nu știți ce nenorocire s-a întâmplat; bietul Jean, vizitiul, a fost tăiat cu cuțitele. Să fi auzit cum vă ocărau ucigașii, domnule; mi-e teamă că v-au pus gând rău, domnule...

În timp ce valetul îi spunea toate acestea, opt focuri de flintă slobozite în același timp pe o fereastră ce dădea spre grădină îl culcară la pământ pe Sénecé fără suflare alături de valet, străpunși de peste douăzeci de gloanțe fiecare.

Doi ani mai târziu, principesa Campobasso era venerată la Roma ca mărturie a celei mai înalte evlavii, iar monseniorul Ferraterra ajunsese de mult cardinal.

Vă rugăm să treceți cu vederea greșelile autorului.

29-30 septembrie 1831

VANINA VANINI

sau amănunte în legătură cu ultimul târg¹
de carbonari descoperit în Statul papal

Era într-o seară din primăvara anului 182*. Înalta societate din Roma era în fierbere: domnul duce de B***, faimosul bancher, dădea un bal în noul său palat din Piața Veneția. Tot ceea ce artele din Italia, tot ceea ce luxul Parisului și al Londrei puteau născoci mai mareț fusese hărăzit să împodobească palatul. Venise o groază de lume. Frumusețile blonde și rezervate, din nobila Engliteră, râvniseră a fi invitate la bal și soseau mereu rânduri-rânduri. Cele mai minunate femei din Roma se întreceau cu ele în frumusețe. La un moment dat o fată, pe care strălucirea ochilor și părul de abanos îi dădeau în vileag obârșia romană, intra însoțită de tatăl său; toate privirile o urmăriră. Fiecare din gesturile ei mărturiseau o trufie neobișnuită.

Străinii se arătau uimiți de somptuozitatea balului. „Serbările nici unui monarh european nu seamănă nici pe departe cu ceea ce se vede aici“, ziceau ei.

Regii n-au palate în stil roman; în afară de asta sunt obligați să poftească numai doamnele de neam mare de la curte; pe când domnul duce de B*** are grijă să nu invite decât femei frumoase. În seara aceea avusese într-adevăr noroc cu invitațiile; bărbații păreau uluiți. Oricum trebuiau să hotărască totuși care era cea mai frumoasă dintre aceste femei deosebite: alegerea rămase câțva timp șovăielnică; dar până la urmă principesa Vanina

---

¹ Denumirea conspirativă a întrunirilor carbonarilor (n.red.).

Vanini, tânăra cu păr negru și priviri arzătoare, fu proclamată regina balului. De îndată, străinii și tinerii romani, părăsind celelalte saloane, se îmbulziră în încăperea în care se afla dânsa.

Tatăl ei, prințul don Asdrubale Vanini, ținuse ca fiica sa să danseze mai întâi cu doi-trei suverani din Germania. Fata primi apoi invitațiile câtorva englezi foarte chipeși și de viță aleasă; erau prea scrobiți însă și asta o plictisea. Păru a-i face mai multă plăcere să-l sâcăie pe tânărul Livio Savelli, care se arăta foarte îndrăgostit. Era tânărul cel mai strălucit din Roma și, pe deasupra, avea și rang princiar; dar, să-l fi pus cineva să citească un roman, ar fi aruncat volumul după douăzeci de pagini, spunând că-i dădea dureri de cap. Ceea ce îl micșora în ochii Vaninei.

Spre miezul nopții, o veste se răspândi prin saloane, stârnind destulă vâlvă printre invitați. Un tânăr carbonaro, deținut în fortul Sant' Angelo, evadase chiar în seara aceea cu ajutorul unor haine de împrumut și, întocmai ca în romane, împins de o îndrăzneală nesăbuită, în momentul când ajunsese în dreptul ultimului corp de gardă al închisorii, îi atacase pe soldați cu un simplu pumnal; fusese însă și el rănit, iar zbirii îl urmăreau acum pe străzi după dâra de sânge pe care o lăsase și sperau să-l prindă.

În timp ce se povestea această ispravă don Livio Savelli, amețit de farmecele și de succesele Vaninei, cu care tocmai dansase, o întrebă conducând-o la loc, cu inima învăpăiată de dragoste:

– Dar spune-mi, rogu-te, cine ar putea să-ți fie pe plac ?

– Tânărul carbonaro care a evadat, îi răspunse Vanina; acela măcar a făcut ceva mai mult decât să-și dea osteneala de a se naște.

Don Asdrubale se apropie de fiică-sa. Om bogat, prințul nu mai lămurise de douăzeci de ani socotelile cu administratorul său, care nu se sfia să-i împrumute propriile sale venituri cu o dobândă foarte ridicată. Dacă l-ați întâlni pe stradă l-ați lua drept un bătrân comediant; nici n-ați băga de seamă că mâinile îi sunt încărcate cu cinci-șase inele mari, împodobite cu diamante cât

toate zilele ! Cei doi fii ai săi se făcuseră iezuiți și după câțva timp muriseră nebuni. Nici nu-și mai aducea aminte de ei; în schimb era necăjit că unica-i fiică, Vanina, nu voia să se mărite. Împlinise nouăsprezece ani și refuzase cele mai strălucite partide. Motivul ? același care-l determinase pe Sylla să abdice: *disprețul față de romani*. A doua zi după bal, Vanina observă că taică-său, care era grozav de indolent, și în viața lui nu se ostenise să ia cu sine o cheie, încuia cu multă grijă ușa unei scărite ce ducea spre un apartament aflat la al treilea cat al palatului. Ferestrele acestui apartament dădeau asupra unei terase cu portocali. Vanina avea de făcut câteva vizite în oraș: la întoarcere, poarta cea mare a palatului fiind zăgăzuită de pregătirile unei iluminatii, trăsura intră prin curtea din spate. Ridicând ochii, fata văzu cu mirare că una din ferestrele apartamentului pe care tatăl său îl încuiase cu atâta grijă era deschisă. Se descotorosi de doamna sa de companie, se sui în podul palatului, și tot căutând, descoperi o fereastră cu gratii ce răspundea spre terasa cu portocali. Fereastra deschisă pe care o observase era la doi pași de ea. Nu mai încăpea nici o îndoială că odaia era locuită; dar de cine ? A doua zi, Vanina izbuti să pună mâna pe cheia unei ușițe ce dădea pe terasa cu portocali.

Se apropie tiptil-tiptil de fereastra care era tot deschisă. Se ascunse îndărătul sturilor. În fundul odăii se afla un pat, și în el cineva. În primul moment fu gata să plece înapoi, dar tocmai atunci zări o rochie de femeie aruncată pe un scaun. Uitându-se mai bine la persoana care stătea întinsă în pat, văzu că era blondă, și, pe cât se părea, foarte tânără. Cu siguranță era o femeie. Rochia aruncată pe scaun era însângărată; tot cu sânge erau stropiți și pantofii femeiești așezați pe masă. Necunoscuta făcu o mișcare; cu acest prilej Vanina putu să-și dea seama că era rănită. O bucată mare de pânză, plină de sânge, îi acoperea pieptul; pânza nu era prinsă decât cu niște panglici; se vedea cât de colo că pansamentul nu fusese făcut de mâna unui medic. Tânăra prințesă observă că, în fiecare zi, pe la patru, taică-său se

încuia la el în apartament și ceva mai apoi se ducea s-o vadă pe necunoscută; după un timp cobora și se urca în trăsură ca să meargă la contesa Vitteleschi. De cum pleca el, Vanina se îndrepta spre mica terasă de unde o putea zări pe necunoscută. Simțirea ei era adânc înduioșată de soarta acelei femei tinere și atât de nefericită: încerca să ghicească ce se întâmplase. Rochia însângărată și aruncată pe un scaun părea să fi fost străpunsă de lovături de pumnal. Vanina îi putea număra rupturile. Într-o zi, o văzu pe necunoscută mai bine: ochii ei albaștri erau pironiți spre cer; părea să se roage. Curând, frumoșii săi ochi fură împăienjeniți de lacrimi; tânăra principesă de-abia se stăpâni să nu-i vorbească. A doua zi, Vanina îndrăzni să se furișeze pe terasă înainte de sosirea tatălui ei. Îl văzu pe don Asdrubale intrând în odaia necunoscutei; aducea un coșuleț cu de-ale mâncării. Prințul părea îngrijorat și nu rosti decât foarte puține cuvinte. Vorbea atât de încet, încât, deși ușa cu geamuri era deschisă, Vanina nu putu auzi nimic. De altfel taică-său plecă numaidecât.

„Cine știe ce dușmani înverșunați o fi având biata femeie, își spunea Vanina, de vreme ce tata, atât de nepăsător din fire, nu se încrede în nimeni și-și dă osteneala să urce o sută douăzeci de trepte în fiecare zi !“

Într-o seară, pe când Vanina își apropia încetișor capul de fereastra necunoscutei, îi întâlni privirea, și astfel se dădu de gol. Vanina căzu în genunchi, exclamând:

– Mi-ești dragă și poți avea toată încrederea în mine.

Necunoscuta îi făcu semn să intre.

– Cum ți-aș putea cere iertare ! izbucni Vanina, și ce jignitoare trebuie să ți se pară prostesca mea curiozitate ! Îți jur că n-am să spun nimănui nimic, și, dacă dorești, n-am să mai vin niciodată aici.

– Cine n-ar fi fericit să te vadă mereu ? zise necunoscuta. Locuiești aici, în palat ?

– Da, răspunse Vanina. Văd că nu mă cunoști; sunt Vanina, fiica lui don Asdrubale.

Necunoscuta o privi mirată, se îmbujoră toată și spuse:

– Îngăduie-mi să sper că vei veni să mă vezi în fiecare zi; aş dori însă ca prințul să nu afle nimic.

Inima Vaninei bătea cu putere; purtările necunoscutei i se păreau alese. Biata fată jignise probabil vreun om puternic; sau poate cuprinsă de gelozie își ucisese iubitul ? În orice caz Vanina nu și-ar fi închipuit că nenorocirea ei ar fi putut avea o cauză banală. Necunoscuta îi mărturisi că primise o lovitură în umăr, că lovitura pătrunsese până în piept și că era foarte dureroasă. Deseori i se umplea gura de sânge.

– Și n-a venit nici un doctor să te vadă ? se miră Vanina.

– Știi doar că la Roma, îi răspunse necunoscuta, doctorii sunt siliți să raporteze poliției despre toți răniții pe care-i îngrijesc. Prințul binevoiește să-mi lege el însuși rănile cu feșele pe care le vezi.

Necunoscuta se ferea cu o desăvârșită eleganță să se înduioșeze asupra propriei sale nenorociri; Vanina o îndrăgise din toată inima. Un lucru totuși o miră pe tânăra prințesă; și anume că, în mijlocul unei convorbiri atât de serioase, la un moment dat necunoscuta abia se stăpâni să nu râdă.

– Aș fi fericită, îi zise Vanina, să-ți cunosc numele.

– Mă cheamă Clementina.

– Atunci, dragă Clementina, mâine la cinci vin iar să te văd.

A doua zi însă, noua sa prietenă se simțea foarte rău.

– Îți aduc un doctor, îi zise Vanina îmbrățișând-o.

– Mai bine mor, spuse necunoscuta. Cum aş putea să le pricinuiesc vreun necaz binefăcătorilor mei ?

– Doctorul monseniorului Savelli-Cantazara, guvernatorul Romei, e fiul unuia din servitorii noștri, spuse cu însuflețire Vanina, ne este devotat și, datorită situației sale, nu se teme de nimeni. Înseamnă că tata nu-i prețuiește cum se cuvine credința: o să-i trimit vorbă să vină.

– Nu-mi trebuie nici un doctor ! protestă necunoscuta cu atâta aprindere încât Vanina rămase uimită. Vino să mă vezi dumneata,

și, dacă Dumnezeu o vrea să mă cheme la el, o să mor fericită în brațele dumitale.

A doua zi, necunoscuta se simțea și mai rău.

– Dacă ții într-adevăr la mine, îi zise Vanina dând să plece, o să primești să te vadă un doctor.

– Dacă vine, se spulberă și fericirea mea.

– Trimit să-l cheme, stăruie Vanina.

Fără să rostească nici un cuvânt, necunoscuta o opri și îi luă mâna, pe care o acoperi de sărutări. Urmă o lungă tăcere; necunoscuta avea ochii plini de lacrimi. În sfârșit, lăsă mâna Vaninei și, cu aerul unui condamnat la moarte, îi spuse:

– Trebuie să-ți fac o mărturisire. Alaltăieri am mințit când ți-am spus că mă cheamă Clementina; sunt un biet carbonaro...

Uimită, Vanina își trase scaunul înapoi și se ridică numaidecât în picioare.

– Îmi dau seama, continuă tânărul, că mărturisirea asta mă face să pierd singurul lucru ce mă mai leagă de viață; dar nu-i vrednic de mine să te înșel. Mă numesc Pietro Missirilli; am nouăsprezece ani; tata e un biet felcer din Sant' Angelo-in-Vado, iar eu sunt carbonaro. *Vânzarea* noastră a fost descoperită; m-au adus în lanțuri din Romagna până la Roma. Am stat treisprezece luni într-o temniță luminată zi și noapte doar de un opaiț. O inimă milostivă m-a ajutat să scap. Mi-a făcut rost de niște straie femeiești cu care m-am îmbrăcat. Părăsind închisoarea în momentul când treceam prin dreptul ostașilor ce stăteau de strajă la ultima poartă, unul dintre ei i-a blestemat pe carbonari; i-am dat o palmă. Îți jur că n-am făcut-o din vitejie, ci fără să-mi dau seama. Urmărit noaptea pe străzile Romei după nesăbuiința asta, rănit de baionete, simțind că mă părăsesc puterile, am intrat într-o casă la care am găsit ușa deschisă; auzindu-i pe soldați că se țin după mine, am sărit într-o grădină și am căzut la câțiva pași de o femeie care se plimba.

– Contesa Vitteleschi, prietena tatei, zise Vanina.

– Cum ! ți-a povestit ? exclamă Missirilli. Oricum ar fi, această doamnă, al cărei nume nu trebuie niciodată pomenit, mi-a salvat viața. În timp ce soldații intrau în casă la dansa ca să mă înșface, tatăl dumatăle m-a scos din curte, luându-mă cu dansul în trăsură. Mă simt foarte rău: de câteva zile, lovitura de baionetă din umăr mă împiedică să respir. O să mor cu deznădejdea în suflet, știind că n-am să vă mai văd niciodată.

Vanina, care îl ascultase nerăbdătoare, ieși în fugă: Missirilli nu citi nici un pic de milă în ochii ei frumoși, nimic altceva decât mărturia unei trufii jignite.

La căderea nopții, veni un doctor; era singur. Cuprins de deznădejde, Missirilli se temea că n-o s-o mai vadă niciodată pe Vanina. Îi puse întrebări doctorului, care se mulțumi doar să-i lase sânge, fără să-i răspundă. Aceeși tăcere stăruie și în zilele următoare. Pietro stătea tot timpul cu ochii ațintiți spre fereastra terasei pe care obișnuia să intre Vanina; era grozav de nefericit. O dată, pe la miezul nopții, i se păru că zărește o umbră în negura de pe terasă: să fi fost Vanina ?

Vanina venea în toate nopțile să-și lipească obrazul de geamul tânărului carbonaro.

„Dacă mai vorbesc cu el, își zicea ea, sunt pierdută ! Nu, nu trebuie să-l mai văd niciodată !“

Îndată ce lua însă asemenea hotărâre, își amintea fără să vrea de prietenia pe care o închinase tânărului, pe vremea când credea cu naivitate că este o femeie. După ce cunoscuse o intimitate atât de plăcută, să se vadă acum nevoită să-l dea cu totul uitării ! În clipele când judeca lucrurile cu sânge rece, Vanina era înspăimântată de schimbarea ivită în sufletul ei. De când Missirilli își dezvăluise adevăratul său nume, toate lucrurile la care obișnuia să se gândească până atunci fuseseră parcă acoperite de un văl și abia dacă se mai întrezăreau în depărtare.

Nu trecuse nici o săptămână, când într-o bună zi Vanina, palidă și tremurândă, intră împreună cu doctorul în odaia tânărului carbonaro. Venea să-i spună că era de datoria lui să-l

înduplece pe prinț să primească a fi înlocuit de o slugă. Nu stătu nici zece secunde; peste câteva zile însă veni din nou cu doctorul, de astă dată din omenie. Într-o seară, deși Missirilli se simțea mult mai bine, și deci Vanina nu mai putea invoca pretextul că s-ar fi temut pentru viața lui, se încumetă totuși să vină singură. Văzând-o, Missirilli fu în culmea fericirii, dar socoti cu cale să-și ascundă iubirea; în primul rând, nu voia să nesocotească buna-cuviință cerută unui bărbat. Vanina, care intrase îmbujorată toată până la rădăcina părului temându-se să nu-i vorbească de dragoste, fu cam dezamăgită de prietenia nobilă și devotată, dar prea puțin duioasă pe care i-o arătă tânărul carbonaro. Și dânsa plecă fără ca Missirilli să încerce cumva s-o oprească.

Peste câteva zile, când trecu din nou pe la el, aceeași purtare, aceleași mărturii de respectuos devotament și de recunoștință veșnică. În loc să fie obligată a pune frâu pornirilor tânărului carbonaro, Vanina se întrebă dacă nu cumva numai ea era îndrăgostită. Fata, atât de mândră până atunci, începea să-și dea seama cu amărăciune cât de nemăsurată îi era nebunia. Se prefăcu veselă, ba chiar indiferentă, veni mai rar, însă nu fu în stare a se hotărî să nu-l mai vadă deloc pe tânărul bolnav.

Missirilli, mistuit de focul iubirii, dar gândindu-se în același timp la obârșia lui de rând și la ceea ce îi porunceau cuviința, își făgădui să nu se înjosească a-i vorbi despre dragoste decât dacă Vanina ar fi stat o săptămână întreagă fără să-l vadă. Mândria tinerei principese ținea pasul cu el.

– Ei, da ! își zise ea în cele din urmă, îl văd pentru mine, pentru că-mi face plăcere, dar n-am să-i mărturisesc niciodată interesul pe care i-l port.

Zăbovea ore întregi în camera lui Missirilli, care îi vorbea ca și cum ar fi fost douăzeci de persoane de față. Într-o seară, după ce își spusese toată ziua că nu-l poate suferi și își jurase să fie cu el și mai rece, și mai încruntată ca de obicei, îi mărturisise că îl iubea. Curând nu mai avea ce să-i refuze.

Dar dacă Vanina a fost în stare de o asemenea nebunie, trebuie să spunem c-a avut parte de o fericire desăvârșită. Missirilli nu se mai gândi la ceea ce credea că-i impune demnitatea lui de bărbat; iubi cum se iubește întâia oară la nouăsprezece ani și numai în Italia. Împins de dorința de a fi pe deplin cinstit, pe care i-o trezise dragostea sa pătimasă, ajunse chiar să-i mărturisească tinerei și preamândrei prințese vicleșugul de care se folosise ca să se facă iubit. Era și el uimit de fericirea lui nemărginită. Patru luni trecură astfel pe nesimțite. Într-o bună zi, doctorul își puse în sfârșit bolnavul în libertate.

„Ce să fac ? se gândea Missirilli; să stau mai departe ascuns la una din cele mai frumoase ființe din Roma ? Și tiranii feroși, care m-au ținut treisprezece luni în închisoare fără să mă lase să văd lumina zilei, or să creadă că mi-au frânt cerbicia ! Italie, ești într-adevăr nefericită, dacă vlăstarele tale sunt în stare să te părasească pentru atâta lucru !”

Vaninei nici nu-i trecea prin minte că fericirea cea mai mare a lui Pietro n-ar fi fost să rămână pe veci lângă ea; prea părea mulțumit; însă o vorbă rostită cândva de generalul Bonaparte răsună ca un reproș amar în sufletul tânărului carbonaro, înrăurindu-i purtarea față de femei. În 1796, în ziua în care generalul Bonaparte pleca din Brescia, reprezentanții orașului, care îl însoțiseră până la porțile cetății, îi spusese că băștinașii iubesc libertatea mai mult decât toți ceilalți italieni.

– Da, le răspunsese el, le place să vorbească despre asta cu iubitele lor.

Missirilli o înștiință pe Vanina, oarecum încurcat:

– De cum se înnoptează, trebuie să plec.

– Ai grijă să te întorci la palat până nu se luminează de ziuă: te aștept.

– Când are să se lumineze de ziuă, am să fiu la câteva mile de Roma.

– Foarte bine, spuse rece Vanina, și unde ai de gând să te duci ? În Romagna, să mă răzbun.

Cum eu sunt bogată, continuă Vanina cât se poate de liniștită, sper că o să primești să-ți pun la îndemână arme și bani.

Missirilli o privi câțeva vreme fără să clipească, apoi, aruncându-se în brațele ei:

– Lumina vieții mele, pentru tine sunt în stare să uit totul, chiar și datoria care mă cheamă. Știu însă cât de nobilă e inima ta și nădăjduiesc că o să mă înțelegi.

Vanina plânse amarnic și până la urmă căzură la învoială ca el să plece din Roma abia peste două zile.

– Pietro, îi zise ea a doua zi, mi-ai spus adesea că dacă Austria s-ar întâmpla să fie prinsă, undeva pe un front îndepărtat, într-un război greu, atunci un om de seamă, un prinț roman de pildă, care ar avea mulți bani, ar putea să aducă cele mai mari servicii cauzei libertății.

– De bună seamă, răspunse Pietro mirat.

– Prea bine atunci: ești un om de ispravă; nu-ți lipsește decât o situație înaltă: îți ofer mâna mea și o rentă de două sute de mii de livre. Mă bizui c-am să-l înduplec pe tata să-mi dea consimțământul.

Pietro se aruncă la picioarele ei; Vanina strălucea de bucurie.

– Te iubesc ca un nebun, îi mărturisi el; dar în același timp sunt un biet slujitor al patriei; cu cât e mai năpăstuită Italia, cu atât mai mult sunt dator să-i rămân credincios. Ca să obțin consimțământul lui don Asdrubale, ar însemna să joc timp de câțiva ani de zile un rol mult prea umilitor. Vanina, nu pot să primesc !

Missirilli se grăbi să se lege cu acest cuvânt. Simțea că-i piere curajul.

– Nenorocirea mea, strigă el, e că te iubesc mai mult decât viața, și gândul de a părăsi Roma e pentru mine cel mai dureros chin. Ah ! de ce oare Italia nu-i încă eliberată de barbari ! Ce fericit aș fi atunci să plecăm împreună în America !

Vanina stătea ca un sloi de gheață. Trufia ei nu putea să înțeleagă cum era cineva în stare să-i refuze mâna; o clipă mai târziu însă se aruncă în brațele lui Missirilli.

– Niciodată nu mi-ai părut mai vrednic de iubit, exclamă ea; da, doctorașul meu de țară, sunt a ta pe veci. Ești într-adevăr un om mare, ca romanii noștri din vechime.

Toate gândurile de viitor, toate tristele întâmplări ale bunului-simț se risipiră: nicidecum ca în clipa aceea iubirea lor nu fusese mai desăvârșită. Când se dezmeticiră în fine, Vanina îi spuse:

– Am să sosesc în Romagna cam o dată cu tine. Am să-i cer medicului să-mi prescrie băile de la Poretta. În drum mă opresc la castelul nostru de la San Niccoló, lângă Forlì.

– Acolo am să rămân până la sfârșitul vieții cu tine! strigă Missirilli.

– Soarta mea, de aici înainte, este de a merge până în pânzele albe, reluă Vanina oftând. Am să mă pierd de dragul tău, dar ce-mi pasă?... Vei mai putea iubi oare o femeie dezonorată?

– Nu ești soția mea, zise Missirilli, soția mea adorată până la moarte? Voi ști să te iubesc și să te apăr.

În seara aceea Vanina trebuia să iasă în lume. De-abia se despărțise de el și Missirilli începu să se căiască de purtarea lui, socotind-o prea crudă.

„Ce-i aceea *patrie*? se gândea el. Nu-i o ființă față de care trebuie să ne arătăm recunoscători pentru binele ce ni l-a făcut și care s-ar putea să fie nenorocită și să ne blesteme dacă ne călcăm îndatoririle. *Patria și libertatea* sunt ca și paltonul meu, un lucru folositor pe care trebuie să-l cumpăr, ce-i drept, când nu l-am moștenit de la tata; în sfârșit îmi iubesc patria și iubesc libertatea, pentru că amândouă îmi sunt de folos. Dar dacă n-am ce face cu ele, așa cum n-am ce face cu un palton în toiul verii, ce rost are să le cumpăr, și încă la ce preț uriaș? Vanina e atât frumoasă! Și are un farmec atât de ciudat! Bărbații îi vor da târcoale și cu timpul mă va uita. Care femeie a avut numai un singur iubit? Prinții ăștia romani, pe care îi disprețuiesc ca cetățeni, au în

schimb atâtea alte calități prin care mă depășesc. Sunt, cu siguranță, foarte atrăgători ! Ah ! dacă plec, ar însemna să mă uite și s-o pierd pentru totdeauna“.

În toiul nopții, Vanina veni să-l vadă: el îi mărturisise îndoielile de care era bântuit și cum, din dragoste pentru ea, pusese în cumpănă un cuvânt atât de însemnat cum era *patria*. Vanina era nespus de fericită.

„Dacă ar fi nevoie să alegă între patrie și mine, își spunea ea, eu aș avea desigur întâietatea.“

Orologiul de la biserica vecină bătu orele trei; clipa despărțirii sosise. Pietro se smulse din brațele iubitei. Coborâse câteva trepte pe scăriță, când Vanina, ținându-și lacrimile, îi zise zâmbind:

– Dacă te-ar fi îngrijit o femeie săracă de la țară, n-ai căuta să-ți arăți cumva recunoștința ? N-ai încerca s-o răsplătești ? Viitorul e nesigur, trebuie să răzbați printre dușmani: dăruiește-mi trei zile drept recunoștință, ca și când aș fi o femeie săracă, ca să-mi plătești îngrijirile.

Missirilli rămase. În cele din urmă reuși totuși să plece din Roma. Mulțumită unui pașaport cumpărat de la o ambasadă străină, ajunsese în mijlocul alor săi. Prilej de nemăsurată bucurie; toți erau convinși că murise. Prietenii voră să-i sărbătorească întoarcerea omorând unul sau doi carabinieri (așa li se spune jandarmilor în Statul Papal).

– De ce să omorâm fără rost un italian priceput în mânăuirea armelor, se împotrivi Missirilli; patria noastră nu e o insulă ca fericita Anglie: nu avem încă destui soldați ca să stăvilim amestecul regilor din Europa.

După câțva timp, Missirilli, încolțit de carabinieri, ucise doi dintre ei cu pistoalele dăruite de Vanina. Se puse un premiu pe capul său.

Vanina întârzia să sosească în Romagna; Missirilli își închipui că-l uitase. Se simțea jignit în vanitatea lui; începu să se gândească mai stăruitor la deosebirea de rang ce îl despărțea de

iubită. Într-o clipă de înduioşare şi de părere de rău după fericirea de odinioară, îi trecu prin minte să se înapoieze la Roma să vadă ce făcea Vanina. Gândul acesta nesăbuit era gata să înfrângă ceea ce numea el datoria lui, când, într-o seară, clopotul unei biserici din munţi sună de vecernie într-un chip ciudat, ca şi când clopotarul ar fi fost cu gândurile împrăştiate. Era un semnal de adunare pentru un *târg* de carbonari la care Missirilli se alăturase îndată după sosirea lui în Romagna. În aceeaşi noapte, se întruniră cu toţii la un schit din codri. Cei doi sihaştri, adormiţi cu opiu, habar n-aveau în ce scop era folosit micul lor lăcaş. Missirilli, care venise copleşit de tristeţe, află acolo că şeful *târgului* fusese arestat, şi că el, deşi nu avea decât douăzeci de ani, urma să fie ales în fruntea unui *târg* în rândurile căruia se numărau oameni de peste cincizeci de ani, făcând parte din mişcarea conspirativă încă din 1815, de pe vremea expediţiei lui Murat. Primind această cinste neaşteptată, Pietro simţi inima zvâcnindu-i în piept. Cum rămase singur, se hotărî să nu se mai frământa din pricina tinerei romane care îl uitase şi să se gândească numai şi numai la datoria sa de a *elibera Italia de barbari*¹.

După vreo două zile, Missirilli află din raportul asupra sosirilor şi plecărilor pe care îl primea în mod obişnuit, ca şef al *târgului*, că prinţesa Vanina sosise de curând la castelul său de la San Niccolò. Citindu-i numele, se simţi mai curând răscolit decât bucuros în adâncul lui. Zadarnic îşi închipuia că-şi dovedeşte credinţa faţă de patrie stăpânindu-se să nu zboare chiar în seara aceea la castelul San Niccolò; gândul c-o lăsase singură pe Vanina, îl împiedică să-şi îndeplinească îndatoririle cu chibzuinţa cuvenită. O văzu a doua zi; îl iubea cu aceeaşi pasiune ca la Roma. Fusese nevoită să-şi amâne plecarea din pricina tatălui său care ţinea cu tot dinadinsul s-o mărite. Aducea cu ea două mii de ţechini. Ajutorul acesta neprevăzut sosise tocmai bine pentru a

---

¹ *Liberar l'Italia de barbari* – cuvinte pronunţate de Petrarca în 1330, repetate apoi de Iuliu al II-lea, de Machiavelli, de Alfieri (n.a).

spori prestigiul lui Missirilli în noua sa funcție. Porunciră să li se facă pumnale în Corfu; cumpărare bunăvoința secretarului intim al legatului, care avea sarcina să-i urmărească pe carbonari. Reușiră astfel să pună mâna pe lista preoților care slujeau de spioni stăpânirii.

Pe vremea aceea se desăvârși organizarea uneia din cele mai puțin nesăbuite conspirații ce au fost puse vreodată la cale în nefericita Italie. Nu voi intra în amănunte ce nu-și au locul aici. Mă voi mulțumi să spun că, dacă încercarea ar fi fost încununată de izbândă, ar fi fost în bună parte meritul lui Missirilli. Datorită lui, câteva mii de răsculați s-ar fi ridicat la un semnal și ar fi așteptat cu armele în mână sosirea șefilor supremi. Clipa hotărâtoare se apropia, când, așa cum se întâmplă totdeauna, conspirația fu spulberată prin arestarea căpeteniilor.

De cum sosi în Romagna, Vanina își dădu seama că dragostea de patrie ar putea să adumbrească în sufletul iubitului ei orice alt sentiment. Mândria sa de tânără romană se simțea zgândărită. Degeaba încercă să judece lucrurile cu sânge rece; inima îi era cotropită de o neagră mâhnire fără să știe cum, se pomeni blestemând libertatea. Într-o zi, când venise la Forlì să-l vadă pe Missirilli, nu-și putu stăpâni durerea, pe care până atunci, din orgoliu, reușise să și-o strunească.

— La drept vorbind, îi zise ea, mă iubești ca un soț; nu asta doream.

Spunând acestea o podidiră lacrimile, de rușine însă că fusese în stare să se înjosească aducându-i muștrări. Missirilli răspunse la reproșurile ei ca un om frământat de alte gânduri. Vaninei îi trecu deodată prin minte să-l părăsească și să se înapoieze la Roma. Simțea o crudă bucurie să se pedepsească singură pentru slăbiciunea care o făcuse să spună ceea ce n-ar fi vrut. După câteva clipe de tăcere, hotărârea era luată: s-ar fi socotit ea însăși nevrednică de Missirilli dacă nu l-ar fi părăsit. Se bucura închipuindu-și surpriza dureroasă pe care o va încerca iubitul ei, când o va căuta zadarnic prin preajma lui. Puțin mai apoi însă,

gândul de a nu fi putut câștiga dragostea bărbatului pentru care săvârșise atâtea nebunii o întristă peste măsură. Atunci se decise să rupă tăcerea și făcu tot ce-i stătea în putință ca să-i smulgă o vorbă de iubire. Missirilli îi spuse cu gândul aiurea, cuvinte pline de duioșie; dar cu totul altfel însă răsună glasul lui mult mai adânc când, împărțându-i planurile sale politice, exclamă îndurerat:

– Ah ! dacă nici încercarea asta nu izbutește, dacă guvernul o descoperă și de astă dată, părăsesc țara !

Vanina rămase încremenită. De un ceas, simțea că își vede pentru ultima oară iubitul. Cuvântul rostit de el făcu să-i fulgere prin minte un gând cumplit.

„Carbonarii au primit din partea mea câteva mii de țechini, socoti în sinea ei. Nimeni n-ar putea să pună la îndoială devotamentul meu față de conspirație.“

Și nu se trezi din visare decât pentru a-i spune lui Pietro:

– N-ai vrea să vii cu mine la castelul San Niccolò, măcar pentru douăzeci și patru de ore ? Întrunirea de astă seară se poate lipsi de prezența ta. Măine dimineată o să ne putem plimba la San Niccolò; asta o să-ți mai potolească zbuciumul și o să te ajute să-ți redobândești sângele rece de care ai atâta nevoie în aceste împrejurări hotărâtoare.

Pietro se învoi.

Vanina îl lăsă singur sub cuvânt că trebuie să se pregătească de drum, încuind cu cheia, ca de obicei, odăița în care-l ascunsese.

Se duse apoi într-un suflet la una din slujnicele ei, care plecase de la ea ca să se mărite și să pună pe picioare un mic negoț la Forlì. Ajungând la acea femeie, scrise în grabă, pe marginea unui ceaslov pe care-l găsi în odaie, indicația precisă a locului unde urma să se țină chiar în noaptea aceea târgul carbonarilor. Denunțul se încheia cu aceste cuvinte: „Târgul acesta este alcătuit din nouăsprezece membri; iată-le numele și adresele“. După ce întocmi lista, foarte exactă, din care nu lipsea

decât numele lui Missirilli, îi spuse femeii, în care avea deplină încredere:

– Du cartea asta cardinalului-legat; să citească ce-i scris înăuntru și pe urmă să ți-o dea înapoi. Ține zece țechini; dacă legatul s-ar întâmpla să-ți dea vreodată numele în vileag, zilele tale sunt numărate; în schimb, mie îmi salvezi viața dacă îl faci să citească ce-am scris.

Totul se petrecu în chipul cel mai fericit. Teama îl făcu pe cardinal să se poarte așa cum nu te-ai fi așteptat din partea unui mare senior. Îi îngădui femeii din popor care cerea să-i vorbească să se înfățișeze înaintea lui cu obrazul acoperit de o mască, punându-i însă condiția ca să aibă mâinile legate. În acest chip, negustoreasa fu adusă în fața înaltului prelat, pe care îl găsi adăpostit ca după un meterez îndărătul unei mari mese acoperite cu postav verde.

Legatul citi rândurile din ceaslov, silindu-se să țină cartea cât mai departe de sine, de teama să nu-i împrăstie cine știe ce subtilă otravă. I-l dădu apoi îndărăt negustoresei și nu puse nici o iscoadă pe urmele ei. Nu trecuseră nici patruzeci de minute de când plecase de lângă Missirilli, și Vanina, care o așteptase pe fosta slujnică să se înapoieze, se arătă iarăși în fața lui Pietro, convinsă că de aci înainte avea să fie numai al ei. Îi spuse că în oraș era mare forfotă; pretutindeni vedeai patrulă de carabinieri chiar și pe străzile pe care nu le cercetau de obicei.

– Dacă vrei să mă ascuți, adăugă ea, ar fi bine să plecăm chiar acum la San Niccolò.

Missirilli primi. Se duseră pe jos până la trăsura tinerei principese, care o aștepta la o jumătate de leghe de oraș împreună cu doamna ei de companie, discretă părtaşă a tuturor tainelor sale, de altminteri plătită cu bani buni.

Sosind la castel, Vanina, tulburată de ceea ce făcuse, nu știu cum să-și mai răsfete iubitul. Dar de câte ori îi spunea cuvinte de dragoste i se părea că joacă teatru. În ajun, când săvârșise

trădarea, nu se gândise la remuşcări. Strângându-şi iubitul în braţe, îşi spunea:

„Există un anumit cuvânt pe care, dacă i l-ar spune cineva, m-ar urî năprasnic şi pe veci”.

În toiul nopţii, unul din slujitorii Vaninei intră pe neaşteptate în odaia ei. Niciodată nu bănuise până atunci că omul acesta putea fi un carbonar. Missirilli avea aşadar taine faţă de ea, chiar şi în lucrurile cele mai mici. O trecu un fior. Slujitorul venise să-i dea de veste lui Missirilli că în noaptea aceea, la Forlì, casele a nouăsprezece carbonari fuseseră împresurate, iar ei arestaţi pe când se întorceau de la *târg*. Deşi încolţiţi fără veste, nouă dintre ei apucaseră totuşi să scape. Carabinierii izbutiseră să-i ducă pe ceilalţi zece la închisoarea cetăţii. De cum intrase pe poartă, unul din ei se aruncase în puţul care era foarte adânc şi murise.

Vanina se pierdu cu firea: spre norocul ei însă, Pietro nu băgă de seamă: ar fi putut să-i citească în ochi fărădelegea !

– În clipa de faţă, adăugă omul, garnizoana din Forlì a împânzit toate străzile. Soldaţii stau înşiraţi atât de aproape unul de altul, încât pot vorbi între ei. Locuitorii n-au voie să treacă strada de pe o parte pe alta decât prin locurile unde se află câte un ofiţer.

După plecarea slujitorului, Pietro rămase o clipă pe gânduri:

– Nu-i nimic de făcut deocamdată, rosti el în sfârşit.

Vanina era mai mult moartă decât vie; tremura sub privirile iubitului ei.

– Ce se întâmplă cu tine, parcă nu eşti în apele tale ? întrebă el.

Apoi se gândi la altceva şi nu se mai uită la ea.

Pe la miezul zilei, Vanina se încumetă să-i spună:

– Încă un *târg* descoperit; sper c-o să stai acum liniştit câţva timp.

– *Foarte liniştit*, răspunse Missirilli cu un zâmbet care o înfioră.

Vanina se duse apoi să-l vadă, ştiind că era un lucru ce nu suferea amânare, pe preotul din satul San Niccolò, care s-ar fi

putut să fie o iscoadă de-a iezuiților. Întorcându-se pe la șapte pentru cină, găsi pustie odăița în care se ascundea iubitul ei. Scoasă din minți, îl căută prin toată casa; nu era nicăieri. Deznădăjduită, se întoarse în odăiță; de-abia atunci văzu că-i lăsase un bilet; îl citi:

Mă duc să mă predau legatului; am început să mă îndoiesc de izbânda cauzei noastre; cerul ne e potrivnic. Cine oare ne-o fi dat de gol ? Pesemne, nenorocitul care s-a aruncat în puț. Deoarece viața mea nu poate fi de nici un folos bieteii mele patrii, n-aș vrea ca tovarășii mei, văzând că sunt singurul care n-a fost arestat, să-și închipuie cumva că i-aș fi trădat. Adio; dacă mă iubești, ai grijă să mă răzbuni. Caută să-i vii de hac, nimicește-l pe ticălosul care ne-a trădat, chiar de-ar fi tatăl meu.

Vanina se prăbuși pe un scaun, aproape fără cunoștință, mistuită de o durere sălbatică. Nu era în stare să scoată o vorbă; ochii secătuți de lacrimi îi ardeau.

Într-un târziu, căzu în genunchi:

– Dumnezeuule ! izbucni ea, primește-mi legământul; da, jur c-am să-l pedepsesc pe nemernicul care a trădat; mai întâi însă trebuie să-l scap din închisoare pe Pietro.

După un ceas se afla în drum spre Roma. De o bucată de vreme, tatăl ei stăruia mereu să se înapoieze. În lipsa ei pusese la cale s-o mărite cu prințul Livio Savelli. De-abia sosise Vanina, că se și grăbi să-i împărtășească, deși cu inima strânsă, planul său. Spre marea lui mirare, Vanina se învoi de la primul cuvânt. Chiar în aceeași seară, la contesa Viteleschi, taică-său i-l prezentă aproape oficial pe don Livio; Vanina stătu mult de vorbă cu el. Era tânărul cel mai elegant și care avea cei mai frumoși cai din oraș; dar cu toate că se spunea îndeobște c-ar fi inteligent, trecea drept un om atât de ușuratic, încât guvernul nu putea să aibă nici un fel de suspiciuni în privința lui. Vanina se gândi că, sucindu-i mai întâi capul, ar putea fi cea mai docilă unealtă în mâinile ei. Fiind nepotul monseniorului Savelli-Cantazara, guvernatorul

Romei și ministru al poliției, principesa presupunea că iscoadele nu vor îndrăzni să-l urmărească.

După ce se strădui să fie cât mai drăguță câteva zile cu simpaticul don Livio, Vanina îl înștiință că n-o să-l ia niciodată de bărbat; prea era neserios, zicea ea.

– Dacă n-ai fi așa de copilăros, îi spuse Vanina, ciracii unchiului dumitale n-ar avea secrete față de dumneata. Ce au de gând să facă bunăoară cu carbonarii descoperiți deunăzi la Forlì ?

După două zile, don Livio îi aduse la cunoștință că toți carbonarii prinși la Forlì evadaseră. Vanina își aținti asupra-i ochii mari și negri, însoțindu-și privirea de un zâmbet amar ce mărturisea cel mai deplin dispreț, și nu binevoi să-i mai spună o singură vorbă toată seara. A treia zi, don Livio veni să-i mărturisească, roșind, că data trecută fusese păcălit.

– Dar, îi destăinui el, am făcut rost de o cheie de la biroul unchiului; am aflat astfel, din hârtiile găsite acolo, că o *congregație* (sau comisie), alcătuită din cardinalii și din fețele bisericești mai cu vază în clipa de față, se întrunește în cea mai mare taină, pentru a hotărî dacă se cuvine să-i judece pe carbonari la Ravenna sau la Roma. Cei nouă carbonari prinși la Forlì, împreună cu șeful lor, un oarecare Missirilli, care a făcut prostia să se predea, se află în momentul de față încarcerati în castelul San Leo.

La cuvântul *prostitie*, Vanina îl ciupi pe prinț cu toată puterea.

– Vreau să văd cu ochii mei, îl zise ea, documentele oficiale și să intru cu dumneata în biroul unchiului dumitale; poate că n-ai citit bine.

La auzul acestor cuvinte, don Livio se înfioră; Vanina îi cerea un lucru aproape imposibil: firea ciudată a fetei însă nu făcea decât să-i sporească și mai mult dragostea. Câteva zile mai târziu, Vanina, îmbrăcată bărbătește, în livreaua casei Savelli, avu prilejul să răsfoiască o jumătate de oră cele mai secrete documente ale ministrului poliției. Ce fericire pe ea când descoperi raportul zilnic asupra *prevenitului Pietro Missirilli* !

Hârtia îi tremura în mâini. Citind, negru pe alb, numele lui, simți că se pierde cu firea. După ce ieșiră din palatul guvernatorului Romei, Vanina îi îngădui lui don Livio s-o îmbrățișeze.

– Văd că poți să faci față foarte bine îi zise ea, încercărilor la care vreau să te supun.

După asemenea cuvinte, tânărul prinț ar fi fost în stare să pună foc Vaticanului ca să-i facă pe plac. În seara aceea, ambasadorul Franței tocmai dădea un bal; Vanina dansă mai tot timpul și aproape numai cu el. Don Livio era beat de fericire; trebuia să nu-i lase răgaz să cugete.

– Tata are câteodată niște toane ciudate, îi mărturisi într-o bună zi Vanina; azi i-a cășunat să dea afară doi servitori, care au venit să mi se plângă mie. Unul m-a rugat să-l ajut să intre în slujba unchiului dumitale, guvernatorul Romei; celălalt, care a fost soldat de artilerie sub francezi, ar vrea să fie angajat la castelul Sant'Angelo.

– Li iau pe amândoi în serviciul meu, se oferi numaidecât prințul.

– Ți-am cerut eu asta ? îl înfruntă cu semeție Vanina. Doar ți-am arătat lămurit care este rugămintea bieților oameni; trebuie să capete ceea ce mi-au cerut, și nu altceva.

Nimic mai greu. Monseniorul Cantazara nu era câtuși de puțin un om ușuratic și nu voia să țină în casă decât oameni pe care-i cunoștea foarte bine. Ducând o viață în aparență îmbelșugată în plăceri, Vanina, chinuită de remușcări, era peste măsură de nefericită ! Încetineala cu care se desfășurau lucrurile era ucigătoare pentru ea. Omul de afaceri al tatălui său îi făcuse rost de bani. Să fugă oare din casa părintească și să se ducă în Romagna, ca să pună la cale evadarea iubitului ! ? Oricât de nesăbuită părea această idee, era gata să treacă la îndeplinirea ei, când întâmplarea se milostivi de dânsa.

Într-o zi don Livio îi spuse:

– Cei zece carbonari din *târgul* condus de Missirilli urmează să fie duși la Roma, chiar dacă după condamnare vor fi executați

în Romagna. E ceea ce a reușit să obțină unchiul astă-seară de la papa. Noi doi suntem singurii oameni din Roma care cunosc acest secret. Ești mulțumită ?

– Începi să devii într-adevăr un bărbat, răspunse Vanina; aș vrea să-mi dăruiești portretul dumitale.

În ajunul zilei în care Missirilli trebuia să fie adus la Roma, Vanina găsi un pretext să se ducă la Città-Castellana, știind că de obicei carbonarii transferați din Romagna la Roma sunt găzduiți peste noapte în închisoarea din acest oraș. Dimineața avu parte să-l vadă pe Missirilli în momentul când ieșea din închisoare: era în lanțuri, singur, într-o căruță; i se păru foarte palid, dar nicidecum abătut. O bătrână îi aruncă un buchet de viorele; Missirilli zâmbi mulțumindu-i.

Vanina își văzuse iubitul și toate gândurile ei păreau împropățate; simțea că începe să prindă iarăși curaj. Cu câțeva vreme în urmă obținuse avansarea abatelui Cari, preotul castelului Sant'Angelo, în care Missirilli urma să fie întemnițat; Vanina ținuse ca bunul preot să fie duhovnicul ei. Oricum, înseamnă totuși ceva să fii duhovnicul unei prințese, care pe deasupra mai este și nepoata guvernatorului.

Procesul carbonarilor din Forlì nu ținu mult. Spre a se răzbuna pentru aducerea lor la Roma, pe care n-o putuse împiedica, partidul ultra se strădui ca tribunalul care urma să-i judece să fie alcătuit din cei mai ambițioși prelați. Tribunalul era prezidat de ministrul poliției.

Legea împotriva carbonarilor este categorică; cei din Forlì nu puteau avea nici o speranță; căutară totuși să-și apere viața prin toate mijloacele posibile. Judecătorii nu numai că-i osândiră la moarte, dar mai mulți dintre ei găsiră cu cale să fie supuși la tot felul de cazne îngrozitoare, cum ar fi tăierea mâinii etc. Ministrul poliției, care-și știa viitorul asigurat (căci nimeni nu părăsește o slujbă ca asta decât pentru a primi pălăria de cardinal), n-avea nevoie de mâini tăiate: înfățișând papei sentința, obținu pentru toți osândiții comutarea pedepsei cu moartea în câțiva ani de

închisoare. Numai Pietro Missirilli fu exceptat. Ministrul îl socotea un fanatic primejdios; de altminteri fusese osândit la moarte și pentru că se făcuse vinovat de uciderea celor doi carabinieri despre care am vorbit. Vanina avu parte să cunoască sentința și să afle despre comutare foarte curând după ce ministrul se înapoiase de la papă.

A doua zi, întorcându-se pe la miezul nopții la el, la palat, monseniorul Cantazara nu se văzu întâmpinat de valetul său; surprins, ministrul sună de câteva ori; în cele din urmă se ivi un servitor bătrân și nătâng; pierzându-și răbdarea, ministrul se resemnă să se dezbrace singur. Încuie ușa cu cheia; în cameră era zăpușeală: își scoase haina și o făcu ghemotoc, aruncând-o pe un scaun. Azvârlită cu prea multă putere, haina trecu pe deasupra scaunului și izbi perdeaua de muselină de la fereastră, scoțând în vileag o formă omenească. Ministrul se repezi spre pat și luă un pistol. În timp ce se îndrepta spre fereastră, un bărbat foarte tânăr, îmbrăcat în livreaa slujitorilor săi, îi aținu calea cu pistolul în mână. La rândul său ministrul își duse pistolul la ochi și se pregătea să tragă. Tânărul îi spuse râzând:

– Cum, monseniore, se poate să n-o recunoști pe Vanina Vanini ?

– Ce înseamnă gluma asta de prost-gust ? întrebă ministrul mânios.

– Să ne păstrăm cumpătul, zise fata. În primul rând, pistolul dumitale nu e încărcat.

Ministrul, mirat, se încredință că era într-adevăr așa; scoase atunci din buzunarul jiletcei un pumnal¹.

---

¹ Un prelat roman ar fi desigur incapabil să comande cu destoinicie un corp de armată, așa cum s-a întâmplat în repetate rânduri cu un general de divizie care era ministrul poliției la Paris, cu prilejul încercării conspirative a lui Malet; niciodată însă nu s-ar lăsa arestat cu una, cu două, la el acasă. S-ar teme să nu fie luat peste picior de colegii săi. Un roman care știe că are dușmani nu umblă decât bine înarmat. N-am socotit necesar să motivăm câteva alte mici deosebiri între felul de a fi și a vorbi la Paris și cel de la Roma. Departele de a căuta să atenuăm aceste deosebiri, am socotit de datoria noastră să le înfățișăm fără nici o sfială. Romanii pe care-i zugrăvim n-au cinstea de fi francezi (n.a.).

Vanina îi zise cu un aer autoritar plin de gingășie:

– Să luăm loc, monseniore.

Și se așează liniștită pe o canapea.

– Cel puțin ești singură ? întrebă ministrul.

– Absolut singură, vă dau cuvântul meu ! protestă Vanina.

Ministrul avu grijă totuși să se convingă cu ochii săi și făcu înconjurul camerei uitându-se peste tot, după care se așează pe un scaun la oarecare distanță de Vanina.

– Ce inters aș avea, rosti Vanina netulburată, să ridic viața unui om chibzuit în locul căruia s-ar purta foarte bine să vină un om slab de înger și năbădăios, în stare să se dea de răpă și pe sine și pe alții ?

– La urma urmei ce dorești, domnișoară ? întrebă ministrul supărat. Discuția asta nu-mi face nici o plăcere și n-are nici un rost să se prelungească.

– Ceea ce vreau să vă spun, reluă Vanina de sus, părăsind deodată aerul ei fermecător, vă privește mai mult pe dumneavoastră decât pe mine. Dorința unora este ca Missirilli, carbonarul, să scape cu viață: dacă se întâmplă să fie executat, nu-i veți supraviețui nici o săptămână. Eu n-am nici un interes în treaba asta; năzbâția asta de care vă plângeți am făcut-o întâi pentru că mi se pare de toată nostimada, și apoi ca s-o ajut pe una dintre prietenele mele. Am ținut, rosti Vanina, continuând a vorbi ca o femeie de lume, am ținut să-i fac un serviciu unui om inteligent, care-mi va fi în curând unchi, și e sortit, pe cât se pare, să ducă foarte departe renumele familiei sale.

Ministrul se însenină dintr-o dată, frumusețea Vaninei contribuind și ea în oarecare măsură la această grabnică schimbare. La Roma toată lumea cunoștea slăbiciunea monseniorului Cantazara pentru femeile frumoase și, așa cum era deghizată în fecior al casei Savelli, cu ciorapi de mătase întinși pe picior, cu vesta roșie, cu livrea sinilie ca cerul, cu galoane de argint și cu pistolul în mână, Vanina era cu drept cuvânt încântătoare.

– Draga mea viitoare nepoată, spuse ministrul aproape râzând, e o mare nebunie ceea ce faci în momentul de față și tare mă tem că n-o să fie cea din urmă.

– Sper că o persoană atât de înțeleaptă ca dumneata, răspunse Vanina, o să păstreze secretul, mai ales față de don Livio, și, ca să-ți vină mai ușor, dragă unchiule, dacă vei binevoi să cruți viața celui pe care prietena mea vrea să-l ocrotească, îți dau o sărutare.

Purtând mai departe convorbirea pe tonul acela pe jumătate glumeț, cu care doamnele romane reușesc a pune la cale lucrurile cele mai importante, Vanina reuși să dea întrevederii începute cu pistolul în mână aerul unei vizite pe care tânăra prințesă Savelli ținuse s-o facă unchiului ei, guvernatorul Romei.

Curând monseniorul Cantazara, căutând să alunge cu trufie ideea că s-ar lăsa biruit de teamă, ajunse să-i împărtășească nepoatei sale toate greutățile pe care le va avea de întâmpinat ca să salveze viața lui Missirilli. Vorbind, ministrul se plimba prin încăpere cu Vanina; la un moment dat luă o carafă cu limonadă de pe cămin și-și umplu un pahar de cristal. Când să-l ducă la gură, Vanina apucă paharul și, după ce-l ținu câteva clipe în mână, îl lăsă să cadă în grădină ca din nebăgare de seamă. Puțin mai apoi, ministrul luă o pastilă de ciocolată dintr-o bombonieră, dar Vanina i-o smulse din mână.

– Ia seama; îi spuse ea râzând, totul e otrăvit aci în casă; voiau să te omoare. Datorită stăruințelor mele viitorul meu unchi a fost grațiat: nu voiam să intru în familia Savelli chiar cu mâinile goale.

Monseniorul Cantazara, nespus de mirat, îi mulțumi nepoatei sale, și îi dădu speranțe temeinice în privința soartei lui Missirilli.

– Atunci ne-am înțeles ! exclamă Vanina, și cea mai bună dovadă este că-ți dau răsplata chiar acum, zise ea îmbrățișându-l.

Ministrul își primi deci răsplata.

– Trebuie să știi, dragă Vanina, adăugă el, că nu-mi plac vărsările de sânge. De altfel, sunt încă tânăr, deși poate că

dumitale îți par tare bătrân, și s-ar putea să mai apuc încă vremea când sângele vărsat azi ar rămâne ca o pată pe numele meu.

Bătea ora două în momentul când monseniorul Cantazara o conduse pe Vanina până la poarta din dos a grădinii.

După două zile, când ministrul se înfățișă papei, destul de încurcat de pasul pe care-l avea de făcut, Sanctitatea sa îi spuse:

– Mai întâi aș vrea să te rog ceva. Unul din carbonarii de la Forlì a rămas osândit la moarte; gândul ăsta nu mă lasă să dorm: aș dori ca și omul acela să fie cruțat.

Ministrul, văzând că papa era ferm hotărât, făcu tot felul de obiecții și, până la urmă, întocmi un decret sau *motu proprio*, pe care papa, împotriva obiceiului, îl semnă.

Vanina se gândise că poate va obține grațierea iubitului său, dar că pe de altă parte călăii săi ar putea să încerce cumva să-l otrăvească. Încă din ajun, Missirilli primise de la abatele Cari, duhovnicul său, câteva pachetele cu pesmeți, o dată cu avertismentul de a nu se atinge de mâncarea dată de stat.

Aflând mai apoi că toți carbonarii de la Forlì urmau să fie transferați la castelul San Leo, încercă să-l vadă pe Missirilli la trecerea lui prin Città-Castellana; se grăbi deci să ajungă cu douăzeci și patru de ore înaintea deținuților în acel oraș unde se întâlni cu abatele Cari, sosit cu câteva zile mai devreme. Abatele se înțelese cu temnicerul ca să-i îngăduie lui Missirilli să asculte slujba de la miezul nopții în capela închisorii. Ba mai mult chiar: dacă Missirilli primea să i se lege mâinile și picioarele cu un lanț, temnicerul ar fi stat deoparte lângă ușa capelei, în așa fel încât să nu-l scape din ochi pe deținutul de care era răspunzător, dar în același timp să nu poată auzi nimic din ceea ce ar fi vorbit cu acesta.

Veni în fine și ziua care trebuia să hotărască soarta Vaninei. Încă de dimineață, principesa se retrase în capela închisorii. Cine ar putea înfățișa gândurile ce o frământară în ziua aceea ce părea fără sfârșit ? O iubea oare Missirilli atât de mult încât s-o poată ierta ? Ea fusese aceea care-i denunțase pe partizanii grupării

conduse de el, dar îi salvase în schimb viața. Atunci când rațiunea precumpănea în sufletul ei zbuciumat, Vanina spera că Missirilli o să se înduplece să părăsească Italia împreună cu ea: greșise, e drept, dar din prea multă iubire. Când ceasul bătu orele patru, Vanina auzi în depărtare, pe caldarâm, ropotul carabinierilor călări. Fiecare țăcănit de copită răsuna parcă în inima ei. Peste puțin, desluși uruitul căruțelor care îi transportau pe deținuți. Convoiul se opri în mica piață din fața închisorii; îi văzu pe doi carabinieri ridicându-l pe Missirilli, care stătea singur într-o căruță, atât de strașnic ferecat în obezi încât nu putea face nici o mișcare. „Măcar trăiește, își zise ea, cu lacrimi în ochi, n-au apucat încă să-l otrăvească !” În seara aceea trecu printr-o grea încercare; capela întunecoasă nu era luminată decât de candela ce licărea atârnată sus de tot deasupra altarului și în care temnicerul turnase cu scumpătate untdelemnul. Ochii Vaninei rătăceau peste mormintele câtorva mari seniori din evul mediu, ce-și aflaseră sfârșitul în închisoarea alăturată. Statuile lor aveau o înfățișare cumplită.

Zgomotele încetaseră de mult cu desăvârșire; Vanina era adâncită în gândurile-i mohorâte. Puțin după ce bătu miezul nopții, i se păru că aude un freamăt ușor ca zborul unui liliac. Voi să facă un pas și căzu aproape leșinată pe parmaclâcul altarului. În aceeași clipă, două umbre răsăriră lângă ea, fără să le fi auzit venind. Erau temnicerul și cu Missirilli, legat fedeleș ca un prunc înfășurat în scutece. Temnicerul aprinse un felinar pe care îl așeză pe parmaclâcul altarului, lângă Vanina, în așa fel încât să-l poată vedea deslușit pe deținut. Apoi se retrase în fund, în dreptul ușii. De-abia se depărtă temnicerul, că Vanina se și aruncă de gâtul lui Missirilli. Strângându-l însă în brațe, nu simți decât răceala fiarelor care-i intrau în carne. „Cine l-o fi încătușat așa ?” se gândi ea. Nu simțea nici o plăcere să-și îmbrățișeze iubitul. Dezamăgirea aceasta fu urmată de o alta și mai dureroasă; Missirilli era ca un sloi de gheață, făcând-o să se întrebe o clipă dacă nu aflase cumva de mișelia ei.

– Scumpă prietenă, îi zise el în cele din urmă, îmi pare rău că te-ai îndrăgostit de mine. Oricât m-aş trudi, nu pot să descopăr ce vei fi găsit oare la mine. Ar fi mai bine, crede-mă, să ne întoarcem la sentimente mai creştineşti şi să uităm nălucirile care ne-au amăgit cândva; nu pot să-mi leg soarta de a dumitale. Nenorocul ce m-a urmărit pas cu pas în vremea aceasta se datoreşte poate tocmai faptului că am trăit tot timpul în cel mai cumplit păcat. Chiar dacă nu m-aş lăsa călăuzit decât de luminile chibzuinţei omeneşti, de ce n-am fost arestat şi eu o dată cu prietenii mei, în noaptea aceea blestemată de la Forlì ? De ce, într-o clipă de cumpănă, nu mă aflam la postul meu ? De ce lipsa mea trebuia să prelungească bănuielile cele mai crâncene ? Pentru că în sufletul meu sălăşluia altă pasiune decât aceea închinată libertăţii Italiei.

Vanina nu-şi putea crede ochilor văzând cât de mult se schimbase Missirilli. Fără să fi slăbit prea tare, părea acum un om de treizeci de ani. Vanina puse această schimbare pe seama suferinţelor îndurate în închisoare; o podidiră lacrimile.

– Vai ! îi zise ea, şi temnicerii care mi-au făgăduit c-o să se poarte bine cu tine.

Adevărul este că, în pragul morţii, toate învăţăturile religioase ce puteau să se împace cu pasiunea pentru eliberarea Italiei se treziseră iar în inima tânărului carbonaro. Încetul cu încetul, Vanina înţelese că uimitoarea transformare pe care o descoperea la iubitul ei era numai de ordin moral, şi nicidecum o urmare a suferinţelor fizice. Durerea ei, ce i se părea că întrecuse orice măsură, spori şi mai mult.

Missirilli tăcea; Vanina părea înecată de plâns. Înduioşat şi el oarecum, tânărul adăugă:

– Dacă mi-ar putea fi drag cineva pe lumea asta, pe dumneata te-aş iubi, Vanina; dar, slavă Domnului ! Nu mai am decât o singură țință în viață: soarta mea este să mor în închisoare, sau luptând ca să sfărâm lanțurile Italiei.

Un timp se lăsă iarăși tăcerea între ei; se vedea lămurit că Vanina nu era în stare să vorbească; zadarnic se străduia să spună ceva.

– Datoria e neînduplecată, draga mea, rosti iar Missirilli; dar dacă n-am avea de întâmpinat nici o greutate ca s-o îndeplinim, unde ar mai fi eroismul ? Dă-mi cuvântul că nu vei mai căuta să mă vezi niciodată.

Și mișcând puțin mâna, atât cât îi îngăduia strânsoarea lanțurilor, îi întinse Vaninei degetele.

– Dacă vrei să primești un sfat de la cineva care ți-a fost drag, fii înțeleaptă și mărită-te cu omul de nădejde pe care ți l-a hărăzit tatăl tău. Nu-i face nici o mărturisire care ar putea să-l mâhnească; însă, pe de altă parte, nu căuta să mă mai vezi vreodată; să fim de azi încolo ca niște străini unul pentru altul. Ai dăruit o sumă foarte mare pentru ajutorarea patriei; dacă va fi eliberată cândva de jugul tiranilor ei, suma aceasta îți va fi în întregime plătită în bunuri naționale.

Vanina era înmărmurită. În timp ce vorbea, ochii lui Pietro nu se aprinseseră decât în clipa când rostite cuvântul *patrie*.

În sfârșit, mândria o ajută pe tânăra prințesă să-și recapete cumpătul; venind, avusese grijă să ia cu sine câteva diamante și niște pile mici pe care i le dăruie lui Missirilli, fără un cuvânt.

– Le primesc din datorie, îi zise el, căci trebuie să caut cu orice preț să scap de aici; dar n-am să te mai văd niciodată, ți-o jur, oricât de mare e binele pe care vrei să mi-l faci. Adio, Vanina; făgăduiește-mi că n-ai să-mi scrii și nici n-ai să încerci să mă mai vezi; lasă-mă să-mi închin viața patriei, pentru dumneata am murit: adio !

– Nu, rosti Vanina, vreau să aflu tot ce am făcut, împinsă de dragostea pe care ți-o purtam.

Și-i povesti atunci cât se zbătuse, de când Missirilli părăsise castelul San Niccolò, ca să se predea legatului. După ce-i spuse totul din fir-a-păr, adăugă:

– Și asta încă nu-i nimic: am făcut și mai mult, din dragoste pentru tine.

Și îi mărturisi trădarea ei.

– A ! fiară, răcni Pietro furios, tăbărând asupra ei și încercând s-o răpună cu lanțurile.

Și poate că ar fi izbutit dacă temnicerul n-ar fi sărit de la primele strigăte să-l înfrâneze pe Missirilli, apucându-l în brațe.

– Uite, fiară, nu vreau să-ți datorez nimic, spuse Missirilli și, pe cât îi îngăduiau cătușele, aruncă la picioarele Vaninei pilele și diamantele aduse, apoi se depărtă grăbit.

Vanina rămase locului zdrobită de durere. Curând după aceea se întoarse la Roma; și după cum anunță ziarele, zilele trecute s-ar fi căsătorit cu prințul don Livio Savelli.

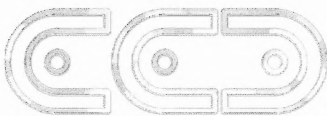
CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XI
 Stareța din Castro	1
(Trad. de <i>Dinu Albulescu</i>)	
Vittoria Accoramboni	108
(Trad. de <i>Dinu Albulescu</i>)	
Familia Cenci	137
(Trad. de <i>Ovidiu Constantinescu</i>)	
Ducesa di Palliano	176
(Trad. de <i>Dinu Albulescu</i>)	
San Francesco a Ripa	204
(Trad. de <i>Dinu Albulescu</i>)	
Vanina Vanini	221
(Trad. de <i>Dinu Albulescu</i>)	

Redactor: TRAIAN RADU
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

